

SÕJATEADLANE

Estonian Journal of Military Studies

7 / 2018

CULTURAL, PEACE AND CONFLICT STUDIES SERIES

Volume I

Religion and Politics in Multicultural Europe: Perspectives and Challenges

Edited by Alar Kilp and Andres Saumets

Volume II

Extremism Within and Around Us

Edited by Alar Kilp and Andres Saumets

Volume III

The Law of Armed Conflict: Historical and Contemporary Perspectives

Edited by Rain Liivoja and Andres Saumets

Volume IV

Sõna sõjast ja sõda sõnast. Tekste ja tõlgendusi

War of Words, Words of War. Texts and Interpretations

Edited by Andres Saumets and Vladimir Sazonov

Volume V

Operatsioon "Iraagi vabadus": kümme aastat hiljem

Operation "Iraqi Freedom": Ten Years Later

Edited by Andres Saumets, Holger Mölder and René Värk

Volume VI

The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation

Edited by Vladimir Sazonov, Andres Saumets and Holger Mölder

Volume VII

Kümme aastat Vene-Georgia 2008. aasta sõjast: peegeldusi hübriidsõjast ja Venemaa poliitilistest ambitsioonidest

Ten Years after the Russo-Georgian War of 2008: Reflections on Hybrid Warfare and Russia's Political Ambitions

Edited by Karl Salum and Andres Saumets

KAITSEVÄE ÜHENDATUD ÕPPEASUTUSED

SÕJATEADLANE

Estonian Journal of Military Studies

CULTURAL, PEACE AND CONFLICT STUDIES SERIES

SERIES EDITORS:
ANDRES SAUMETS AND KARL SALUM

VOLUME VII:

**KÜMMME AASTAT VENE-GEORGIA 2008. AASTA SÕJAST:
PEEGELDUSI HÜBRIIDSÕJAST JA
VENEMAA POLIITILISTEST AMBITSIOONIDEST**

**TEN YEARS AFTER THE RUSSO-GEORGIAN WAR OF 2008:
REFLECTIONS ON HYBRID WARFARE AND RUSSIA'S POLITICAL AMBITIONS**

EDITED BY
KARL SALUM AND ANDRES SAUMETS

SÕJATEADLANE

7 / 2018

SÕJATEADLANE
ESTONIAN JOURNAL OF MILITARY STUDIES

Peatoimetaja / Editor-in-chief:
Andres Saumets (Estonia)

Toimetuskolleegium / Editorial Board:

Wilfried Gerhard (Germany)
Ken Kalling (Estonia)
Jörg Keller (Germany)
Erik Männik (Estonia)
Andreas Pawlas (Germany)
Nele Rand (Estonia)

Claus Freiherr von Rosen (Germany)
Karl Salum (Estonia)
Vladimir Sazonov (Estonia)
Volker Stümke (Germany)
René Värk (Estonia)

Keeletoimetajad / Language Editors:

Kristiina Haug (Estonia)
Reet Hendrikson (Estonia)
Karen Kuldnokk (Estonia)

Kaarin Piiskoppel (Estonia)
Marju Randlane (Estonia)
Amy Christine Tserenkova (USA)

Nõuandev kogu / International Advisory Committee:

Enno Mõts (Committee Manager, Estonia)
Raul Järviste (Estonia)
Hubert Annen (Switzerland)
Richard H. Clevenger (USA)
Angelika Dörfler-Dierken (Germany)
Sharon M. Freeman-Clevenger (USA)
Martin Herem (Estonia)
Thomas R. Kämmerer (Germany)
Jakob Kübarsepp (Estonia)
Ants Laaneots (Estonia)

Tõnu Lehtsaar (Estonia)
Rain Liivoja (Australia)
Gale A. Mattox (USA)
Ago Pajur (Estonia)
Robert Rollinger (Austria)
Michael N. Schmitt (USA)
Martti Turtola (Finland)
Zdzislaw Śliwa (Poland)

Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies) on Kaitseväe Ühendatud Õppeasutustes väljaantav, eelretsenseeritav ja rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga sõjateaduslik ajakiri.

Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), the journal of the Estonian National Defence College (ENDC) is a peer-reviewed military journal with an international board of editors and open to international contributors.

Väljaandja ja autoriõigus / Publisher and Copyright: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, 2018

Toimetuse kontakt / Editorial Contact:

Riia 12, 51013 Tartu, Estonia
Tel: +372 717 6421
E-mail: andres.saumets@mil.ee

Ajakirja koduleht / Homepage of the Journal:

<http://www.ksk.edu.ee/teadus-ja-arendustegevus/publikatsioonid/>

Kaastööd / Address for Submission: publikatsioonid@mil.ee

Kirjastus / Publishing House: Eesti Ülikoolide Kirjastus, www.eyk.ee

ISSN 2461-4378 (print)
ISSN 2461-4386 (online)

SISUKORD

SAATESÕNA.....	7
<i>Karl Salum, Andres Saumets</i>	
RUSSO-GEORGIAN WAR OF AUGUST 2008: CLASH OF IDEOLOGIES AND NATIONAL PROJECTS IN THE ERA OF HYBRID WARFARE	12
<i>David Darchiashvili</i>	
UUS RINNE VENEMAA JA LÄÄNE VAHEL LÕUNA-KAUKAASIAS	39
<i>Egbert Kurt Jahn</i>	
VENEMAA HÜBRIIDSÕDA GEORGIAS 2008. AASTAL.....	62
<i>Riho Ühtegi</i>	
RUSSIAN AMBITIONS AND HYBRID MODES OF WARFARE.....	86
<i>Zdzisław Śliwa, Viljar Veebel, Maxime Lebrun</i>	
RELVASTATUD JÕU KASUTAMISE ÕIGUSPÄRASUS GEORGIA-VENEMAA KONFLIKTIS	109
<i>René Värk</i>	
MAINTAINING THE SECURITY DILEMMA IN THE SOUTH CAUCASUS: RUSSIA'S GEOSTRATEGIC INTERESTS IN GEORGIA	137
<i>Lile Gvelesiani, Holger Mölder</i>	
PUTINI AJASTU – VENEMAA GLOBAALSED AMBITSIOONID	158
<i>Ants Laaneots</i>	
SUMMARIES	222
CONTRIBUTORS.....	236

SAATESÕNA

Kümme aastat tagasi toimunud augustisõda oli lühike, ent intensiivne sõjaline konflikt Venemaa ja Georgia vahel, mis ei raputanud külma sõja järgse Euroopa julgeolekuarhitektuuri alustalasid. See ei olnud lääneriikidele ka esimeseks härekellaks Venemaa agressiivsuse kasvu ja jõu kasutamise kohta oma huvide eesmärgil. Konfliktist tegid kindlasti oma järeldused ja asusid muudatusi ellu viima eelkõige riiklikud relvajõud ning luureteenistused nii Läänes kui ka mujal maailmas. Poliitiliste ja majanduslike rahvusvaheliste suhete seisukohalt ei toimunud aga eriti radikaalseid muudatusi või kui toimusidki, siis olid need pigem lühiajalised. Kümme aastat on piisav aeg, et vaadata tagasi selle konflikti tagamaadele (puhkemisele, kulgemisele ja järelkajadele), selgitamaks välja uusi nüansse ja suundi, mis tol ajal võisid jääda märkamata. Siinse kogumiku eesmärk ongi uurida, kas Venemaa käitumises ja tegutsemises viimase kümne aasta jooksul on võimalik leida mingeid üldisi suundi. Seejuures keskendutakse eelkõige hübriidsõja tegevustele ning sõjalise jõu kasutamisele kui Venemaa naaberriikide jaoks kõige ohtlikumale tegevusele. Need kümme aastat on andnud mõlemale toonasele vaenupoolele, aga laiemalt ka NATO-le ja rahvusvahelisele kogukonnale võimaluse tehtud vigadest nii mõndagi õppida. Georgia ja eriti sellele järgnenud Ukraina konflikti valguses tuleb arvestada tõsiasjaga, et Venemaa poliitiline käitumine oma naabrite suhtes jääb ka edaspidi ettearvamatuks ning diplomaatilised pingutused uusi kriise ära hoida ei pruugi alati oodatud vilja kanda. Venemaa on selle kümne aasta jooksul sihikindlalt arendanud ja ka katsetanud oma hübriidsõjapidamise võimet ning meil tuleb oma riigikaitse huvides teha selle põhjal tõsised järeldused.

David Dartšiašvili (Darchiashvili) annab ülevaate 2008. aasta sõja ajal toimunud ideoloogiate kokkupõrke vaatepunktist ning tutvustab Venemaa tollaegset retoorikat, millega agressiooni õigustati. Autor tõdeb, et 2008. aasta sõja puhul saab tagantjärele identifitseerida paljusid tänapäeva hübriidsõja meetodeid ja ilminguid. Autori väitel oli sõjalise initsiatiivi haaranud Georgia president Venemaa hübriidsõjategevuse ja sihipärase õõnestustegevuse tõttu nurka surutud. Põhilisim hübriidsõja ilming on piiri kadumine rahu ja sõja vahel. See fenomen tekitas maailmas segadust ka 2013. aasta veebruaris toimunud Krimmi poolsaare okupeerimise ajal. Kui võrrelda Krimmi hõivamist ja hilisemat Ida-Ukrainas alanud Venemaa

mahitatud tavatut sõjapidamist nende tegevustega, mida Venemaa viis ellu juba mitu aastat enne 2008. aasta augusti agressiooniakti, on paralleelid ilmsed. Ulatuslik infosõja kampaania, mittesõjaline survevestamine, riigisiseste nõrkuste ärakasutamine, väga agressiivne relvajõudude tegevus lahinguruumis, mis oli kombineeritud poliitilise tasandi salgava või tähelepanu kõvale juhtiva retoorikaga – kõik need on paraku võimalikud Venemaa tegevused, millega tema väiksemad naabrid peavad arvestama.

Egbert Jahn arutleb põhjalikumalt külmutatud konfliktide tekke, arengu ja võimalike lahenduste üle võrreldes Kosovo, Abhaasia ning Lõuna-Osseetia juhtumeid nii ajaloolisest, sotsiaalsest kui ka rahvusvahelise õiguse aspektist. Ent sarnaseid territooriume, mille elanikud soovivad suuremat autonoomiat või iseseisvust, on maailmas veel ning ka seal on säärase püüdluste aktiveerumisel oht uute külmutatud konfliktide tekkeks. Autor toob ühe võimaliku, ent poliitiliselt sageli mitte kõige lihtsama lahendusena välja n-ö rindejoone õgvendamise, eriti piirkondades, kus etniliste gruppide asualade piirid ei ühti konflikti käigus külmutatud poliitiliste piiridega. Külmutatud konfliktidega seotud probleeme raskendab veelgi suurriikide kaudne osalus konfliktis. Isegi siis, kui kohalikud oleksid suutelised kokkuleppele jõudma, ei soovi kuigi kergelt teis(t)ele järeleandmisi teha suurriigid, kelle jaoks on sageli tegu lihtsalt ühe huvide kokkupõrke piirkonnaga paljudest. See on ka praegu üks peamisi tüliküsimusi Kosovo ja Georgia puhul.

Kolonel **Riho Ühtegi** vaatleb oma artikli alguses hübriidsõja kui mõiste tausta ning selgitab, miks see ei ole nii uudne nähtus kui avaliku meedia põhjal võiks arvata. Autor käsitab 2008. aasta sõda hübriidsõja perspektiivis ning näitab, kuidas Venemaa on Georgiat läbi aegade mitmes erinevas hübriidsõja valdkonnas survevestanud. 2008. aasta suveks oli nii muude asjaolude tõttu kujunenud kui ka Venemaa kujundanud soodsad tingimused hübriidsõja edundamiseks sõjalises liinis. Selle kasutaski Venemaa 2008. aasta augustis oskuslikult ära, toetades sõjalisi jõupingutusi samal ajal ka teistes hübriidsõja valdkondades eelkõige informatsiooni ja diplomaatiaga. Kogu konfliktist õpiti Venemaal palju ning õpitud kasutati veelgi oskuslikumalt ära kuus aastat hiljem Ukraina vastu. Võrreldes Georgia-vastase operatsiooniga rakendati Ukrainas ka mitmeid erinevaid võimeid ja erinevat taktikat, millest osa õigustas end, osa jällegi mitte. Ühtegi toob välja põhilised operatsioonikeskkonna elemendid, mis soodustavad Venemaa hübriidsõja pidamist, kuid need ei tähenda tingimata Venemaa jaoks soovitud lõpptulemuse saavutamist, sest oluline on ka ohverriigi enda käitumine ning laiem rahvusvaheline keskkond. Selliste mitmekesiste mõjutegurite korral on õigustatud autori hoiatus, et Venemaa võib oma konventsionaalsete võimete suurenedes

keskenduda oma huvide saavutamisel taas kord eelkõige tavavägedele kui töökindlaimale meetmele, jättes hübiidsõja toetavaks jõupingutuseks.

Kolonel **Zdzislaw Śliwa**, **Viljar Veebel** ja **Maxime Lebrun** tutvustavad oma artiklis hübiidsõja taktikat, mida Venemaa on viimase kümne aasta jooksul oma naabrite suhtes kasutanud. Ühe murettekitavama joonena tuuakse välja Venemaa ükskõiksus ja hoolimatus selle taktika elluviimisel, kus ei peljata võimalikke tagasilööke. Siiski püüab Venemaa nende tegevuste juures jääda piisavalt anonüümseks ja oma vahetut osalust varjata, et ohverriikidel poleks võimalust rahvusvahelisele õigusele tuginedes jõuliselt vastata. Autorid toovad välja erinevad põhjendused, miks Venemaa on just hübiidtaktikat hakanud kasutama nii oma naabrite kui ka laiemalt Lääne mõjutamiseks. Kirjeldades Venemaa hübiidtaktika võimalikku rakendamist NATO vastu, loetlevad autorid ka mitmeid soovitusi, mida allianss ja selle liikmesriigid peaksid arvesse võtma. Muuhulgas peavad liitlased ühtlustama oma arusaamu hübiidsõja olemusest ja hübiidtaktika väljunditest erinevates ühiskondades, et kujundada ühtset ja koordineeritud vastust Venemaa lõhestuspüüdele.

Kapten **René Värk** keskendub oma artiklis relvastatud jõu kasutamise õiguspärasusele 2008. aasta augustisõjas nii Venemaa kui ka Georgia vaatepunktist. Rahvusvaheline õigus ei anna sellistes olukordades alati üheselt mõistetavat vastust küsimusele, kumb osapool on konflikti alustamises süüdi. Kuigi konflikti puhkemist ja kulgu põhjalikult lahanud Tagliavini raportis tuuakse välja, et sõjalist operatsiooni alustas Georgia 7. augustil kell 23.35, selgitab Värk oma analüüsis, millistest rahvusvahelise õiguse aspektidest lähtuvalt ei saa Georgiat pidada peamiseks agressoriks ja sõja vallapäästjaks. Ehk huvitavaim on autori kriitika osaliselt ka Tagliavini raportis leiduvate küsitavuste ja suisa rahvusvahelise õiguse väärtõlgenduste kohta, mida Venemaa asus hoolega levitama juba konflikti esimestel päevadel. Värk näitab otseselt, kuidas Lõuna-Osseetia puhul ei olnud tegemist riigiga, mistõttu on tühised Venemaa ja Lõuna-Osseetia liidrite väited ÜRO harta raames teostatava enesekaitse kohta. Teine autori välja toodud probleemvaldkond on relvastatud jõu kasutamine oma territoriaalse terviklikkuse taastamiseks. See on argument, millele Georgia ka toona apelleeris, kuid mida Venemaa ägedalt tõrjus. Ometi oli Venemaal endal u 10–15 aastat varem nii juriidiliselt kui ka sisuliselt täpselt samasugune proovikivi Tšetšeenia näol, mille relvastatud jõuga lahendamise õiguspärasuses ei kahelnud toona ükski riik ega rahvusvaheline organisatsioon. Siiski ei ole Georgia konflikti puhul tegu klassikalise sündroomiga „*Quod licet Iovi non licet bovi*“. Abhaasia ja Lõuna-Osseetia staatuse ning 2008. aasta augustisõja

õigusliku tõlgendamise muutis toona veelgi keerukamaks see, et 2008. aasta alguses kuulutati välja Kosovo iseseisvus, mida tunnustasid kohe ka lääne-riigid. Tasub meenutada, et Kosovo puhul oli algselt tegu Serbia Vabariigi ühe osaga. Värk ei anna oma käsituses ühest hinnangut neile erinevatele jutumitele, vaid üldistab nende juhtumitega kaasnenud õiguslikke aspekte ning lünki rahvusvahelises õiguses. Tuleb rõhutada, et Tagliavini raportil ei ole õiguslikus mõistes tähtsust, ent paraku on sellistel raportitel suur mõju poliitika ning tänapäeval ehk olulisemanagi infovälja kujundamisele. Konfliktide käigus ja nende järel on infoväljal tänapäeval olulisemgi roll kui õiguslikel aspektidel, sest oskuslik infoedastus mõjutab palju enam kui sageli raskesti mõistetavad ja lünklikud juriidilised tõestuskäigud.

Lila Gvelesiani ja **Holger Mölder** kirjeldavad oma artiklis põhjalikult Venemaa jõupingutusi säilitada Taga-Kaukaasia regioonis oma mõjuvõimu ja takistada sealsete riikide vaheliste tülikäsimuste lahendamist. Peamiseks Venemaa kasutatavaks vahendiks on autorite sõnul erinevatele riikidele julgeolekudilemma tekitamine destabiliseerimise ja konfliktide õhutamise teel, mille lahendamiseks pakub Venemaa usinalt oma abi, pannes ohverriigid sundseisu, sest alternatiivide rakendamine üksnes halvendaks julgeolekuolukorda. Autorite hinnangul jääb Venemaa huvi Taga-Kaukaasia suhtes püsivaks, kuna see on Euroopa ja Aasia vahel üks peamisi transiitsoone, mille kaudu transporditakse eelkõige selliseid energiaallikaid nagu nafta ja maagaas.

Erukindral **Ants Laaneots**, kes on kümne aasta tagust konflikti varem juba põhjalikumalt uurinud, käsitleb oma kirjutises seekord laiemat poliitilist konteksti, et selgitada Venemaa välis- ja julgeolekupoliitilise agressiivsuse tagamaid. Autor seostab Venemaa suurenenud agressiivsust otseselt nii president Putini võimuletuleku kui ka energiakandjate müügist saadud ressursside suunamisega Venemaa relvajõududesse. Laaneots kirjeldab põhjalikult seda, kuidas ressursside oskuslik ärakasutamine, ümberstruktureerimine ja Georgia sõja õppetundide adekvaatne rakendamine on aidanud Venemaa relvajõududel alates 2008. aastast jõudsalt areneda. Ta seostab Venemaal toimunut Ukraina kontekstiga ning näitab, kuidas sai praegune Venemaa ja Ukraina konflikt tekkida ning miks suutis Venemaa alul edu saavutada, ent hiljem siiski takerdus. Siinjuures toob autor välja ka mitmeid paralleele kümne kuni viieteistkümne aasta taguste sündmustega Georgias, näidates konkreetseid etappe ja Venemaa tegevusi aktiivse konflikti puhkemise eel. Lisaks eelnevale kirjeldab erukindral ka ideoloogilist tausta, millele tugineb tänapäeva Venemaad valitseva režiimi välis- ja julgeolekupoliitika. Doktrinaalses raamatusarjas „Projekt Venemaa“ püstitatakse

Venemaa jaoks kaks strateegilist eesmärki: lähemas perspektiivis taastada kontroll nõukogude ruumi üle ja pikemas perspektiivis saada globaalseks administraatoriks. President Putini 2007. aasta Müncheni julgeolekukonverentsil peetud kõne ning sellele järgnenud Venemaa edasine retoorika ja käitumine nii oma lähiümbruses kui ka rahvusvahelisel areenil näitavad, et Venemaa püüab rakendada mainitud raamatusarja põhiideid, lammutades Lääne ühtsust ja pürgides üheks määrava tähtsusega globaalseks jõuks.

Toimetajad

Karl Salum ja Andres Saumets

Tartu, oktoober 2018

RUSSO-GEORGIAN WAR OF AUGUST 2008: CLASH OF IDEOLOGIES AND NATIONAL PROJECTS IN THE ERA OF HYBRID WARFARE

David Darchiashvili

Abstract. The article purports that the underlying reasons behind the Russo-Georgian War that erupted in August 2008 were Georgia's aspirations to join the Western security institutions and Russia's strong opposition to such developments. The conflict is largely regarded as Russia's aggression against a neighbouring sovereign country, although flavoured with intra-Georgian ethno-political cleavages. For years, the discussion has focused on the midnight attack on August 7, executed by Georgian forces on the town of Tskhinvali, a stronghold of Ossetian separatists, violating peacekeeping accords signed back in the 1990s. The following article attempts to analyse the logic behind that risky military action taken by the Georgian government.

The article applies the concept of *hybrid warfare* that is generally understood as a combination of actions, blurring the lines between war and peace, through the engagement of special and irregular military units, diplomatic, economic and informational measures, and support for radical anti-governmental forces operating within the borders of the targeted country, creating fertile ground for conventional military intervention under the guise of peace enforcement. The author retrospectively applies this recently acknowledged concept and argues that Georgia has been under Russia's hybrid attack at least since 2006. Thus, it could be argued that then President Mikheil Saakashvili ordered the attack on Tskhinvali under the stress of the dire circumstances described in the article.

The international community, either unaware of or simply reluctant to acknowledge Russia's hybrid warfare approach, regarded Georgia's actions as disproportionate. However, today, when this form of aggression is increasingly deemed as the beginning of conventional military intervention against sovereign countries, new analytical light can be shed on the Russo-Georgian war in general, and on the events of August 7 in particular. The author purports that in that moment an all-out war could have been avoided if a) the Georgian government had surrendered; or b) if the international community had intervened in a decisive manner. However, neither was feasible.

Keywords: *Hybrid Warfare, Nationalism, Russia, Georgia*

1. Introduction to the Ideational and Hybrid Nature of the War

The title of the book by Ronald D. Asmus¹, former U.S. Deputy Assistant Secretary of State for European Affairs (1997–2000), published two years after Russia's large-scale military invasion of Georgia, adequately marks the essence of the event and bears a predictive flavor. The war was indeed relatively “little”, but it “shook” the world and revealed the pattern of modern relations between the West and Russia. These relations appeared to be characterized by incompatible worldviews, reminiscent of the Cold War era: Russian leadership, as in Soviet times, seemed to perceive the U.S./EU worldwide support for democracy and human rights as a geopolitical game of the XIX century, aimed at the promotion of great power interests.

By 2008, Western diplomats, politicians and mainstream analysts were reluctant to explicitly acknowledge the incompatibility of the ideational foundations of the Russian polity with their own. Even now, after the annexation of Crimea and consequent introduction of international sanctions against Putin's regime, not everyone in the international epistemic community sees modern Russia as conceptually alien to the democratic/pluralistic worldview, underpinned by the rule of law concept. Dmitri Trenin from the Carnegie Endowment for International Peace network recently remarked that “in contrast to the Cold War... the danger of... confrontation lies less in the fundamental ideological antagonism between Moscow and Washington and more in the increased likelihood of incidents”². However, the contrast with the Cold War era may not lie in the evaporation of ideological differences between the East and the West, but in the relative weakness of the Russian Federation in comparison with the former USSR, coupled with the revisionist impulses of its current leadership. As *The Economist* declared in 2015:

Behind Russia's confrontation with the West lies a clash of ideas. On one side are human rights, an accountable bureaucracy and democratic elections; on the other, an unconstrained state that can sacrifice its citizens' interests to further its destiny or satisfy its rulers' greed. Both under communism and

---

¹ **Asmus, Ronald D.** 2010. *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan. [Asmus 2010]

² **Trenin, Dmitri V.** 2018. *The Disruptor*. Carnegie Moscow Center, 16 February 2018. <<http://carnegie.ru/2018/02/16/disruptor-pub-75565>>.

*before it, the Russian state acquired religious attributes. It is this sacred state which is under threat.*³

According to the article in *The Economist*, even Stalinist Russia, whose habits championed the Cold War, was not so much about communism, but the state's dominance over all spheres of life. In this respect, Putin's vision that Russia has always been a state civilization⁴ does not fall too far from the Stalinist vision of polity, despite the more totalitarian and bloodier implementation tactics of the latter.

The Russian attack on Ukraine and the land grab committed there was a wake-up call for the West, leading to sanctions, as well as the above-mentioned articles in popular magazines. However, Russia's overtly anti-Western and illegal moves on the international arena started much earlier and the Georgian case is indicative of that, at least in retrospect. As the first military conflict between the members of the Council of Europe since the Cold War, the Russo-Georgian war was the forefront case of the arrival of the so-called hybrid warfare phenomenon on the European continent.⁵ Unlike the April 2007 riots in Tallinn, which were accompanied by an attack

---

³ **What Russia Wants: From Cold War to Hot War.** – *The Economist*, 12 February 2015. <<https://www.economist.com/news/briefing/21643220-russias-aggression-ukraine-part-broader-and-more-dangerous-confrontation>>.

⁴ *Ibid.*

⁵ Hybrid warfare, conflict or threat has been the topic of military/strategic analysis for years, dating back to the Israeli-Hezbollah confrontation in 2006 in Lebanon. After the tragic developments in Ukraine in 2014, when Russia annexed the Crimean peninsula and fighting erupted in the Donbas, this concept was popularised by international political-diplomatic and academic circles. At the 2014 Wales Summit, NATO member states directly addressed the “specific challenges posed by hybrid warfare threats, where a wide range of overt and covert military, paramilitary, and civilian measures are employed in a highly integrated design”. According to the 2015 Munich Security Report, in its full measure hybrid warfare entails the combination of regular, irregular and special forces in combination with the support for local unrest; diplomacy, propaganda and information warfare; economic warfare and cyberattacks. See: **Munich Security Report** 2015. <https://www.securityconference.de/fileadmin/MunichSecurityReport/MunichSecurityReport_2015.pdf>.

In retrospect, if we look at the developments in Georgian conflict zones prior to and during the Russo-Georgian military confrontation in 2008, we can easily notice all those elements of hybrid war, which later manifested themselves in Ukraine and caused the international community to produce the above-mentioned assumptions. For instance, in 2016, Shota Gvineria compiled an article concerning the array of combined hostile methods employed by Russia against Georgian territorial integrity and sovereignty, including expert assessments that “the cases of Georgia and Ukraine are interrelated since the weak Western response to the Russian aggression in Georgia clearly encouraged Russia to act similarly in Ukraine”. **Gvineria, Shota** (Amb.) 2017. Information Warfare as Russia's Hybrid Warfare Tool. – *Information Warfare – New*

on Estonian communication systems and a Russian-led disinformation campaign, yet fell short of military intervention, the August 2008 war showed the full potential of this phenomenon, encompassing informational, irregular and conventional military operations, resulting in the occupation of vast territories by the Russian army. Of course, the war did not come out of the blue – any war has its pre-history and time of maturation. For Ronald Asmus, the bottom line was the Russo-Western competition for the souls of the newly emancipated post-Soviet nations: in this case, Georgia wanted to go to the West and Russia wanted to stop it.⁶

On the other hand, while former USSR national republics “going to the West” can be regarded as the core reason behind Russia’s anti-Western/anti-neighborhood sentiment, the war story is deeper and more multifaceted. The overt clash between Georgian and Russian militaries, as a corollary of long-standing hybrid confrontation, is embedded not only in Russian imperial narrative, but also in Georgian, as well as in separatist Ossetian and Abkhaz projects of a local nation-building nature. These very narratives and deeds of local nationalisms, which allowed Russians to wear peacekeeper helmets from the 1990s until 2008, obscured the reality on the ground for many international observers and gave Russia fertile ground for its hybrid warfare tactics and strategy.

2. When and by Whom Was the War Started?

Together with Russia, Georgia received its share of blame in the 2009 report by the EU-sponsored Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia. However, local dynamics must also be taken into account in assessing the 2008 Russo-Georgian War. However, the argument put forward by Ronald Asmus overshadows every other logic, interests or projects. While federalist and separatist forces inside Georgia did have their own ambitions and/or radicalism for years, if not for Russia’s claim to be the only arbiter in post-Soviet space, and Western bewilderment to openly challenge this, Georgia’s internal cleavages may have been negotiated by the international community much more profoundly and peacefully.

Security Challenge for Europe. Ed. by Tomáš Čížik. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), p. 70.

⁶ Interview with former U.S. Deputy Assistant Secretary of State **Ronald D. Asmus**. – Radio Free Europe/Radio Liberty, October 6, 2009. <https://www.rferl.org/a/Former_US_Diplomat_Chances_Of_Another_RussiaGeorgia_Conflict_Cant_Be_Ruled_Out/1844989.html>.

Thus, Asmus' image of Georgia as a victim, punished by Russia for looking towards the West in the hope for modernization, is grounded in fact.

In April 2005, in his state of the nation address, Vladimir Putin called the dissolution of the Soviet Union “the greatest geopolitical catastrophe” of the 20th century. This statement was made against a backdrop of rising Western criticism concerning the authoritarian tendencies in post-Yeltsin Russia. Putin expressed irritation with such criticism, mentioning in the same speech that Russia “will decide for itself the pace, terms and conditions of moving towards democracy”.⁷ One should hardly be surprised that such statements caused increased apprehension for Georgia's new pro-NATO revolutionary leadership concerning the revisionist nature of Putin's Russia.

The next two events on the European scale, marking rising tensions between the West and Russia and contributing to the drastic deterioration of the situation in and around Georgian conflict zones, were the Russian reaction to Kosovo's independence and NATO's 2008 Bucharest Summit. During a press conference on February 14, 2008, Putin stated that the territorial integrity of Serbia had to be respected and warned the international community that he was going to react to Kosovo's independence in the form of some peculiar housekeeping.⁸ In April 2008, Putin attended the NATO-Russia Council meeting in Bucharest. It was a side event during the Alliance's biennial summit and Putin's personal participation would have hardly been expected, if not for his intention to settle scores with the Bush administration on two issues: the prospects of the U.S. missile defence system in Poland and the Czech Republic, as well as the prospect of NATO membership for Ukraine and Georgia.

Unlike his previous statements, including his famous Munich Speech of February 2007, described by the NATO Secretary General as “disappointing and not helpful”,⁹ Putin's wording at the press conference in Bucharest was unexpectedly calibrated. Secretary General Scheffer mentioned that the Russian president was not confrontational and expressed readiness for compromise, while making his disagreement on anti-missile and NATO expansion

---

⁷ See: **Putin deplures collapse of USSR**. – BBC News, 25 April 2005. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm>>.

⁸ **Путин: у нас есть домашние заготовки на случай признания независимости Косова**. – Vesti.ru. <<https://www.vesti.ru/doc.html?id=163610>>.

⁹ At the Munich Annual Security Conference, Putin brushed off questions about Russia's commitment to democracy and accused the US of attempts to build a unipolar world. See: **Watson, Roy** 2007. **Putin's speech: Back to Cold War?** – BBC News, 10 February 2007. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6350847.stm>>.

issues known.¹⁰ Putin said that the decision of the Summit that one day Georgia and Ukraine would become NATO members was a threat to Russia. However, he was nothing but pleased that the alliance rejected the suggestion of the Americans to grant those countries a membership action plan, which would have indicated qualitative success in their quest for Euro-Atlantic integration.

According to Dmitri Trenin, NATO's refusal to give Ukraine and Georgia membership action plans gave Russia a sense of victory, but the promise of membership in the future, written in the final declaration "placated no one... Both Moscow and Tbilisi saw the Bucharest decision as a shaky truce, unlikely to last long".¹¹

Trenin concludes that from this decision to compromise, the war of nerves between Georgia and Russia ensued and Georgia was the first to jump the gun.¹² Referring to the midnight attack on August 7 by Georgian troops on the strongholds of separatists in the South Ossetian conflict zone, Trenin admits that it was preceded by reciprocal exchanges of fire.

In fact, all the landmark events of European security outlined above not only showed the revisionist rhetoric of the Russian political elite, but were accompanied by practical decisions and steps, directly deepening the precariousness of Georgian statehood. A few days after his statement concerning the unacceptability of Kosovo's independence and Russia's readiness to reciprocate, Putin warned Georgian leadership that he was going to retaliate against the West at the expense of Georgia – namely with regard to its breakaway regions where Russia had a formal peacekeeping role since the early 1990s.¹³ Soon after, Moscow's intentions became clear: in April, Putin ordered direct relations between his government and Abkhazian and Ossetian separatist authorities. Overt Russian economic and military assistance started arriving on Georgian soil, bypassing its legal-institutional procedures. The Georgian government declared that these developments equaled

---

¹⁰ **Erlanger, Steven** 2008. Putin at NATO Meeting Curbs Combative Rhetoric. – The New York Times, April 5, 2008.
<<http://www.nytimes.com/2008/04/05/world/europe/05nato.html>>.

¹¹ **Trenin, Dmitri V.** 2011. *Posts-Imperium: A Eurasian Story*. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, p. 28.
<<http://carnegieendowment.org/pdf/book/post-imperium.pdf>>.

¹² *Ibid.*

¹³ **Illarionov, Andrey** 2009. Kak gotovilas voyna. – Novaya Gazeta, June 29.
<<https://www.novayagazeta.ru/articles/2009/06/28/42316-kak-gotovilas-voyna>>. [Illarionov 2009]

the formal annexation of its territories.¹⁴ In addition, skirmishes in the South Ossetian conflict zone and the violation of Georgian airspace by Russian air forces were becoming a common occurrence.

Even in the years before the escalation of the conflict, the situation in the Georgian conflict zones was never managed through purely peacekeeping structures and intentions. According to international, as well as Russian sources, Russian officials used to distribute Russian passports among the inhabitants of separatist enclaves *en masse*. This would have been a pretext for Russia, at their convenience, to claim the right of their military protection. For that purpose, military units and equipment, exceeding peacekeeping quotas and objectives, were deployed much earlier than Kosovo's independence or NATO's Bucharest Summit. For instance, the Tochka-U short range ballistic missiles battalion, which bombed the Georgian sea port of Poti in the middle of the night on August 8–9, 2008, was secretly brought to Abkhazia back in the autumn of 2007.¹⁵ But the spring-summer of 2008 marked a change: Russian war and/or *de facto* annexation preparations were made explicit. In July 2008, the Russian Ministry of Foreign Affairs openly admitted the violation of Georgian airspace by Russian jets, explaining it by the desire to “calm the hot heads”.¹⁶

According to Putin's former economic policy advisor Andrey Illarionov's account of the events, from the end of April until the end of July 2008, a low intensity war was taking place on Georgian soil.¹⁷ One can also argue that by that time all the elements of hybrid warfare conducted by Russian political and security agencies against Georgia were in full swing. Apart from fueling separatist sentiments in Abkhazia and South Ossetia through military and economic assistance, as well as covert increase of Russian troops in Georgian conflict zones, Russia also employed a variety of methods of diplomatic, political, military, economic and informational pressure.

Yet some analysts somewhat controversially conclude that although Russian political leadership may have aimed to intimidate Georgia for

---

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ **Barabanov, M. S.; Lavrov, A. V.; Tseluiko, V. A.** 2010. Tanks of August. Ed. by Ruslan Pukhov. Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies, p. 64. <http://www.cast.ru/files/The_Tanks_of_August_sm_eng.pdf>. [**Tanks of August** 2010]

¹⁶ **Illarionov** 2009.

¹⁷ *Ibid.*

various national/regional purposes, they were hardly planning a war.¹⁸ According to Brian Ellison, Russian civil-military command and decision-making did not leave the impression of strategic war-planning. It was erratic, pragmatically responding “to the unfolding of events, either by Georgia or by Russian military brinksmanship”.¹⁹ Of course, if one forgets the concepts of low intensity and hybrid warfare and sticks to only classic definitions/declarations of military hostilities, the strategic picture becomes blurred. The Russian large-scale invasion of Georgia from different directions, which started on August 8 after Georgian troops launched an attack on the town of Tskhinvali, would appear to be just a response – if not peace enforcement in its proper sense, than merely an overreaction. That is exactly what the Russian leadership wanted to achieve on the international information front, accusing Georgian leadership of violating all peace arrangements, attacking Russian peacekeepers etc. One has to admit that Russia partially succeeded in this respect: on September 1, 2008, the extraordinary meeting of the European Council of the EU concluded that it was “gravely concerned by the open conflict which has broken out in Georgia, by the resulting violence and by the disproportionate reaction of Russia”.²⁰ However, the reality on the ground was somewhat different: Russia was not just reacting to the unfolding events, but channeling them in a premeditated direction.

Firstly, the erratic nature of supreme Russian decision-making is not an argument against its hostile and militant intentions. Secondly, as the recent RAND Corporation report²¹ outlines, Russian tactics of hybrid war, including information campaigns and activation of proxy and elite special units, obfuscate the boundaries between war and peace. Similarly to the takeover of the Crimean peninsula, these tactics were used against Georgia prior to open warfare in 2008. According to the report, Russian hybrid tactics in some cases serve as a preparation of the pretext for all-out war. They are reminiscent of so-called “active measures” – a set of subversive actions of the USSR

¹⁸ **Ellison, Brian J.** 2011. Russian Grand Strategy in the South Ossetia War. – *Demokrati-zatsiya*, Fall 2011, Vol. 19, Issue 4, pp. 343–366. <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2015/MVZ208/um/59326197/Ellison_Russian_Grand_Strategy.pdf>.

¹⁹ *Ibid.*, p. 343.

²⁰ **Extraordinary European Council.** Brussels, 1 September, 2008. Presidency Conclusions. <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/102545.pdf>.

²¹ **Chivvis, Christopher S.** 2017. Understanding Russian “Hybrid Warfare” And What Can Be Done About It. – RAND Testimonies, CT-468. <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT468/RAND_CT468.pdf>. [Chivvis 2017]

special services employed internationally. RAND experts claim that Russia returned to these methods after democratic color revolutions in Georgia and Ukraine in 2003 and 2004.²²

In 2009, the Defence Academy of the United Kingdom also produced an assessment of the five-day Russo-Georgian war. Although critical of the Georgian government and citing recklessness in its pre-war actions/attitudes, the paper nevertheless sees the logic of the Russo-Georgian clash in Russian subversive tactics of deception, disinformation and usage of agent provocateurs, that were aimed to mislead, entrap and control the opponent.²³

One particular example of hybrid warfare, which can be identified retrospectively,²⁴ was the role assigned to Russian peacekeepers in the conflict zones. Initiating an attack on Russian peacekeepers, stationed in the conflict zone legally, would put an unequivocal blame of aggression on the Georgian side. Georgian authorities were obviously aware of that, issuing orders not to engage “unless they opened fire”.²⁵ Thus, provoking Georgian troops to shoot at peacekeepers’ positions and reporting the casualties would have been an efficient entrapment tactic from the Russian side. That is exactly what happened. Of course, the Georgian side claims that Russian peacekeepers were allowing Ossetian militia to use “their base in Tskhinvali as a firing position and Russian peacekeepers were engaged in fire correction operations, passing locations of targets back to the South Ossetian militias”.²⁶ Russian officials have strongly denied that. Whatever the truth, which was not substantiated by the EU fact finding mission, Ronald Asmus reveals in his book that the Russian foreign ministry raised the alarm about the casualties among Russian peacekeepers three hours before the first casualty actually occurred. For Asmus, that is “an additional piece of evidence that suggests that the war – including its rationale – may have been preplanned”.²⁷

²² [Chivvis 2017]

²³ Blandy, C. W. 2009. Provocation, Deception, Entrapment: The Russo-Georgian Five Day War. – Advanced Research and Assessment Group, Caucasus Series, 09/01, March 2009. Defence Academy of the United Kingdom. <https://www.files.ethz.ch/isn/97421/09_january_georgia_russia.pdf>.

²⁴ I argue that this term widely entered the international analysis of Russian actions *vis-à-vis* its neighbors and beyond only in 2013–2014, although the phenomenon had emerged much earlier.

²⁵ Defence Minister Testifies Before War Commission. – Civil.ge, 28 November 2008. <<http://civil.ge/eng/article.php?id=20036&search=>>.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Asmus 2010, p. 45.

In wars, the truth always depends on efficient propaganda and diplomacy, as much as the outcome in battles is defined by the numbers and morale of troops. In the age of hybrid encounters, dissemination and manipulation of information have acquired paramount importance, with the Russo-Georgian war being no exception. According to Paul Goble, this war “remains first and foremost an information war, in which victories and defeats in that sphere were in many ways more important and fateful than those which took place on the ground”.²⁸ For a small country like Georgia it was no less difficult to face these virtual battles, than to confront experienced Russian troops on the battlefield.

The main contested issue was the blame game regarding the start of large-scale military actions, which were seen as unjustifiable and disproportionate. The Georgian version of the events was very simple: for years, Russia had been undermining Georgia’s sovereignty and territorial integrity as safeguarded by international law. In addition to that, mercenaries from Russia, as well as extra troops having nothing to do with legally deployed peacekeepers, had entered Georgian territory and were advancing on Georgian positions prior to the Georgian attack. In fact, according to the narrative of Saakashvili’s government, by attacking the town of Tskhinvali in the conflict zone in the middle of the night on August 7, Georgian forces were acting in self-defence. Ronald Asmus brings out the full array of arguments in support of this narrative and assumes that while “the fog of war was already setting in,” making the scale of the Russian and separatist actions unclear, the Georgian operation was largely self-defensive.²⁹

Rather unexpectedly, Thomas de Waal, who was one of the outspoken British critics of the Georgian government from 2004 to 2012, due to its democratic as well as nationalistic record, also finds a reason for Georgian war actions. On the one hand, he questions the existence of a substantial Russian military movement, as well as the fact of the shelling of Georgian villages prior to the Georgian attack on Tskhinvali. In his view, after weeks of skirmishes, Saakashvili decided to capture the capital of Ossetian separatists out of nationalist sentiments, though de Waal admits that it is very likely that the Russians might have been preparing an operation of their own

---

²⁸ **Goble, Paul A.** 2009. *Defining Victory and Defeat: The Information War Between Russians and Georgians*. – *The Guns of August 2008: Russia’s War in Georgia*. Ed. by Svante E. Cornell and S. Frederick Starr. (Studies of Central Asia and Caucasus). New York, London: Routledge, p. 182.

²⁹ **Asmus** 2010, pp. 39–40.

and Saakashvili was acting under threats and provocations on the ground. According to de Waal, “in this small, multiethnic patch of land [*Georgian-Ossetian conflict zone, D.D.*], ethnic Georgian and Ossetian villages adjoined one another in a complex jigsaw puzzle. The severing of a road here or a new roadblock there threatened encirclement or expulsion for one community or the other. Saakashvili took the gamble”.³⁰

While these expert assessments are attempts at objective analysis, at the same time, they bear the imprint of the Russo-Georgian information war mentioned above. The Russian diplomatic corps, as well as pro-governmental media outlets, information agencies and social blogs were intensively spreading the image of sleeping peaceful Ossetian towns and villages falling under surprise attack by Georgian forces, forcing Russian troops to assume the role of peace enforcers. Russian and Ossetian media as well as Facebook sources were also falsely reporting about genocidal actions of Georgian soldiers. It served the Russian objective to justify its military actions based on the Responsibility to Protect principle unanimously adopted by the United Nations General Assembly and laid out in the 2005 World Summit Outcome Document.³¹ It did not work: Russian Foreign Minister Lavrov’s interview with the BBC on August 9, 2008, where he attempted to disguise Russia’s military actions against Georgia in the UN language, was later substantially refuted by Gareth Evans, one of the proponents of the “Responsibility to Protect” principle.³²

Yet the Georgian large-scale midnight attack on Tskhinvali on August 7 was probably the most promising ground for Russian propaganda to stand upon. The Georgian argument against being accused of the disproportional nature of its military action was based on intelligence reports indicating that a large column of Russian troops had entered Georgian territory from the Russo-Georgian border tunnel of Roki in support of Ossetian militiamen and was heading south towards Georgian villages located beyond Tskhinvali. Most importantly, those villages, namely Kurta and Tamarasheni, were under the control of mixed Georgian-Ossetian autonomous administration, created recently and loyal to Georgian authorities. Thus, according to the

³⁰ **Waal, Thomas de** 2010. Missiles Over Tskhinvali. – The National Interest (online), 20 April. <<http://nationalinterest.org/bookreview/missiles-over-tskhinvali-3449>>.

³¹ Paragraphs 138–139 of the 2005 World Summit Outcome Document adopted by the United Nations General Assembly resolution (A/RES/60/1) on 16 September 2005. <<http://www.un.org/en/genocideprevention/about-responsibility-to-protect.html>>

³² **Evans, Gareth** 2009. Russia, Georgia and Responsibility to Protect. – Amsterdam Law Forum, Vol. 1, No. 2. <<http://amsterdamlawforum.org/article/view/58/115>>.

Georgian evaluation of the events on the ground, the loss of these territories to Russian/Ossetian forces could have meant the loss of the power base of Saakashvili's government in the Ossetian-Georgian conflict zone. According to Saakashvili's testimony to the special commission of the Georgian parliament, that was the reason he gave the order to stop the Russian advance and save the lives of civilians. He argued that without entering Tskhinvali, rescuing the villagers would have been impossible.³³

A *New York Times* article from September 16, 2008, relied on the U.S. intelligence assessment and supported the Georgian claim that a Russian column was heading towards Georgian villages.³⁴ It was very helpful for the Georgian cause in the ongoing information warfare. Only after this article did Russian officials start admitting the existence of this column, although they claimed that it was an enforcement of peacekeepers on the ground. But the reputation of the Georgian government remained at risk: as *The Economist* wrote about the contradicting Georgian and Russian accounts regarding the start of conventional military operations, "the truth is somewhere in between" and Saakashvili's order to advance on Tskhinvali "played into the enemy's hand".³⁵

The fact is that while indicating Russia as the aggressor on many accounts, the fifth paragraph of the resolution of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the consequences of the war between Georgia and Russia, states that the "initiation of shelling of Tskhinvali without warning by the Georgian military...marked a new level of escalation"³⁶. Later, the report of the EU sponsored fact-finding mission reiterated contradictions regarding the start of the war, accusing Russia of numerous violations of Georgian sovereignty and the 1992–1994 peace accords, and not substantiating the criminality of Georgian attack on Russian peacekeepers.

³³ See: <<https://old.civil.ge/geo/article.php?id=20112>>. According to the temporary Commission of the Georgian Parliament on the issue of Russian military aggression and other actions aimed at undermining the territorial integrity of Georgia, Saakashvili's order read as follows: Halt the Russian advance on Georgian territory; suppress the fire targeted at Georgian villages in the region; provide security for the population. See: <http://intranet.parliament.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=1329&info_id=22127>.

³⁴ Chivers, C. J. et al. 2008. Georgia Offers Fresh Evidence on War's Start. – *The New York Times*, September 16. <<http://www.nytimes.com/2008/09/16/world/europe/16georgia.html>>.

³⁵ **The Fog of War. Unravelling the Ossetia Conflict, One Year Later.** – *The Economist*, 13 August 2009. <<https://www.economist.com/node/14209458>>.

³⁶ **Council of Europe** 2008. Parliamentary Assembly, Resolution 1633 on the Consequences of the War between Georgia and Russia, 2 October, 2008. <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17681&lang=en>>.

At the same time, the mission did not agree with Georgian claims of ongoing large-scale Russian invasion on August 7 and declared that combatting the Ossetian low-scale attacks that had been going on for days did not require an attack on Tskhinvali.³⁷ As the main argument against Saakashvili's purely defensive intentions, the mission cited a rather controversial TV statement by Georgian general Mamuka Kurashvili, commander of the Georgian peacekeepers in the conflict zone prior to the outbreak of large-scale hostilities.³⁸ On the night of August 7, he declared that Georgia was conducting the operation for the restoration of constitutional order. Later, Georgian authorities refuted this statement as the unauthorized opinion of an officer under battle stress. Kurashvili himself explained that he was confused when journalists found him near the battlefield for an interview. However, the political damage had already been done and the interview was heavily used by the adversary as a bargaining chip in the information warfare.

The Kurashvili affair calls for a temporal analytical distancing from purely military actions and the legal context of the Russo-Georgian standoff, and a return to the ideological underpinnings of the war. While the Russian rationale for infringing on Georgian sovereignty was a desire for maintenance/restoration of the geopolitical zones of influence in the post-Soviet space, neither the Georgian political class, nor separatist-minded Ossetians were lacking their share of nationalist visionaries.

In Soviet times, if not earlier, Ossetian educated circles were developing historical narratives linking their ancestors with ancient Scythians, claiming that not only the territory of the South Ossetian autonomous district, but other parts of Georgia, including the Abkhazian autonomous republic, had a footprint of Scythian-Ossetian origins in their toponyms and hydronyms.³⁹ Many Georgian scholars representing the titular nation of the Georgian

---

³⁷ **Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report.** September 2009, Volume II, pp. 248–251. <http://www.cellg.ch/pdf/IIFFMIG_volume_II.pdf>.

³⁸ According to the 1992 ceasefire agreement, a tripartite peacekeeping force of Russian, Georgian and Ossetian battalions were deployed in the South Ossetian conflict zone prior to the 2008 war.

³⁹ See, for instance, the academic works of **Chochiev, Alan** 1989. Социальная история осетин в догосударственный период. <<http://www.dissercat.com/content/sotsialnaya-istoriya-osetin-v-dogosudarstvennyi-period>>. He was an Ossetian ethnographer, who later became one of the leaders of the Ossetian independence movement, challenging from the late 1980s the territorial integrity of the Georgian state. Abkhazians had their own historically flavored pretensions, articulated, among others, by historian Vladislav Ardzinba, who later became the first *de facto* president of the unrecognized Abkhazian independent republic.

Soviet Socialist Republic strongly disagreed, perceiving these lands as the cradle of the Georgian ethnic nation and none other. These mythologies eventually manifested themselves in mutually exclusive political projects.

Saakashvili's government, which assumed power in Georgia through the peaceful Rose Revolution⁴⁰ in 2003, distanced itself from the ethnic nationalisms of the 1980s and 1990s, which caused animosities between Georgian national groups and created fertile ground for Moscow to continue its divide and rule policies after the demise of the USSR. President Saakashvili was the first among modern Georgian statesmen who declared that for those Georgians who have problems with Ossetians or other minorities, he would be Ossetian etc. But it does not mean that he or others in the Georgian political class were not desperate for the restoration of the territorial integrity of the state, violated after the collapse of the Soviet Union and unleashed turmoil of 1991–1994. In the summer of 2004, Saakashvili made a failed attempt to change the *status quo* in South Ossetia through different law enforcement measures. While having a pretext, since Ossetian leadership was exposing renewed brinkmanship, the Georgian responses of 2004 were not immune to a certain revolutionary hot-headedness either. In 2006, Saakashvili created a pro-Georgian autonomous administration of South Ossetia, attracting some former separatist activists to his side. While this idea could have been regarded as a rational strategy for attracting the moderate part of the Ossetian society, the supervision of this project was handed to security officers, causing the international community to doubt its authenticity.

That is all generally explainable by the frustration of the new Georgian authorities under Saakashvili, who came to power with the hope and promise to modernize the failing Georgian state, infected by systemic corruption and lawlessness. Conflict zones under the oversight of Russian peacekeepers, whom one Georgian diplomat eloquently named “keepers of pieces” of the former empire, were hardly compatible with the state-building project. However, Russia had no desire to accept Georgia's modernization project, nor was the international community ready to acknowledge Russian hybrid threats at that time and act accordingly. It came only later, when the so-called

---

⁴⁰ According to international, and also local civil society reports, the parliamentary elections of November 2, 2003, were substantially rigged. It caused massive protests and on November 23, supporters of the democratic pro-Western opposition, led by Michael Saakashvili, occupied the parliament. To demonstrate the peaceful nature of the protests, they waved roses. Subsequently, president Shevardnadze was forced to resign.

Gerasimov Doctrine of 2013⁴¹ resonated, and Russia annexed Crimea, that the West substantially re-evaluated its attitude towards Putin's regime.

A day prior to the Georgian midnight attack, the media reported that the leader of the Ossetian separatists, Eduard Kokoity, declared his intention to "clean out" Georgian villages in the conflict zone.⁴² At that time Russian military was represented in the separatist government, in addition to their peacekeeping duties in the region.⁴³ Kokoity himself had a permanent telephone hot-line with the Kremlin. However, the 2009 EU fact-finding mission failed to speak unequivocally on Russia's direct responsibility for the escalation of hostilities, stating that the mission was not in a position to define the degree of "effective control" the Russians had over Ossetian forces and their behavior.⁴⁴ The publication of the mission report coincided with the changes in the U.S. administration and its consequent plans to reset the soured relations with Russia for the better. According analyst David Smith who summarized Western responses to Georgian calamities, Russia (and others) might have perceived that the West would tolerate aggression as long as it could rationalize that an attack is not "large-scale".⁴⁵

⁴¹ In February 2013, the head of the General Staff of the Russian Armed Forces, General Valery Gerasimov, published an article addressing the changing nature of war in the 21st century. Gerasimov accused the West of masterminding and supporting the so-called "Arab Spring" processes in the Middle East, and portrayed it as asymmetric warfare, characterized by the absence of a declaration of war, information manipulation, and covert and overt military support for the armed opposition. According to Gerasimov, Russia faced the risk of similar hostile actions and should be ready for that. Within the context of the Ukrainian crisis of 2013–2014 and recollections of the Russo-Georgian war events, Western analysts saw Gerasimov's vision as a blueprint for what Russian military-political circles were planning and doing themselves in neighboring countries, giving fresh impetus to the hybrid war/hybrid threat discussions. For more on the so-called Gerasimov doctrine and its interpretations, see: **Герасимов, Валерий** 2013. Ценность науки в предвиденн. – ВПК, 23 февраля 2013. <<https://www.vpk-news.ru/articles/14832>> [**Герасимов** 2013]; **Chivvis** 2017; **Monaghan, Andrew** 2016. Putin's Way of War. The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare'. – *Parameters*, Vol. 45(4), Winter 2015–16. <http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/issues/Winter_2015-16/9_Monaghan.pdf>.

⁴² **Asmus** 2010, pp. 26–28. Asmus indicates the following informational source: Press release. Ministry of Press and Mass Media of the Republic of South Ossetia and the RES Information Agency, 7 August, 2008. <<http://cominf.org/node/1166477896>>.

⁴³ For instance, Russian colonel Anatoly Barankevich was in charge of Kokoity's Security Council.

⁴⁴ **Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report.** September 2009, Volume I, pp. 258–261. <http://www.cellg.ch/pdf/IIFFMIG_volume_I.pdf>.

⁴⁵ **Smith, David J.** 2009. The Russia-Georgia Conflict: An Invasion by Any Other Name. – 24 Saati Newspaper, October 7, 2009. See: <<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-russiageorgia-conflict-an-invasion-by-any-other-name>>.

3. Back to the Hybrid Pretexts and Context of the Russo-Georgian War

If one takes the above-mentioned “Gerasimov Doctrine” as Russia’s understanding of 21st century war methodology, it can be seen that so-called “non-linear” warfare (Russian version of the notion of “hybrid” D.D.) includes economic and diplomatic pressure, support for radical opposition and capitalizing on the protest potential within the population of the target country. Military operations, under the guise of peacekeeping/peace enforcement, are only a corollary of all this.⁴⁶ That is exactly what worried the Georgian government not only in conflict zones, but most of all, in the capital of Georgia as early as 2006. That year Georgia experienced gas cuts, a wine export ban, and forceful expulsions of expatriates from Russia. The same year, Georgian police arrested a handful of Russian security officers accused of spying and some Georgian anti-governmental activists linked to Igor Giorgadze, former Georgian Minister of Security and an officer of the KGB, who took refuge in Russia in 1995.

2007 was a critical year for Saakashvili: the capital city of Tbilisi turned oppositional. Back in 2006, the abduction of a young bank employee, Sandro Girgvliani, by police officers for insulting a particular elite company in a restaurant, ended with him being found dead in the forest. Although it had happened the year before, the media, political parties and NGOs, which for various reasons disliked Saakashvili’s revolutionary government, relied on this tragedy to mobilize the protest electorate. Of course, inadequate prosecution of the case, revolutionary arrogance in relations with the judiciary, as well as the social costs of many reforms, associated with massive layoffs in the public sector, created fertile ground for public disillusionment in the “Beacon of Liberty”.⁴⁷ Although, retrospectively speaking, the anti-governmental protests, culminating in mass disorder in November 2007, bore the elements of hybrid warfare used by Russia against Georgia.

Unlike in Ukraine or in some other post-Soviet countries, the Russian minority in Georgia was too insignificant for the Kremlin to rely upon. Hence, Russian experts of “non-linear” warfare needed other social forces to challenge Saakashvili’s hold on power. For the most part they focused on

⁴⁶ Герасимов 2013; see also: Доктрина Герасимова. <<https://ru.wikipedia.org>>.

⁴⁷ To quote George W. Bush praising Georgian reforms while visiting the country in May 2005. **Bush praises Georgian democracy.** – BBC News, 10 May, 2005. <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4531273.stm>>.

Ossetian and Abkhazian ethnic nationalists, who had their own reading of history, challenging Georgian territorial integrity. In addition, Saakashvili had managed to alienate three other powerful social camps, directly linked with each other and with possible allies in the Kremlin. These were the descendants of the former communist elite, organized crime and the Orthodox Church.

Of course, not all representatives of those social groups were protesting against Saakashvili or had special links to the Russian state. The reasons seem to lay in the fact that, as mentioned above, certain internal policies enraged large segments of the society that were formerly supportive of the Rose Revolution.⁴⁸ It caused anger among no less pro-Western civil society organizations. However, it did not change much in the perception of the then Georgian government that Russia was, at minimum, capitalizing on these developments in a hybrid/non-linear style. And Saakashvili, while gradually developing a siege mentality, had arguments in support of this perception.

The main actor in the mobilization of the anti-government movement was the TV channel Imedi and its owner, billionaire Badri Patarkatsishvili. He made his fortune in Moscow in the turbulent 1990s: along with other businesses, he was also active in the local media scene. Patarkatsishvili invited Russian experts to TV Imedi in order to create virtual reality for political purposes.⁴⁹ After protesters clashed with riot police on November 7, 2007, Saakashvili had to resign and announce early presidential elections. That was understandable, considering the excessive use of force by the police, especially in the raid on TV Imedi, which caused mass criticism internationally. In January 2008, Saakashvili was re-elected with a slight margin, albeit losing the elections in the capital. One particularly revealing incident, concerning the nature and intentions of the opposition's leadership, was investigated, covertly filmed and publicly broadcasted by the Georgian

⁴⁸ On the uneven human rights and rule of law record of Saakashvili's otherwise genuinely pro-NATO and pro-EU government see for instance: **Nodia, Ghia** 2009. Georgian President's Record Mixed When Judged Against Ambitious Goals. – RadioFreeEurope. RadioLiberty, January 24, 2009. <https://www.rferl.org/a/Georgian_Presidents_Record_Mixed_When_Judged_Against_Ambitious_Goals/1374287.html>.

⁴⁹ On Patarkatsishvili's participation in creating the Russian media empire of the 1990s, employing high ranking security servicemen, see **Wilson, Andrew** 2005. Virtual Politics: Faking Democracy in the Post-Soviet World. Yale University Press, pp. 8–32; **On Russian consultants participating in media war with Saakashvili from Imedi TV**. Interview with Oleg Panphilov, Director of the Center for Journalism in Extreme Situations, December 2009.

police: on the eve of the elections, Patarkatsishvili was caught negotiating with a high-ranking Georgian police officer to assist him in rigging the elections and “neutralizing” the Minister of the Interior. Patarkatsishvili did not deny the occurrence of such a conversation.

It is also noteworthy that protesters in the streets were demanding amnesty for prisoners jailed through the process of Saakashvili’s anti-criminal campaign.⁵⁰ It was causing excitement among the prison population, which had recently rioted under the guidance of professional criminals, adding more troubles to the Georgian state-building process. At the same time, many representatives of Georgian organized crime were entrenched in Russia. One can easily guess on which side their sympathies were.

In summary, it can be concluded that a few months prior to open clashes with the Russian army in the conflict zones, Saakashvili’s government faced an internal front line, mainly based in the capital city. It would hardly be logical to isolate these two developments. However, taken at face value, neither the anti-Saakashvili standing of the Georgian underworld, nor Patarkatsishvili’s criminal intentions and Russian connections can be regarded as direct proof of a Russian plot against Georgia. Thus, until Russian security archives open, the context must be analyzed, as well as certain pieces of information about later developments, in order to find the hidden “Russian hand” behind everything that transpired. Applied retrospectively, they add to the understanding of the hybrid overtones of the Russo-Georgian warfare prior to and after the midnight attack to Tskhinvali.

The August war boosted national unity and dissuaded the opposition from further protests for the time being. However, the political pressure on the Georgian government began to increase again in 2009, leading to new street clashes in Tbilisi in the spring of 2011. By that time, facts had been brought to light at the international level regarding the involvement of professional criminals in Georgian politics, and the cooperation of Russian security services with the Georgian underworld and certain political circles in Georgia:

---

⁵⁰ The statement of Saakashvili’s predecessor Eduard Shevardnadze that “thieves in law (the title of Soviet/post-Soviet mafia bosses, D. D.) had eaten the country” (Slade, Gavin 2010. Georgia’s Mafia: The politics of survival. – openDemocracy.net, 21 August 2010. <<http://www.opendemocracy.net/gavin-slade/georgia%E2%80%99s-mafia-politics-of-survival>> [Slade 2010]) was indicative in this respect. Saakashvili launched a campaign of zero tolerance against crime. In 2005, the law made belonging to the mafia world a criminal offence even without being charged with a particular crime.

1. A report by the Austrian police concerning the Georgian mafia in Austria indicated that part of the Georgian political opposition might have been subsidized by foreign foreign-based criminal networks;⁵¹
2. According to a Spanish investigator of Russian mafia activity, Moscow's strategy appeared to use "organized crime groups to do whatever the government of Russia cannot acceptably do as a government". Among other mafiosi under Russia's wing, Spanish sources revealed the name of Tariel Oniani. "Oniani now enjoyed the protection of both the FSB [*Federal Service of Security of the Russian Federation*] and Russia's interior ministry even in prison" concluded the high-ranked prosecutor.⁵² While Spaniards did not comment on Oniani's or others' involvement in the Georgian anti-governmental movement, this person has long been known as Saakashvili's foe;
3. Soon after the Russo-Georgian war, some Georgian opponents of Saakashvili started visiting Moscow. Former speaker of the parliament, Nino Burjanadze, welcomed personally by Putin, was notorious in this respect. In May 2011, while planning new anti-governmental actions, Burjanadze and her son were covertly recorded speaking of readiness to use weapons. Burjanadze's son was caught saying that if the Georgian military confronted protesters, they would have to face Russian special units. Burjanadze never denied this conversation, just rebuffed it by saying that the content was taken out of context.

Based on those or other circumstances, international experts had long questioned the integrity of the Georgian opposition, indicating their questionable dealings with foreign intelligence and exiled oligarchs.⁵³ Many of those who confronted Saakashvili on the internal political scene were people who had enjoyed a relatively higher social status under Shevardnadze's rule or even in late Soviet times, whereas Saakashvili's modernization attempts pushed them into social and political marginalization, as well as personal economic losses. As to the Georgian Orthodox Church, having enjoyed extremely high public trust until recently, it openly positioned itself as an anti-governmental

---

⁵¹ **Slade** 2010.

⁵² **Harding, Luke** 2010. Wikileaks cables: Russian government 'using mafia for its dirty work'. – The Guardian, 3 December 2010.
<www.guardian.co.uk/world/2010/dec/01/wikileaks-cable-spain-russian-mafia>.

⁵³ **Popescu, Nicu** 2011. Democracy versus Reformism in the Eastern Neighbourhood. – European Council of Foreign Relations, January 11, 2011.

force during the parliamentary elections of 2012. On the eve of the election day, many priests persuaded their flocks to vote against Saakashvili's party, adding another factor that led to the eventual fall of the Rose Revolution government.

Due to space constraints it is not possible to describe the details of the 2012 election campaign and the tactics used by the opposition to unite against and defeat Saakashvili. However, one conclusion related to the Russo-Georgian war, which can be drawn from those political battles, is the following: The election platform of the united opposition included the promise of taking Georgia out of the list of Russian-Western disagreements.⁵⁴ Their leader, billionaire Bidzina Ivanishvili,⁵⁵ publicly accused the Georgian government of starting the War of 2008. All that could not but please Russian leadership, especially when Ivanishvili won the elections. Four years after the August War, Vladimir Putin could celebrate a belated victory – a regime change from Saakashvili to someone friendlier to Russian interests was seen in the Kremlin as the main tool for winning the battle with the West over the souls of Georgians.⁵⁶

In the August 2008 confrontation, Georgian armed forces were defeated on the ground. Neither their numbers, nor their pre-war training⁵⁷ was a match for the large-scale Russian military invasion. Georgia lost additional pieces of land, almost 200 men in arms died, and thousands of civilians became refugees. However, despite Russia's designs, Saakashvili remained

⁵⁴ **Block Bidzina Ivanishvili – Georgian Dream: Election program 2012.**

<<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf>>.

⁵⁵ Like Badri Patarkatsishvili, Bidzina Ivanishvili made his fortune in post-Soviet Russia. During the time that Patarkatsishvili was competing with Saakashvili, Ivanishvili was in the shadow, financially supporting the then government. Things started changing after Patarkatsishvili unexpectedly passed away in 2008. In 2011, Ivanishvili openly accused Saakashvili of authoritarianism and launched the unification of the political opposition.

⁵⁶ According to U.S. sources, in the midst of the war, Russian Foreign Minister Sergei Lavrov told U.S. Secretary of State Condoleezza Rice that president Saakashvili “must go”: **Charbonneau, Louis** 2008. U.S. suggests Russia wants “regime change” in Georgia. – Reuters, August 10, 2008. <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-ossetia-un/u-s-suggests-russia-wants-regime-change-in-georgia-idUSL937294920080810>>; According to Russian military and political analyst Pavel Felgenhauer the Kremlin began planning the regime change in Tbilisi as early as 2006. See: **Felgenhauer, Pavel** 2006. Putin comments reveal desire for regime change in Tbilisi. – Eurasia Daily Monitor, Vol. 3, Issue 183, October 4, 2006.

<<https://jamestown.org/program/putin-comments-reveal-desire-for-regime-change-in-tbilisi/>>.

⁵⁷ Among various weaknesses of Georgian forces, experts mention the fact that the Georgian army was mostly trained for low intensity warfare. On purely military-technical aspects of the war see: **Tanks of August** 2010.

in power for four more years, continuing to pursue a pro-Western strategic course. Discussions on what was endemic in the Georgian internal political turmoil – owing to deficiencies in Georgian democracy and/or political culture – and what was pre-planned in a hybrid manner by Russia may continue endlessly. However, there is one obvious conclusion – hybrid warfare is no less about usage of local weaknesses than pre-planning. Saakashvili, experiencing multifaceted Russian pressure starting as early as 2006, and witnessing clashes with the opposition a few months prior to the August War, could have the legitimate right to suspect that if he did nothing in South Ossetia, where Georgian positions remained under intensified shelling, the Tbilisi-based opposition would have rallied again. Therefore it is clear that he developed a siege mentality and acted out of desperation on August 7, 2008. Even the lost battles united Georgian society, quieted the opposition at least temporarily and, under international support, Russian tanks stopped short of Tbilisi.

Another question should also be considered: did Russia win anything except the battlefield in this forerunner case of hybrid warfare in Europe? Did its ideology and national project prevail in the region? Or did the separatist nationalisms of Abkhazians and Ossetians emerge victorious in Georgia? The picture may not seem completely clear either, but the fact is that Russia lost legitimate status as the peacekeeper in Georgian ethnic affairs and acquired the label of the occupying force instead.⁵⁸ As to the South Ossetian and Abkhaz separatists, the enclaves under their ruling remain isolated, relying only on Russian bayonets, while Georgia, even after the elections of 2012, still looks towards NATO. The story of Georgia's struggle for genuine independence continues, as does Russia's confrontation with the West.

Based on academic freedom and expertise, some Western scholars warned already back in the 1990s that “subversion is a form of offence, and it affects international relations in the same way as do offensive military capabilities”.⁵⁹ In 2008, the international community was not ready to

⁵⁸ As early as 2009, the Council of Europe Parliamentary Assembly adopted resolution No. 1648 on “Humanitarian consequences of the war between Georgia and Russia”. Its paragraph 24.14 calls for “strengthening of the EUMM (European Union Monitoring Mission) to allow it to have... access to both sides of the *de facto* border zone and former conflict zones since occupied”. **Council of Europe** 2009. Parliamentary Assembly, Resolution 1648 on Humanitarian consequences of the war between Georgia and Russia. <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17705&lang=en>>.

⁵⁹ **Evera, Stephen van** 1998. *Offense, Defence, and Causes of War. – Theories of War and Peace (An International Security Reader)*. Ed. by Michael E. Brown; Owen R. Cote Jr.; Sean M. Lynn-Jones; Steven E. Miller. The MIT Press, p.70.

acknowledge that under an essentially defunct peace process Russia was engaged in subversive activities against Georgia, and most significantly, the international community was not ready to rise to the occasion. Neither the U.S., nor the EU knew that subversion would eventually lead to a large-scale armed conflict. After Russia annexed Crimea and orchestrated a military offensive in the Donbas region of Ukraine, the Western international community acknowledged that hybrid war is still war. It is hoped that this new understanding would help the international community to re-evaluate the causes of the Russo-Georgian war, its starting point and to intensify efforts for the correction of its results.

4. Conclusion

As the article attempted to show, the Russo-Georgian War was fought for regional and local ideational purposes. *Firstly*, the leadership of the Russian Federation, frustrated by the demise of the USSR and perceiving international relations in a Manichean way, was ready to do everything short of open declaration of war in order to halt the process of democratization and Europeanization in its immediate neighborhood. *Secondly*, the ethno-nationalist agendas of Georgian separatist enclaves, as well as the impatience of the Georgian government to get rid of the remnants of Russian imperial influence and unite/modernize the country provided fertile ground for Russia to meddle in local affairs and slow the process of possible expansion of NATO into the post-Soviet space. And *thirdly*, from 2008 to 2009, during and after the war, the international community found it difficult to understand the complex logic of the events and to unequivocally condemn Russian geopolitical and ideational revisionism.

Georgian statehood survived, and its pro-Western political agenda remains, by and large, unchanged. Although Russia acquired full military control over the Georgian breakaway regions, it lost the status of peace-keeper, thus limiting its capacity to meddle in the internal affairs of the Georgian government. But it was the hybrid nature of the war that obscured its starting point for many neutral observers, keeping the international community from understanding the essence of Georgian desperation before, during and after open military hostilities. Only after the so-called Gerasimov Doctrine was published and Russia practically used it against Ukraine in 2014 did the U.S., the EU and NATO experts gain a full-fledged appreciation of the “non-linear” or hybrid warfare methodology employed by

modern Russia. These new security developments on the European scale, while not justifying whatever mistakes or undemocratic moves were made by the young Georgian government from 2004 to 2008, allow for a thorough re-evaluation of the events of the Russo-Georgian War.

Thus, the article claims that an undeclared war of hybrid nature was launched by the Russian Federation against Georgia as early as 2006. In 2007, Russia also meddled in the internal political turmoil in Georgia's capital, leading to the resignation of President Saakashvili and the early presidential elections of 2008. Moreover, hybrid warfare against Georgia did not completely stop with the halt of overt military hostilities in August 2008: such components as the support for radical opposition, usage of criminal networks, and disinformation campaigns continued in 2009, and 2011, contributing to the eventual downfall of Saakashvili four years after the events of the August War.

To reiterate, Georgia's internal struggles have their own rationale. Not everyone in Georgia who fought against its former government through the years were Russian stooges. The post-Saakashvili government of Georgia, while trying to improve relations with Putin's Russia, maintains that it wishes to join NATO and the EU. However, Russian special services were present and active constantly as much in the capital city as in the conflict zones, aimed at the regime change in Georgia prior, during and after August of 2008. Under such circumstances, the only guarantee against open Georgian-Russian warfare would have been either Georgia's complete surrender to Russian geopolitical demands, or international peacekeeping engagement in breakaway regions. Neither Georgia nor the international community appeared ready for this at that time and provocations on the ground could have led to nothing but large-scale military confrontation: that is the logic and corollary of hybrid warfare.

The main problem is that the story of the Georgian-Russian confrontation told in the article remains unfinished: all the ingredients and ideational underpinnings for the continuation of hybrid war remain at Russia's disposal and the only guarantee against the repetition of the dramatic events of 2008 is international awareness and resolve.

Bibliography

- Asmus, Ronald D.** 2009. Interview. – Radio Free Europe/Radio Liberty, October 6, 2009.
 <https://www.rferl.org/a/Former_US_Diplomat_Chances_Of_Another_RussiaGeorgia_Conflict_Cant_Be_Ruled_Out/1844989.html>.
- Asmus, Ronald D.** 2010. *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia, and the Future of the West*. New York: Palgrave Macmillan.
- Barabanov, M. S.; Lavrov, A. V.; Tseluiko, V. A.** 2010. *Tanks of August*. Ed. by Ruslan Pukhov. Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies.
 <http://www.cast.ru/files/The_Tanks_of_August_sm_eng.pdf>.
- Blandy, C. W.** 2009. *Provocation, Deception, Entrapment: The Russo-Georgian Five Day War*. – Advanced Research and Assessment Group, Caucasus Series, 09/01, March 2009. Defence Academy of the United Kingdom.
 <https://www.files.ethz.ch/isn/97421/09_january_georgia_russia.pdf>.
- Block Bidzina Ivanishvili – Georgian Dream: Election program** 2012.
 <<http://www.ivote.ge/images/doc/pdfs/ocnebis%20saarchevno%20programa.pdf>>.
- Bush praises Georgian democracy**. – BBC News, 10 May, 2005.
 <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4531273.stm>>.
- Charbonneau, Louis** 2008. U.S. suggests Russia wants “regime change” in Georgia. – Reuters, August 10, 2008.
 <<https://www.reuters.com/article/us-georgia-ossetia-un/u-s-suggests-russia-wants-regime-change-in-georgia-idUSL937294920080810>>.
- Chivers, C. J. et al.** 2008. Georgia Offers Fresh Evidence on War’s Start. – The New York Times, September 16.
 <<http://www.nytimes.com/2008/09/16/world/europe/16georgia.html>>.
- Chivvis, Christopher S.** 2017. *Understanding Russian “Hybrid Warfare” And What Can be Done About it*. – RAND Testimonies, CT-468.
 <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT468/RAND_CT468.pdf>.
- Chochiev, Alan** 1989. Социальная история осетин в догосударственный период.
 <<http://www.dissercat.com/content/sotsialnaya-istoriya-osetin-v-dogosudarstvennyi-period>>.
- Council of Europe** 2008. Parliamentary Assembly, Resolution 1633 on the Consequences of the War between Georgia and Russia, 2 October, 2008.
 <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17681&lang=en>>.
- Council of Europe** 2009. Parliamentary Assembly, Resolution 1648 on the Humanitarian consequences of the war between Georgia and Russia, 28 January 2009.
 <<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17705&lang=en>>.
- Defence Minister Testifies Before War Commission**. – Civil.ge, 28 November 2008.
 <<http://civil.ge/eng/article.php?id=20036&search=>>.

- Ellison, Brian J.** 2011. Russian Grand Strategy in the South Ossetia War. – *Demokratizatsiya*, Fall 2011, Vol. 19, Issue 4.
<https://is.muni.cz/el/1423/podzim2015/MVZ208/um/59326197/Ellison_Russian_Grand_Strategy.pdf>.
- Erlanger, Steven** 2008. Putin, at NATO Meeting Curbs Combative Rhetoric. – *The New York Times*, April 5, 2008.
<<http://www.nytimes.com/2008/04/05/world/europe/05nato.html>>.
- Evans, Gareth** 2009. Russia, Georgia and Responsibility to Protect. – *Amsterdam Law Forum*, Vol. 1, No. 2.
<<http://amsterdamlawforum.org/article/view/58/115>>.
- Evera, Stephen van** 1998. *Offense, Defence, and Causes of War. – Theories of War and Peace (An International Security Reader)*. Ed. by Michael E. Brown; Owen R. Cote Jr.; Sean M. Lynn-Jones; Steven E. Miller. The MIT Press.
- Extraordinary European Council.** Brussels, 1 September, 2008. Presidency Conclusions.
<http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/102545.pdf>.
- Felgenhauer, Pavel** 2006. Putin comments reveal desire from regime change in Tbilisi. – *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 3, Issue 183, October 4, 2006.
<<https://jamestown.org/program/putin-comments-reveal-desire-for-regime-change-in-tbilisi/>>.
- Goble, Paul A.** 2009. *Defining Victory and Defeat: The Information War Between Russians and Georgians. – The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. Ed. by Svante E. Cornell and S. Frederick Starr. (Studies of Central Asia and Caucasus). New York, London: Routledge.
- Gvineria, Shota** 2017. *Information Warfare as Russia's Hybrid Warfare Tool. – Information Warfare – New Security Challenge for Europe*. Ed. by Tomáš Čížik. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA).
- Harding, Luke** 2010. Wikileaks Cables: Russian Government 'using mafia for its dirty work'. – *The Guardian*, 3 December 2010.
<www.guardian.co.uk/world/2010/dec/01/wikileaks-cable-spain-russian-mafia>.
- Illarionov, Andrey** 2009. Kak gotovilas voyna. – *Novaya Gazeta*, June 29.
<<https://www.novayagazeta.ru/articles/2009/06/28/42316-kak-gotovilas-voyna>>.
- Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report.** September 2009, Volume II.
<http://www.cellg.ch/pdf/IIFFMIG_volume_II.pdf>.
- Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia. Report.** September 2009, Volume I.
<http://www.cellg.ch/pdf/IIFFMIG_volume_I.pdf>.
- Monaghan, Andrew** 2016. Putin's Way of War. The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare'. – *Parameters*, Vol. 45(4), Winter 2015–16.
<http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/issues/Winter_2015-16/9_Monaghan.pdf>.

Munich Security Report 2015.

<https://www.securityconference.de/fileadmin/MunichSecurityReport/MunichSecurityReport_2015.pdf>.

Nodia, Ghia 2009. Georgian President's Record Mixed When Judged Against Ambitious Goals. – RadioFreeEurope. RadioLiberty, January 24, 2009.

<https://www.rferl.org/a/Georgian_Presidents_Record_Mixed_When_Judged_Against_Ambitious_Goals/1374287.html>.

On Russian consultants participating in media war with Saakashvili from Imedi TV. Interview with Oleg Panphilov, Director of the Center for Journalism in Extreme Situations, December 2009.

Popescu, Nicu 2011. Democracy versus Reformism in the Eastern Neighbourhood. – European Council of Foreign Relations, January 11, 2011.

Putin deplores collapse of USSR. – BBC News, 25 April 2005.

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm>>.

Slade, Gavin 2010. Georgia's Mafia: The politics of survival. – openDemocracy.net, 21 August 2010.

<<http://www.opendemocracy.net/gavin-slade/georgia%E2%80%99s-mafia-politics-of-survival>>

Smith, David J. 2009. The Russia-Georgia Conflict: An Invasion by Any Other Name. – 24 Saati Newspaper, October 7, 2009.

<<http://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-russiageorgia-conflict-an-invasion-by-any-other-name>>.

The Fog of War. Unravelling the Ossetia Conflict, one year later. – The Economist, 13 August 2009.

<<https://www.economist.com/node/14209458>>.

Trenin, Dmitri V. 2011. Posts-Imperium: A Eurasian Story. Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.

<<http://carnegieendowment.org/pdf/book/post-imperium.pdf>>.

Trenin, Dmitri V. 2018. The Disruptor. Carnegie Moscow Center, 16 February 2018.

<<http://carnegie.ru/2018/02/16/disruptor-pub-75565>>.

United Nations General Assembly resolution (A/RES/60/1) on the 2005 World Summit Outcome, 16 September 2005.

<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf>.

Waal, Thomas de 2010. Missiles Over Tskhinvali. – The National Interest (online), 20 April.

<<http://nationalinterest.org/bookreview/missiles-over-tskhinvali-3449>>.

Watson, Roy 2007. Putin's speech: Back to cold War? – BBC News, 10 February 2007.

<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6350847.stm>>.

What Russia Wants: From Cold War to Hot War. – The Economist, 12 February 2015.

<<https://www.economist.com/news/briefing/21643220-russias-aggression-ukraine-part-broader-and-more-dangerous-confrontation>>.

Wilson, Andrew 2005. *Virtual Politics: Faking Democracy in the Post-Soviet World*. Yale University Press.

Герасимов, Валерий 2013. Ценность науки в предвиденн. – ВПК, 23 февраля 2013.

<<https://www.vpk-news.ru/articles/14632>>.

Доктрина Герасимова. <<https://ru.wikipedia.org>>.

Путин: у нас есть домашние заготовки на случай признания независимости Косова. – Vesti.ru.

<<https://www.vesti.ru/doc.html?id=163610>>.

Prof **DAVID DARCHIASHVILI**, *Dr. phil.*

Professor of Political Science and International Relations at the Ilia State University, Tbilisi, Georgia

UUS RINNE VENEMAA JA LÄÄNE VAHEL LÕUNA-KAUKAASIAS

Egbert Jahn

■

Ülevaade¹. Lühike sõda Lõuna-Osseetia ja Abhaasia pärast Georgia ning Venemaa vahel 2008. aasta augusti alguses on taas kord demonstreerinud kohalike külmutatud konfliktide kalduvust viia sõja puhkemiseni ja rahvusvahelist plahvatusjõudu. Sõda muutis tuntavalt poliitilist olukorda Kaukaasias, vallandas taas rahvuslikult pinnalt võrsunud väljaajamised ning pingestas ajutiselt Venemaa ja Lääne suhteid sel määral, et räägiti lausa uuest külmast sõjast. Pärast Venemaa anneksiooni Krimmis ja separatistide valitsuse sisseseadmist Donbassis 2014. aasta kevadel on see murettekitav olukord veelgi teravnenu. Pärast seda, kui Venemaa taastas sõja käigus uuesti mõlema *de facto* riigi territoriaalse ühtsuse nendes piirides, mille oli 1920. aastatel kehtestanud nõukogude võim, ja tunnustas mõlema riigi iseseisvust, tekkis Lääne ja Venemaa vahele uus rindejoon. Igatahes lükkus edasi Georgia NATO-sse vastuvõtmise plaan. Muidu oleksid Lääne ja Venemaa sõjalised jõud selleski regioonis paiknenud üksteise vahetus naabruses. Uus piirijoon on eriti ebamugav, kuna Lääs peab kehtivaks Georgia territoriaalset terviklikkust, ei tunnusta Lõuna-Osseetia ja Abhaasia iseseisvust ning oleks pidanud viitama Vene vägede õigusvastasele viibimisele NATO territooriumil, kui Georgia oleks NATO-sse vastu võetud.

Venemaa oli hoiatanud juba ammu enne seda, kui enamik lääneriikide parlamente prognoositavalt kohe peale Kosovo parlamendi formaalset iseseisvusdeklaratsiooni 17. veebruaril 2008 riigi iseseisvust tunnustas, et võib sellele omalt poolt vastata Lõuna-Osseetia ja Abhaasia tunnustamisega.

Sellal kui lääneriikide tunnustus Kosovo separeerumisele olevat vastuolus rahvusvahelise õigusega, on Lõuna-Osseetia ja Abhaasia tunnustamine Venemaa sõnul igati õiguspärane. Siiski viivitas Venemaa järgnevatel kuudel selle tegemisega.

Alles pärast seda, kui Georgia alustas 7. augustil 2008 ennetavat pealetungi Lõuna-Osseetias, läks Venemaa üle aktiivsele sõjategevusele, tunnustas Lõuna-Osseetia ja Abhaasia iseseisvust ning suurendas mõlema piirkonna palvel pärast Euroopa Liidu vahendamisel sündinud relvarahu nendel aladel oma vägede kohalolu.

---

¹ Artikkel tugineb autori ettekandele „Die neue Frontenbildung Rußlands und des Westen im Südkaukasus“, mis on peetud 16. jaanuaril 2017 loengusarjas „Frankfurter Montags-Vorlesungen“. <<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/65035075/DSFraMoV12-NET-Frontenbildung-26.pdf>>. Autori täiendatud teksti on tema loal eesti keelde tõlkinud Andres Saumets. – Mannheimi ülikooli sotsiaalteaduskonna Mannheimis ja Maini-äärses Frankfurtis korraldatavates avalikes akadeemilistes loengutes (Mannheimer Montags-Vorlesungen) käsitleb prof dr Egbert Jahn aktuaalseid poliitilisi tüliküsimusi nende poliitilises ja ühiskondlikus kontekstis ning analüüsib nende ajastuloolisi tekketingimusi ja eeldatavaid tagajärgi. *Tõlkija kommentaar*

Siitpeale kerkisid üles järgmised küsimused. Kas Lääs ja Venemaa on valmis pikaajaliselt vastastikku tunnustama „oma“ *de facto* riikide Kosovo, Lõuna-Osseetia ja Abhaasia iseseisvust? Kas mõlemad konfliktipooled on valmis ennetustööks, et need kolm tunnustamisakti ei muutuks pretsedendiks teiste *de facto* riikide jaoks Euroopas ja mujal maailmas? Kas mõlemad pooled suudavad teha äsjamainitud muude juhtumite puhul kompromisse? Ja missugused tagajärjed on sellel uuel olukorral nüüd geopoliitiliselt täiesti isoleeritud Armeeniale?

Võtmesõnad: *külmutatud konfliktid, de facto riigid (Kosovo, Abhaasia, Lõuna-Osseetia), 2008. aasta Vene-Georgia sõda, Venemaa Föderatsioon, NATO*

Keywords: *frozen conflicts, de facto states (Kosovo, Abkhazia, South Ossetia), Russo-Georgian war of 2008, Russian Federation, NATO*

1. Külmutatud konflikti põgus ülessulamine Georgia viiepäevasõjas

Külmutatud konfliktid on tulvil sõjaootust. Nende hulka võib lahterdada lahkkelid piiride kulgemise ja rahvuslike iseseisvuspüüdluste pärast riikide äärealadel, ennekõike aga *de facto* riikide problemaatika. Rahvusvaheliselt neid riike ei tunnustata, sest ÜRO näeb nende eraldumises olemasolevatest rahvusvaheliselt tunnustatud riikidest õigusvastasust. Nendel *de facto* riikidel on küll tõhus riiklik ülemvõim mingi territooriumi (riik) ja selle elanikkonna (rahvas) üle, kuid reeglina toetab neid julgeolekupoliitilise sihipärasusega nii sõjaliselt, majanduslikult kui ka poliitiliselt üks või mitu välismaist jõudu. Mõnikord, kuid sugugi mitte alati, tunnustavad toetavad riigid neid *de facto* riike ka rahvusvahelise õiguse mõttes iseseisvate riikidena. Euroopas on peaaegu kõik *de facto* riigid tekkinud pärast Nõukogude Liidu lagunemist Venemaa abiga: Transnistria², Mägi-Karabakh³, Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja lühiajaliselt 2014. aasta märtsis ka Krimm, enne kui Venemaa viimase annekteeris. Donetsk ja Luganski rahvavabariigid, mida alates 2017. aasta juulist on üritatud ühendada Väike-Venemaaks, on vaatamata Minski relva-

² Transnistria konflikti kohta vt lähemalt: **Graf, Kilian** 2010: Der Transnistrien-Konflikt. Produkt spätsowjetischer Verteilungskämpfe und Zerfallskonflikt der implodierten Sowjetunion. Hamburg: Disserta.

³ Mägi-Karabahi konflikti kohta vt lähemalt: **Babajew, Aser** 2014: Weder Krieg noch Frieden im Südkaukasus. Hintergründe, Akteure, Entwicklungen zum Bergkarabach-Konflikt, Baden-Baden: Nomos [**Babajew** 2014]; **Halbach, Uwe** 2017: Russland und der Kaukasus. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 67, Heft 9–10, S. 153–163.

rahuleppele endiselt sõjaseisundis⁴. Peale Venemaa toetusel toimivate *de facto* riikide on Euroopas veel vaid 1983. aastast alates Põhja-Küprose Türgi Vabariik, mille Türgi rajas 1974. aastal sõjalisel jõul pärast seda, kui Küprose kreeklastest ohvitserid üritasid Küprost Kreekaga ühendada⁵. Seda Küprose põhjaosas elavate türklaste *de facto* riiki on rahvusvahelise õiguse mõttes tunnustanud vaid Türgi.

Külmutatud konfliktidest johtuv valmisolek sõjaliseks kokkupõrkeks ilmnes taas 7.–12. augustini 2008 kestnud viiepäevasõjas Georgia ja Venemaa vahel, milles osalesid ka Lõuna-Osseetia ja Abhaasia relvastatud üksused. Sõda ei lahendanud konflikti, kuid kujundas drastiliselt ümber kokkupõrkega kaasnenud olukorra ning tekitas uue rindejoone Lääne ja Venemaa vahel. Lääs toetas poliitiliselt ja moraalselt varasemast ühesemalt mõistataval viisil Georgiat ning tema nõudmist oma territoriaalse terviklikkuse taastamiseks. Bukaresti tippkohtumisel 3. aprillil 2008 oli NATO avanud Georgiale (ja ka Ukrainale) tulevikuväljavaate saada kaitseorganisatsiooni liikmeks, kuid Prantsusmaa ja Saksamaa juhitud vastuseisu tõttu ei antud neile ühtlasi liikmesuse tegevuskava (MAP). Detsembrikuisel NATO nõukogu kohtumisel põrkusid erinevad arusaamad. Pingelangus saabus alles USA presidendi Barack Obama ametisse astumisega jaanuaris 2009. Euroopa Liit nimetas ametisse Šveitsi diplomaadi Heidi Tagliavini juhitud augustisõja uurimise komisjoni, mille 2009. aasta septembris esitatud aruanne⁶ näitas selgelt, et vaatamata mõlema poole provokatiivsele käitumisele enne 7. augustit, astus otsustava konfliktist sõjani viinud sammu siiski Georgia, isegi kui Venemaa oli see, kes alustas rahvusvahelise õigusega vastuollu minnes sõjalisi tegevusi. Seejärel muutusid tagasihoidlikumaks ka need Euroopa riigid, kes olid tormakalt kaitsnud Georgia liikmesust NATO-s. USA välisminister Condoleezza Rice oli üles astunud Georgia NATO-sse võtmise toetuseks, kasutades selleks topeltvildakas võrdluses Saksamaa Liitvabariigi NATO-sse võtmise näidet: ka Saksamaa Liitvabariik olevat omal

⁴ Krimmi ja Donbassi konfliktide kohta vt lähemalt: **Staack, Michael** 2015. Der Ukraine-Konflikt, Russland und die europäische Sicherheitsordnung. Opladen/ Berlin/ Toronto: Budrich; **Zerrissen. Russland, Ukraine, Donbass** 2015. Hg. von Sapper, Manfred; Weichsel, Volker. Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 1–2.

⁵ Küprose konflikti kohta vt lähemalt: **Dodd, Clement** 2010: The History and Politics of the Cyprus Conflict. Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.

⁶ **Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia**. Report, Volume II, September 2009. Vt raporti teksti:

<http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm> (20.01.2018).

ajal taotlenud taasühinemist Saksa Demokraatliku Vabariigiga. Esiteks ei üritanud Bonn kahel korral ebaõnnestunult sõjaliselt vallutada Ida-Berliini ja Leipzigit. Teiseks ei taotle abhaasid ja lõunaosseesid taasühinemist Thbilisiga, nii nagu idaberliinlased ja saksid pürgisid taasühinemise poole Bonniga. Georgia president Mihheil Saakašvili vastas ühemõtteliselt ajakirja Spiegel küsimusele (18.8.2008), kas lõunaosseesid ja abhaasid tahavad pärast seda sõda veel üleüldse Georgiaga tegemist teha: „Asi pole selles, kas nemad tulevad meie juurde tagasi, vaid selles, et meie tuleme nende juurde. Kõik need piirkonnad kuuluvad Georgiale.⁷“

Venemaa on pärast sõda tunnustanud *de facto* riikide Lõuna-Osseetia ja Abhaasia iseseisvust ning ühtlasi sõlminud mõlema riigiga sõjalise toetuspakti, mis lubab Venemaal mõlemal territooriumil tugevdatult kohal viibida 3800 sõduri ja raskerelvastusega. Kui nüüd Georgia võetaks NATO-sse, siis tekiks plahvatusohtlik olukord: lääneriikide hinnangul asuksid Vene väed õigusvastaselt NATO territooriumil, samas kui Venemaa tõlgendaks õigusvastasena kahe oma lepingupartnerist riigi sõltumatuse ja suveräänsuse ohustamist. Selline käik ei looks mitte üksnes veel üht uut piiri NATO ja Venemaa vahele – varasemast kulgeb piir nimelt Beringi väina ja Põhja-Norra juures, samuti külgnevad Venemaaga Poola ja Balti riigid. Peale selle tõstaks pead ka avalik tüli umbes kaheteistkümne tuhande ruutkilomeetri suuruse piirkonna pärast. Georgia võiks siis teha katset kaasata NATO-t sõjalisse konflikti Venemaaga. Ajakiri Spiegel tegi õige järelduse: „On aeg osavaks diplomaatiaks, sest konflikt väikese Georgia pärast võib tühiseks muuta või lausa kriipsu peale tõmmata Venemaa ja Lääne lähenemisele, mis on väldanud kakskümmend aastat.⁸“

Enne viiepäevasõda oli olukord veel lahtisem. Venemaa tunnustas toona põhimõtteliselt Georgia territoriaalset terviklikkust, kuigi võimaldas ja kindlustas samas ka Abhaasia ning Lõuna-Osseetia eraldumise. USA oli küll koolitajate ja relvastuse saatmisega aidanud kaasa Georgia relvajõudude moderniseerimisele, aga mitmete Euroopa suurriikide valitsused hoiatasid etteaimatava konflikti valguses NATO uue laienemise eest idasuunas, mis Georgia külmutatud konflikti ja Venemaale kuuluva Põhja-Kaukaasia

⁷ Klussmann, Uwe 2008. Wir kapitulieren nie! – Der Spiegel, Nr. 34, 18. August, S. 86–87. Vt ka võrguväljaannet: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59099366.html>> (20.01.2018).

⁸ Beste, Ralf; Koelbl, Susanne; Kurbjuweit, Dirk 2008. Wandel durch Bestürzung. – Der Spiegel, Nr. 35, 25. August, S. 22. Vt ka: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59403006.html>> (20.01.2018). [Beste, Koelbl, Kurbjuweit 2008]

ebakindla olukorra tõttu oleks Venemaa julgeolekuhuvisid märksa tõsisemalt kahjustanud kui NATO varasemad itta laienemised.

Pärast viiepäevasõda ja mõlema *de facto* riigi tunnustamist Venemaa poolt – otsus, mida seni on järginud vaid Nicaragua, Venezuela, Nauru, ajutiselt ka Tuvalu ja Vanuatu (üksnes Abhaasia osas) – ei ole lepingupartnerist Venemaa neid *de facto* riike siiski Sõltumatute Riikide Ühendusse (SRÜ) võtnud. Ka Shanghai Koostööorganisatsiooni⁹ kuuluvad riigid on jäänud Abhaasia ja Lõuna-Osseetiaga tehtava koostöö küsimustes reserveerituks. Nõnda on väljavaated kompromissiks märgatavalt kahanenud ja rindejooned konflikti osapoolte vahel varasemaga võrreldes veelgi rohkem kinnistunud. Georgia astus kohe pärast sõda, 14. augustil 2008, endastmõistetavalt SRÜ-st välja. On raske ette kujutada, et terviklikuks jäänud, majanduslikult ja sõjaliselt taas tugevnev Venemaa hindaks ümber valiku Lõuna-Osseetiat ja Abhaasiat tunnustada ning hoida oma vägesid lõunapool Kaukasuse mäestikku. Esimesel kahel nädalal pärast sõda näis, et nõrdimus, mida tekitas väidetav Venemaa Georgia-vastane agressioon, nõrgestas Saksamaa, Prantsusmaa ja nii mõnegi teise Euroopa riigi vastuseisu Georgia NATO-liikmesusele. Järgnevatel nädalatel sai aga Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) ja Lääne salateenistuste vahendusel teatavaks, et Georgia president Mihheil Saakašvili vallandas 7. augusti hilisõhtul aktiivse sõjategevuse, andes käsu alustada pealetungi Lõuna-Osseetia pealinnale Tshinvalile, ning see seadis kahtluse alla Saakašvili väite, et Vene soomusväed olid läbi Roki tunneli juba varem Lõuna-Osseetiasse tunginud¹⁰. Veidi enne keskööd laskis Saakašvili avalikkusele teada anda, et Georgia relvajõududele on antud ülesanne „taastada ja kehtestada Georgia jurisdiktsioon

⁹ Tegemist on 2001. aastal loodud julgeolekualasele koostööle keskendunud rahvusvahelise organisatsiooniga, kuhu kuuluvad Hiina, India, Kasahstan, Kõrgõzstan, Pakistan, Tadžikistan, Usbekistan, Venemaa ning vaatlejatena Afganistan, Iraan ja Mongoolia. *Tõlkija kommentaar*

¹⁰ 7. augusti õhtul umbes kell 23 edastas Georgia luure oma presidendile info Vene vägede sisenemisest riigi territooriumile. Nende sõnul oli enam kui sajast masinast koosnev Vene sõjaväekolonn läbinud Roki tunneli ja liikumas Lõuna-Osseetiasse. Tekkinud pingelises olukorras andis Saakašvili saatusliku käsu alustada pealetungi ja vabastada Georgia territoorium. Vene vägede sanktsioneerimata sisenemine suveräänse riigi territooriumile tähendas rahvusvahelise õiguse järgi agressiooni, millele Georial oli õigus reageerida kõikide tema käsutuses olevate vahenditega, kaasa arvatud relvajõud. Kell 23.35 avas Georgia suurtükivägi tule osseetide kaitserajatistele ja tugipunktidele Tshinvalis ning selle ümbruses, käivitades sel moel sõja aktiivse faasi. Vene kaitseministeeriumi ametlik seisukoht on tänini, et nende üksused sisenesid Lõuna-Osseetiasse alles 8. augusti hommikul. Vene kaitseministeeriumi sõnul oli Vene vägede sissetungi näol tegemist rahujõustamisoperatsiooniga (*peace enforcement operation*). *Tõlkija kommentaar*

[Lõuna-Osseetia] territooriumi üle¹¹. Alates ametisse astumisest 2004. aastal oli Saakašvili korduvalt rääkinud Abhaasia ja Lõuna-Osseetia sõjalisest tagasivõtmisest. Sõja ajal halvenes poliitiline kliima Lääne ja Venemaa vahel drastiliselt. Palju räägiti uuest külmast sõjast Lääne ja Venemaa vahel; viimast kujutati taas imperialistlikult, ekspansionistlikult ja sõjardlikult, riigina kes nüüd ähvardas ka Ukrainat ja Balti riike, kus vene vähemuse väidetavat „ahistamist“ võidi kasutada ettekäändeks interventsioonile.

Venemaa omalt poolt ei viivitanud karmide poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste vastumeetmetega ähvardamisega, kui Lääs peaks sanktsioonidega toetama „Georgia agressiooni ja genotsiidi“ Abhaasias ja Lõuna-Osseetias elavate Vene kodanike vastu. Teadaolevalt oli viimastel aastatel üle 90% abhaasidest ja lõunaosseetidest saanud Vene kodakondsuse. Peamiselt uutest NATO ja Euroopa Liidu riikidest pärit poliitikud nõudsid Ukraina viivitamatut vastuvõtmist NATO-sse, kuigi enamik Ukraina elanikest seda toona ei toetanud ja paljud Ukraina poliitikud nägid pigem vaeva Venemaa rahustamisega. Poleemika Vene interventsiooni ümber Georgias mõjutas oluliselt Ukraina presidendi Viktor Janukovitši ja peaministri Julia Tõmošenko koalitsiooniläbirääkimisi, mille nurjumine 3. septembril 2008 tõukas Ukraina demokraatia uude kriisi. USA presidendikandidaat senaator John McCainil tuli koguni silmitsi seista nõudmistega, et USA peaks tunnustama Tšetšeeniat iseseisva riigina ja Venemaa tuleks välja visata juhtivate majandusriikide G8 grupist ning talle mitte anda Maailma Majandusorganisatsiooni (WTO) täisliikme staatust¹². Emotsionaalse üleskutsega „Nüüd oleme me kõik georglased!“¹³ töötas ta seista Georgiaga õlg öla kõrval.

Kõik kolm osalist, Venemaa oma uute liitlastega, Georgia ja lääneriigid, kirjeldasid täiesti vastandlikult mitte ainult sõja algust ja kulgu, vaid ka selle eellugu. Venemaa ja Georgia nimetasid teineteist vastastikku agressoriks. Alles ligi kuu aega hiljem, kui ka Georgias tõstis pead opositsiooniline

¹¹ Ertel, Manfred; Klusmann, Uwe; Koelbl, Susanne; Mayr, Walter; Schepp, Matthias; Stark, Holger; Szandar, Alexander 2008. Chronik einer Tragödie. – Der Spiegel, Nr. 35, 25. August, S. 130. Vt ka võrguväljannet: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59403006.html>> (20.01.2018).

¹² Schmitz, Gregor Peter; Steingart, Gabor 2008. International isolieren. [Intervjuu USA endise välisministri Madeleine Albrightiga] – Der Spiegel, Nr. 36, 1. September, S. 24. Vt ka: <<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59673668.html>> (20.01.2018); vt ka Gärtner, Heinz 2008. Obama – Weltmacht was nun? Außenpolitische Perspektiven. Wien: LIT, S. 231. [Gärtner 2008]

¹³ Tsiteeritud Gärtner 2008, S. 231 järgi.

kriitika president Saakašvili sõjapoliitika aadressil, hakkasid mõned lääne-riikide poliitikud olukorda diferentseeritumalt vaatlema.

Abhaasia ja Lõuna-Osseetia konflikti tuum, mille ajaloolisi tagamaid ja kujunemislugu siinkohal lähemalt ei avata¹⁴, on tänaseni küsimus, kas esikohal peab olema rahvusvaheliselt tunnustatud Georgia riigi (pindalaga 69 700 km² ja rahvaarvuga ca 4,4 miljonit) territoriaalne terviklikkus või abhaasia ja lõunaosseetia rahvaste enesemääramisõigus. Nimetada võiks vaid üldisi fakte: Abhaasia pindala on 8660 km² ja seal elab ligi 240 000 elanikku, Lõuna-Osseetia pindala on 3900 km² ja elanike arv umbes 70 000. Lõuna-Osseetia püüdleb ühinemise poole Põhja-Osseetiaga, mis on haldusüksus (vabariik) Venemaa Föderatsiooni koosseisus. Lõuna-Osseetia on aga Põhja-Osseetiaga ühendatud üksnes raskesti läbitavate Kaukasuse mäekurude kaudu ning Roki tunneliga. Abhaasia pürgib kestva iseseisvuse poole, isegi kui sõltub hetkel täielikult Venemaast, ning pea kõikidel Abhaasia kodanikel – nagu ka Lõuna-Osseetias – on Vene kodakondsus. Abhaasiale kuulub paarisaja kilomeetri pikkune lõik Musta mere rannikust, mis oli varem populaarne turismipiirkond, ning sellel territooriumil on iseseisvuse püsima jäämiseks paremad eeldused kui Lõuna-Osseetial. Pärast enamiku georglaste väljaajamist ja põgenemist Abhaasiast elab sel maa-alal lisaks abhaasidele veel palju armeenlasi, kreeklasi, venelasi ja teiste etniliste gruppide esindajaid, kes liitusid abhaasidega 1992–1994 toimunud iseseisvussõjas georglaste vastu. Ka Lõuna-Osseetiast on enamik georglastest põgenenud või välja aetud.

Pärast 14. mail 1994 jõustunud relvarahu asus Abhaasiasse umbes 1500-meheline Vene sõduritest koosnev SRÜ rahuvalvajate üksus. 121 isikut UNOMIG-ist¹⁵ jälgisid relvarahust kinnipidamist. 2006. aasta juulis tungisid Georgia üksused mässuliste mahasurumiseks Kodori mäekurusse ja võtsid kuru ülemise osa (nn Ülem-Abhaasia) oma kontrolli alla. Tšhaltast sai septembris Georgia-meelse Abhaasia eksiilvalitsuse asupaik. Kodori kuru alumine osa jäi SRÜ rahuvalvajate järelevalve alla. Lõuna-Osseetias seevastu moodustati pärast 24. juunil 1992 jõustunud relvarahu venelastest, georglastest ja lõuna- ning põhjaosseetidest koosnev rahuvalveüksus ja

¹⁴ Vt lähemalt: **Jahn, Egbert** 2008. Neue Perspektiven für die „eingefrorenen Konflikte“ im Südkaukasus durch die „Europäische Nachbarschaftspolitik“? – Politische Streitigkeiten. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, S. 200–216. Vt ka: <<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/55261567/ZSFraMoV40-NET-Suedkaukasus-22.pdf>> (20.01.2018) [**Jahn** 2008]

¹⁵ UNOMIG = United Nation Observer Mission in Georgia ehk ÜRO vaatlusmissioon Georgias.

ühine kontrollkomisjon, mis tegelikkuses viis Georgia poolt kontrollitud enklaavi kujunemiseni Lõuna-Osseetias. Venemaa mõjusfääri jäi suurem osa Lõuna-Osseetiast, mida aastatel 2001–2011 juhtis Venemaa toetusel president Eduard Kokoitõ. Relvarahust kinnipidamist jälgisid pelgalt kuus OSCE vaatlejat. Georglased moodustasid 2007. aasta mais Kurta külas oma lõunaosseetia valitsuse, mida juhtis Dmitri Sanakojev. Mõlema *de facto* riigi, Abhaasia ja Lõuna-Osseetia, piiridel toimus korduvalt inimohvritega tulevahetusi.

2. Territoriaalne terviklikkus kui prioriteet või *status quo* pärast 1992. aasta relvarahulepet

Veel 15. aprillil 2008 avaldas ÜRO julgeolekunõukogu Venemaa poolthäälega oma resolutsioonis 1808 toetust „kõikide liikmesriikide tunnistusele Georgia suveräänsusest, sõltumatuses ja territoriaalsest terviklikkusest tema rahvusvaheliselt tunnustatud piirides“ ja Georgia kavatsusele edendada Georgia-Abhaasia konflikti lahendamist „eranditult rahumeelsete vahenditega ja julgeolekunõukogu resolutsioonidega kooskõlas“.¹⁶ Venemaa muutis ametlikult oma hoiakut alles siis, kui Georgia suurtükiväetuli tabas Lõuna-Osseetia pealinna ja seeläbi hukkus ka tsiviilelanikke ning rahuvalvajate koosseisu kuulunud Vene sõdureid¹⁷. Venemaa rääkis nüüd, kuidas Georgia olevat korraldanud Lõuna-Osseetia Vene kodanike vastu genotsiidi, mille ohvriks olevat kohe konflikti alguses langenud umbes kaks tuhat inimest. Alles nädalaid hiljem korrigeeriti seda arvu 134-le. Kümned tuhanded osseedid olevat väheste tundide jooksul Venemaale põgenenud. Genotsiidi ja agressiooni tõkestamiseks olevat Vene väed seepeale täielikus kooskõlas ÜRO harta 51. artikliga edasi liikunud Lõuna-Osseetiasse ning suunanud seejärel sõjategevuse Georgia aladel asuvate Gori ja Poti linnade ning Georgia garnisonilinna Senaki vastu. Venemaa olevat sel moel kaitsnud oma kodanikke edasise genotsiidi eest ja loonud puhvertsooni teisel pool Lõuna-Osseetia ja Abhaasia piire.

¹⁶ **Security Council extends mandate of Georgia Observer Mission until 15 October, unanimously adopting Resolution 1808 (2008).**

<<http://www.un.org/press/en/2008/sc9299.doc.htm>> (20.01.2018).

¹⁷ Vene vaatepunkti kohta võib lähemalt lugeda: **Zagorski, Andrei** 2009. Russische Intervention in Konflikten in Südossetien und Abchasien. Von der Status-quo- zur Revisionspolitik. – Die Sezessionskonflikte in Georgien. Hrsg. von Reiter, Erich. Wien/Cologne/Weimar: Böhlau, S. 129–135.

Euroopa Liidu vahendusel sõlmiti siis 12. augustil uus relvarahu. Enne seda ajasid relvastatud lõunaosseedid Vene vägede toetusel minema veel mõnes Lõuna-Osseetia külas elanud georglased ja tapsid selle puhastusoperatsiooni käigus neist paljud. Peale selle võtsid Abhaasia üksused 12. augustil tagasi oma kontrolli alla Kodori mäekuru ülaosa, kust Georgia väed ja tsiviilelanikud olid põgenenud pärast Georgia-Abhaasia piiril toimunud lahingutegevust. Venemaa teatas oma valmidusest lahkuda puhvertsoonist oktoobriks, kui Euroopa Liidu vaatlejad hoolt kannavad, et Georgia ei valmistaks seal ette uut üllatusrännakut Lõuna-Osseetia ja Abhaasia vastu. 26. augustil allkirjastas Venemaa president Dmitri Medvedev määruse, millega kinnitas Vene parlamendi alam- ja ülemkojas päev varem vastu võetud otsust tunnustada mõlema separatistliku piirkonna iseseisvust, tuues põhjenduseks, et Saakašvili tegi „poliitiliste eesmärkide saavutamisel valiku genotsiidi kasuks“ ja Georgia juhtkonna korraldatud rünnak Lõuna-Osseetia pealinna Tshinvali vastu tõi kaasa „surma sadadele rahulikele kaaskodanikele“ ning Abhaasiat ähvardavat Lõuna-Osseetia saatus. „Võttes arvesse Osseetia ja Abhaasia rahvaste vaba tahteavaldust, ÜRO põhikirja, rahvusvahelise õiguse põhimõtete deklaratsiooni aastast 1970 ja 1975. aastal allkirjastatud Helsingi lõppakti ning teisi alustrajavaid rahvusvahelisi dokumente“, on Venemaa Föderatsioon otsustanud tunnustada mõlema riigi iseseisvust ning kutsub üles teisi riike seda eeskujuga järgima.¹⁸ Juba 17. septembril sõlmis Venemaa nende riikidega vastastikuse sõpruse, koostöö ja toetuse lepingud. Vaatamata Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamisele jääb Venemaa endiselt kindlaks arvamusele, et Kosovo iseseisvuse tunnustamine (seisuga veebruar 2018 on seda teinud 112 riiki) on vastuolus rahvusvahelise õigusega. Ilmselt selleks, et mitte Läänele näidata oma tegelikku hoolimatust, nõustus Venemaa 9. oktoobril UNOMIG-i mandaadi pikendamiseks kuni 15. veebruarini 2009 ning ei lõpetanud ka OSCE kuue vaatleja missiooni Lõuna-Osseetias. Georgia vaatenurgast oli Venemaa juba mitmeid kuid Lõuna-Osseetia ja Abhaasia anneksiooni ette valmistanud, andes enamikule nende piirkondade elanikest õigusvastaselt Vene kodakondsuse. Pärast Bukaresti tippkohtumisel tehtud otsust avada Georgiale põhimõtteliselt uks NATO-sse lõpetas Venemaa majandusliku embargo Abhaasia ja Lõuna-Osseetia vastu ning läkitas viimaks maikuus oma sõdurid remontima

¹⁸ Vt Medvedevi avaliku pöördumise teksti: **Wie Medwedev Südossetien und Abchasien für unabhängig erklärte.** – Spiegel Online, 26.08.2008. <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/wortlaut-wie-medwedew-suedossetien-und-abchasien-fuer-unabhaengig-erklaerte-a-574541.html>> (20.01.2018).

rannikul asuvat raudteeliini, mis ühendas varem Venemaa ja Georgiaga. Venemaa kinnitas, et sõdurid on relvastamata, nii et tegemist ei ole relvarahutingimuste rikkumisega. Viimaks viis Venemaa Kaukaasia mäestiku põhjaosas läbi ulatuslikke sõjaväemanöövreid. Samal ajal toimusid ka Georgias suured õppused, milles osales muuhulgas tuhatkond USA sõdurit. Mõlemad pooled valmistusid alates 2008. aasta aprillist silmanähtavalt sõjaliselks konfliktiks. Georgia sõnul tungisid 7. augustil raskerelvastusega Vene üksused läbi Roki tunneli Lõuna-Osseetia – see tähendab Georgia – aladele, rikkudes 1992. aastal sõlmitud relvarahulepet. Seega on agressor Venemaa. Rahvusvaheliselt konstateeriti aga fakti, et Vene vägede sissemarsk toimus siiski tunde pärast Georgia pealetungi Tshinvalile. Paljud lääneriikide valitsused ühinesid Georgia avaldusega, et Venemaa oli agressor. Teised väljendusid ettevaatlikumalt ja kuulutasid, et Venemaa provotseeris Georgiat.

Sündmuste tegelik kulg on palju komplekssem ning selle vaatlemiseks tuleb analüüsida poliitilisi vahekordi laiemalt. Viimaks tuleb ka seda arvesse võtta, et nädalapäevi enne Georgia ulatuslikku pealetungi Tshinvalile leidis Lõuna-Osseetias aset arvukalt tulevahetusi osseetide ja georglaste vahel ning inimohvritega atentaate Abhaasias.

3. Kosovo tunnustamise pretsedent ja Lõuna-Osseetia hiiliv annekteerimine elanikkonnale Vene kodakondsuse tagamisega

Abhaasia ühinemine Georgiaga toimus 1920. aastate algul Stalini tahtel erilise liidulepingu alusel, mille kohaselt oli lepingupooltel esialgu võrdõiguslik staatus. Abhaasia säilitas mõneks ajaks suveräänsuse ja territoriaalse terviklikkuse. 1931. aastal tühistas Stalin Abhaasia unikaalse staatuse ja lõpetas erilise liidulepingu ning kuni 1991. aastani oli Abhaasia autonoomse vabariigina (ANSV) Gruusia NSV koosseisus. Lõuna-Osseetia läks 1922. aastal Georgia koosseisu autonoomse oblastina.¹⁹ Nõukogude Liidu lagunemise käigus said autonoomsed territooriumid ühest küljest rohkem iseseisvust, teisalt kõrvaldas Georgia sellist autonoomiat relvajõudu kasutades ning üritas rajada etnonatsionaalset ühtsusriiki, mis omakorda õhutas Abhaasia ja Lõuna-Osseetia iseseisvuspüüdlusi. Venemaa toetas neid püüdlusi sõjaliselt tõhusalt, kuid poliitiliselt vaoshoitult, rõhutades jätkuvalt Georgia territoriaalset terviklikkust ja luues sellega Georgiale pideva surve avaldamise

¹⁹ Vt ka **Jahn** 2008.

vahendi. 1993. aastal õnnestus Venemaal tõepoolest sel moel liita Eduard Ševardnadze juhitud Georgia SRÜ riikide hulka ja rihtida Georgia käituma Venemaale meelepärased, mis tähendas ka Vene vägede kohalolu Georgia territooriumil.

Mihheil Saakašvili juhitud ja USA sekundeeritud Georgia rooside revolutsioon 2003. aasta oktoobris pani kõikuma ebakindla tasakaalu, mis oli seni püsinud Lõuna-Osseetia ja Abhaasia majanduslikult, sotsiaalselt ja õiguslikult (Vene kodakondsuse jagamine) Venemaa mõjusfääri integreerumise ning Georgia territoriaalse terviklikkuse vahel.

Saakašvili rõhutas korduvalt, et ta tahab taastada Georgia ühtsuse, vajadusel kasvõi sõjalise jõuga. Adžaarria autonoomia oluline kärpimine 2004. aasta kevadel tõendas Georgia presidendi otsustavust. Mitmete USA nõunike kaasamine Georgia relvajõudude moderniseerimiseks ja NATO liikmesuse avalik taotlemine näitasid, et Venemaa väljapressimine ei kandnud enam vilja, ähvardas oht kaotada lõplikult mõju Georgia üle. See kinnitas Venemaad tema kavatsustes säilitada ja üles ehitada vähemalt minimaalne võimupositsioon Kaukaasia lõunaosas Lõuna-Osseetias ja Abhaasias.

USA valmidus nihutada NATO piire Venemaa nõrgale lõunatiivale Kaukaasias ja samaaegselt loobuda separatistlike liikumiste (nagu näiteks Kosovo albaanlaste) mittetunnustamise printsibiist, kui see näib teenivat USA ja Lääne huvide laiendamist, käivitas ilmselt kursivahetuse ka Moskvast. Lääs ja eriti USA ei paistnud olevat valmis vastastikku tunnustama seniseid võimu- ja mõjusfääre. President Putin hoiatas 2007. aastal korduvalt, et Kosovo iseseisvuse tunnustamine võib endaga kaasa tuua Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamise. Siiski hoidis Venemaa ennast tagasi ka pärast 2008. aasta veebruaris tehtud Lääne-poolset sammu ega tunnustanud otsekohe Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja Transnistria iseseisvust. Põhjuseid võis olla mitmeid, näiteks soov kasutada ära Lääne tehtud käigu suhtelist isoleeritust ÜROs ja üksmeelt selles küsimuses Hiina, India ja mitmete teiste riikidega. Või mõistmine, et Venemaa suudab oma plaanidele Kaukaasias palju vähem toetust koguda kui Lääs oma tegevusele Kosovos. Viimaks mängis rolli ka see, et laialt oli levinud hirm Kosovo tunnustamise pretsedentjuhtumi mõju pärast Taivanile, Tiibetile ja Xinjiangile, Kašmiirile, Baskimaale ja Katalooniale ning paljudele teistele eraldumissoovidega piirkondadele. Lõuna-Kaukaasia separatistide tunnustamine nõrgestas ka Venemaa poliitilist-moraalset, isegi sõjalist positsiooni Venemaa enda separatistide (näiteks tšetšeenide) suhtes. Siiski jätkas Venemaa kevadel ja suvel sisuliselt Abhaasia ning Lõuna-Osseetia lõimimist Vene võimufääri juba eespool nimetatud embargo lõpetamisega kõnealuste *de facto* riikide vastu

ja rannikul asuva raudteeliini taastamistöödega. Küsimus, kas Venemaa tahtis Põhja-Kaukaasias korraldatud sõjaväemanöövritega provotseerida Georgiat agressiooniks mõlema *de facto* riigi vastu, et saada parem ettekääne Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamiseks, jääb esialgu veel vastuseta.

Georgia seevastu pidi kartma, et Venemaa viib separeerunud piirkondade hiiliva annekteerimise ühel päeval lõpule nende ametliku tunnustamisega. Georgia tõi Abhaasia ja Lõuna-Osseetia piirile vägesid ning korraldas Abhaasia õhuruumis sageli Iisraeli päritolu droonide luurelende. Neist vähemalt kaks, Abhaasia andmetel aga seitse, tulistati ilmselt Vene lennukite poolt alla. ÜRO peasekretär Ban Ki-moon kuulutas mõlemad, nii droonide saatmise kui nende allatulistamise, kehtiva relvarahuleppe ja ÜRO resolutsioonide rikkumiseks.²⁰ Kevadel tekkinud pinged süvenesid veelgi, kui *de facto* riikides ja nende piiridel toimusid tulevahetused. Mitmed märgid viitavad, et Georgia lootis äkkrünnakuga, nagu omal ajal tegi seda Horvaatia operatsiooniga Torm Krajina serblaste vabariigis, vallutada esmalt nõrgema Lõuna-Osseetia ja seejärel tugevama Abhaasia ning seada siis Venemaa nende faktidega silmitsi.

Ilma USA vaikiva seljatagusega ei oleks Georgia saanud seda teha. USA välisminister Condoleezza Rice selgitas küll pärast sõda, et ta olevat president Saakašvilile soovitanud sõjast hoiduda, kuid erakordselt mõjuvõimsad asepresident Richard Cheney ja presidendikandidaat John McCain olid oma nõunike Joseph R. Woodi ja Randy Scheunemanni vahendusel Saakašviliga tihedas ühenduses. Raske on ette kujutada ka seda, et USA sõjalised nõunikud ei märganud sõjaks tehtavaid ettevalmistusi. Kahtlemata andis sõda Georgias McCainile niidiotsa, et seada taas kahtluse alla konkurendi Barack Obama julgeoleku- ja välispoliitilist kompetentsust ning talle ette heita liiga pehmet hoiakut vabaduse ja USA vaenlaste suhtes. Sõda Georgias tõi McCainile tõepoolest mõneks ajaks avalikus arvamuses punkte juurde. See kõik ei tõesta loomulikult USA toetust Georgia pealetungile Lõuna-Osseetias.

See, kas Saakašvili omalt poolt tahtis ära kasutada president George W. Bushi ja asepresident Richard Cheney allesjäänud ametiaega, et saavutada kas kiire sõjaline edu või vähemalt olukord, milles Georgia paistaks Venemaa

²⁰ **Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia**, Georgia 23 July 2008 S/2008/480. Vt raporti täisteksti: <<http://www.refworld.org/docid/4890265d2.html>> (20.01.2018); vt ka **Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia**, Georgia 23 July 2008 S/2008/631. Vt raporti täisteksti: <<http://www.refworld.org/docid/48eb1e0f2.html>> (20.01.2018).

imperiaalse agressiooni ja ekspansiooni ohvrina, mis omakorda sillutaks Georgiale teed NATO-sse, jääb samuti pelgalt spekulatsiooniks. Selgusetuks tuleb jätta ka see, kas Saakašvili tõepoolest arvas, et Georgia NATO-liikmesus annab suuremad võimalused surve avaldamiseks Venemaale, et too Abhaasiast ja Lõuna-Osseetiast tagasi tõmbuks. Realistlikult oleks NATO-liikmesus tähendanud Georgiale nimetatud piirkondade lõplikku kaotamist, sest USA-l ja NATO-l tervikuna ei saa olla huvi lasta Georgial sattuda Abhaasia ja Lõuna-Osseetia pärast sõjalisest vastasseisust või koguni sõtta Venemaaga. Saakašvili seiklushimuline ja ühtlasi sõjaliselt diletantlik poliitika jääb tänaseni mõistatuslikuks. Tema eelkäija Eduard Ševardnadze kritiseeris sarkastiliselt, et tema mantlipärijal ei olnud isegi suutlikkust lasta Georgia Lõuna-Osseetia invasiooni sissejuhatajateks õhkida Roki tunnel, et takistada Vene vägesid seda kasutamast²¹. On igatahes kaheldav, kas ka see oleks aidanud tõkestada Vene vägede kiiret edasitungimist Georgia lääneosast, et vabastada Lõuna-Osseetia Georgia vägedest.

Saakašvili soolo ilma USA valitsuse arvestatava toetuseta näib ebatõenäoliseks. Muidu poleks USA augustis nii jäägitult Georgiale toetust avaldanud. Kas Georgia ja USA valitsused alahindasid hooletult Venemaa sõjalist võimet ja poliitilist otsustavust kaitsta konfliktipiirkonnas oma positsioone ning neid koguni laiendada, mida pealegi soodustas Georgia pealetung Tshinvalile 7. augustil? Või arvestasid nad Georgia sõjalise lüüasaamisega, et aga Venemaad ekspansioonile provotseerida, teades väga hästi, et Venemaa sõjapidamine, nagu nähtus Tšetšeenias, toob kaasa kuriteod tsiviilelanikkonna vastu? Kas pidi see süvendama poliitilist-moraalset survet kõhklevatele Euroopa riikidele, et võtta NATO liikmeks Georgia ja seejärel ka Ukraina (viimane koos argumendiga, et Lõuna-Osseetia ja Abhaasia anneksioonile võib peagi järgneda ka Krimmi annekteerimine)?

Pärast sõda sai selgeks, et Venemaa paisutas Georgia rünnakuga Lõuna-Osseetias hukkunute arvu, et Vene väed ise olid süüdi paljudes vägivaldtegevustes Georgia tsiviilelanikkonna vastu ning lubasid lõunaosseetide relvaüksustel n-ö oma selja taga sooritada georglastest elanikkonna vastu koletuid kuritegusid ja neid maalt välja ajada. Venemaa ei lasknud sündida ka sõjalis-poliitilisel *status quo ante* taastamisel, kõrvaldades niisiis Georgia varasema võimupositsiooni Abhaasias ja Lõuna-Osseetias. Kumbki *de facto* riik ei lase Venemaa toetusel oma territooriumile ka Euroopa Liidu vaatlejaid. Paiknemist Georgia territooriumil piiride läheduses põhjendavad mõlemad riigid vajadusega saada varakult hoiatatud Georgia järgmise agressiooni korral.

²¹ Beste, Koelbl, Kurbjuweit 2008.

4. Kestev Ida-Lääne vastasseis või kooskõlastatud rindejoone korrigeerimine?

Kui enne 2008. aasta augustit oli kompromissini jõudmine Georgia ning Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja Venemaa konfliktis veel mõeldav, siis sõda muutis rahvusvahelist olukorda Kaukaasias drastiliselt²². Venemaa ei saanud (ega kavatsenudki) enam taganeda mõlema väikeriigi iseseisvuse tunnustamisest ja lubatud sõjalistest julgeolekugarantiidest. Lääs aga juhendus endiselt Georgia territoriaalse terviklikkuse klauslist, kusjuures peaks olema selge, et Georgia vägivaldne taasühendamine – juhul kui Venemaa peaks muutuma liiga nõrgaks, et Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat kaitsta – oleks olnud võimalik üksnes genotsiidi ning abhaaside ja lõunaossetide põlistest elupaikadest väljaajamise hinnaga. Kui Georgia võetaks peatselt NATO liikmeks, ilma et reguleeritaks tema tüli mõlema *de facto* riigiga, siis institutionaliseeritaks ülimalt ohtlik püsikonflikt Venemaaga, võib-olla koguni konflikt NATO enda ridades, kus ühte tiiba jääksid need poliitilised jõud ja riigid, kes tahaksid tingimata Venemaa võimufääri veelgi piirata, ja teisele poolele need, kelle jaoks koostöö Venemaaga stabiilse rahu ja julgeolekukorra loomise nimel Euroopas on möödapääsmatu. Püsikonflikt Venemaaga mitte üksnes ei raskendaks Euroopa Liidu tasandil konsensuse saavutamist liidu ühise välis- ja julgeolekupoliitika arendamisel, vaid laseks selle põhimõtteliselt põhja.

Pärast vastastikuse ähvardamis- ja konfrontatsiooniretoorika esimesi nädalaid rahunes olukord juba 2008. aasta novembriks. Euroopa Liit saatis Georgiasse üsna arvuka grupi vaatlajaid (225 inimest), andes neile oma-poolse mandaadi viibida kogu Georgia territooriumil. Samas pidi Euroopa Liit rahulduma sellega, et vaatlajatele ei võimaldatud sissepääsu Lõuna-Osseetiasse ja Abhaasiasse. Lääs pidi leppima ka sellega, et Venemaa takistas mõned kuud hiljem UNOMIG-i mandaadi pikendamist Georgia-Abhaasia piiril ja OSCE mandaadi pikendamist Georgia-Lõuna-Osseetia piiril. Georgias kasvas küll kriitika president Saakašvili avantüristliku Venemaa- ja sõjapoliitika pihta, kuid kursivahetus leidis aset alles pärast parlamendivalimisi 1. oktoobril 2012, kui võimule tõusis Bidzina Ivanišvili

²² Vt artikleid kogumikus: **Grenzland. Konflikt und Kooperation im Südkaukasus** 2015. Hg. von Sapper, Manfred; Weichsel, Volker. Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 7–10.

oma uue erakonnaga Georgia Unistus ja andis Georgiale mõõdukama välispoliitilise suuna²³.

Konfrontatsiooni- ja külmutamispoliitikale, mis tugineb uuele poliitilis-sõjalisele *status quo*'le, leidub alternatiiv: kooskõlastatud rindejoone õgvendamine Georgia ja Venemaa vahel. See loob väljavaate rahustada kogu Kaukaasia regiooni ja otsida lahendusi ka kolmanda, mitmes mõttes kõige ohtlikuma külmutatud konflikti lahendamiseks. Tegemist on Mägi-Karabahhi konfliktiga²⁴. Umbes 4800 km² ja ligi 143 000 elanikuga (2010. aasta seisuga) on see regioon küll väiksem kui Abhaasia, kuid sealne konflikt on kardetavam²⁵, sest konflikti osapooled²⁶ on sõjaliselt enam-vähem võrdsed ja uut sõda peetakse tõenäoliselt pikaajaliselt, kaotusterohkelt ja mõlemal poolel barbaarsete vahenditega, niisiis sootuks teistmoodi, kui asümmeetriliste sõjaliste võimusuhetega Georgia ja Venemaa vahel. Lisaks jääks selgusetuks, kas ja kuidas Venemaa tegutseks Mägi-Karabahhi ja Armeenia kaitseks, kui Aserbaidžaan üritaks sõjaliselt taastada oma territoriaalset terviklikkust. Silmatorkav on see, et kõik Mägi-Karabahhi konflikti osapooled on viiepäevasõja ajal nii sõnas kui tegudes tagasihoidlikuks jäänud. Venemaa ei ole pärast seda, kui Lääs tunnustas Kosovo iseseisvust, kunagi ähvardanud Mägi-Karabahhi tunnustamisega, kuigi tunnustas Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat. Ilmselt ei näe Venemaa ka nüüd põhjust käsitleda nende kolme *de facto* riigi tunnustamisi Mägi-Karabakhile või ka Transnistriale laieneva

²³ Seda suunda jätkasid ka tema järeltulijad peaministri ametis: Irakli Garibašvili (2013–2015) ja Giorgi Kvirikašvili (alates 2015).

²⁴ Vt konfliktist lähemalt: **Reiter, Erich** (Hrsg.) 2009. Der Krieg um Bergkarabach. Krisen- und Konfliktmanagement in der Kaukasus-Region. Wien/Köln/Weimar: Böhlau Verlag; vt ka **Babajew** 2014. – Konflikti keskmes on armeenlaste tunnustamata enklav Mägi-Karabahhi Vabariik, mis piirneb läänes Armeeniaga, põhjas ja idas Aserbaidžaaniga ning lõunas Iraaniga. Riik kuulutati Jerevani toel välja 1991. aastal endise Mägi-Karabahhi AO ja Aserbaidžaan NSV Šaumjani rajooni aladel. Pärast Mägi-Karabahhi sõda (1991–1994) sõlmitud relvarahu kontrollib Mägi-Karabahhi Vabariik ka osa Aserbaidžaan territooriumist, mis ei kuulunud eelnimetatud aladele. Tegemist on põlise konfliktiga erineva ajaloolise ja kultuurilise taustaga kogukondade (armeenlased ja aserid) vahel, mis tähistab rahvusvahelise õiguse vaatenurgast vastuolu kahe põhimõtte vahel: ühelt poolt rahva õigus enesemääramisele, teisalt territoriaalse terviklikkuse printsiip. Lühülevaadet konflikti tagamaadest, puhkemisest ja kulgemisest eesti keeles vt näiteks: **Lasn, Sverre** 2016. Mägi-Karabahhi Gordioni sõlm. – Sõdur, nr 2 (89), lk 36–41. *Tõlkija kommentaar*

²⁵ 2016. aasta aprillis algas Mägi-Karabahhi piiril taas sõjategevus, mille üheks pooleks oli Aserbaidžaan ning teiseks Armeenia ja rahvusvahelise tunnustuseta Mägi-Karabahhi Vabariik. Relvakonfliktis hukkus üle saja inimese.

²⁶ Konflikti osalisteks on Mägi-Karabakh ja Armeenia, kelle suurimaks liitlaseks on Venemaa, ning Aserbaidžaan, kelle suurimaks liitlaseks on Türgi.

pretsedendina. Aserbaidžaan tasus Venemaale viimase tagasihoidlikkuse eest Mägi-Karabahhi konfliktis sellega, et ei kritiseerinud Venemaa tegutsemist Georgias ega avaldanud Thbilisile avalikult solidaarsust, nagu seda tegi Ukraina. Teisalt ei võtnud Armeenia kolme *de facto* riigi tunnustamist ajendina avaldada Mägi-Karabahhile ühepoolselt tunnustust, mõistes suurepäraselt, et seda tehes riskeeriks ta uue sõja puhkemisega Aserbaidžaaniga ning nii Türgi, USA kui ka Euroopa Liidu ägeda vastuseisuga. Iseäralik on seegi, et meedia ei ole Armeenia geopoliitilise olukorra muutumise kohta pärast augustisõda sõna võtnud. Venemaal puudub otsene juurdepääs Armeeniale, või vähemasti saavad Georgia ja Aserbaidžaan seda tõkestada. Seega peaksid sõjalised abisaadetised ja humanitaarabi relvakonflikti või sõja puhkemisel Armeeniasse liikuma Iraani kaudu. Seepärast pole see juhus, et peatselt pärast augustisõda külastas Türgi president Abdullah Gül jalgpalli maailmameistrivõistluste kvalifikatsioonimängu ajal esimest korda Jerevani, demonstreerides sellega sümboolselt poliitilist koostööd. Sellele järgnesid siiski vaid üksikud väga vaoshoitud lähenemiskatsed kahe riigi vahel, mida saatis Aserbaidžaan pahameel.

Kui analüüsida strateegilist tervikpilti Lõuna-Kaukaasias, siis osutub augustisõja tegelikuks kaotajaks Venemaa. Venemaa tugevdas küll oma võimupositsiooni Abhaasias ja Lõuna-Osseetias, kuid andis sellega käest kõik survevahendid Georgia vastu, kaotades selle riigi lõplikult Läänele. Hilisemad valitsused pärast Saakašvilit võisid küll põimida uude Venemaa-poliitikasse koostööpunkte, kuid seda vaid Georgia põhimõttelist läänesuunitlust arvesse võttes. Seeläbi on Armeenia geopoliitiliselt isoleeritud ja riigil pole kaugeimas perspektiivis muud valikut kui püüelda hea läbisaamise poole Lääne ja Türgiga ning millalgi ka Aserbaidžaaniga. Esmalt oli Armeenia siiski sunnitud 2015. aasta augustis liituma Euraasia Majandusühendusega²⁷. Pelgalt äraootav suhtumine ja Mägi-Karabahhi külmutatud konfliktis igavesele talvele lootma jäämine oleks konflikti kaasatud riikide jaoks ülimalt fataalne.

---

²⁷ Euraasia Majandusühendus (EMÜ) on rahvusvaheline majanduskoostöö organisatsioon, mille liikmeteks on Venemaa, Valgevene, Kasahstan, Kõrgõzstan ja Tadžikistan. Vaatlejalikme staatuses on Ukraina, Moldova ja Armeenia. Organisatsiooni eesmärk on tolliliidu ja ühise majandusruumi loomise protsessi edendamine ning muude majandus- ja humanitaaralast integratsiooni toetavate ülesannete elluviimine. *Tõlkija kommentaar*

5. Ühepoolsete tunnustamiste vastastikune tunnustamine

Konflikti reguleerimine – seda nii terve Kaukaasia regiooni kui pingeliste Venemaa-NATO suhete valguses – pärast augustisõda Georgias eeldab konfliktipooltelt esmajoones seda, et ei spekuloida selle üle, kes lõikab ühepoolset kasu suletud vastasseisu tingimustes, mille juurde aeg-ajalt kuuluvad väikesõjad. Lisaks eeldab konflikti reguleerimine seda, et konflikti osapooled ei lase ennast meelitada mitte-midagi-tegemisele ja äraootamisele, kuna *status quo* polevat muudetav. 1999. aastast peale hoidis Lääs kinni pettekujutlusest, et demokraatlik Kosovo on taaslõimitav demokraatliku Serbiaga, kuni sellest illusioonist 2007. aasta lõpuks loobuti ja sellele järgnes peagi iseseisva Kosovo tunnustamine. Venemaa oli siiani Serbia ainus lootus, et veel nurjata Kosovo iseseisvus ja ÜRO liikmesus. Hiina Rahvavabariik ei saa selles asjas Serbiale kuigivõrd toeks olla, kui ka veel kauaks Kosovo vastu võtmist takistama jääb, vähemalt seniks, kuni Serbia Kosovot tunnustanud ei ole. Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat on siiani peale Venemaa tunnustanud vaid käputäis riike.

Sellisel lahkulõõnud riikide pikaajalisel mittetunnustamisel on oma traditsioon. Siiski on enamiku riikide puhul aja jooksul tunnustamiseni jõutud, juhul kui vahepeal ei ole aset leidnud sõjaline taasühendamine. Rahumeelne taasühinemine on siiani olnud võimalik üksnes üherahvuselistes lõhenenud riikides, mitte aga eraldunud rahvusriikides. Küprose taasühinemine mitmerahvuselise liitriigina oleks ilmselt senises ajaloos midagi uut, kuid seegi oleks võimalik üksnes juhul, kui mõlemad riigid kuuluksid Euroopa Liitu. Serbia ja Georgia territoriaalse terviklikkuse klauslist kinni haaramine tegelikust lõhenemisest ning Kosovo, Abhaasia ja Lõuna-Osseetia *de facto* riiklusest hoolimata võib põhineda kaalukatel rahvusvahelise õiguse argumentidel, ent nii poliitiliselt kui sisuliselt on see hirmuäratava etnonatsionaalse sõja ja genotsiidi programm. See tõik kõneleb järgmise kasuks: sellistel puhkudel ei tuleks mitte poliitikat domineeriva rahvusvahelise õiguse olukorraga kohandada, vaid pigem vajalikud rahvusvahelise õiguse aktid ellu rakendada, et tunnustada tegelikkuses aset leidnud poliitilist separatsiooni.

Täiesti ebarealistlik on arvata, et see sünnib täna või homme. Kuid ülehommseks tuleb teha ettevalmistusi juba täna. Pärast 2008. aasta sõda Lõuna-Osseetias näib mõttekana stsenaarium, et Venemaal ja NATO-l tuleks valmistuda selleks, et Kosovo, Abhaasia ja Lõuna-Osseetia ühepoolse tunnustamise vahetab ühel päeval välja vastastikune tunnustamine, mis saab võimalikuks vaid siis, kui Lääs muudab nii Serbiale kui Georgiale mainitud

kolme *de facto* riigi tunnustamise atraktiivseks, näiteks majanduslike soodustuste ja Euroopa Liitu ning NATO-sse vastuvõtmise abil. Venemaa võiks rindejoone ümber hindamist Kaukaasias, niisiis Georgia vastuvõtmist NATO-sse ja kaugemas perspektiivis ka Euroopa Liitu, aktsepteerida vaid siis, kui NATO-Venemaa koostöö asetuks varasemast soliidsemale ja institutsionaalsele alusele, mis ei ole kindlasti lihtne.

Kolme nimetatud *de facto* riigi tunnustamise soosimine peaks samas jääma keskteks: on oluline, et see ei tõukaks takka muude *de facto* riikide tunnustamist, ennekõike aga ei kiidaks heaks edasisi separatistlikke püüdlusi. Kolme *de facto* riigi vastastikuse tunnustamise poliitikat saaks ellu viia üksnes siis, kui samal ajal antaks Küprose eduka taasühinemisega jõuline vastuimpulss vahvale separatismile ning Venemaa ja NATO pingutaks tõsisemalt, püsivamalt ning ennekõike ühiselt kompromissini jõudmiseks Mägi-Karabahhi ja Transnistria konfliktides. Selline rahupoliitiline algatus ei ole aga kahel põhjusel leidnud kandepinda. Esiteks ilmnis Venemaa ülimalt nõrk majanduslik ja poliitiline lõimumisjõud, kui SRÜ järjest lagunes ning Venemaa liitlased keeldusid Abhaasiat ja Lõuna-Osseetiat iseseisvate riikidena tunnustamast, sellal kui Kosovo rahvusvaheline tunnustamine edeneb aasta-aastalt. See muutis tühiseks plaani, mille järgi Venemaa ja Lääs tunnustanuks vastastikku Kosovo, Abhaasia ja Lõuna-Osseetia sõltumatust. Venemaa nõrk majanduslik ja poliitiline lõimumisjõud oli tõukeks ka 2013. aasta novembris puhkenud Ukraina kriisile, kui isegi venemeelne Janukovitši režiim näis olevat valmis sõlmima Euroopa Liiduga kokkulepet ja sellest alles viimasel hetkel taganes. Seeläbi vallandunud Maidani liikumine ja Janukovitši põgenemine Kiievist ajendas Venemaad, kes mitte asjata ei kartnud Ukraina pöördumist läände, sh võimalikku Euroopa Liidu ja NATO-ga liitumist ning pikemas plaanis Sevastopoli sõjalise tugipunkti kaotamist Musta mere ääres, tegema olukorrast pääsemiseks ise esimest sammu nagu Georgias. Kujundlikult öeldes: kuna tuvi nii Ukraina kui Georgia katuselt lendu pääses (majanduslikus ja poliitilises mõttes), näis Krimmi ja Donbassi ning Abhaasia ja Lõuna-Osseetia varblaste püüdmine ehk lühisõdadesse astumine Venemaa suurriikliku poliitika seisukohast igati mõistliku ettevõtmisena.

Näib, et Poola ja Balti riigid ei ole ohustatud seni, kuni NATO demonstreerib nimetatud riikide jaoks usutavalt, kuid mitteprovokatiivsete ja otsest vastasseisu vältivate vahenditega oma julgeolekupoliitilisi garantiisid. Kaugemas perspektiivis on seevastu ohustatud Valgevene ja Kasahstan, seda juhul, kui neis riikides peaks toimuma välispoliitiline ja ühiskondlik pööre ning Venemaa senine poliitiline süsteem samasugusena paika jääb.

Sellele vaatamata puudub senini veenev ja toimiv alternatiiv rahvuslikule separatismile riikides, kus võimusuhted küll ei luba *de facto* riikide moodustamist, ent samas leiavad sageli aset vägivaldsed rahutused ja etnonatsionaalselt motiveeritud terroriaktid, nagu neid toimub Euroopas Baskimaast Tšetšeeniani ja mujal maailmas Palestiinast üle Kašmiiri kuni Tiibetini.

6. Lõuna-Kaukaasia külmutatud konfliktide uus ülessulamise oht

Georgias toimunud augustisõda ei muutnud tõsiasja, et Abhaasia ja Lõuna-Osseetia konflikt jääb esialgu külmutatud konfliktiks, isegi kui seda ümbritsevad tingimused on oluliselt muutunud. Kosovo üha laialdasem rahvusvaheline tunnustamine ja Serbia väikesed sammud Euroopa Liiduga lõimumiseks, samal ajal kui Venemaal on nurjunud püüd saada Abhaasiale ja Lõuna-Osseetiale rahvusvahelist (ning ühel päeval ka Georgia) tunnustust, kahandab kolme *de facto* riigi vastastikuse tunnustamise idee kandejõudu. Nõnda jäävad Georgia ja Venemaa suhted mürgitatuks ning kogu Kaukaasia regioonis püsib kõrgepinge. Konflikt jääb okkaks ka Venemaa ja Lääne suhetes. See ebakõla koormab suhteid Baltikumis venelaste ja eestlaste ning lätlaste vahel, ja veelgi enam läbisaamist regioonide, rahvuste ja poliitiliste parteide vahel Ukrainas. Vene separatistidel Krimmis ja Ida-Ukrainas tärkas uus ohtlik lootus, et Venemaa revideerib oma Krimmi-poliitikat, kuigi poliitiliselt tundus kõik paigas olevat. Venemaa tunnustas Ukraina ja Venemaa vahelist piiri juba aastate eest ning seadis sisse õiguslikud regulatsioonid kunagise Nõukogude Liidu Musta mere laevastiku jagamiseks ja Sevastopoli mereväebaasi kasutamiseks Venemaa laevastiku poolt. Vastavalt 2010. aastal sõlmitud lepingule pidi Venemaa Sevastopoli alles 2042. aastal Ukrainale üle andma. Pärast Georgia sõda tundusid ärevad spekulatsioonid lääne meedias Venemaa uue agressiivse ja imperiaalse rünnaku üle Ukraina ja Baltikumi suunal täiesti alusetud²⁸ ja teatud moel koguni vastutustundetud,

²⁸ Toonased ekslikud hinnangud Venemaa rahumeelse poliitika osas (aastatel 2008 ja ka 2012) tuginesid sellele, et tollal ei olnud võimalik ette näha Ukrainas 2013. aasta novembris vallandunud sisepoliitilist kriisi, mille põhjustas Ukraina assotsiatsioonileping Euroopa Liiduga. See konflikt eskaleerus põhjustel, mida siinkohal lähemalt ei selgitata, ning viis selleni, et 2014. aasta veebruaris-märtsis annekteeris Venemaa Krimmi ning jätkas aprillis varjatud sõjalist interventsiiooni Ida-Ukrainas. Vt lähemalt **Jahn, Egbert** 2015: Neuaufgabe des Ost-West-Konflikts? Friedenspolitische Herausforderungen durch die neuen Kriege in Europa. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 3, S. 25–45. Ukraina kriisi puhkemisest vt lähemalt: **Jahn, Egbert** 2015. Die Zuspitzung der Integrationskonkurrenz zwischen Brüssel

isegi kui meedias tsiteeriti Vene natsionalistlik-imperialistlikke häáli Moskvast ja mujalt, keda julgustas Venemaa jõuline käitumine Lõuna-Kaukaasias. Venemaa diplomaatiline edu Sevastopoli küsimuses näis aga neid relvituks tegevat. Venemaa presidendid ja võimueliit Moskvast ei andnud maailma üldsusele mõnda aega põhjust arvata, nagu läheks Venemaa äkitselt üle territoriaalselt ekspansiivsele poliitikale. Kui Lõuna-Osseetia president Kokoiť kuulutas etteruttavalt välja Lõuna- ja Põhja-Osseetia ühinemise, kutsuti ta Moskvast kiiresti korrale. Venemaal ei tohiks veel mõnda aega olla põhjust toetada Lõuna-Osseetia faktilist ühinemist Venemaaga ka õiguslikult.

Augustisõja lõppedes olid tulemuseks ühemõttelisemad piirid, mis kattusid kunagiste piirkondlike haldusüksuste piiridega. Sõda on aga õõnes-tanud ÜRO ja OSCE Georgia-mandaatide jalgealust. Euroopa Liidu vaatlejate grupp täidab sisuliselt küll neid ülesandeid, mida Venemaa neilt ootab, nimelt hoiatada Venemaad Georgia valitsuse uutest katsetest saavutada riigi territoriaalset terviklikkust vägivalla abil. Samas hoiab Euroopa Liit kinni kujutelmast, nagu oleks tal mandaat relvarahuleppest kinnipidamise jälgimiseks terves Georgia konfliktiregionis.

Lääneriikide suhtumine Venemaasse lahknes silmanähtavalt. Prantsusmaa, Saksamaa, Itaalia ja Beneluxi riigid püsisid mõõduka kriitika ja sanktsioonide kursil. Just nemad, mitte USA George W. Bushi juhtimisel, olid Nicolas Sarkozy eestvedamisel need, kes taotlesid relvarahukokkuleppe sõlmimist Venemaa ja Georgia vahel, mis nägi ette Vene vägede tagasitõmbumist Georgia põhimaalt (kuni) 10. oktoobriks 2008. Poola, Balti riigid ja Tšehhi soovisid Venemaas ohtu ka iseendale ning nõudsid koos Rootsi ja Suurbritanniaga karmimaid samme, kuid ei määratlenud samas nõudmisi täpsemalt. Augustisõja varjus kirjutati suuremate probleemideta alla bilateraalne leping Poolaga, mille kohaselt USA paigutab Poolasse maa-õhk tüüpi moderniseeritud Patriot-rakettide patarei veel enne, kui uus president Barack Obama jõuab seda projekti üle vaatama hakata²⁹. Viimaks jõuti NATO-s ühele meelele, et tuleb ajutiselt peatada NATO-Venemaa nõukogu tegevus, millel iseenesest oleks võinud olla oluline funktsioon ühise kriisiohje korraldamisel, ja edasi lükata Euroopa Liidu ning Venemaa uue

---

und Moskau um die Ukraine. – Frankfurter Montagsvorlesungen. Politische Streitfragen in zeitgeschichtlicher Perspektive. 5. Mai 2015.

<<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/55626904/ZSFraMoV41-NET-Ukraine-53.pdf?>> (20.01.2018).

²⁹ Esimesed Patriot-tüüpi raketid neid teenindavate USA sõduritega jõudsid Poolasse 24. mail 2010. 17. novembril 2017 kiitis USA välisministeerium heaks raketitõrjesüsteemi Patriot müümise oma NATO liitlasele Poolale. *Tõlkija kommentaar*

partnerlus- ja koostöölepe sõlmimine. Tegemist oli otsustega, mis küll peatselt ümber hinnati, kuid pärast Ukraina kriisi puhkemist ennistati. Hetkel on raske ette näha, kuidas muutub USA Venemaa-poliitika³⁰ president Donald Trumpi valitsemisajal. Alguses näis, et Trump otsib Venemaaga lepitust. Kuid selle presidendi impulsiivne ja ettearvamatu iseloom kõnelevad USA ja Venemaa suhetes pigem uuest kriisist³¹, milles võib olulist rolli mängida Euroopa Liidu kaalutletud, kuid ühtlasi põhimõttekindel deeskalatsioonile suunatud poliitika.

Kirjandus

- Adomeit, Hannes** 2017. Auf dem Tiefpunkt. USA–Russland unter Trump und Putin. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 67, Heft 5, S. 115–133.
- Babajew, Aser** 2014. Weder Krieg noch Frieden im Südkaukasus. Hintergründe, Akteure, Entwicklungen im Bergkarabach-Konflikt. Baden-Baden: Nomos.
- Beste, Ralf; Koelbl, Susanne; Kurbjuweit, Dirk** 2008. Wandel durch Bestürzung. – Der Spiegel, Nr. 35, 25. August, S. 22.
<<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59403006.html>> (20.01.2018).
- Dodd, Clement** 2010: The History and Politics of the Cyprus Conflict. Basingstoke/ New York: Palgrave Macmillan.
- Ertel, Manfred; Klussmann, Uwe; Koelbl, Susanne; Mayr, Walter; Schepp, Matthias; Stark, Holger; Szandar, Alexander** 2008. Chronik einer Tragödie. – Der Spiegel, Nr. 35, 25. August, S. 130.
<<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59403006.html>> (20.01.2018).
- Gärtner, Heinz** 2008. Obama – Weltmacht was nun? Außenpolitische Perspektiven. Wien: LIT.
- Graf, Kilian** 2010: Der Transnistrien-Konflikt. Produkt spätsowjetischer Verteilungskämpfe und Zerfallskonflikt der implodierten Sowjetunion, Hamburg: Disserta.
- Grenzland. Konflikt und Kooperation im Südkaukasus** 2015. Hg. von Sapper, Manfred; Weichsel, Volker. Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 7–10.
- Halbach, Uwe** 2017: Russland und der Kaukasus. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 67, Heft 9–10, S. 153–163.

³⁰ Vt sel teemal ka: **Jahn, Egbert** 2017. Putin-Versteher und Putin-Kritiker. Heftige Kontroversen um die deutsche und westliche Russlandpolitik. – Der Ukraine-Konflikt, Russland und die europäische Sicherheitsordnung. Staack, Michael (Hg.). Opladen/Berlin: Budrich, S. 89–108.

³¹ **Adomeit, Hannes** 2017. Auf dem Tiefpunkt. USA–Russland unter Trump und Putin. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 67, Heft 5, S. 115–133.

Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia.
Report, Volume II, September 2009.

<http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm> (20.01.2018).

Jahn, Egbert 2008. Neue Perspektiven für die „eingefrorenen Konflikte“ im Südkaukasus durch die „Europäische Nachbarschaftspolitik“? – Politische Streitigkeiten. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, S. 200–216.

<<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/55261567/ZSFraMoV40-NET-Suedkaukasus-22.pdf>> (20.01.2018).

Jahn, Egbert 2015. Die Zuspitzung der Integrationskonkurrenz zwischen Brüssel und Moskau um die Ukraine. – Frankfurter Montagsvorlesungen. Politische Streitfragen in zeitgeschichtlicher Perspektive. 5. Mai 2015.

<<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/55626904/ZSFraMoV41-NET-Ukraine-53.pdf>> (20.01.2018).

Jahn, Egbert 2015: Neuauflage des Ost-West-Konflikts? Friedenspolitische Herausforderungen durch die neuen Kriege in Europa. – Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 3, S. 25–45.

Jahn, Egbert 2017. Putin-Versteher und Putin-Kritiker. Heftige Kontroversen um die deutsche und westliche Russlandpolitik. – Der Ukraine-Konflikt, Russland und die europäische Sicherheitsordnung. Staack, Michael (Hg.). Opladen/Berlin: Budrich, S. 89–108.

Jahn, Egbert 2017. Die neue Frontenbildung Rußlands und des Westen im Südkaukasus. – Frankfurter Montags-Vorlesungen, 16. Januar 2017.

<<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/65035075/DSFraMoV12-NET-Frontenbildung-26.pdf>> (20.01.2018).

Klussmann, Uwe 2008. Wir kapitulieren nie! – Der Spiegel, Nr. 34, 18. August, S. 86–87.

<<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59099366.html>> (20.01.2018).

Reiter, Erich (Hrsg.) 2009. Der Krieg um Bergkarabach. Krisen- und Konfliktmanagement in der Kaukasus-Region. Wien/Köln/Weimar: Böhlau Verlag.

Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia 23 July 2008 S/2008/480.

<<http://www.refworld.org/docid/4890265d2.html>> (20.01.2018).

Report of the Secretary-General on the situation in Abkhazia, Georgia 23 July 2008 S/2008/631.

<<http://www.refworld.org/docid/48eb1e0f2.html>> (20.01.2018).

Schmitz, Gregor Peter; Steingart, Gabor 2008. International isolieren. [Interview USA endise välisministri Madeleine Albrightiga]. – Der Spiegel, Nr. 36, 1. September, S. 24.

<<http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-59673668.html>> (20.01.2018).

Security Council extends mandate of Georgia Observer Mission until 15 October, unanimously adopting Resolution 1808 (2008).

<<http://www.un.org/press/en/2008/sc9299.doc.htm>> (20.01.2018).

Staack, Michael (Hg.) 2015. Der Ukraine-Konflikt, Russland und die europäische Sicherheitsordnung. Opladen/Berlin/Toronto: Budrich.

- Zagorski, Andrei** 2009. Russische Intervention in Konflikten in Südossetien und Abchasien. Von der Status-quo- zur Revisionspolitik. – Die Sezessionskonflikte in Georgien. Hrsg. von Reiter, Erich. Wien/Cologne/Weimar: Böhlau, S. 129–135.
- Zerrissen. Russland, Ukraine, Donbass** 2015. Hg. von Sapper, Manfred; Weichsel, Volker. Zeitschrift Osteuropa, Jahrgang 65, Heft 1–2.
- Wie Medwedev Südossetien und Abchasien für unabhängig erklärte.** – Spiegel Online, 26.08.2008.
<<http://www.spiegel.de/politik/ausland/wortlaut-wie-medwedew-suedossetien-und-abchasien-fuer-unabhaengig-erklaerte-a-574541.html>> (20.01.2018).

Prof **EGBERT KURT JAHN**, *dr. phil.*

Mannheimi ülikooli politoloogia ja lähiajaloo emeriitprofessor

VENEMAA HÜBRIIDSÕDA GEORGIAS 2008. AASTAL

Riho Ühtegi

1. Mis on hübriidsõjapidamine?

2014. aasta märtsis leidsid Ukrainas aset sündmused, mis lõppesid Krimmi annekteerimisega Venemaa poolt. Venemaa demonstreeris seal uut tüüpi sõjapidamist, mille käigus kasutatakse lisaks sõjalisele võimele irregulaarseid sõjapidamisvõtteid ja vägivaltatuid vahendeid ning mida hakati peaaegu kohe kutsuma hübriidsõjapidamiseks.

Kui esmapilgul tundub see uue mõistena, siis päris nii see ei ole. Terminit „hübriidsõjapidamine“ kasutas esimest korda Frank Hoffman 2007. aastal Potomaci instituudi ettekandes „21. sajandi konflikt: hübriidsõdade esilekerkimine“, milles ta kirjeldas hübriidsõda ja -ohte järgmiselt:

Hübriidohud hõlmavad kõiksugu sõjapidamisviise, sealhulgas konventsionaalset võimet, irregulaarset taktikat ja formatsioone, terroriakte, nt valimatut vägivalda ja sundi, ning kriminaalset korratust. Hübriidsõda võivad pidada nii riigid kui ka erinevad valitsusvälised osalejad. Eriilmelist tegevust võivad korraldada mitu üksust või isegi üksainus üksus, kuid üldiselt käib selle operatiivne ja taktikaline juhtimine ning koordineerimine keskses lahinguruumis, et võimendada konflikti füüsilist ja psühholoogilist mõju. Sellist sünergiaat võidakse saavutada kõigil sõja tasanditel.¹

Laiemas plaanis jagatakse sõjapidamine kolmeks. Kõige enam seostatakse seda suurte sõjaliste operatsioonidega, mida kutsutakse klassikaliseks ehk konventsionaalseks sõjaks, kuna seda reguleeritakse erinevate konventsioonidega. Muu hulgas on kindlaks määratud sellises sõjalises konfliktis osalevate isikute – kombatantide – õigused ja kohustused. Reguleeritud sõjapidamisele vastandub irregulaarne sõjapidamine, mille puhul, nagu nimetuski ütleb, ei järgita sõjaõiguse põhimõtteid ja mida ei reguleeri rahvusvahelised kokkulepped. Siia alla kuuluvad väga erinevaid mõjutusvaldkonnad ja tegevus, mis

¹ Hoffman, Frank 2007. Conflict of the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, p. 8.

ei käi tavasõjapidamise juurde. Nende kasutamist võib ette tulla ka konventsionaalses sõjapidamises, kuid sel juhul ei ole need valdavad ja tihti liigitatakse hoopis terrorismiks või mässuliseks tegevuseks. Samas on viimaste aastakümnete konfliktid muutunud üha irregulaarsemaks, sest vähemalt ühte võitlevat poolt ei ole võimalik selgelt piiritleda riigina ning neis osalevad ebamäärase staatusega võitlejad, keda ei saa rahvusvahelise sõjaõiguse mõistes pidada kombatantideks. Rahu-, julgeoleku- ja stabiliseerimisoperatsioonid, mida viiakse läbi kolmandates riikides, et sealseid nõrku valitsusi toetada, kuuluvad küll pigem irregulaarse sõjapidamise valdkonda, kuid kuna sellised operatsioonid on tänapäeva vähese intensiivsusega konfliktides muutunud sedavõrd domineerivaks, käsitletakse neid siiski kolmanda sõjapidamise liigina. Ka neis operatsioonides ei saa järgida tavasõja põhimõtteid, mistõttu kehtestatakse iga operatsiooni jaoks eraldi jõukasutusreeglid.

Tihti paigutatakse hübriidsõda lihtsustatult suurte sõjaliste operatsioonide ning irregulaarse sõjapidamise piirimaile. Nn rohelised mehikesed, kellel nähakse Krimmi sündmustes põhirolli, on muutunud hübriidsõjapidamise sümboliteks. Samas, nagu nimestki näha, seisneb hübriidsõjapidamine sõjaliste vahendite kasutamises koos teiste mõjutusvahenditega. Need vahendid ei pruugi hoopiski olla konventsionaalsed ja kõik ei kuulu isegi irregulaarse sõjapidamise valdkonda, vaid lisavad sõjapidamisele täiesti uue mõõtme.

Hübriidsõja puhul ei piirduta sõjalise elemendi mõjutamisega, vaid tehakse seda ka teiste riigivõimu elementidega, mida on kokku neli (diplomaatia, info, sõjandus ja majandus) ning mille hulka mõnikord arvatakse veel kolm (rahandus, luure ja korrakaitse). Nii kombineeritakse teise riigi mõjutamiseks omavahel diplomaatiat, infooperatsioone, majanduslikku survet ja sõjaliste vahendite kasutamist ilma sõjaõiguse mõistes otse sõtta minemata.

Üldiselt eristatakse hübriidsõja puhul seitset sõjapidamise valdkonda. Need on varjatud, küber-, info- ja sõjalised operatsioonid (mitte ilmtingimata sõda ise), poliitiline ja majandustegevus ning diplomaatia. Nendega seonduvad veel teised mõjutusväljad, nagu näiteks õigussüsteemi ja opositsiooni kasutamine, mida saab siduda mis tahes hübriidsõja valdkonnaga.

Kuigi levinud arvamuse järgi rakendas Venemaa hübriidsõda esimest korda 2014. aastal Ukrainas, on selle artikli eesmärk vaadelda hübriidsõja võtmes 2008. aasta Venemaa ja Georgia konflikti. Augustisõjaks nimetatud relvakonfliktile eelnes (aga ka järgnes) terve rida samme, mida võib võrrelda 2014. aastast alates Ukrainas tehtuga. Nii enne kui ka pärast augustisõda korraldas Venemaa Georgia vastu tõsise diplomaatilise sõja koos sõjalise mõjutamise ja infooperatsioonidega, püüdes samal ajal Georgia majandust põhja lasta. Kuna 8. augustil 2008 ründas Georgia formaalselt osa omaenda

territooriumist, kasutas Venemaa seda asjaolu muljetavaldavalt ära ning lääneriikidel võttis mitu päeva aega, et jõuda ühisele arusaamisele Venemaa agressioonist Georgias. Samas peab igal sõjalisel tegevusel olema ajend, põhjus ja tingimused ning järgnevalt uuritaksegi neid hübriidsõja vaatenurgast.

2. Venemaa nägemus hübriidsõjapidamisest

Hübriidsõjapidamisele omane käitumine ja tegutsemispõhimõtted on kuulunud Venemaa „relvastusse“ juba ammu. Krimmi sündmustega võib võrrelda kasvõi meie enda kogemusi: 1924. aasta detsembrimässu ja 1939.–1940. aasta sündmusi, kui kasutati või taheti kasutada üsna sarnast stsenaariumi Ukraina omaga.

Põhjus, miks hübriidsõjapidamisest hakati 2014. aasta Krimmi sündmustega seoses nii palju rääkima, peitub aga 2013. aasta veebruaris toonase Vene kindralstaabi ülema Valeri Gerassimovi avaldatud artiklis moodsa sõjapidamise põhimõtete kohta² ja nende rakendamises juba järgmisel aastal Ukrainas. Gerassimov ei välistanud kaugeltki sõjalise jõu kasutamist, vaid tõstis esile vajaduse teha seda koos teiste mõjutusmeetoditega, mis võimaldaks sõda pidada juba enne tavakonflikti algust või seda üldsegi vältida. Gerassimovi arvates peaks operatiivplaneerimisel keskenduma mõjutamisele, milleks kasutatakse kõiki olemasolevaid vahendeid, näiteks pettust, psühholoogilisi operatsioone ning eri sihtrühmadele suunatud kommunikatsiooni. Mõjutamisel lähtutakse arusaamast, et põhiline lahinguväli asub inimeste teadvuses, mistõttu on tuleviku sõjapidamises põhiroll info- ja psühholoogilistel operatsioonidel, mille peamine sihtmärk on vastase sõjaväe ja elanike võitlustahe ning moraal. Niisamuti tuleb oma eesmärgi saavutamiseks kasutada kõiki riigi käsutuses olevaid hoobasid ning vahendeid, näiteks poliitikat, diplomaatiat, majandust ning info- ja luureoperatsioone. Sellise kontseptsiooni eesmärk on paisata vastase ühiskond kaosesse, diskrediteerida poliitiline juhtkond, tekitada majanduses kriis ning murda riigi ja rahva võitlustahe. Sõjalise jõu kasutamisel tuleks aga eelistada asümmeetrilist lähenemist, mida oleks keeruline nimetada otseseks riikidevaheliseks relvakonfliktiks.

² Герасимов, В. В. 2013. Ценность науки в предвидении. – Военно-промышленный курьер, № 8 (476).

On üsna selge, et nn Gerassimovi doktriin põhines viimastel aastakümnetel sõjalistest operatsioonidest, sealhulgas Vene-Georgia sõjast, saadud õppetundidel. Kuigi Venemaa lõi konflikti sõjalises osas Georgia vägesid, ei suutnud ta saavutada soovitud eesmärki, milleks oli Georgia tagasi toomine Vene mõjusfääri. Kui tavakonflikt ei lõppe just teise riigi täieliku okupeerimisega, ei saagi selle eesmärk olla valitsuse ja riigipoliitika välja vahetamine. On ilmne, et Tbilisi vallutamiseks oleks Venemaa kaotanud rahvusvahelisel areenil oma usutavuse päästjana ning venelasi oleks oodanud määramatu sissisõda, kuna enamik Georgia vägesid oli puruks löömata. 20–25 000 mehest koosnenud kontingendiga, mis oli toona Venemaa käsutuses, poleks suudetud ohjata isegi miljoni elanikuga Tbilisi linna. Sellise piiratud sõjalise operatsiooni edu, nagu augustisõda seda oli, selgub alles aastatega ning selles mängivad olulist rolli oskused sõjaga loodud olukorda ära kasutada.

Miks Gerassimov ikkagi käis välja sõjapidamise doktriini, mille keskmes on hübriidsõda? Ilmselt analüüsisid venelased põhjalikult 2008. aasta sõjalist operatsiooni ja hindasid oma riigi üldist tavasõjapidamise võimet. Kahtlemata võeti arvesse praegune üleilmne poliitiline olukord ning USA mõju Venemaa piiririikidele, kelle üle Venemaa tahab säilitada kontrolli. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist püüti seda teha Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsiooni kaudu, milles Venemaal säilis juhiroll. Paraku ei liitunud selle ühendusega mitu endist liiduvabariiki ning USA ja NATO mõjuala laienes järjest ida suunas. Kuna Venemaa sõjalisest võimest siiski ei piisanud, et pidada laiapõhjalist tavasõda ning okupeerida endiste liiduvabariikide territooriumi, oli vaja kasutada teisi lahendusi. Georgia sõda näitas, et selline nišš on täiesti olemas, sest lääneriikidel kulus aega, kuni jõuti ühisele seisukohale, et tegu on Venemaa agressiooniga Georgia vastu. Järelikult tasus seda mudelit edasi arendada ja kasutada.

Pealegi olid hübriidsõjapidamiseks sobivad tingimused olemas. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist jäid paljudel endistel liiduvabariikidel 1990ndatel lahendamata etnilised või territoriaalsed probleemid, mida Venemaa on regionaalse poliitika ajamisel pidevalt ära kasutanud. Kui endine liiduvabariik on sõbralik, siis hoiab Venemaa konflikti vaikselt alles; kui aga teine riik peaks ajama Venemaale ebasoovitavat poliitikat, paisutatakse konflikt jälle suuremaks. Ukrainal on probleeme olnud Krimmis ja idapoolsetel aladel (Donetski ja Luganski piirkonnas), Moldoval Transnistrias, Armeenial ja Aserbaidžaanil Mägi-Karabahhis ning Georgial Abhaasias ja Lõuna-Osseetias. Eestis võiks valitseda sama olukord Ida-Virumaal, kui meie elatustase oleks Venemaa omast madalam. Igal endisel liiduvabariigil

on oma Achilleuse kand, olgu see rohkem või vähem probleemne. Vaidlusi tekitanud alade territoriaalse ja etnilise kuuluvusega manipuleerides sai kriise luua ja pikendada, mis pidi Lääne liitlastele näitama kriisides vaevlevaid riike ebausaldusväärsete partneritena. Manipuleerimine tähendab aga seda, et neil aladel peab säilima vastasseis riigi ja kohalike vahel. Üldjuhul kasutab Venemaa selleks venekeelset kogukonda, keda suunatakse propa ganda ja infooperatsioonidega. Lisaks rakendatakse kohapeal asuvaid varjatud või avalikke emissare, kelle roll ei ole ainult kujundada kohalike elanike meelsust, vaid valmistada ette ja hoida käigus võrgustik, mida võib vaja minna organiseeritud vastuhaku alustamiseks.

Venekeelsetele elanikele panustamine on tähtis veel seetõttu, et Venemaa valge raamatu järgi ei ole välistatud piiririikide vastu jõu kasutamine, kui Venemaa julgeoleku huvid seda nõuavad³. Põhjuseks võidakse pidada välisriigi territooriumilt Venemaale suunatud ohtu, aga ka vajadust kaitsta venemaalaste huve välisriikides ja mõne piiririigi keskvoimu nõrkusest tulevat ebastabiilsust. Sel moel on loodud eeldus võtta viimase võimalusena appi relvajõud, kui vastaspool peaks rakendama karme meetmeid, et olukord enda kontrolli alla saada.

Aserbaidžaani ja Armeenia konfliktis ei kasutata venekeelseid elanikke otse ära, vaid seal ei lasta konfliktil sumbuda seeläbi, et konflikti pooli relvastatakse ja neile avaldatakse poliitilist survet.

Manipuleerides separatistlike piirkondadega ja toetades neid kaudselt (vajaduse korral ka vahetu sõjalise jõu ja tegevusega), püüab Venemaa vältida üheselt mõistetavalt sõjalist konflikti. Üldiselt käib rahvusvaheline otsustusprotsess üsna aeglaselt, ning kui olukorda saab mitmeti tõlgendada, võtab riikide vahel konsensuse saavutamine aega. Seni, kuni ÜRO, NATO ja Euroopa Liit kujundavad oma seisukohta, suudab Venemaa saavutada edu sellises ulatuses, mis tagab talle lõpuks algavatel läbirääkimistel jõupositiooni või pikendab ebamäärasust veelgi.

---

³ **Blank, Stephen J.** (ed.) 2011. Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine. SSI Monograph, p. 41. <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20110300_haas_doctrine.pdf>.

3. Eeldused hübriidsõjapidamiseks Georgias

Abhaasia ja Lõuna-Osseetia kujutasid endast Venemaale soodsat kohta Georgias hübriidsõja pidamiseks. Kuigi NSV Liidu lagunemise järel Georgia iseseisvus, jäi Venemaa Kaukaasias domineerima. Georgia astus isegi Sõltumatute Riikide Ühendusse (SRÜ), mille moodustasid endised Nõukogude Liidu vabariigid Venemaa eestvedamisel. Lisaks pidas Georgia 1990ndate alguses maha kaks kodusõda: 1991–1992 Lõuna-Osseetiaga ja 1992–1993 Abhaasiaga. Sõdade tagajärjel tekkisid kaks separatistlikku moodustist, mille Venemaa võttis kohe oma kaitse alla ja millest said samasugused Venemaa kontrollitavad territooriumid nagu Transnistria Moldovas. Nende pingekollete ja majandusliku sõltuvuse kaudu õnnestuski Venemaal hoida Georgiat oma mõjusfääris. Kui mõni Georgia president muutus tülikaks, vahetati ta välja Venemaa suhtes sõbraliku vastu, näiteks asendati Gamsahhurdia Ševardnadzega. Paraku võttis Georgia Saakašvili võimuletuleku järel väga järsult suuna Läände, mis loomulikult pahandas Venemaad, kellel oli vaja Georgia paika panna. Otsustati rakendada üsna sarnast mudelit juba aastatel 1991–1992 Georgias kasutatuga, seda muidugi mitme mõõnduse ja uuendusega. Riigis oli kavas tekitada kriis, mille abil loodeti Saakašvili võimult kõrvaldada, ning uus president pidi Georgia taas Venemaa rüppe tooma.

Ants Laaneots on viidanud mitmele allikale, mis kinnitavad, et mais 2005 langetati Moskvast otsus „lahendada Georgia küsimus“ sõjalisel teel.⁴ Siis algas süstemaatiline ettevalmistus otseseks sõjaliseks operatsiooniks, millele Laaneotsa väitel osutavad nii Vene sõjaväebaaside sulgemine Georgias, kohapealse Vene väekontingendi suurendamine kui ka rohkearvulised õppused sealse regioonis (Kavkaz). Ometigi näitavad paljud märgid, et kuigi sõjaline kaart oli venelastel kogu aeg võtta ja 2006. aastal võis Vene kindralstaabil olemas olla Georgiaga sõdimise kava, keskenduti esialgu siiski irregulaarsetele lahendustele, mille keskmes ei olnud Vene vägede sissetung Georgiasse, vaid pigem georglaste hirmutamise, provotseerimise ja separatistide kasutamine. Venemaa pidi mängu tulema alles olukorra päästjana. Või oligi Vene kindralstaabi plaan juba sedavõrd asümmeetriline, et nägi ette kõike, mis järgnes? Küsimus, kas edasine sündmuste ahel oli pigem juhuslik või filigraanselt ettevalmistatud kampaania, jääbki ilmselt vastusetta, kuigi venelaste hilisem kriitika oma käitumisele ning reaktsioonid, mis viisid Gerassimovi

⁴ Laaneots, Ants 2014. Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed. – ENDC Occasional Papers, kd 1, lk 21. <https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2014/09/KVUOA_Juhupaberid_1_Gruusia.pdf>. [Laaneots 2014]

doktriini väljakujundamiseni 2013. aastal, näitavad seda, et paljud Venemaa sammud olid sunnitud, mitte osa suuremast ettevalmistatud plaanist.

Igal juhul mängisid Georgia keskväimuga endiselt sõdivad Abhaasia ja Lõuna-Osseetia selles jõumängus keskset rolli. Abhaaside ja georglaste, aga ka osseetide ja georglaste etniline vaen, mis ulatus tagasi 1980ndate lõppu ja veel varasemasse aega, sai uue hoo sisse. Separatistid alustasid jälle sealsete alade etnilist puhastamist, mida Georgia keskväim ei saanud lihtsalt pealt vaadata. Isehakanud vabariikide kontrolljoonel Georgiaga jätkusid ja isegi intensiivistusid konfliktid ning Venemaa sai üles näidata muret ja kaastunnet nendel territooriumidel elavate inimeste vastu, kellest enamik oli võtnud endale Vene kodakondsuse. Venemaa Föderatsioon hoidis rahulvalve ettekäändel oma vägesid alaliselt Abhaasias ja Lõuna-Osseetias ning toetas separatistlikke omavalitsusi relvaüksuste loomisel, pakkudes neile relvi ja väljaõpet.

Teiselt poolt – ja seda teadis väga hästi ka Venemaa – olid Georgia ponnistused NATOsse saada seni küsimärgi all, kuni sisepoliitilised probleemid polnud lahendatud. NATO põhimõtete järgi peavad liikmelisust taotlevad riigid kõigepealt lahendama oma etnilised territoriaalprobleemid, millest võib saada NATO liikmeks vastuvõtmisel otsustav takistus.⁵ NATO tippkohtumisel Bukarestis 2008. aasta aprillis, mil Georgiale anti küll lootust saada kunagi tulevikus NATO liikmeks, ütles Saksamaa Liitvabariigi kantsler Angela Merkel just sellel põhjusel otse välja, et lahendamata sisekonfliktidega riiki alliansi liikmeks kutsuda ei saa. Võib arvata, et taolised väljaütlemised tõukasidki Georgia juhtkonda otsustavalt tegutsema. Kindlasti oli sellest teadlik ka Venemaa, kes asus kiiruga ette valmistama nende alade ametlikku tunnustamist, tuues võrdluseks Lääne otsuse toetada 17. veebruaril 2008 välja kuulutatud Kosovo iseseisvust.

Seega võib öelda, et vaatamata keerulisele tingimustele, oli olukord Venemaa jaoks siiski pigem soodne. Venemaa diplomaatilised, majanduslikud ning infooperatsioonid olid tõhusad. Georgia oli hädas oma separatistlike territooriumidega ning NATO ukсед olid tema ees kinni. Muidugi tekitas probleeme Georgia lähedus USAga, kuid see tulenes eelkõige viimase vajadusest usaldusväärse vahebaasi järele sõjaliseks transiidiks Euroopast Afganistani. Kuid ka see polnud piisav põhjus sõjaks. Seega ei näi Venemaal olevat ühtegi selget ajendit sõja alustamiseks... Kui just Georgia ei astu samme, millele Venemaa peaks vastama sõjaga.

⁵ **Study on NATO Enlargement.**

<https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm>.

4. Sõja ajend ja algus

Igal sõjal on põhjus ja algus, kuigi hübriidsõja puhul on neid väga raske kindlaks määrata. See teebki sõjast hübriidsõja. Kui tuleks kindlaks teha aeg, millal algas selliseks sõjapidamiseks kvalifitseeruv konflikt Georgias, saab lähtepunkti liigutada kasvõi 1990ndate algusesse, sest diplomaatiline, majanduslik ja sõjaline vastasseis on Georgia põhjaaladel kestnud aastakümneid. Samuti pole päris õige pidada sõja alguseks just augustisõjaks nimetatava relvakonflikti algust, mida on teinud näiteks Andrei Illarionov. Tema selgitas 2012. aastal Bathumis toimunud Kaukaasia julgeolekukonverentsil, et sõja alguseks tuleb lugeda sõjalise operatsiooni alustamise käsku. Tema arvas algas sõda seetõttu 5. augustil. Illarionovi väitel on täpselt teada, millal anti Georgia vägedele käsk sõjaliseks operatsiooniks: selle andis Georgia parlamendi kaitsenõukogu 7. augustil kella 14 paiku. Venelaste käsu kohta pole aga samasugust infot. Illarionov oletab erinevate märkide põhjal, et see anti 5. augustil. Märkideks peab ta näiteks evakuaatsiooni ja mobilisatsiooni Osseetias ning ajakirjanike saabumist.⁶

Tegelikult saame Illarionovilt teada vaid ühe kuupäeva: selle, millal Georgia pool otsustas alustada sõjalist operatsiooni Lõuna-Osseetias. Samas jääb ikkagi arusaamatuks, millise käsu andis Venemaa Föderatsiooni juhtkond 5. augustil. Rünnakukäsku polnud tarvis, kuna Vene väed asusid juba ngunii Lõuna-Osseetia territooriumil ja sinna polnud vaja sisse tungida, kui just mitte Georgia vägede välja tõrjumiseks, keda seal 5. augustil veel polnud. Kui Venemaa president oleks andnud käsu laiemalt Georgiasse tungida, oleks seda tehtud mõnes lahingupidamiseks soodsamas kohas, mida aga ei sündinud. Seega on põhjust arvata, et Venemaa sõjaline operatsioon oli vaid üks lahing käimasolevast sõjast, mis oli suure tõenäosusega kindralstaabis arvestatud ja ette valmistatud ühe käiguna. Kindlasti oli selliseks operatsiooniks vaja ka Venemaa presidendi otsust, kuid kas see langetati 5. augustil (nagu väidab Illarionov), 7. augustil (kui Vene luure kandis ette Georgia parlamendi kaitsenõukogu otsusest) või 8. augusti varahommikul (kui Georgia suurtükid juba pommitasid Tshinvalit), ei olegi enam tähtis, sest selleks ajaks sõda juba käis.

Kui vaadelda sündmusi selle nurga alt, saab paremini mõista ka Georgia käitumist. Siiani vaieldakse selle üle, kes alustas augustisõda. Nagu juba öeldud, said Georgia väed 7. augustil käsu siseneda Lõuna-Osseetiasse ja taastada seal Georgia riigikord. Vene väed tulid läbi Roki tunneli alles siis,

⁶ Konverentsil kaitseatašena osalenud autori märkmed nimetatud ettekandest.

kui Georgia väed pidasid juba Tshinvalis tänavalahinguid. Selline pilt avanes paljudele Lääne riigipeadele ning tekitas hulga kõhklusi selle kohta, kes ründab keda ja kes kaitseb keda. Georgiast jäi mulje kui konflikti algatajast. Enam-vähem üksmeelele jõuti alles siis, kui Vene väed tungisid separatistliku Lõuna-Osseetia territooriumilt edasi Georgia sügavusse. Kui augustisõjaks nimetatavat konflikti käsitleda aga ühe lahinguna hübriidsõjas, paistab Georgia käitumine palju soodsamas valguses, kuna 7. augustil antud käsk ja sellele järgnenud kujutasid endast vaid ühte vastukäiku Venemaa poolt juba peetavas hübriidsõjas.

Millal ikkagi anti Venemaal käsk tegutseda ja mida täpselt kästi teha? Meil puuduvad selle kohta otsesed allikad. Seega tuleb vaadata, mis ajenditel võis Venemaa tegutseda. Rooside revolutsioon Georgias ei olnud loonud Venemaale kindlasti meelepärast olukorda, kuid ilmselgelt ei saanud see olla otsene ajend Georgia vastu sõtta minekuks. Putin ja Saakašvili olid mitu korda kohtunud ning pigem oli isegi näha suhete soojenemise märke. Selle tõestuseks olgu kasvõi jutud Lõuna-Osseetia tagastamisest Georgiale. Kuid ühtäkki muutus kõik ning kahe riigi diplomaatilised suhted varisesid kokku. See juhtus pärast seda, kui Georgia oli teatanud kavatsusest saada NATO liikmeks. Kahe riigi presidendi tuliseim kokkupõrge toimus ilmselt 10. veebruaril 2007 rahvusvahelisel julgeolekukonverentsil Baieris. Sellele viitab ka Laaneots: „[J]ulgeolekukonverentsil esines Putin oma sõjaka Müncheni-kõnega, mis oli rahvusvahelise sula lõpu ja Venemaa avaliku vastasseisu kuulutus Läänele. Üheks tema ultimatiivseks nõudeks oli NATO laienemise peatamine itta, eelkõige Ukrainasse ja Georgiasse. M. Saakašvili vastas sellele omamoodi avaldusega, teatades, et Georgia saab NATO liikmeks 2009. aastal. Pärast sellist Venemaa ja Georgia juhtide teravustevahetamist hakkasid rahvusvahelised vaatlejad ja eksperdid rääkima avalikult sõjast Venemaa ja Georgia vahel kui peatselt toimuvast sündmusest.“⁷

Abhaasia ja Lõuna-Osseetia, mis näiliselt olid kahe riigi vahelise vastasseisu põhjuseks, olid selles olukorras Vene poole jaoks pigem sõjapidamisvahendiks kui sõja põhjuseks – seda enam, et neid territooriume kasutati ennekõike üleilmse poliitika ajamiseks. Sellele viitab ka 24. veebruaril 2008 toimunud viimane kohtumine Putini ja Saakašvili vahel, kui Putin olla öelnud järgmist:

---

⁷ Laaneots 2014, lk 25.

Mis puudutab Lõuna-Osseetia ja Abhaasia vaidlusaluseid territooriume, siis anname sellega seoses vastuse mitte teile, vaid Läänele – Ameerika Ühendriikidele ja NATO-le – arvestades Kosovoga. Ärge närveerige, ärge muretsege. See, mida me kavatsime teha, ei ole suunatud teie vastu, vaid on meie vastus nende tegevusele.⁸

Seega ei olnud Venemaa agressiooni põhjus mitte Georgia separatistlikes alades, vaid siiski Georgia võimalikus liitumises NATOga. Bukarestis 3. ja 4. aprillil 2008 peetud NATO tippkohtumisel ei antud Georgiale ja Ukrainale küll NATO liikmeks saamise kutset, aga samas kinnitati, et Georgia jääb potentsiaalseks liikmekandidaadiks. Venemaa reageeris sellele väga valuliselt, mida ilmestab 8. aprillil tehtud Venemaa välisministri avaldus selle kohta, et Venemaa teeb kõik, mis tema võimuses, et vältida Georgia ja Ukraina ühinemist NATOga.⁹

16. aprillil 2008 andis Venemaa Föderatsiooni president korralduse luua poolametlikud suhted Abhaasia ja Lõuna-Osseetiaga, mis lõi tingimused nende alade otseseks sõjaliseks toetamiseks. Aprillis 2008 alustasid Vene väed üsna avalikult relvastatud rünnakuid Georgia sõjaväe vastu. Nii sisesnes 20. aprillil Abhaasia piiri lähedal Georgia õhuruumi Vene hävitaja ning tulistas seal alla Georgia mehitamata luurelennuki. Mais lasid Vene väed nädala jooksul alla veel kaks Georgia mehitamata luurelennukit ja suurendati Abhaasias asuvat Vene relvajõudude kontingenti 3000 mehe võrra, sealhulgas toodi kohale 300 raudteeväelast, kelle ülesanne oli raudteed parandada ja korrastada. Hiljem, augustisõja päevil, kasutati seda raudteed Abhaasia kaudu vägede sissetoomiseks. Samal ajal ergutati separatiste Lõuna-Osseetias ja Abhaasias laiendama relvastatud provokatsioone Georgia vastu ning konfliktide arv kontrolljoonel kasvas hüppeliselt. Kõik see viitab asjaolule, et just aprillis või mai esimestel päevadel andis Venemaa president käsu Georgia-vastaseks operatsiooniks, mille eesmärk oli nurjata Georgia võimalik liitumine NATOga ja asendada riigi juhtkond venemeelse valitsusega. Sellele osutas 21. juunil 2008 Georgia ajalehele Rezonansi antud intervjuus ka sõltumatu analüütik Pavel Felgenhauer, kelle sõnul langetati

⁸ **Guseinova, Esmira** 2012. The Russia's Interest Behind the Involvement in Georgia – South-Ossetian Conflict. Budapest: Central European University, p. 65. <http://www.etd.ceu.hu/2012/guseinova_esmira.pdf>.

⁹ **Москва не допустит вступления Украины и Грузии в НАТО.** – РИА «Новости», 08.04.2008.

Moskvas juba aprillis poliitiline otsus alustada Georgiaga sõda. Samas arvas ta, et sõda algab Abhaasias ja mitte hiljem kui augusti keskel.¹⁰

5. Venemaa diplomaatilised sammud ja infooperatsioonid

Venemaa eriline Georgia-huvi on tingitud kahest asjaolust. Üleilmses plaanis soovib Venemaa olla maailma poliitika mõjutaja ning selles mängivad suurt rolli riigi gaas ja maavarad. Euroopa, kus kõike napib, sõltub olulisel määral Venemaalt saadetakse. Kuid gaasi ja naftat leidub ka mitmes endises liiduvabariigis, nende seas ka Aserbaidžaanis. Venemaa katsed Aserbaidžaanis otse kontrollida pole olnud eriti edukad. Kui Venemaa püüdis aseritega manipuleerida gaasihinna abil, hakkasid need ise gaasi tootma ja lisaks seda eksportima. Nii müübki Aserbaidžaan praegu Euroopasse gaasi ning naftat, transiit käib aga Georgia kaudu. Kui ressursse vahetult kontrollida ei saa, siis tuleb kontrollida transiiti ning seetõttu ongi Venemaa jaoks äärmiselt oluline hoida Georgia oma mõjuväljas.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist on Venemaa diplomaatia olnud suunatud endiste liiduvabariikide hoidmisele oma mõjusfääris. Selleks loodeti kasutada SRÜd ning majanduslikku sõltuvust. Nii pidi Venemaa ümber jääma lojaalne puhver, nagu seda olid Varssavi Lepingu Organisatsiooni riigid Nõukogude Liidu päevil. Paraku kaotati 1990ndate alguses Balti riigid, ja kui pärast Saakašvili võimuletulekut sai Georgiast USA peamine partner Kaukaasia piirkonnas, muutus Venemaa diplomaatia Georgia suunal eriti jõuliseks.

Vene diplomaadid keskendusid kahele tegevusele: taheti Georgia isoleerida ja näidata riiki jõuetu, kuid autoritaarsena. Samal ajal aeti Georgiaga piitsa ja prääniku poliitikat, et selgitada, kui palju Georgia ikkagi sõltub Venemaa abist. Nii ei saa alahinnata Venemaa rolli Adžaaia kriisi lahendamisel. Georgiasse jäi pärast Nõukogude Liidu lagunemist kolm probleemset piirkonda: Abhaasia, Lõuna-Osseetia ja Adžaaia, mis oli põhiliselt asustatud moslemitega. 2003. aastaks oli Georgia keskvalitsus kaotanud kontrolli kõigi kolme üle. Kuna Venemaa huvides oli jätta Lõuna-Osseetias ja Abhaasias probleem lahendamata, tuldi Adžaaia küsimuses Georgiale appi. Georgia uue presidendina saavutas Saakašvili Vene välisministeeriumi abiga 2004. aastal olulise poliitilise võidu, kui Adžaaia allutati rahumeelselt

¹⁰ Фельгенгауэр: В Москве приняли политическое решение начать войну с Грузией. – Грузия Online. <<http://www.apsny.ge/interview/1214072414.php>>.

Georgia keskvalitsusele. Samas oli tegu väga tugeva sõnumiga georglastele – territoriaalseid probleeme saab lahendada ainult Venemaa toel ja heakskiidul. Edaspidi peetigi Abhaasia ja Lõuna-Osseetia küsimustes läbirääkimisi Venemaa tujude järgi. Olukorda halvendas märkimisväärselt Kosovo iseseisvuse tunnustamine lääneriikide poolt ja ka Georgia soov saada NATO liikmeks, millele Venemaa oli vastu. Otsustest ja sammudest, mida tehti pärast 2008. aasta aprilli, oli juba juttu. 16. aprillil 2008 langetatud Venemaa Föderatsiooni presidendi otsus luua poolametlikud suhted Abhaasia ja Lõuna-Osseetiaga pani aluse uuteks ja palju karmimateks sammudeks diplomaatias ja poliitikas. Jätkus Georgia pidev süüdistamine selles, et separatistlikel aladel korraldatakse riigi juhtkonna teadmisel ja nõusolekul terroriakte ning et Georgia keskvalitsus ei hooli vähemusrahvustest.

Koos poliitilise ja diplomaatilise tegevusega käis Georgia suunal ka aktiivne infooperatsioon. Kui kevadel ja suve alguses tehti seda põhiliselt eemalt – Georgiat rünnati meediakanalite kaudu ning kohapealsed allikad olid peamiselt RT ja RIA Novosti –, siis enne relvakonflikti saadeti piirkonda suurem hulk ajakirjanikke. Nii saabusid 2. augustil 2008 Tshinvalisse neli telekanalite võttegruppi ja 7. augustiks oli Lõuna-Osseetiasse koondatud ligi 50 Vene ajakirjanikku, kes olid valmis kirjeldama kallutatud lugusid Georgia vägivallast. Pole juhuslik, et just 2. augustil alustasid Lõuna-Osseetia võimud demonstratiivset elanike evakuatsiooni Tshinvalist ja ümberkaudsetest küladest Vladikavkazi. Kokku viidi ära enam kui 20 000 tsiviilisikut. Samal ajal muutusid osseetide rünnakud Georgia tsiviilelanike vastu üha rägimaks, mis viis selleni, et 5. augustil alustas omakorda Georgia etniliste georglaste evakueerimist Tshinvalist ja lähedal asuvatest küladest. Vene pool kasutas seda tõsiasja kohe ära, ja kui sõda puhkes, tõi selle kinnituseks georglastepoolse sõjaks valmistumise kohta. Eriti kritiseeris Venemaa Georgia käitumist aga selle eest, et evakueeriti ainult georglasi. Georgia juhtkonnale pandi süüks, et kuigi Saakašvili rääkis Lõuna-Osseetiast kui Georgia osast, evakueeriti ometigi ainult georglasi, mitte aga osseete, millega Tbilisi näitas, et ei pea osseete georglastega võrdseteks kodanikeks.¹¹ Seda, et georglased evakueeriti seetõttu, et osseedid olid neid pidevalt rünnanud, Vene pool ei maininud.

Järgnevatel sõjapäevadel kirjeldati sündmusi väga ühepoolset: georglasi kujutati agressoritena ja venelasi osseetide vabastajatena. Kasutusse läksid kõik kättesaadavad vahendid ja materjalid, kohati fabritseeriti fotosid ja

¹¹ Sosnowski, Alexander 2012. The Georgia-Syndrome. Non-fiction. Rottenburg: Mauer Verlag, p. 17. [Sosnowski 2012]

videoid lausa hollywoodlikult ning nii mõnigi kord juhtus, et mõlemad konflikti pooled kasutasid sama pildimaterjali kirjeldamiseks eri kohas ja eri ajal toimunud sündmusi. Nii paiskas Venemaa meediasse fotod georglaste „õudust tekitavatest“ tegudest Tshinvalis, mis olid üles võetud hoopiski Gori linnas pärast Vene õhurünnakuid. Infooperatsioonides kasutatakse tihti sündmuste moonutatud või lavastatud kajastamist, et kallutada avalikkuse meelsust ühes suunas.

5. augustiks oli jõutud punkti, kus mõlemad pooled said aru, et kohe-kohe juhtub midagi sellist, milleks oldi juba kuid valmistunud, kuid millest oli siiski püütud hoiduda. Väidetavalt otsiti veel siis võimalusi olukorra rahumeelseks lahendamiseks, aga rahuläbirääkijad ei sattunud kuidagi samal ajal samasse kohta. Ilmselt hakkas 6. augusti pärastlõunal kaduma Georgia juhtkonna veendumus, et Venemaa ei sekku konflikti. Sama päeva õhtul püüdis Saakašvili helistada Venemaa presidendile Dmitri Medvedevile, et arutada tekkinud ohtlikku olukorda. Vene välisministeerium vastas, et presidentide läbirääkimiste aeg pole veel käes. Järgmisel päeval keeldusid Lõuna-Osseetia juht Eduard Kokoitõ ja pealäbirääkija Boriss Tšotšijev osalemast varem kokku lepitud kohtumisel georglastega. Alexander Sosnowski väidab aga raamatus „Georgia sündroom“, et samal ajal püüdis Venemaa erakorraline saadik Juri Popov saada Georgia poolega kontakti. Ta saabus 7. augustil Georgiasse, et üritada olukorda rahumeelselt lahendada, kuid vaatamata varasemale kokkuleppele reintegratsiooniminister Jakobašviliga ei võetud teda jutule.¹²

Pinge tõusis haripunkti, kui osseedid avasid 7. augustil raskerelvade tule kahele georglaste külale: Avnevile ja Nulile. Georgia sõjaväelased vastasid vastutulega Tshinvali piirkonnas. Sama päeva pärastlõunal kell 14.30 lahkusid Georgia ohvitserid rahuvalve ühendstaabist ja vaatluspositsioonidelt, kuna Georgia kaitsenõukogus oli langetatud otsus alustada sõjalist operatsiooni. Ilmselt olid venelased siiski jätnud georglastele mulje, et eelseisvas relvakonfliktis ei hakka Venemaa ise otse kaasa lööma. Olen vestelnud toonaste Georgia sõduritega, kes rääkisid mulle, et neile öeldu põhjal pidi operatsioon piirduma Tshinvali äravõtmisega ja „rahvakoosolekuga, kus selgitatakse osseetidele, et nüüd allub regioon Georgia keskvalitsusele“.

---

¹² *Ibid.*, p. 30.

6. Irregulaarvõitlejate kasutamine hübriidsõjas

Irregulaarvõitlejate staatust on erinevalt kombatantidest keeruline kindlaks määrata ja nad ei ole sõjaõiguse subjektid. Tavaliselt peetakse silmas partisaane ja mässulisi, kuid nende hulka kuuluvad ka vabatahtlike omakaitseorganisatsioonide liikmed ja isegi korrakaitsetöötajad, kuna nemadki pole sõjaõiguse mõistes kombatandid, kuid samas osalevad konfliktis. Irregulaarsõda on just selline konflikt, mida on keeruline määratleda otsese riikidevahelise relvakonfliktina.

Venemaa võimalused kasutada Georgia vastu relvajõude, ilma et see oleks kaasa toonud rahulolematust rahvusvahelisel areenil, olid 2008. aastal äärmiselt piiratud. Pärast 1991. aasta Georgia kodusõda oli 24. juunil 1992 sõlmitud mässulise Lõuna-Osseetia kohta leping, millega pandi alus Georgia ja Lõuna-Osseetia kontrolljoonel demilitariseeritud tsooni ning ühise kontrollkomisjoni loomisele. Komisjoni juurde oli moodustatud Venemaa juhtimisel ühised rahuvalvejõud, milleks oli Vene rahuvalvepataljon, Georgia rahuvalvepataljon ja Põhja-Osseetia rahuvalvepataljon Alanias. Kokkuleppe järgi oli kõigi pataljonide piirsuuruseks määratud 500 võitlejat. Et anda konflikti lahendamisele rahvusvahelist kaalu, loodi 1993. aasta detsembris ka OSCE missioon, et abistada konflikti pooli rahumeelse lahenduse otsimisel.

Sarnane olukord valitses Abhaasias. Pärast Georgia-Abhaasia sõda sõlmisid konflikti pooled 17. mail 1994 relvarahu, mida nimetatakse ka Moskva leppeks. Sellega määrati kindlaks Georgia-Abhaasia piiril demilitariseeritud julgeolekutsoon, kuhu paigutati SRÜ rahuvalvejõud ja ÜRO sõjalised vaatlejad. Kokkuleppega nähti ette kuni 3000-mehelise rahuvalvekontingendi paigutamine Abhaasiasse. Tööd alustas ÜRO vaatlusmissioon UNOMIG, et kontrollida relvarahu nõuete täitmist Abhaasias. Kuigi lepingus oli sätestatud SRÜ riikide rahuvalvejõudude kohalolek, sai vastava mandaadi seelses piirkonnas juba asunud Vene väegrupp. Nii juhtuski, et Georgia-Abhaasia kontrolljoone rahuvalveüksust on tegelikkuses alati mehitanud ainult Vene väed.

500 sõdurist Lõuna-Osseetias ja 3000 sõdurist Abhaasias ei piisanud, et alustada konventsionaalset sõjalist operatsiooni. Kuigi Venemaa üritas separatistlikele aladele vägesid tasahilju juurde viia, tõi igasugune vägede suurendamine kohe kaasa vastaspoole ja teiste riikide diplomaatilise reaktsiooni. Seega tuli Venemaal esialgu rahuvalvajad edasi mängida. Et täita sõjalisi ülesandeid, oli vaja kasutada teisi jõude, milleks sobisid separatistlike alade relvaüksused. Georgia-Venemaa sõjaga seoses on suhteliselt vähe räägitud Abhaasia ja Lõuna-Osseetia omakaitsest, mida võib võrrelda Donetsk ja Luganski separatistlike kaitsejõududega. Nagu Ukrainaski, aitas

neid üksusi luua ja relvastada Venemaa ning nad mängisid Georgia-vastases konfliktis tervikuna väga olulist rolli. Nende abil sai konflikti hoida vägi-valdsena ning vajaduse korral oli nende tegevuse tulemusena võimalik leida ettekääne vägede järsuks suurendamiseks ja sõjalise jõu kasutamiseks. Viimaseks puhuks oli vaja paika panna, kus selline konflikt peaks aset leidma.

Venemaa jaoks oleks olnud konflikti eskaleerumine Abhaasias muidugi soodsam. Tunduvalt parem juurdepääs maalt ja merelt, aga ka hea raudteeühendus oleksid loonud head strateegilised eeldused vägede ning varustuse liigutamiseks. Pealegi oli Abhaasia pärast 1990ndate sõdu üles ehitatud päris arvestatavad relvajõud, mille koosseisus oli umbes 3500 kergejalaväelast. Reservi kuulus hinnanguliselt 18 000 meest, kuid neid ei mobiliseeritud sõja ajal. 3500 kergejalaväelasest oli enamik varem sõdinud Georgia-Abhaasia sõjas. Mõne Vene allika väitel olid Abhaasia väed märksa suuremad: Igor Džadani arvates kuulus Abhaasia relvajõududesse 9000 sõjaväelast.¹³ Tema hinnangul koosnes abhaaside maavägi kolmest tankide ja soomusmasinatega relvastatud motolaskurbrigadist, õhuvägi mõnest lennukist ning merevägi rakettide ja suurtükkidega relvastatud 15 kaatrist ja 350-mehelisest merejalaväe pataljonist. Lisaks teenis Abhaasia sisejulgeolekujõududes ligi 2000 miilitsat.

Et saada ettekääne rahuvalve piiri ületamiseks ja vägede ootamatuks sissetoomiseks separatistlikele aladele, pidi suurem relvakonflikt puhkema Georgia algatusel. Kuigi mais sündis enamik vahejuhtumeid Abhaasias ja Venemaa saatis sinna isegi 400 raudteeväelast, et kiiresti ära remontida 54 kilomeetri pikkune Suhhumi-Otšamtšira raudteelõik, oli konflikti paisumine sõjaks seal siiski vähetõenäoline. Esiteks oli Georgia-Abhaasia kontrolljoon suhteliselt stabiilne, kui sealset olukorda üldse saab nii nimetada. Ilmselt oli selles oma roll ka rahvusvahelistel vaatlejal. Teiseks oli Georgia-Vene kõnelustes alati kõlama jäänud võimalus, et Venemaa võiks nõustuda Georgiale loovutama Lõuna-Osseetiat, aga mitte mingil juhul ära andma Abhaasiat. Kolmandaks polnud Abhaasias enam georglaste kogukonda, kelle kaitsmisest oleks Georgia olnud huvitatud. 1992.–1993. aastal Abhaasiaga peetud sõja kaotanud Georgia oli olnud sunnitud Abhaasiast ära tooma ka oma 250 000 rahvuskaaslast, kes olid seal elanud. Toonane lüüasaamine oli georglastel kindlasti meeles ja sundis neid Abhaasias sõdimisse ettevaatlikumalt suhtuma.

¹³ Дžadан, Игорь 2008. Пятидневная война. Россия принуждает к миру. Москва. «Европа», ст.16–18.

Seega pidi konflikt eskaleeruma Lõuna-Osseetias, mis oli Georgiale palju soodsam operatsiooniala kui Venemaale. Seetõttu võis georglastele jääda lootus, et Venemaa ei söanda seal relvakonfliktini minna. Abhaasia jäi suuremast vaenutegevusest kõrvale kuni 10. augustini. Siis avasid Abhaasia üksused koos Vene relvajõududega teise rinde: nad ületasid Abhaasia ja Georgia vahelise kontrolljoone, rüüstasid esmalt tühja Zugdidi sõjaväebaasi ja päev hiljem juba Senaki baasi ning jõudsid 12. augustil Phothi, kus asus Georgia laevastik, mille venelased uputasid. Teise rinde avamine ja abhaaside osalus sõjas näitavad aga otseselt, et tegu polnud pelgalt Lõuna-Osseetia päästmiseks korraldatud Venemaa humanitaarse interventsiooniga, vaid Venemaa sõjalise rünnakuga kogu Georgia vastu. Sellise ulatusega Abhaasia vägede sissetungi Georgiasse on veelgi raskem seletada. Kui Abhaasia oleks olnud rahvusvaheliselt tunnustatud riik, oleks seda peetud selgeks interventsiooniks ja Abhaasiat agressoriks. Aga kuna tegu oli Vene jurisdiktsiooni all oleva territooriumiga, mis oli küll formaalselt Georgia riigi osa, on abhaaside tegevust keeruline seletada. On aga selge, et Abhaasia käitus Georgiale vaenulikult ega toetanud Lõuna-Osseetiat.

Aga tulgem tagasi irregulaarvõitlejate juurde. Niisiis pidi konflikti raskuspunkt jääma Lõuna-Osseetiasse. See suund oli vastuvõetavam, kuna maastik oli Georgia poole avatud, samas kui arvestatav ühendus Venemaaga (Põhja-Osseetiaga) käis läbi pudelikaela: 3,7 kilomeetri pikkuse Roki tunneli ning Liahvi jõe orgu surutud Transkaukaasia maantee. Ilmselt oli juba mais või hiljemalt juunis selge, et hübriidsõja raskuskese jääb just sellesse piirkonda. Seal oli veel suhteliselt suur georglaste kogukond, mis moodustas umbes 50 000 elanikust ligi kolmandiku, kelle huve Georgia pidi kaitsma.

Erinevatel hinnangutel kuulus Lõuna-Osseetia relvajõudude koosseisu 3000 võitlejat ning reservis arvati olevat veel 13 500 meest, mis ei ole aga realistlik, kui arvestada kohalike elanike arvu. Suure tõenäosusega võis Lõuna-Osseetia saada püssi alla kõige rohkem 5000 meest. Relvastuse ja tehnika kohta ei leia ühesuguseid allikad ning andmetes esineb lausa kolmekordseid erinevusi. On aga teada, et enamik raskerelvastusest ja tehnikast paiknes Džava piirkonna ladudes ning kohalikud võitlejad eelistasid sõdida sellega, mida andis seljas kaasas kanda. Ka liikumiseks eelistasid osseetid soomustatud lahingutranspordile pigem tsiviilsõidukeid. Osseetide eliitrelvaüksus oli kohalik OMON. Kuigi ligi 200-meheline üksus peaks nimetuse järgi kuuluma politseijõududesse, osales see aktiivselt sõjalises tegevuses. Muude üksuste kohta on infot vähe, kuid ei saa kahelda nende olemasolus, kuna kontrolljoonel käis pidevalt tulevahetus Georgia vägedega ning alates 2008. aasta juulist muutusid Lõuna-Osseetia relvarühmituste

rünnakud Georgia rahuvalvajate positsioonidele järjest intensiivsemaks. Niisamuti osalesid Lõuna-Osseetia võitlejad agaralt hilisemas vahetus relva-konfliktis ja sõdisid kohati tõhusamalt kui Venemaa sõdurid, kes tihti ei tahtnud isegi soomukitelt jalastuda. Kindlasti peab arvestama ka sellega, et paljudel Lõuna-Osseetia võitlejatel olid varasemad lahingukogemused 1992. aasta Põhja-Osseetia ja Ingušeetia vahelisest konfliktist ning 1992.–1993. aasta Georgia-Abhaasia sõjast.

Teiseks eliitüksuseks peeti põhjaosseetide rahuvalvepataljoni Alania, millesse kuulus umbes 500 meest. Nagu nimetuski ütleb, oli tegu rahuvalveüksusega. 1992. aasta kokkuleppe järgi osales Põhja-Osseetia kolmanda poolena rahu hoidmises Lõuna-Osseetias. Georgia ja Venemaa relvaüksuste kõrval oli Alania piirkonna kolmas sõjaline jõud. Paraku polnud Alania võitlejad sugugi erapooletud rahuvalvajad, vaid osalesid aktiivselt Georgia-vastases tegevuses.

Nagu hiljem Ukrainaski, moodustati Venemaal ka teisi vabatahtlikke üksusi, et abistada Osseetia vabadusvõitlejaid. Laaneotsa sõnul algas 3. augustil 2008 Vene võimude algatusel Põhja-Kaukaasias „vabatahtlike“ ja kasakate mobilisatsioon, et abistada osseetide relvaüksusi; Georgia luure andmetel oli ligi 300 esimest vabatahtlikku Lõuna-Osseetias juba järgmisel päeval.¹⁴

Juunist alates tihenes vastastikune tulevahetus Lõuna-Osseetia kontrolljoonel Georgia relvajõudude ja separatistide vahel. Niisamuti ründasid osseedid Lõuna-Osseetias georglaste külasid, rüüstates ja põletades maha maju ning sundides elanikke lahkuma. Georglased vastasid provokatiivsetele rünnakutele miinipildujatulega kontrolljoone tagant. 29. juulil avasid osseedid esimest korda tule rahvusvaheliste rahuvalvejõudude sõjaväelaste ja OSCE vaatlejate pihta. Rünnakutes kasutati suurtükke ja miinipildujaid, kuigi pärast 2004. aasta konflikti oli kokku lepitud, et suurema kui 100 mm kaliibriga suurtükke ja miinipildujaid piirkonnas ei kasutata. 1. augustil oli Lõuna-Osseetia ja Georgia sõdurite vahel äge tulevahetus, milles sai Georgia andmetel surma 6 ja haavata 17 Osseetia võitlejat. Kokku räägiti 11 hukkunuist ja 21 haavatust. Järgmistel päevadel läks tulevahetus aina tihedamaks. Ööl vastu 7. augustit ründasid osseedid taas Georgia ja rahvusvaheliste vaatlejate positsioone, kasutades kergereelvade kõrval ka miinipildujaid ja granaadiheitjaid. Samal päeval rünnati uuesti Avnevi ja Nuli küla. Georglased vastasid kaudtulelöökidega Tshinvali piirkonda, kuhu separatistid olid

¹⁴ Laaneots 2014, lk 32.

koondunud. Saakašvili andis küll kella 19 paiku käsu tulevahetus ühepool-
selt peatada, aga see puhkes paar tundi hiljem uuesti ja läks juba üle Georgia
vägede sissetungiks Lõuna-Osseetiasse.

7. Vene sõjaline jõud hübriidsõja osana

Vene relvajõudude osalemise Georgia-vastases hübriidsõjas saab jagada laias
laastus kolme etappi. Esimeses etapis näidati enda kohalolekut sealses piir-
konnas. Põhiliselt tehti seda rahuvalve ja sõjalise abi kaudu kohalikele „rõhu-
tutele“, st Georgia separatistlikele aladele, aga ka näiteks Armeeniale, kelle
sõjaline konflikt Aserbaidžaaniga ja diplomaatilised lahkhelid Türgiga on
lahendamata. Seetõttu sõltub Armeenia julgeolek Venemaa abist, kusjuures
Venemaa on rajanud Gymrisse 102. sõjaväebaasi, kuhu on paigutatud 5000
Vene sõjaväelast koos tankide, lahingumasinate ja suurtükkidega. Baas asub
Georgia lõunapiirist vaid ligi 50 kilomeetri kaugusel. Laiapõhjalise sõjalise
konflikti korral oleks Venemaa võinud igal ajal sealsed jõud käiku lasta ning
Armeenia valitsusel oleks olnud vähe võimalusi selle takistamiseks. Ja isegi
siis, kui Venemaa Armeenias paiknevaid vägesid ei kasutanud, pidi Georgia
kogu aeg arvestama sealt tulla võiva ohuga.

Iseenesest polnud Venemaa kohaloleku demonstreerimine Georgia põhja-
aladel midagi uut, sest Vene relvajõud olid rahuvalvajatena Lõuna-Osseetias
kohal olnud juba 1992. aastast ja Abhaasias 1994. aastast. Samas on palju
tõendeid selle kohta, et alates 2008. aasta aprillist kasvas Venemaa üksuste
arv ning nende tegevus muutus järjest agressiivsemaks. Rikkudes SRÜ
rahuvalveoperatsioone puudutavaid kokkuleppeid, alustas Moskva aprillis
2008 rahuvalvejõudude tugevdamise sildi all täiendavate üksuste saatmist
Abhaasiasse. Nii oli Vene sõjaline kontingent Abhaasias 2008. aasta suvel
suhteliselt soliidne. Kuigi mais deklareeris Moskva Abhaasias asuvate Vene
üksuste suuruseks 2542 sõdurit, oli seal erinevatel hinnangutel augustiks
kohal kuni 4000 Vene sõjaväelast. Lisaks kolmele motolaskurpataljonile oli
Abhaasiasse paigutatud üks ründedessantdiviisi pataljoni taktikaline grupp
ning ründe- ja hävituslennukid.

Lõuna-Osseetias asunud Vene rahuvalvejõudude 600 mehest moodus-
tas põhiosa üks 19. motolaskurdiviisi pataljon, mida oli tugevdatud ligi 100
võitlejaga Tšetšeenia pataljonist Vostok. Huvitav on seegi, et Vostok pol-
nud tavapärase Vene relvajõudude üksus, vaid meenutas pigem 2014. aasta
Ukraina kampaania rohelist mehikesi, kes olid küll justkui regulaarväelased,
aga nende staatus jäi siiski mõnevõrra ebamääraseks. Vostok on nimelt Vene

sõjaväeluure moodustatud üksus, mille enamik tšetšeenidest võitlejaid sõdis esimeses Tšetšeenia sõjas Vene vägede vastu. Vostoki ei allutatud Tšetšeenia juhtkonnale ning ta oli formaalselt 42. kaardiväe motolaskurdiviisi allüksus. 2008. aasta kevadel puhkes Tšetšeenias klannivõitlus ning pataljoni ülema klann vastandus Kadõrovi omale. Konflikti kisti ka Vostoki võitlejad. Paljud deserteerusid, paljud kuulutati kurjategijateks. Seetõttu oli üksus 2008. aasta augustiks madalseisus ja Vene väejuhatas arutas selle degradeerimist tavaliseks motolaskurrooduks. Kadõrovi survele likvideeriti üksus pärast Vene-Georgia sõda.

Lisaks Vene motolaskurpataljonile ja tšetšeenide pataljoni Vostok roodule oli Venemaa Lõuna-Osseetiasse saatnud Spetsnazi 10. brigaadi võitlejad, keda oli hinnanguliselt 70.¹⁵ Nende tegevusest irregulaarses sõjapidamises ning sellele järgnenud relvakonfliktis pole peaaegu mitte midagi teada. Kokku oli Lõuna-Osseetias 2008. aasta augusti alguses seega „rahu valvamas“ rohkem kui 600 hästi relvastatud ning lahingumasinatega toetatud Vene professionaalset sõjaväelast.

Baasidesse ja kontrolljoonele paigutatud rahuvalvejõududega käis aegajalt kaasas otsene jõudemonstratsioon: Georgia droone tulistati alla ning Vene lennukid tungisid Georgia õhuruumi, et „tulipäid maha jahutada“, nagu Vene välisministeeriumi esindajad seda avalikkusele ja Georgiale selgitasid.¹⁶

Teine sõjajõu kasutamise etapp algas mais-juunis 2008, kui survet avaldati õppuste kaudu. Kaukaasia piirkonnas korraldati juunist augustini terve rida õppusi, mis kasvasid seal pinget ja ohtu. Musta mere laevastik viis aprillis ja mais läbi kaheksa õppust, mille käigus pöörati erilist tähelepanu meredessantide harjutamisele. Mais kutsuti kordusõppusele endised sõjaväekopterite piloodid, kellel oli mägedes lendamise kogemus. Juuni esimesel poolel peeti äsja formeeritud 34. mägilaskurbrigaadi kümnapäevane õppus, et praktiseerida lahingutegevust alalisest paiknemiskohast kaugel asuval tundmatul maastikul.¹⁷

Suurimaks õppuseks Georgia piiri läheduses oli 2008. aastal muidugi Kavkaz. See algas 6. juulil ning sellel osales erinevatel hinnangutel 8000–10 000 sõjaväelast ning 700 ühikut soomustehnikat Põhja-Kaukaasia sõjaväeringkonnast ja õhudedessantvägedest. Kaasatud olid ka FSB-lased. Õppuse

¹⁵ Sosnowski 2012, p. 31.

¹⁶ **Russia Confirms Its Aircraft Intruded into Georgia.** – Civil Georgia, 10.07.2008. <<https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18748>>.

¹⁷ Laaneots 2014, lk 28.

eesmärk oli harjutada nn rahule sundimise operatsioone. On selge, et sellises mahus ja sellise suunitlusega õppused ei saanud jätta Georgiat ükskõikseks. Oli tekitatud olukord, mida Gerassimov kirjeldab viis aastat hiljem oma doktriinis: selle asemel, et minna sõtta määratud ajahetkel, sunniti Georgiat olema pidevas sõjaseisundis.

Kuid juba Kavkazi ajal tehti ettevalmistusi järgmiseks etapiks. Teisel õppuse päeval alustasid Vene rahuvalvepataljonid Abhaasias ja Lõuna-Osseetias oma kaitserajatiste hoogsat tugevdamist. Samal ajal toodi Abhaasiasse veel Vene õhutõrje raketikomplekse ja hulganisti raskerelvastust. Vene lennuvägi asus Georgia õhuruumi süstemaatiliselt rikkuma, millest oli juba juttu. Kui Kavkaz lõppes 2. augustil, ei pöördunud enamik õppusel osalenud üksusi kodubaasi tagasi, vaid jäi paigale. Näib, et selleks ajaks oli Vene pool üsna kindel, et Georgia ja Venemaa vahel tekib relvakonflikt.

Kolmas etapp ongi sõjaline konflikt. Hübriidsõjas on alati võimalik, et konflikt läheb üle täiemahuliseks sõjaliseks operatsiooniks. Hiljem pidi Venemaa Ukraina konflikti ajal mitu korda appi minema ka Donetski ja Luganski separatistidele. Vahe on vaid selles, et piir Ukrainaga oli Venemaal suure ulatuses avatud, aga Lõuna-Osseetiasse sai vägesid viia ainult Roki tunneli kaudu, mistõttu seda ei olnud võimalik teha varjatult.

Roki tunnel mängis konventsionaalses konfliktis kõige tähtsamat rolli. Vene pool oli toonud Lõuna-Osseetiasse küll lisavägesid, kuid ei saanud sinna eelpaigutada suuri jõude. Seega ei tohtinud Vene väed Roki tunnelit läbida enne, kui Georgia pool oli alustanud Tshinvalis sõjategevust. Tunnel tegi Vene vägede ülesande raskeks: pressida sealt mõne tunniga läbi tuhandeid sõdureid ja sõjatehnikat pole üldse lihtne. Ilmselt ootasid Vene väed liikumiseks märguannet mitte ainult tunneli Põhja-Osseetia otsas, vaid ka tunneli sees. Igal juhul on sotsiaalmeedias mainitud vähemalt kahte Vene sõdurit, kes surid tunnelis avarii tagajärjel või vingumürgitusse. Vene vägede tegutsemises jääb ikkagi palju arusaamatuks, sealhulgas see, miks läksid üksused tunnelist läbi vales järjestuses, nii et suurtükivägi ja soomustehnika ei jõudnud Lõuna-Osseetiasse kergete üksuste ees, vaid nende järel. Tahtmatult jääb mulje, et üksused aeti tunnelisse kiiruga ja juhuslikus järjekorras. See paneb omakorda küsima, kas Vene pool ikkagi ei teadnud, et Georgia alustab õöl vastu 8. augustit Lõuna-Osseetias sõjalist operatsiooni. Võib väita, et nii tehti sellise mulje jätmiseks, et Vene rahuvalvajaid „päästma“ tõtanud sihtüksus oli kiiruga kokku pandud, kuid selle kohta ei ole mingeid tõendeid. Fakt on aga see, et Vene pool kandis sõja esimesel päeval märkimisväärseid kaotusi, mis oli tingitud just valest lahingurivistusest.

Selle artikli eesmärk ei ole uuesti ümber jutustada augustisõjaks nimetatava relvakonflikti sisu. Seda on varem tehtud mitu korda ning sellele pole enam midagi uut lisada. See käsitlus keskendub Vene-Georgia konflikti tunnustele, mis osutavad sellele, et augustisõda oli osa hübriidsõjast. Täiemõõdulise konventsionaalse konflikti korral oleks Venemaa eesmärk olnud lüüa Georgia relvajõude ja riiki okupeerida või vähemalt vahetada välja valitsus. Ometi Venemaa ei teinud seda. On tõsi, et sõjalisest jõust, millega Georgiasse tungiti, poleks piisanud okupatsiooniks ega isegi Thbilisi-suguse linna enda käes hoidmiseks. Sellest oli juttu juba varem. Järelikult polnud sõjalise operatsiooni eesmärk Georgia vallutada. Venemaa ise on öelnud, et kaitses Lõuna-Osseetias paiknevaid Vene vägesid ja sealseid elanikke, mis justkui tähendaks, et tegu oli päästeoperatsiooniga. Aga miks oli sel juhul vaja ületada kontrolljoon, tungida mitmekümne kilomeetri sügavusele Georgia territooriumile ning hõivata Gori linn? Miks oli vaja avada Abhaasias teine rinne ning tungida Georgia sisemusse kuni Phothi linnani? Miks oli vaja pommitada Georgiat läbivat naftajuhet? Võib ju öelda, et Vene pool tegi kõik selleks, et nõrgestada Georgia vastupanuvõimet. Kui aga vaadata kuupäevi, ei pea isegi see väide paika. 10. augustil kella 14-ks oli Georgia kõik oma väed Lõuna-Osseetiast välja viinud ning 12. augustiks oli Georgia üldse lõpetanud sõjategevuse ja jätnud maha Gori. Venelased tungisid Abhaasiast Georgiasse 10. augustil, naftajuhet pommitati 12. augustil, Gori vallutati 13. augustil ning 15. augustiks oli venelaste käes peale Phothi ja Gori suurematest linnadest veel Hašuri ja Khuthaisi. Thbilisist oldi vaid 55 kilomeetri kaugusel. Mis oli kõige selle mõte? Ainus loogiline seletus on see, et Venemaa kindlustas endale võimalikult tugeva positsiooni läbirääkimiste alustamiseks. Seega oli kogu sõjalise operatsiooni siht jätkata konflikti diplomaatiliste läbirääkimistega sellistes tingimustes, kus Georgia oli kaotanud sõja, prestiiži, hulga tehnikat, väeosad ning osa territooriumist, mida Venemaa ei kavatsenudki endale jätta. Nii oli Georgia väga halvas olukorras ning pidi sõjalise konflikti lõpetama iga hinna eest. Konflikt pöörati tagasi diplomaatia valda.

8. Kokkuvõtteks

Loomulikult juhtus 2008. aasta kevadel ja suvel veel palju sündmusi, millest selles kirjutises ei olnud juttu ja mis viitavad tunduvalt laiapõhjalisemale invasioonile Georgia vastu, kui seda oli viiel augustipäeval korraldatud sõjaline operatsioon. Käsitlemata jäi kübersõja valdkond ja luureoperatsioonid, aga ka elanike ning kõrgema poliitilise ja sõjalise juhtkonna vahetu

psühholoogiline mõjutamine. See ei saa ju olla juhuslik, et varasem Georgia sõjaväe juhtkond oli 2008. aasta augustiks enamjaolt asendatud väheste kogemustega, aga poliitiliselt sobilike ülematega, kes ei olnud lahingupidamises pädevad. Vene luure-, info- ja psühholoogiliste operatsioonide kohta on piisavalt palju tõendeid, kuid me ei tea nende täielikku ulatust ja dünaamikat. Samuti on raske hoomata nende rolli ning tagajärgi kogu hübriidoperatsioonis.

Siiski saab ühte asja väita päris kindlalt. Kui 2008. aasta sõjaline konflikt Venemaa ja Georgia vahel jättis kitsamas mõttes alles palju küsitavusi (kes alustas konflikti, milleks oli seda vaja, miks jäi sõjaline operatsioon poolikuks, miks sõiditi just Lõuna-Osseetias, miks oli vaja avada teine rinne Abhaasia suunalt jne), siis laiemas hübriidsõja võtmes on need seletatavad. Paljud märgid näitavad, et 2008. aasta konflikt oli Venemaa hübriidsõda Georgia vastu, mille aktiivne periood algas pärast NATO tippkohtumist Bukarestis 2008. aasta aprillis. Põhiliseks hübriidsõja võitlustandriks kujunesid separatistlikud Abhaasia ja Lõuna-Osseetia ning lõppkokkuvõttes kulmineerus konflikt sõjalise operatsiooniga just viimases piirkonnas. Selles avalduvadki 2008. aasta Georgia ja 2014. aasta Ukraina sündmuste sarnasused, mis on omased Venemaa hübriidsõja mudelile: kohalike elanike vastupanu õhutamine külmutatud konflikti piirkonnas, välisvõitlejate osalemine irregulaarses konfliktis, Vene relvajõudude kasutamine piiridel survevahendina (ja hiljem vajaduse korral konflikti sekkumiseks) ning pidev oma kohaloleku eitamine, mida tehti Georgias 8. augustini 2008 ja mida tehakse Ukrainas tänaseni.

Kuna hübriidsõja puhul on keeruline ära arvata tegelikke eesmärke ja mahtu, on raske hinnata ka saavutatud edu, eriti kuna paljud tagajärjed pole suure tõenäosusega tänasekski veel avaldunud. Nii mõnegi analüütiku hinnangul Venemaa hübriidsõda Georgia vastu jätkub, kuigi väiksema intensiivsusega ja võib-olla väiksemas mahus kui 2008. aastal. Toonase tegevusega võitis Venemaa aega, et Georgiast ei saaks NATO liige. Georgia presidendi Saakašvili lubadus olla 2009. aastal NATO täisliige pole ka praeguseks – kümme aastat hiljem – täitunud. 2008. aastal jäi Georgias püsima keeruline olukord, mis on mõneti aidanud Venemaal kindlustada oma positsioone. Georgias on välja kujunenud arvestatav venemeelne opositsioon, mis võib jõudu kogudes ühel hetkel valimised võita. Lisaks on separatistlikele aladele rajatud Vene sõjaväebaasid ning nende alade saatuse küsimus on tervikuna lahtine. Georgia on omamoodi patiseisus: ilma territoriaalprobleeme lahendamata on raske saada NATO liikmeks, kuid lahendus

sõltub jällegi Venemaast, kes aga ei taha Georgia ühinemisest NATOga mitte midagi kuulda.

Kui võrrelda hübriidsõda Georgias ja Ukrainas, võib täheldada mõningaid muutusi ja probleemseid kohti. Kui Georgias oli hübriidsõja oluline komponent Venemaa relvajõudude otsene sekkumine, mida ei olnud augustisõja puhul võimalik eitada, siis Ukrainas on konflikt tänaseni kulgenud sedasi, et Venemaa on jäänud eitama oma otsest sõjalist kohalolekut. Erinevalt osseetide päästmisest massilisest genotsiidist relvajõudude abil on Ukrainas räägitud vaid humanitaarabist. Kõik pooled teavad küll, et Vene sõjaväelased viibivad konflikti piirkonnas, aga tõe tunnistamisest on suudetud hoiduda. Samas ei tööta ainult irregulaarvõitlejate kasutamise mudel veel piisavalt hästi ka Ukrainas ning Venemaa on pidanud vähemalt kahel korral vahetult sekkuma oma tavavägedega, sest muidu oleksid separatistid Ukraina vägedelt hävitavalt lüüa saanud. Näib, et olukord, kus hübriidsõda ei too kiiret ja oodatud võitu, kuid otseselt sõjaliselt sekkuda ka ei saa, ei rahulda paljusid kõrgeid Vene ohvitseri. Sõjalise võime kasvamine võib viia Venemaa tagasi varasemate doktriinide juurde, mille järgi jääb hübriidsõjale vaid toetav roll ning konventsionaalne sõjaline jõud ja moodsad relvasüsteemid tõusevad jälle peamise mõjurina esikohale.

Hübriidsõja probleem seisneb asjaolus, et seda saab tõhusalt pidada külmutatud konfliktidega koormatud endistes liiduvabariikides, kus elatus-tase on madal ning potentsiaalne irregulaarne kontingent juba olemas. Kui aga Venemaa majandus jääb naabrite omale alla ning lähivälismaa elatus-tase on Venemaa omast kõrgem, selline mudel ei toimi, kuna potentsiaalsel irregulaarsel kontingendil kaob huvi Venemaad toetada. Seda puudust püütakse leevendada massiliste infooperatsioonidega, et igal võimalusel näidata Venemaad võimsa ja rikkana ning vastandada rünnatava riigi vähemusrahvusi põliselanikele. Üldjoontes mudel küll töötab, aga on ka tagasilööke, sest Venemaal elavate venelaste jaoks ei ole teiste riikide venekeelsed elanikud enam päriselt omad. Niisamuti ei saa enam usaldada võimalikke irregulaarseid rühmitusi, mis tingib vajaduse importida konflikti piirkonda üha rohkem „vabatahtlikke“ Venemaalt. Tihti ei meeldi see aga kohalikele separatistidele, kes saavad ühtäkki aru, et neid kasutatakse vaid etturitena poliitilises mängus, ning siis puhkeb konflikt juba mässuliste endi vahel.

Kõik see paneb arvama, et kuigi hübriidsõda jääb Venemaa sõjalises doktriinis püsima, ei täitu Gerassimovi unistus sõja kandumisest kübervaldkonda ja inimeste teadvusse veel niipea. Ka edaspidi on relvajõudude otsene kasutamine konflikti otsustavas faasis Venemaa sõjalise doktriini põhifookuses.

Kirjandus

- Blank, Stephen J.** (ed.) 2011. Russian Military Politics and Russia's 2010 Defense Doctrine. SSI Monograph.
<https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20110300_haas_doctrine.pdf>.
- Guseinova, Esmira** 2012. The Russia's Interest Behind the Involvement in Georgia – South-Ossetian Conflict. Budapest: Central European University.
<http://www.etd.ceu.hu/2012/guseinova_esmira.pdf>.
- Hoffman, Frank** 2007. Conflict of the 21th Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.
- Laaneots, Ants** 2014. Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed. – ENDC Occasional Papers, kd 1.
<https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2014/09/KVUOA_Juhupaberid_1_Gruusia.pdf>.
- Russia Confirms Its Aircraft Intruded into Georgia.** – Civil Georgia, 10.07.2008.
<<https://old.civil.ge/eng/article.php?id=18748>>.
- Sosnowski, Alexander** 2012. The Georgia-Syndrome. Non-fiction. Rottenburg: Mauer Verlag.
- Study on NATO Enlargement.**
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm>.
- Герасимов, В. В.** 2013. Ценность науки в предвидении. – Военно-промышленный курьер, № 8 (476).
- Джадан, Игорь** 2008. Пятидневная война. Россия принуждает к миру. Москва: «Европа».
- Москва не допустит вступления Украины и Грузии в НАТО.** – РИА «Новости», 08.04.2008.
- Фельгенгауэр: В Москве приняли политическое решение начать войну с Грузией.** – Грузия Online.
<<http://www.apsny.ge/interview/1214072414.php>>.

Kolonel **RIHO ÜHTEGI**, MA

Eesti Kaitseväe erioperatsioonide väejuhatuse ülem

RUSSIAN AMBITIONS AND HYBRID MODES OF WARFARE

Zdzisław Śliwa, Viljar Veebel, Maxime Lebrun

Abstract. The security policy of the Russian Federation has long involved elements of threat to neighbouring countries and forcing the hand of its political partners. In the last decade, Russia has used hybrid modes of warfare to instigate conflicts and instability in its neighbouring countries, while remaining below a certain threshold of violence, allowing it to dodge retaliatory consequences. The authors of the article indicate that the objective of the use of hybrid modes of warfare in Ukraine consists in blurring motives and actors in order to obfuscate a decisive and efficient response. This article argues further that these tactics, if used against a member of the Atlantic Alliance, would effectively allow such an attack to remain below the Article 5 applicability threshold, thereby making it difficult for alliance members to reach consensus on the characterisation of the attack. Even though the member states of NATO and the EU have not been direct targets of Russian actions, former republics of the Soviet Union can be considered to be in the danger zone, based on Russian political statements and its hybrid activities in these countries.

Keywords: *International security, Russian Federation, hybrid warfare, new generation warfare, NATO, Baltic states*

1. Introduction

The Russian-Ukrainian conflict which started in 2013 does not leave much room for doubt about Russia's regional ambitions in Central and Eastern Europe (CEE). By seeking out low-intensity conflicts to gain control over neighbouring countries it is clearly testing the sensitivity of NATO tripwires and the robustness of the international security framework. Recent events in Ukraine and Georgia have also revealed the potential weaknesses of the current deterrence models against hybrid aggression. We have seen Russia carry out, without any overt fear of retaliation, hybrid aggressions against its neighbours which were planned and executed with great sophistication, initiative, agility and decisiveness. Indeed, Russia has avoided any moral hesitation. What is more, in the international arena, a political consensus exists that Russia has initiated a wave of hybrid warfare which is reflected on all possible levels and is constantly expanding in scope. Thus, considering

all this, it could also be concluded that Russia is consistently testing the credibility of the current international security framework and the principle of deterrence by seeking out low-intensity options to destabilize its neighbouring countries. Even though the member states of NATO and EU have not been direct targets of Russian actions, former republics of the Soviet Union can be considered to be in the danger zone, based on Russian political statements and its ongoing hybrid activities in these countries.

In this context the importance of the *hybrid warfare* concept and its components have been broadly discussed in relation to the bloodless annexation of Crimea and the ongoing war in Ukraine¹. It has caught the imagination of academic² and military theoreticians³ and is a broadly discussed topic in articles, academic discussions, and media. The popularity and importance of the term *hybrid* has been growing and according to Michael Kofman:

*In two short years, the word has mutated from describing how Moscow was fighting its war in Ukraine to incorporating all the various elements of Russian influence and national power. The term continues to evolve, spawning iterations like 'multi-vector hybrid warfare' in Europe. Hybrid warfare has become the Frankenstein of the field of Russia military analysis; it has taken on a life of its own and there is no obvious way to contain it.*⁴

Though Kofman's description is dramatic, the growing use of the term *hybrid* is noticeable. Hybridity is often used in the context of the ongoing modernization of the Russian armed forces and claimed to be an integral part of Russia's new capabilities⁵. It describes the Russian approach as not only about developing muscles by increasing quantity and quality of military

¹ **Kofman, M.** 2016. Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. – War on the Rocks, 11 March 2016. <<https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>> (accessed: 12 December 2017). [**Kofman** 2016] See also **Popescu, N.** 2015. Hybrid tactics: Russia and the West. European Union Institute for Security Studies, Alert Issue 46, October. [**Popescu** 2015]

² **Galeotti, M.** 2016. Moscow's Mercenaries in Syria. – War on the Rocks, 5 April 2016. [**Galeotti** 2016] See also: **McDermott, R.** 2016a. Does Russia Have a Gerasimov Doctrine? – Parameters, Vol. 46 (1), Carlisle Barracks Spring.

³ **Hoffman, F.** 2009. Hybrid Warfare and Challenges. – The Joint Forces Quarterly, Issue 52. National Defense University Press, Washington, 1st quarter. [**Hoffman** 2009]

⁴ **Kofman** 2016, *op. cit.*

⁵ **Miller, J.** 2016. Putin's Attack Helicopters and Mercenaries Are Winning the War for Assad. – Foreign Policy, 30 March 2016. <<http://foreignpolicy.com/2016/03/30/putins-attack-helicopters-and-mercenaries-are-winning-the-war-for-assad/>> (accessed: 16 December 2017). [**Miller** 2016]

equipment, but about using methods other than military assets to challenge, distract and threaten NATO and EU members⁶. These methods include fake information campaigns⁷, cyberattacks to manipulate election results, threatening of regional energy security in Central and Eastern Europe, support for European radical and conservative parties, manipulation of oil and gas prices and other political and economic measures.

Essentially, the main benefit for a state in using hybrid modes of warfare is to pursue its political goals in a manner which enables avoiding the costs of retaliation from the target. The strength and attractiveness of hybridity lies in its asymmetrical nature and in the opportunity to remain below the legal threshold at which the target state would be grounded and compelled to respond militarily. Blurring responsibilities, actors and objectives makes it possible to obfuscate the response and, in Alliance configurations, potentially complicate the process of building consensus as to what constitutes an “armed attack”, which is the prerequisite for initiating the bulwark of NATO’s deterrence, Article 5.

Current and upcoming conflicts are different from World War II and Cold War type concepts aiming to use conventional power exploiting tenets of mass and concentration of forces. The last decades have demonstrated that Russia is ready to use all available conventional and nonconventional tools in a well-coordinated and sequenced way to achieve its political goals. Russia examined lessons from Iraq, Libya and wars in Chechnya and Georgia to initiate “hybrid” type warfare in Ukraine and succeeded in surprising the West⁸. It has been used to underline the political objective to restore Russia’s role as a global player, and to create a buffer of instability and influence within its “near abroad”.

The current study uses the qualitative research method based on narrative analysis when addressing Russian and NATO discourses, combined with

⁶ Popescu 2015.

⁷ Veebel, V. 2015. Russian Propaganda, Disinformation and Estonia’s Experience. – Foreign Policy Research Institute, E-Note, October 2015.

⁸ Слипченко, В. И. 2014. Войны нового поколения: дистанционные бесконтактные. Moscow: OLMA Press; Бочарников, И. В.; Лемешев, С. В.; Люткине, Г. В. 2013. Современные концепции войн и практика военного строительства. Moscow: Научно-исследовательский центр проблем национальной безопасности, Chapter 2 and 3; Grätz, J. 2014. Russia’s Military Reform: Progress and Hurdles. – CSS Analyses in Security Policy, No. 152, April 2014, Zurich; Микрюков, В. 2014. Теории войны. Военным следует оперативно адаптировать классические наработки к современным условиям. – Независимая газета, 23 May 2014. <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-05-23/1_theory.html> (accessed: 03 March 2018).

the case study method for investigating Russian non-military assets used in modern warfare and NATO's responses to them.

Accordingly, by covering the theoretical background of hybrid warfare, the current study analyses the Russian understanding of the hybrid warfare concept and its possible effects on the implementation and credibility of the existing NATO deterrence model, seeking to answer the following question:

Would hybrid modes of warfare, if used against a member(s) of the Atlantic Alliance, allow such an attack to effectively remain below the Article 5 applicability threshold, thereby making it difficult for members of the alliance to reach a consensus on the characterisation of the attack?

2. Why Hybrid Warfare? Threat Perceptions in Russia

Theorizing hybrid warfare is a daunting endeavour. The definition of the term suffers from its normative implications. Hybrid warfare is a term primarily used as a denunciation than a level-headed analysis of current experiences of warfare. The multiplicity of modes of warfare in a single tactical, operational or strategic theatre is not a new reality of warfare. Nations using a variety of tools to achieve desired political and military aims is an age-old practice in international relations. Frank Hoffman recognizes that wars have always been more complex than a mere struggle between competing armed forces. However, contemporary hybrid wars can differ in nature due to the degree of coordination of the various modes of warfare. Hoffman acknowledges that

hybrid threats incorporate a full range of modes of warfare, including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts that include indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder. These multi-modal activities can be conducted by separate units, or even by the same unit, but are generally operationally and tactically directed and coordinated within the main battlespace to achieve synergistic effects in the physical and psychological dimensions of conflict.⁹

Hoffman highlights that hybridity is not only linked to non-state actors. For him, the challenge and danger lies in the utilization of hybrid warfare by state actors. It makes any conflict more damaging as military actions would be preceded by non-military actions attacking the vital infrastructure and

---

⁹ Hoffman 2009, p. 36.

functions of a state. This logic is clearly illustrated by current security challenges posed by non-military actors in Southern Europe. It has compelled all governmental and military organizations to become more adaptive and it has required complex, whole-of-government approaches (WGA) toward security as “*the political, security, economic and social spheres are interdependent: failure in one risks failure in all others*”¹⁰.

The conclusions drawn by Russian political and military leadership in the recent decade were based on the assumption that Western countries use various non-military methods to influence regimes and political situations in targeted countries. Russia perceives that it is facing an arc of threats in its neighbourhood orchestrated by the West engaged in a renewed Cold War type strategy of containment. Regime changes or colour revolutions, whereby externally sponsored internal oppositions overthrow standing governments, are seen as the main threats in Moscow. Interestingly enough, Russian security circles routinely denounce the West’s use of hybrid warfare in the form of promoting and supporting colour revolutions in Russia’s near abroad.

“Hybrid warfare” therefore may not be a term that accurately portrays the Russian understanding of contemporary conflict and this might in turn weaken the threat assessment from the West. In fact, Russians use the term “non-linear war”.¹¹ The term started to gain popularity when General Valery Gerasimov, the Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces, presented his conceptions of future warfare.¹² Gerasimov’s speech at the Russian military academy in 2013 has often been abused by commentators as presenting a “Gerasimov doctrine”. However, the objective was not to outline a cohesive doctrine of action, instead the aim was to present an understanding of contemporary warfare for which Russian armed forces should be better prepared. The threat assessment therefore was that wars were no longer declared and that the very distinction between states of war and peace

¹⁰ **OECD 2006 Whole of Government Approaches to Fragile States.** Paris: Organisation for Economic Co-Operation and Development, p. 7. <<https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/37826256.pdf>>.

¹¹ **Kaldor, M.; Chinkin, C.** 2017. *International Law and New Wars.* Cambridge: Cambridge University Press, p. 5. [**Kaldor, Chinkin** 2017]

¹² About the concepts of the General Valery Gerasimov see: **Герасимов, В.** 2013. *Ценность Науки в Предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.* – *Военно-промышленный курьер*, No. 8 (476), 27 February 2013, Moscow. <<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>> (accessed: 12 December 2016) [**Герасимов** 2013], and also: **Thomas, T.** 2016. *Thinking Like A Russian Officer: Basic Factors And Contemporary Thinking On The Nature of War.* Fort Leavenworth: The Foreign Military Studies Office (FMSO), April 2016, pp. 16–19.

was no longer relevant. Most interestingly, he explained how “*a perfectly thriving state can, in a matter of months and even days... sink into a web of chaos, humanitarian catastrophe and civil war.*”¹³ Furthermore, Gerasimov explained in an infamous article in the Military-Industrial Kurier that “*frontal engagement of large formations of force... are becoming a thing of the past*”, effectively replaced by “*the use of special forces, exploitation of internal opposition*” and “*informational actions, devices and means*”.¹⁴ He thus recognized that state (and non-state) actors could pursue political gains using skilful combinations of deniable and overt actions. Gerasimov recognizes that “*the role of non-military means for reaching political and military goals has increased, which has in some cases significantly exceeded the power of armed forces*”¹⁵. The outcome of that assessment is visualized in a graph presenting the utilization of both conventional and non-conventional means in a sequence of follow-on phases of an operation. It is related to Gerasimov’s perception of threats faced by Russia, as revealed in a keynote speech at the Academy of Military Sciences in February 2016:

*Russia faces a broad range of multi-vector threats, especially linked to the use of soft power: political, diplomatic, economic, informational, cybernetic, psychological and other non-military means ... the main result of Russian military science should be practical, leading the way in formulating new ideas and thinking on these issues*¹⁶.

The role of non-military measures is significantly highlighted throughout all six phases as presented in Figure 1.

Despite Gerasimov’s suggestion that the ratio of non-military and military measures should stand at 4:1, from 2013 to 2016 the share of military spending in the Russian federal budget grew rapidly and in a non-proportional way. However, as implemented in 2017 and planned for 2018, Russian military spending is dropping back to the spending level of 2012–2013 to get closer to the original balance suggested by Gerasimov.

¹³ Quoted in: **Kaldor, Chinkin** 2017, p. 6.

¹⁴ **Kaldor, Chinkin** 2017, p. 6.

¹⁵ **Герасимов** 2013, *op. cit.*

¹⁶ Read in detail in: **McDermott, R.** 2016b. Gerasimov Calls for New Strategy to Counter Color Revolution. – Eurasia Daily Monitor, Vol. 13, Issue 46, 8 March 2016.

<<https://jamestown.org/program/gerasimov-calls-for-new-strategy-to-counter-color-revolution/#.VuFxSfkrLRY>> (accessed: 6 January 2017). [**McDermott** 2016b]

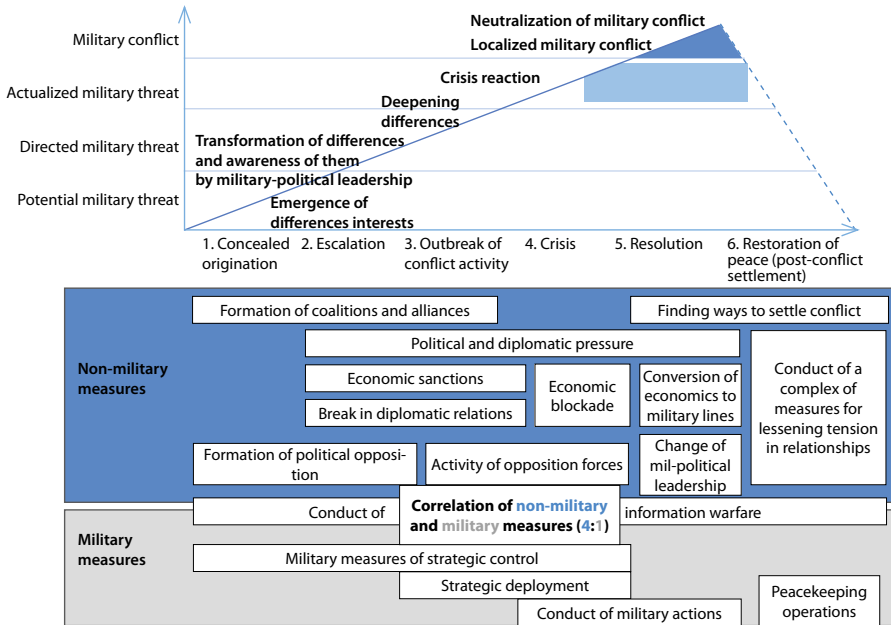

Figure 1. The Role of Non-Military Methods in the Resolution of Interstate Conflicts¹⁷

Gerasimov considers Russia to be under hybrid attack by the West whose economic measures are supported by political pressure and propaganda confrontations and cyber incidents. External support for Russian opposition and building broader coalitions including the enlargement of NATO and the EU are also seen as hostile behaviour. Roger McDermott states in his assessment of Gerasimov’s latest speech that

Gerasimov confirms the non-existence of a Russian hybrid doctrine, or approach to warfare per se. Rather, according to his public remarks, Gerasimov sees the need to respond to the United States and the North Atlantic Treaty Organization (NATO), which he claims are forming such capabilities¹⁸.

¹⁷ Source: **Selhorst, A. J. C.** 2016. Russia’s Perception Warfare: The Development of Gerasimov’s doctrine in Estonia and Georgia and it’s Application in Ukraine. - Militaire Spectator, 2016 No 4. <<https://www.militairespectator.nl/thema/strategie-operaties/artikel/russias-perception-warfare>>. Figure translated and created by Dr. G. Scott Gorman, School of Advanced Military Studies.

¹⁸ **McDermott** 2016b, *op. cit.*

The same point of view is claimed by Nicu Popescu from the European Union Institute for Security Studies stating that

The term itself is a Western description of Russian military practice, rather than a conceptual innovation originating in Russia” and “the West is carrying out its own hybrid operation against Russia in the shape of smear campaigns and the imposition of economic and financial sanctions”¹⁹.

According to Kofman, General Gerasimov was talking “*about how the West shapes the battlefield prior to intervention, not suggesting that Russia must do the same*”²⁰.

Russia’s threat assessment should be contextualised within a grander tradition of complex warfare. Michael Kofman²¹ links this complex approach with George F. Kennan’s memo on political warfare as

*the employment of all the means at a nation’s command, short of war, to achieve its national objectives. [...] They range from such overt actions as political alliances, economic measures, and ‘white’ propaganda to such covert operations as support of ‘friendly’ foreign elements, ‘black’ psychological warfare and even encouragement of underground resistance in hostile states.*²²

The developments in the Russian so-called near abroad caused Anthony Cordesman to link the national military transformation to national capacities with defence potential. Cordesman sees the two merging:

*Russian military officers now tied the term ‘Colour Revolution’ to the crisis in Ukraine and to what they saw as a new US and European approach to warfare that focuses on creating destabilizing revolutions in other states as a means of serving their security interests at low cost and with minimal casualties. It was seen as posing a potential threat to Russia in the near abroad.*²³

¹⁹ Popescu 2015, p. 1.

²⁰ Kofman 2016, *op. cit.*

²¹ *Ibid.*

²² The memo is available at: **George F. Kennan on Organizing Political Warfare**, 30 April 1948. History and Public Policy Program Digital Archive, Wilson Centre. <<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebb9bc9104e8c>> (accessed: 4 January 2017).

²³ **Cordesman, A.** 2014. Russia and the “Color Revolution”. – Center for Strategic and International Studies, 28 May 2014. <<https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>> (accessed: 20 December 2016).

The threat assessment from the Russian side posits that those supposed attempts at initiating revolutions comprise a set of overt and covert operations, unified under a synergistic purpose and supported by proper funding and qualified staffing as well as strategic patience. The state of readiness to face such a threat was highlighted in February 2016 by General Gerasimov during the annual meeting of the Academy of Military Sciences where he “called on leading military theorists and specialists as well as the defense industry and the government to jointly develop a ‘soft power’ strategy to counter the potential threat from ‘colour revolutions’”²⁴. He mentioned the need to develop a toolkit of soft measures supported by conventional hard power both as an external deterrent and a means to enforce law and order domestically.

However, here lies the paradox: while Russia’s national military doctrine²⁵ and national security strategy²⁶ both indicate clearly that the external threats to its security are of a hybrid nature and that an attack has most evidently already started, the reaction in 2010–2017 has been rather surprising as funding priorities are either of a military nature or for offensive hybrid assets.

3. Challenges and Progress for NATO in the Face of Hybrid Warfare

The complexity of “Hybrid Warfare” has been recognized by NATO in the report “Multiple Futures Project. Navigating Towards 2030”²⁷ released by the Allied Command Transformation back in 2009. Accordingly, already in 2009 a hybrid approach to warfare was expected to be used not only in former Soviet Union republics but also against NATO member states.

²⁴ McDermott 2016b, *op. cit.*

²⁵ **Putin, V., The President of Russian Federation.** Military Doctrine of the Russian Federation. <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>> (accessed: 5 April 2018).

²⁶ **Putin, V., The President of Russian Federation.** National Security Strategy of Russian Federation. <<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeiIX7JK3XXy6Y0As-HD5v.pdf>> (accessed: 5 April 2018).

²⁷ **NATO 2009.** Multiple Futures Project: Navigating Towards 2030 - Final Report; Allied Command Transformation.

<<http://www.act.nato.int/nato-multiple-futures-project-documents>>.

Those approaches being

*both interconnected and unpredictable, combining traditional warfare with irregular warfare, terrorism, and organised crime. Psychologically, adversaries will use the instantaneous connectivity of an increasingly effective mass media to reshape or summarily reject the liberal values, ideas, and free markets that characterise the Alliance.*²⁸

To achieve the ultimate aim, the enemy will use all opportunities within the engagement space to influence the economies and politics of NATO members, to weaken their unity and disrupt social cohesion, shape the information domain, and to unconditionally exploit all vulnerabilities. If the adversary happens to be a state, the variety of possible tools is incredibly vast and in the worst-case scenario could even include the use or the threat of using a weapon of mass destruction. NATO's report concludes that "[the] risks and threats to the Alliance's territories, populations and forces will be hybrid in nature: an interconnected, unpredictable mix of traditional warfare, irregular warfare, terrorism and organised crime"²⁹.

The recommendations outlined in the NATO report highlight the necessity to "develop a culture where leaders and capabilities are well suited for irregular warfare or the hybrid threat, while simultaneously maintaining NATO's conventional and nuclear competency"³⁰. There are few nations strong enough to challenge NATO members. The risk for the potential aggressor lies in Article 5 of the North Atlantic Treaty; however, the dubious and deniable nature of hybrid modes of warfare would cause difficulty in activating it. Although largely considered as the Atlantic Alliance's main deterrence commitment to collective defence, the wording of Article 5 preserves a state's autonomy to characterize the nature of its support. It is also important to mention that the nature of hybridity has called for the need to integrate European nations more closely as the bulk of the threat is not military. All the prerequisites of an aggression could be non-military in nature and that requires all European actors to cooperate closely. Ultimately, cooperation with the European Union will be one of the key facilitators to counter weaknesses and threats in non-military domains.

---

²⁸ NATO 2009, p. 7.

²⁹ *Ibid.*, p. 33.

³⁰ *Ibid.*, p. 57.

Hybrid warfare and related threats were also discussed during the 2014 NATO Summit in Wales,

We will ensure that NATO is able to effectively address the specific challenges posed by hybrid warfare threats, where a wide range of overt and covert military, paramilitary, and civilian measures are employed in a highly integrated design. It is essential that the Alliance possesses the necessary tools and procedures required to deter and respond effectively to hybrid warfare threats, and the capabilities to reinforce national forces. This will also include enhancing strategic communications, developing exercise scenarios in light of hybrid threats, and strengthening coordination between NATO and other organisations, in line with relevant decisions taken, with a view to improving information sharing, political consultations, and staff-to-staff coordination. We welcome the establishment of the NATO-accredited Strategic Communications Centre of Excellence in Latvia as a meaningful contribution to NATO's efforts in this area. We have tasked the work on hybrid warfare to be reviewed alongside the implementation of the Readiness Action Plan.³¹

Thus, not only has NATO acknowledged the threats of hybrid modes of warfare, but it has taken measures to prepare itself to respond to them. Pointing out the NATO-accredited Strategic Communications Centre of Excellence in Latvia, as well as a plan to review the Readiness Action Plan, shows efforts in substantiating the understanding on “hybrid threats”. Hybrid warfare is also highlighted in the most recent Joint Operating Environment document prepared by the U.S. Department of Defense:

A number of revisionist states will employ a range of coercive activities to advance their national interests through combinations of direct and indirect approaches designed to slow, misdirect, and blunt successful responses by targeted states. These hybrid stratagems will be designed to spread confusion and chaos while simultaneously avoiding attribution and potentially retribution.³²

In that context Russia is mentioned as a country which will try to promote its national interests in its near abroad region along with an attempt to regain its

³¹ **NATO 2014 Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales.** 5 September 2014, para 13.

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm> (accessed: 20 December 2016).

³² **Joint Operating Environment JOE 2035.** Washington, D.C.: Joint Force Development, J7, 14 July 2016, p. 6. <http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joe_2035_july16.pdf?ver=2017-12-28-162059-917>.

status as a global superpower. The document also highlights that the advantage of U.S. armed forces in the conventional war domain causes potential adversaries to look for alternatives to military tools by “*development of asymmetric, unconventional, irregular, and hybrid approaches*”³³. The threats are treated in a broader spectrum, also geographically, as the U.S. is directly involved in many regions. The challenge is to ensure that the particular centre of gravity of a “hybrid war” is properly recognized and engaged respectively.

NATO’s 2015 Annual Report defines the hybrid nature of security challenges as achieved by “*combining military and non-military means of inflicting damage or creating instability*”³⁴. Hybridity was recognized as a phenomenon that has existed before and not a novel one. However, its scale, speed and intensity require new ways to prepare, to face, to analyse, to deter and finally to defend against such evolving threats. It requires consolidation of all available resources to ensure that “*a wide range of overt and covert military, paramilitary, and civilian measures are used to disrupt, confuse, damage or coerce – Allies agreed to develop a strategy on NATO’s role in countering hybrid warfare*”³⁵. In the case of NATO, a consolidated strategy is of critical importance based on the consensus of all member nations as it allows for the development of proper tools to face the threats.

In addition, the report also highlights the importance of non-military asset readiness as the military sector heavily relies on civilian assets in transportation, manpower, satellite communication and host nation support³⁶. It is obvious that without such capabilities and support, operations cannot be conducted within a protracted conflict and their sustainment will not be reliable. The report also mentions aggressive behaviour represented by the military activities near NATO’s borders and it recognizes that an unpredictable country is challenging the security in Europe³⁷. NATO is the main military arm of the Euro–Atlantic community but close cooperation with the European Union as a strategic partner must be maintained and enhanced to fully utilize the political, economic and civilian instruments of power.

---

³³ *Ibid.*, p. 15.

³⁴ **NATO 2015 The Secretary General’s Annual Report** 2015. Brussels: NATO Public Diplomacy Division 2016, p. 10. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_127529.htm>. [NATO 2015 The Secretary General’s Annual Report 2015]

³⁵ *Ibid.*, p. 14.

³⁶ *Ibid.*, p. 18.

³⁷ *Ibid.*, p. 10, 18, 56,

NATO Secretary General Jens Stoltenberg elaborated on this topic in greater depth during a seminar on NATO's Transformation in May 2015. He recognized "hybrid warfare" as "*the dark reflection of our comprehensive approach. We use a combination of military and non-military means to stabilize countries. Others use it to destabilize them*", admitting that "*hybrid warfare is nothing new. It is as old as the Trojan horse. What is different is that the scale is bigger; the speed and intensity is higher; and that it takes place right at our borders.*"³⁸ Stoltenberg highlighted that it is important to understand the nature of such a threat to deter it and to defend against as the enemy is using a variety of tools to exploit any weaknesses. The soft tools could be

*a prelude to a more serious attack; because behind every hybrid strategy, there are conventional forces, increasing the pressure and ready to exploit any opening. We need to demonstrate that we can and will act promptly whenever and wherever necessary.*³⁹

When asked about the role of soft power and hard power represented by NATO, the Secretary General recognized the importance of both, underlining that

*We need classical conventional forces. Hybrid is about reduced warning time. It's about deception. It's about a mixture of military and non-military means. So therefore we have to be able to react quickly and swiftly. And so when we are increasing the readiness and the preparedness of our forces, well that is also an answer to the hybrid threat. When we are doing more to increase our capacity when it comes to intelligence, surveillance, reconnaissance, then it's also an answer to hybrid threats... So to increase the capability, the readiness of our conventional forces is also part of the answer to hybrid.*⁴⁰

NATO's Warsaw Summit in July 2016 also recognized the possibility of "hybrid attacks" among security challenges from both state and non-state actors. In that context "resilience and ability to respond quickly and

³⁸ NATO 2015 Keynote Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the opening of the NATO Transformation Seminar, 19 May 2015. – NATO Website. <http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118435.htm> (accessed: 6 January 2017). [Keynote Speech 2015]

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*

effectively to cyberattacks, including in hybrid contexts”⁴¹ created and officially recognized an important domain of security. The “hybrid warfare” threat was defined as one where

*broad, complex, and adaptive combination of conventional and non-conventional means, and overt and covert military, paramilitary, and civilian measures, are employed in a highly integrated design by state and non-state actors to achieve their objectives*⁴².

To achieve success,

*the primary responsibility to respond to hybrid threats or attacks rests with the targeted nation. NATO is prepared to assist an Ally at any stage of a hybrid campaign. The Alliance and Allies will be prepared to counter hybrid warfare as part of collective defence. The Council **could decide** to invoke Article 5 of the Washington Treaty. The Alliance is committed to effective cooperation and coordination with partners and relevant international organisations, in particular the EU, as agreed, in efforts to counter hybrid warfare.*⁴³

The challenge is how to define the boundaries between a conventional attack and attacks of a hybrid nature that would allow the implementation of Article 5. It is connected to the risk of leaving targeted countries alone during a critical period when they are under attack by “green men”⁴⁴.

The essence of “hybridity” is based on the need to utilize all possible tools suitable for successful engagement of an opponent. The utilization of available tools is linked to the type of political system. Decision-making and freedom to use military and non-military means is easier in the case of authoritarian systems. It is an advantage over democratic nations as non-military options can be exploited based on the decisions of a single authority or the ruling elites in an expedient manner, disregarding popular opinion. Armed forces and law enforcement troops can be employed even faster, leaving the opponent no reaction time to respond to the threat.

⁴¹ **NATO 2016 Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council.** Warsaw, 8–9 July 2016, para 71.

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm> (accessed: 27 December 2016). [**Warsaw Summit Communiqué 2016**]

⁴² *Ibid.*, para 72.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ **Männik, E.** 2014. Sõjalise kriisi anatoomia Ukrainas (The Anatomy of Military Crisis in Ukraine). – *Diplomaatia*, Nr. 130/131, June/July 2014. <<https://www.diplomaatia.ee/artikkel/sojalise-kriisi-anatoomia-ukrainas/>> (accessed: 14 October 2018).

4. Russian Non-Military Assets for Modern Warfare

Russian authorities are using hybrid modes of warfare skilfully, focusing on the comprehensive use of political and military domains supported by constant uncertainty regarding military intentions, development and responsibilities. It is partially achieved by destabilizing the security situation in the region, by questioning NATO and EU enlargement to the East, and by challenging NATO and exposing its weaknesses and limited capabilities. Nevertheless, nuclear capabilities are one of the major deterrence factors to discourage NATO and the EU from implementing decisive initiatives or countermeasures.

Routine military exercises and large-scale mobilizations, like the one in August 2016⁴⁵, shortly after NATO's Warsaw Summit, keep the Alliance guessing and distracted about Russia's political aims. The unexpected verification of the readiness of Russian armed forces can be seen as a demonstration with regard to the outcome of the NATO Summit and the alliance's decision to deploy battalion size units to Eastern Europe. NATO's other decisions, rotational presence and a program of exercises in the Baltic States were part of a dynamic reassertion of the alliance's military solidarity in the face of an escalating threat perception⁴⁶.

The Russian snap check exercises aimed to prove that deployment of NATO's multinational battalions constitutes only a minor combat power compared to the readiness of Russian armed forces to mobilize military and non-military capabilities in a short time and to conduct large-scale operations. For example, the armed forces readiness verification in August 2016 had units from three military districts (Central, Western, and Southern MDs), the Northern Fleet, Aerospace Forces, and Airborne Troops. It was a precondition for the strategic level command-staff exercise of the Southern Military District codenamed "Caucasus 2016" with some 12,500 troops supported by aviation and heavy equipment. It was followed up in October 2016 by a large-scale exercise of Russian civil defence involving some 40 million people nationwide.⁴⁷

⁴⁵ **Внезапная проверка объявлена в трех военных округах, Северном флоте, ВКС и ВДВ.** 2016.– Tass News Agency, 25 August 2016. <<http://tass.ru/armiya-i-opk/3565111>> (accessed: 14 December 2016).

Putin orders snap checks in Russian armed forces August 25-31. – Tass News Agency, 25 August 2016. <<http://tass.com/defense/895849>> (accessed: 14 December 2016). [**Putin orders snap checks 2016**]

⁴⁶ **Warsaw Summit Communiqué** 2016, para 78.

⁴⁷ **Putin orders snap checks 2016.**

The exercise “Zapad 2017”, conducted in September 2017, demonstrated the continuity of the tradition of large-scale manoeuvres accompanied with nuclear scenarios, as similar methods and scenarios were used during “Zapad 2009” and “Vostok 2010” exercises. Russia’s newly established National Defense Control Center (NDCC)⁴⁸ allows the Kremlin to implement an integrated approach to mobilisation and conflict that finds no equivalent in Western democracies. Russia continues the modernization of armed forces toward a modern battlefield and it must be treated very seriously as a huge effort has gone into presenting new capabilities and readiness to act decisively in a limited timeframe. Rapid deployment is supported by a very short chain of command and decision-making cycle. It allows for a well-coordinated utilization of all available national assets. This threat of rapidity and the danger of reaching a status of *fait accompli* refers to a situation whereby a land grab would happen so fast that reaction times would be obliterated and the restoration of the *status quo ante* too costly to foresee.

It is worth noting that the NDCC has the same staffing and structure in peace as in war time. It is able to utilize all national non-military and military capabilities at a 4:1 ratio and to facilitate a joint multi-institutional comprehensive approach and “*if implemented as planned – should greatly improve Russia’s speed of reaction and information exchange, assisting in honing its coordinated capabilities for hostile action still further*”⁴⁹. The changes to the military’s command and control structure were emphasised by the creation of four military districts and completed by the creation of the Northern Fleet Joint Strategic Command in 2014⁵⁰ and the adjustment to the force structure. The initial focus on the creation of independent and more powerful brigades subordinate to military districts was revised,

---

⁴⁸ Also known as National Defense Management Center (Russian: Национальный центр управления обороной Российской Федерации) is the supreme command and control center of the Russian Ministry of Defense and the Russian Armed Forces.

Vladimir Putin’s massive, triple-decker war room revealed. – Washington Post, 21 November 2015. <<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/11/21/vladimir-putins-massive-triple-decker-war-room-revealed/>> (accessed: 03 March 2018).

⁴⁹ **Giles, K.** 2016. Russia’s ‘New’ Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow’s Exercise of Power. London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House, March 2016, pp. 26–27.

⁵⁰ **Pettersen, T.** 2012. Russia to reorganize military forces in the Arctic. – The Barents Observer, 17 February 2012. <<http://barentsobserver.com/en/security/2014/02/russia-reorganize-military-forces-arctic-17-02/>>, and **Keck, Z.** 2014. Russia to Establish Arctic Military Command. – The Diplomat, 21 January 2014. <<http://thediplomat.com/2014/02/russia-to-establish-arctic-military-command/>> (accessed: 03 March 2018).

for example the recreation of 1st Guards Tank Army in the West Military District, reorganization of the 20th Army and the decision to create three new divisions based on existing combat, combat support and combat service support units⁵¹. The formulation of the National Guard in April 2016 supports that trend and facilitates the use of non-military assets to cover security of critical political, military and economic infrastructure and to enhance the readiness to contribute to territorial defence in case of an attempt to endanger the territorial integrity of the Russian Federation.

Operations in Syria have been using both combat units and private military companies (PMC). The latter are still not legal in Russia but they are recruiting its citizens and are managed by Russian leadership. According to Miller, as early as 2013, Russian mercenaries from the “Slavonic Corps” were fighting the Islamic State in Syria. Its successor, PMC Wagner “*has been fighting major battles in both Ukraine and Syria – including battles of Palmyra*” with some 900 mercenaries. It is worth mentioning that technically in legal terms, they are not mercenaries, but armed civilians still benefitting from their international civilian protection.⁵² Russian propaganda tends to prefer the term “volunteers”, stressing the higher patriotic and non-financial motivation of those groups. In addition to small arms, they also used heavy equipment and were coordinating artillery fire and airstrikes. Compared to other nations, PMC organizations linked with Russia are well-armed and utilize a variety of heavy weapons systems. Sky News released a report and video claiming that Russian mercenaries or volunteers were deployed to Syria and according to military analyst Pavel Felgenhauer “*the deployment of military contractors is consistent with the Russian take on ‘hybrid-war’*”⁵³. According to Mark Galeotti:

*The Donbas has been a testing ground for new state-controlled but notionally private initiatives, ranging from the Vostok Battalion, deployed in 2014, to a variety of other groups drawn from Cossacks, veterans, and adventurers, largely mustered by the FSB — or more usually, military intelligence, the GRU*⁵⁴.

⁵¹ Read in: **Carik, J.; Sivinskij, A.** 2016. Беларусь в контексте противостояния Россия–НАТО. Центр стратегических и внешнеполитических исследований (Center for Strategic and Foreign Policy Studies). Minsk, pp. 5–9.

⁵² **Miller** 2016. See also: **Они сражались за Пальмиру.** – Fontanka, 29 March 2016. <<http://www.fontanka.ru/2016/03/28/171/>> (accessed: 16 December 2016).

⁵³ **Sparks, J.** 2016. Revealed: Russia’s ‘Secret Syria Mercenaries’. – Sky News, 10 August 2016. <<http://news.sky.com/story/revealed-russias-secret-syria-mercenaries-10529248>> (accessed: 16 December 2017).

⁵⁴ **Galeotti** 2016. – FSB – The Federal Security Service of the Russian Federation.

The PMCs, if legalized, could be continuously and effectively used within the framework of hybrid warfare, while avoiding the involvement of regular units of armed forces.

5. Conclusions

*“Hence to fight and conquer in all your battles is not supreme excellence; supreme excellence consists in breaking the enemy’s resistance without fighting”*⁵⁵. This quote by Sun Tzu reflects parts of the current strategic thinking in Russian military and political leadership. The old Cold War mentality has waned and Russia no longer has the capabilities to conduct such large-scale operations, conquering vast territories. Frank Hoffman recognizes current warfare as *“a tailored mix of conventional weapons, irregular tactics, terrorism, and criminal behaviour in the same time and battlespace to obtain [a group’s] political objectives”*⁵⁶. Hoffman’s definition is up-to-date. It is understood and implemented by Russian leadership. Therefore, NATO and the EU are being challenged by non-military tactics meant to weaken them, to destroy their internal cohesion, and to deepen internal divisions. The challenge is that the perception of the hybrid approach to warfare is understood differently among nations. It has direct consequences in government defence strategies and armed forces investments. It can be visible in a variety of political parties’ perception of threats, the different priorities in economic development, lacking unification e.g. within energy security and deals related to the transfer of gas and oil.

The advancing technologies and global market economy support the evolution of warfare by adding a variety of options to be exploited, some much stronger than in the past. The combination of a continuous build-up of armed forces and the creation of a National Guard ensures that the direct external and internal threat for Russia is reduced. Furthermore, it ensures close control of the internal situation, keeps opposition under control, manages the terrorist threat and thwarts any “colour revolution” attempts. It is partially linked to the recognition of power in popular movements capable of toppling governments. The latter has been under heightened attention in Russia due to the centennial of the October Revolution in 2017. In parallel, the development

---

⁵⁵ **Sun Tzu**. The Art of War. Part III. Attack by Stratagem. Translated by Lionel Giles. <<http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html>> (accessed: 27 December 2017).

⁵⁶ **Hoffman** 2009, *op. cit.*

of military and law enforcement capabilities is a facilitator for using other instruments of power supported by skilfully utilizing information and cyber domains. The hybrid approach is visualized and explained in the Gerasimov doctrine and the capabilities are available. The challenge is how long those capabilities can be preserved due to economic reasons. In the short term it is viable until 2020 or 2022, but in the long term the Russian economic situation must be improved to avoid the implosion of the current system.

The answer from Western nations must be decisive and it must include all possible tools to put constant pressure on Russia. It must be conducted in a concerted manner by all members of the European and Euro-Atlantic communities as any sign of a lack of cohesion or hesitation will be exploited against them. The hybrid threat requires a comprehensive answer by consolidating all available resources within each single nation and within security organizations. To face them NATO has agreed to “*a hybrid strategy to cope with the fast-moving challenges posed through a range of military and non-military means*”⁵⁷. It is necessary to remember that complex challenges must be countered with a complex and coordinated approach to counter propaganda, information campaigns, cyberattacks and other soft non-military options that deny Western nations the ability to react. As described in Atlantic Council’s 2016 report on Russian hybrid warfare against the West, in that domain Russia is already successful:

*Concerted effort to establish networks of political influence has reached into Europe’s core. Be it “Putinverstehern”, “useful idiots”, agents of influence, or Trojan Horses, the aim is the same: to cultivate a network of organizations and individuals that support Russian economic and geopolitical interests, denounce the EU and European integration, propagate a narrative of Western decline, and vote against EU policies on Russia (most notably sanctions) – thus legitimising the Kremlin’s military interventionism in Ukraine and Syria, weakening transatlantic institutions, and undermining liberal democratic values.*⁵⁸

The report on “the Kremlin’s Trojan horses” offers a comprehensive examination of how the Kremlin tries to influence politics in three major European

⁵⁷ **The Secretary General’s Annual Report** 2015, p. 10.

⁵⁸ **Polyakova, A.** 2016. Introduction The Kremlin’s Toolkit Of Influence In Europe. – The Kremlin’s Trojan Horses. Russian Influence in France, Germany, and the United Kingdom. Ed. by Polyakova, A.; Laruelle, M.; Meister, S.; Barnett, N. Washington, D.C.: The Atlantic Council, DINU Patriciu Eurasia Center, p. 3. <<http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/kremlin-trojan-horses>>. [Polyakova 2016] <<http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/kremlin-trojan-horses>>.

countries – France, Germany, and the United Kingdom. To deny further influence:

*European policy makers can and should take common action to expose, limit, and counter Russia's attempt to use economic leverage and seemingly benign civil society activities to manipulate policy and discourse in open societies*⁵⁹.

The report offers the following recommendations to France, Germany and the UK: to expose Russia's network of Trojan horses by shining a light on opaque connections, to limit Russia's influence through government actions, and to reinvest in European values and democratic institutions. Next to non-military means, the conventional capabilities must be preserved and developed further, as military weakness could be exploited by further territorial requirements recognizing that Europe is focused only on minor actions, such as deployment of limited forces to Eastern Europe, believing it serves as sufficient deterrence. The scale of Russian "snap exercises", nuclear scenarios and the continuous modernization of armed forces are something to be taken very seriously and require investing in capabilities to face an unexpected attempt to further change national borders.⁶⁰ Solid analysis must be done to face the risk that "*the actual future capability will surely differ from whatever it is that NATO and the EU are currently planning to counter*"⁶¹, endangering the preparedness to face the opponent on the future battlefield.

Bibliography

- Carik, J.; Sivinkij, A.** 2016. Беларусь в контексте противостояния Россия–НАТО. Центр стратегических и внешнеполитических исследований (Center for Strategic and Foreign Policy Studies). Minsk.
- Cordesman, A.** 2014. Russia and the "Color Revolution". – Center for Strategic and International Studies, 28 May 2014.
<<https://www.csis.org/analysis/russia-and-%E2%80%9Ccolor-revolution%E2%80%9D>> (accessed: 20 December 2016).
- Galeotti, M.** 2016. Moscow's Mercenaries in Syria. – War on the Rocks, 5 April 2016.
- George F. Kennan on Organizing Political Warfare**, 30 April 1948. History and Public Policy Program Digital Archive, Wilson Centre.
<<http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebbbc9104e8c>> (accessed: 4 January 2017).

⁵⁹ *Ibid.*, p. 27.

⁶⁰ Polyakova 2016, op. cit.

⁶¹ McDermott 2016a, p. 105.

- Giles, K.** 2016. Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power. London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House.
- Grätz, J.** 2014. Russia's Military Reform: Progress and Hurdles. – CSS Analyses in Security Policy, No. 152, April. Zurich.
- Hoffman, F.** 2009. Hybrid Warfare and Challenges. – The Joint Forces Quarterly, Issue 52. National Defense University Press, Washington, 1st quarter.
- Kaldor, M.; Chinkin, C.** 2017. International Law and New Wars. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keck, Z.** 2014. Russia to Establish Arctic Military Command. – The Diplomat, 21 January 2014.
<<http://thediplomat.com/2014/02/russia-to-establish-arctic-military-command/>> (accessed: 03 March 2018).
- Kofman, M.** 2016. Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts. – War on the Rocks, 11 March 2016.
<<https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>> (accessed: 12 December 2017).
- Männik, E.** 2014. Sõjalise kriisi anatoomia Ukrainas (The Anatomy of Military Crisis in Ukraine). – Diplomaatia, Nr. 130/131, June/July 2014.
<<https://www.diplomaatia.ee/artikkel/sojalise-kriisi-anatoomia-ukrainas/>> (accessed: 14 October 2018).
- McDermott, R.** 2016a. Does Russia Have a Gerasimov Doctrine? – Parameters, Vol. 46 (1), Carlisle Barracks Spring.
- McDermott, R.** 2016b. Gerasimov Calls for New Strategy to Counter Color Revolution. – Eurasia Daily Monitor, Vol. 13, Issue 46, 8 March 2016.
<<https://jamestown.org/program/gerasimov-calls-for-new-strategy-to-counter-color-revolution/#.VuFxSfkrLRY>> (accessed: 6 January 2017).
- Miller, J.** 2016. Putin's Attack Helicopters and Mercenaries Are Winning the War for Assad. – Foreign Policy, 30 March 2016.
<<http://foreignpolicy.com/2016/03/30/putins-attack-helicopters-and-mercenaries-are-winning-the-war-for-assad/>> (accessed: 16 December 2017).
- NATO** 2009. Multiple Futures Project: Navigating Towards 2030 - Final Report; Allied Command Transformation.
<<https://www.act.nato.int/nato-multiple-futures-project-documents>>.
- NATO 2014 Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales.** 5 September 2014, para 13. <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm> (accessed: 20 December 2016).
- NATO 2015 Keynote Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the opening of the NATO Transformation Seminar,** 19 May 2015. – NATO Website.
<http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_118435.htm> (accessed: 6 January 2017).
- NATO 2016 The Secretary General's Annual Report 2015.** Brussels: NATO Public Diplomacy Division.
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_127529.htm>.

NATO 2016 Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. Warsaw, 8–9 July 2016, para 71.

<http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm> (accessed: 27 December 2016).

OECD 2006 Whole of Government Approaches to Fragile States. Paris: Organisation for Economic Co-Operation and Development.

<<https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/37826256.pdf>>.

Pettersen, T. 2012. Russia to reorganize military forces in the Arctic. – The Barents Observer, 17 February 2012.

<<http://barentsobserver.com/en/security/2014/02russia-reorganize-military-forces-arctic-17-02>>.

Polyakova, A. 2016. Introduction The Kremlin's Toolkit Of Influence In Europe. – The Kremlin's Trojan Horses. Russian Influence in France, Germany, and the United Kingdom. Ed. by Polyakova, A.; Laruelle, M.; Meister, S.; Barnett, N. Washington, D.C.: The Atlantic Council, DINU Patriciu Eurasia Center.

<<http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/kremlin-trojan-horses>>.

Popescu, N. 2015. Hybrid tactics: Russia and the West. European Union Institute for Security Studies, Alert Issue 46, October.

Putin orders snap checks in Russian armed forces August 25-31. – Tass News Agency, 25 August 2016.

<<http://tass.com/defense/895849>>(accessed: 14 December 2016).

Putin, V., The President of Russian Federation. Military Doctrine of the Russian Federation.

<<http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>> (accessed: 5 April 2018).

Putin, V., The President of Russian Federation. National Security Strategy of Russian Federation.

<<http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeilX7JK3XX-y6Y0AsHD5v.pdf>> (accessed: 5 April 2018).

Selhorst, A. J. C. 2016. Russia's Perception Warfare: The Development of Gerasimov's doctrine in Estonia and Georgia and it's Application in Ukraine. - Militaire Spectator, 2016 No 4.

<<https://www.militairespectator.nl/thema/strategie-operaties/artikel/russias-perception-warfare>>.

Sparks, J. 2016. Revealed: Russia's 'Secret Syria Mercenaries'. – Sky News, 10 August 2016.

<<http://news.sky.com/story/revealed-russias-secret-syria-mercenaries-10529248>> (accessed: 16 December 2017).

Sun Tzu. The Art of War. Part III. Attack by Stratagem. Translated by Lionel Giles.

<<http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html>> (accessed: 27 December 2017).

Thomas, T. 2016. Thinking Like A Russian Officer: Basic Factors And Contemporary Thinking On The Nature of War. Fort Leavenworth: The Foreign Military Studies Office (FMSO), April 2016.

- U.S. Department of Defense** 2016. Joint Operating Environment JOE 2035. The Joint Force in a Contested and Disordered World. Washington, D.C.: Joint Force Development, J7, 14 July 2016.
<http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joe_2035_july16.pdf?ver=2017-12-28-162059-917>
- Veebel, V.** 2015. Russian Propaganda, Disinformation and Estonia's Experience. – Foreign Policy Research Institute, E-Note, October 2015.
- Vladimir Putin's massive, triple-decker war room revealed.** – Washington Post, 21 November 2015.
<<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/11/21/vladimir-putins-massive-triple-decker-war-room-revealed>> (accessed: 03 March 2018).
- Бочарников, И. В.; Лемешев, С. В.; Люткене, Г. В.** 2013. Современные концепции войн и практика военного строительства. Moscow: Научно_исследовательский центр проблем национальной безопасности, Chapter 2 and 3.
- Внезапная проверка объявлена в трех военных округах, Северном флоте, ВКС и ВДВ.** 2016.– Tass News Agency, 25 August 2016.
<<http://tass.ru/armiya-i-opk/3565111>> (accessed: 14 December 2016).
- Герасимов, В.** 2013. Ценность Науки в Предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. – Военно-промышленный курьер, No. 8 (476), 27 February 2013, Moscow.
<<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>> (accessed: 12 December 2016).
- Микрюков, В.** 2014. Теории войны. Военным следует оперативно адаптировать классические наработки к современным условиям. – Независимая газета, 23 May 2014. <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-05-23/1_theory.html> (accessed: 03 March 2018).
- Они сражались за Пальмиру.** – Fontanka, 29 March 2016.
<<http://www.fontanka.ru/2016/03/28/171/>> (accessed: 16 December 2016).
- Слипченко, В. И.** 2014. Войны нового поколения: дистанционные бесконтактные. Moscow: OLMA Press.

Colonel (Ret), Prof **ZDZISŁAW ŚLIWA**, *Dr. habil.*

Dean of the Baltic Defense College in Tartu, and Professor of the University of Lower Silesia in Wrocław

VILJAR VEEBEL, PhD

Researcher at the Department of Political and Strategic Studies,
Baltic Defence College in Tartu

MAXIME LEBRUN, MA

Lecturer of War and Conflict Studies at the Baltic Defence College in Tartu

RELVASTATUD JÕU KASUTAMISE ÕIGUSPÄRASUS GEORGIA-VENEMAA KONFLIKTIS

René Värk

1. Sissejuhatus

Augustis 2008 puhkes Georgia ja Venemaa vahel relvakonflikt, mis kestis ainult viis päeva (see oli pigem üks faas laiemast pikaajalisest konfliktist), kuid mis oli erakordne mitmel põhjusel ja mille mõjusid on tunda tänaseni. Konflikt algas Lõuna-Osseetiast ning kandus Abhaasiasse ja teistesse Georgia piirkondadesse. Seejuures tasub toonitada, et kogu vaenutegevus toimus aladel (sh Lõuna-Osseetias ja Abhaasias), mida peaaegu kõik maailma riigid tunnustavad Georgia territooriumina.¹ See oli esimest korda pärast Nõukogude Liidu lagunemist, kui Venemaa kasutas relvastatud jõudu vahetult teise riigi vastu (siinkohal on jäetud kõrvale erinevas vormis kaudne sekkumine, nt opositsiooniliste jõudude toetamine).

Konflikti puhkemist tajuti erinevalt. Kuigi olukord oli regioonis pingeline juba aastaid, üllatas ühtesid, et konflikt eskaleerus otseseks rahvusvaheliseks relvakonfliktiks kahe riigi vahel. Teiste arvates paljastas Venemaa lihtsalt oma tõelise olemuse ning regionaalsed ja globaalsed ambitsioonid, sekkudes sõjaliselt Georgia separatistlike piirkondade toetuseks. Ka Venemaa käitumismeetodeid on hinnatud mitmeti. Ühelt poolt on väidetud, et Venemaa naasis Nõukogude Liidu aegsete robustsete meetodite juurde, sh vaidluse lahendamine jõupositsioonilt. Teiselt poolt on tõdetud, et Venemaa püüdis jäljendada läänemaailma nüüdisaegset lähenemist rahvusvahelistes suhetes, sh põhjendada oma käitumist lähtuvalt rahvusvahelisest õigusest, mis ei kukkunud küll välja usutavalt.

---

¹ Pärast Georgia-Venemaa konflikti tunnustasid Lõuna-Osseetiat ja Abhaasiat iseseisvate riikidena Venemaa (2008), Nicaragua (2009), Venezuela (2009), Nauru (2009) ja Süüria (2018). **Countries that recognized South Ossetia's and Abkhazia's independence.** – TASS, 29 May 2018. <<http://www.tass.com/world/1007058>> (30.09.2018). Varem olid Lõuna-Osseetiat ja Abhaasiast tunnustanud sellised n-ö riiklikud moodustised nagu Transnistria ja Mägi-Karabahhia, kellel endal puudus rahvusvaheline tunnustus.

Loetud tunnid pärast konflikti puhkemist algas tuline poliitiline ja juriidiline vaidlus teemadel, kes alustas esimesena vaenutegevust ning kas ja kellel oli õigus kasutada relvastatud jõudu. Georgia ja Venemaa arusaamad lahknesid nii konflikti puhkemise hetke, konflikti põhjuste kui ka konflikti faktiliste asjaolude suhtes. Konfliktiosaliste seisukohad muutusid või täpsustusid konflikti jooksul, nt Julgeolekunõukogu kohtumistel, kuid see ei ole iseenesest ebatavaline ja tingimata kahtlane, sest aja möödudes võivadki asjaolud selgineda ja argumendid täiustuda. Tõsi, see võib olla ka märk pahausksest käitumisest, mille puhul argumente kohendatakse vastavalt vajadustele ja toimunud sündmustele.

Rahvusvaheline kogukond on käsitlenud ja hinnanud kõnealust konflikti enamasti kitsamas tähenduses: 2008. aasta augustis toimunud relva-konfliktina, mitte 1980ndate lõpust alguse saanud konfliktina. Seda arvestades jõudis rahvusvaheline kogukond suuremate vaidlusteta seisukohale, et vaenutegevust alustas Georgia (mh separatistlike piirkondade ja Venemaa provokatsioonide tulemusena), kuid ei olnud veendunud konfliktiosaliste juriidilistes argumentides, miks neil oli õigus kasutada relvastatud jõudu. Nii Georgia kui ka Venemaa väitsid, et neil on erinevatel põhjustel õigus teostada enesekaitset. Venemaa retoorikas esines ka muid argumente (nt kohustus sekkuda humanitaarkatastroofi vältimiseks), kuid ametliku põhjendusena esitati siiski õigust enesekaitsele. Kokkuvõttes ei jäänud rahvusvaheline kogukond rahule kummagi konfliktiosalise käitumise ja argumentidega, kuid suurema kriitika osaliseks sai põhjendatult Venemaa.

Etteruttavalt võib öelda, et Venemaa käitumine tuletab meelde ühte antiikajast pärit Gaius Julius Phaedruse valmi hundi ja lamba kohta. Selles valmis kohtab hunt oja ääres lammast, kelle ta võiks ära süüa ilma põhjendusi esitamata, kuid hunt otsustab siiski esitada oma argumendid. Esiteks pahandab hunt, et lammas ajab sogaseks tema joogivee. Lammas vastab, et ta ei saa aru süüdistusest, sest hunt on temast ülesvoolu. Teiseks süüdistab hunt, et lammas solvas teda eelmisel aastal. Lammas selgitab, et ta on ainult kuus kuud vana ega saanud hunti eelmisel aastal solvata. Selle peale ühmab hunt, et küllap solvas teda lamba isa ja sööb ikka lamba ära. Kevadel 2008 oli Venemaa võtnud suuna Lõuna-Osseetia ja Abhaasia iseseisvust toetada ning kui lähtuda eeldusest, et Georgia püüdis sõjalise operatsiooniga taastada kontrolli Lõuna-Osseetia üle, siis oleks Venemaa sekkunud niikuinii, kuid ta lubas endale natuke luksust ja esitas oma käitumise toetuseks ka juriidilisi argumente.

Siinse artikli eesmärk ongi hinnata Georgia ja Venemaa juriidilisi argumente, millega põhjendati omapoolset relvastatud jõu kasutamist Georgia

territooriumil. Tähelepanu on nendel argumentidel, mida esitasid konfliktiosalised. Lähemalt ei uurita poliitilistes ja akadeemilistes ringkondades välja pakutud alternatiivseid argumente. Enne õigusliku analüüsi juurde asumist antakse põgus ülevaade konflikti põhjustest, konfliktiosaliste vahel sõlmitud kokkulepetest, teiste riikide seisukohtadest ja muudest asjaoludest, mis on olulised õigusliku analüüsi jaoks. Georgia-Venemaa konflikti faktoloogia ja paljud konfliktiosaliste seisukohad on võetud Euroopa Liidu organiseeritud ja rahastatud ning Šveitsi diplomaadi Heidi Tagliavini juhitud Georgia konflikti sõltumatu rahvusvahelise uurimiskomisjoni raportist (edaspidi *Tagliavini raport*).²

2. Konflikti kontekst

Gruusia³ Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi koosseisu kuulusid Abhaasia, Adžaaria ja Lõuna-Osseetia autonoomsed piirkonnad. 1980ndate viimastel aastatel levisid nendes piirkondades separatistlikud meeleolud ja relvajõud olid sunnitud sekkuma, et hoida Nõukogude Liidu vabariigi territooriumi terviklikkust. Paari aasta pärast lagunes Nõukogude Liit ja Georgiat tunnustati rahvusvaheliselt Nõukogude Liidu aegsetes piirides. Olukord noores riigis oli jätkuvalt pingeline ja Georgia juhtide rahvuslust rõhutav poliitika ainult lisas pingeid. Tollast ebastabiilsust näitab ka asjaolu, et Georgia võeti viimase Nõukogude Liidu lagunemisel sündinud riigina Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) liikmeks alles juulis 1992.⁴ Pingete kasvades puhkes Georgia ja separatistlike piirkondade vahel vaenutegevus (esmalta Lõuna-Osseetias aastatel 1991–1992 ja seejärel Abhaasias aastatel 1992–1994), mille tulemusena kaotas Georgia kontrolli Lõuna-Osseetia ja Abhaasia üle.

Venemaa toetas kõnealuseid piirkondi, kuid tundub, et 1990ndate alguses puudus Venemaa poliitilisel juhtkonnal ühene seisukoht ja selge

² **Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia**. 2009 Report. Volume I–III.

<http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm> (30.09.2018) [**Tagliavini Report** 2009].

³ Nõukogude perioodil levinud ametlik nimekuju, mis on tänaseks omandanud negatiivse varjundi.

⁴ UN Doc. GA Res 46/241 (1992). Võrdluseks olgu toodud, et Balti riigid said liikmeks 1991. aasta septembris ja teised Nõukogude Liidu lagunemisel sündinud riigid 1992. aasta märtsis (Ukraina ja Valgevene olid asutajaliikmed ning Venemaa jätkas Nõukogude Liidu liikmelisust). Tausta vt **Gray, C.** 1992. Self-determination and the Break-up of the Soviet Union. – Yearbook of European Law, Vol. 12, pp. 465–503.

arusaam Lõuna-Osseetia ja Abhaasia tuleviku suhtes. Vägivaldse poliitilise võimuvõitluse tulemusena sai Georgias võimule Nõukogude Liidu endine välisminister Eduard Ševardnadze, kes palus Venemaa abi konflikti lõpetamiseks Lõuna-Osseetia ja Abhaasiaga. Venemaa vahenduse tulemuseks olid kokkulepped, mis ei lahendanud siiski konflikti, kuid millega kehtestati relvarahu ja asutati rahuvalvejõud.⁵

Lõuna-Osseetia konflikti lahendamiseks sõlmitud Sotši kokkulepped (1992) seadsid osalised eesmärgiks “peatada kohe verevalamine ning saavutada laiapähejaline lahendus osseetide ja georglaste vahelisele konfliktile”.⁶ Sotši kokkuleppe tööorganiks sai Juhtimise Ühendkomisjon (*Joint Control Commission*, edaspidi JCC), kuhu kaasati Georgia, Lõuna-Osseetia, Venemaa ja Põhja-Osseetia esindajad. JCC-le anti mandaat uurida Sotši kokkuleppe rikkumisi ning “rakendada vältimatuid meetmeid, mis on suunatud rahu ja korra taastamiseks ning sarnaste rikkumiste ärahoidmiseks tulevikus”.⁷ Sotši kokkuleppe ja sellele lisandunud protokollide alusel loodi Rahuvalve Ühendjõud (*Joint Peacekeeping Force*, edaspidi JPKF), mille ülesandeks sai taastada rahu, hoida avalikku korda, tagada relvarahu ning kasutada vajalikke meetmeid, sh relvastatud jõudu, et hoida ära kehtestatud režiimi rikkumisi.⁸ Kui alguses paistis Sotši kokkuleppe andvat positiivseid tulemusi⁹, siis pikapeale oli näha, et Venemaa juhtimisele allutatud JPKF, mis koosnes Venemaa, Põhja-Osseetia ja Georgia pataljonidest, ei lähtunud tavapäraestest sõltumatu rahuvalve põhimõtetest¹⁰. Georgial oli põhjust olla rahulolematu.

Abhaasia konflikti lahendamiseks sõlmitud Moskva kokkulepped (1994) lubasid osalised “hoolikalt jälgida relvarahu maal, merel ja õhus ning hoiduda kõigist sõjalistest tegevustest teineteise vastu”.¹¹ Selle kokkuleppe

⁵ Tagliavini Report 2009, Vol. I, pp. 13–14.

⁶ **Agreement on Principles of Settlement of the Georgian-Ossetian Conflict**, Sochi, 24 June 1992, Preamble [**Sochi Agreement** 1992]. Siinses artiklis kasutatud Georgia konflikte puudutavad dokumendid leiab teosest **Diasamidze, T.** 2011. *Regional Conflicts in Georgia (Autonomous Oblast of South Ossetia, Autonomous SSR of Abkhazia, 1989–2011): The Collection of Political-Legal Acts*. Tbilisi: Regionalism Research Centre.

⁷ **Sochi Agreement** 1992, Article 5.

⁸ **Annex 1 to Protocol 3 of the Joint Control Commission Session**, 12 July 1992, Article 1.

⁹ Tagliavini Report 2009, Vol. II, p. 94.

¹⁰ Vt nt **Facon, I.** 2006. *Integration or Retrenchment? Russian Approaches to Peacekeeping. – Major Powers and Peacekeeping: Perspectives, Priorities and the Challenges of Military Intervention*. Ed. by Utley, R. E. London: Routledge, p. 32.

¹¹ **Agreement on a Ceasefire and Separation of Forces**, 14 May 1994, Moscow. Article 1 [**Moscow Agreement** 1994].

alusel käivitati piirkonnas SRÜ rahuvalvejõud, mille ülesandeks oli tagada relvarahu, toetada põgenike naasmist ja kontrollida Moskva kokkuleppe täitmist. Tegelikult koosnesid rahvusvahelised rahuvalvejõud Venemaa esindajatest. Julgeolekunõukogu avaldas heameelt SRÜ rahuvalvejõudude kaasamise üle¹², kuid mõned riigid suhtusid kahtlevalt mõttesse, et kõnealuste rahuvalvejõudude isikkoosseis tuleb riigist, millel on selles piirkonnas ilmselged erapoolikud huvid. Relvarahu rikuti korduvalt ja põgenikel ei lubatud naasta koju, mistõttu oli Julgeolekunõukogu sunnitud pahandama nii Abhaasiaga¹³, kes näiteks ei soovinud arutada põgenike naasmise teemat, kui ka Georgiaga¹⁴, kes näiteks ei hoidunud sõjalistest ähvardustest. Seejuures nõudis Julgeolekunõukogu korduvalt, et austataks Georgia iseseisvust ja territoriaalset terviklikkust.¹⁵ Ka SRÜ näitas üles muret vaenuliku olukorra pärast ja võttis 1996. aastal vastu otsuse meetmete kohta Abhaasia konflikti lahendamiseks.¹⁶ Selles kinnitati muuhulgas SRÜ liikmete kohustust vältida toetust Abhaasia separatistlikele püüdlustele, keeldu luua Abhaasia poolega poliitilisi, majanduslikke ja muid suhteid ning keeldu anda Abhaasia poolele majanduslikku, rahalist ja sõjalist toetust.

Rooside revolutsiooni tulemusena 2003. aastal võimule saanud Mihheil Saakašvili oli Lõuna-Osseetia ja Abhaasia konflikti lahendamise küsimuses resoluutsem kui varasemad Georgia juhid, mistõttu hakkasid pinged vähehaaval suurenema. President Saakašvili pidas 2004. aasta juulis sõjakadeemia lõpetamisel kõne, milles ütles, et Georgia võimud võtavad Lõuna-Osseetia pealinna Tshinvali varsti enda kontrolli alla ja seda protsessi ei saa miski takistada. Ta lisas, et Georgia võimud teevad kõik võimaliku, et vältida laiaulatuslikku sõjalist konflikti, kuid valmis tuleb olla kõigeiks.¹⁷

Veebruaris 2006 nõudis Georgia, et Venemaa rahuvalve Lõuna-Osseetias asendataks rahvusvahelise rahuvalvega.¹⁸ Georgiat hoiatati, et JPKF lõpetamine võib olukorda veel enam destabiliseerida. JPKF jätkas küll toimimist, kuid olukord muutus järjest pingelisemaks, sest nii Georgia

¹² UN Doc. SC Res 934 (1994).

¹³ UN Doc. SC Res 1554 (2004), UN Doc. SC Res 1615 (2005).

¹⁴ UN Doc. SC Res 1666 (2006).

¹⁵ UN Doc. SC Res 937 (1994), UN Doc. SC Res 1808 (2008).

¹⁶ UN Doc. A/51/62 (1996), UN Doc. S/1996/74 (1996) (edastati samal ajal nii Peaassambleele kui ka Julgeolekunõukogule).

¹⁷ **Saakashvili Vows to Gain Control over South Ossetia “Soon”**. – Civil Georgia, 10 July 2004. <<https://civil.ge/archives/115625>> (30.09.2018).

¹⁸ **Tagliavini Report 2009**, Vol. II, p. 113.

kui ka Lõuna-Osseetia astusid provokatiivseid poliitilisi samme.¹⁹ Aastatel 2006–2008 sagesid relvastatud kokkupõrked Georgia ning Lõuna-Osseetia ja Abhaasia jõudude vahel. Olukorra tõsidust mõisteti ka ÜRO tasandil, kus peasekretär koostas Julgeolekunõukogu jaoks järgemööda murelikke raporteid.²⁰

Üheks oluliseks teguriks Georgia konflikti eskaleerumisel sai 2008. aasta veebruaris aset leidnud Kosovo iseseisvumine, mis oli poliitiliselt ja juriidiliselt vastuoluline, kuid mida toetasid lääneriigid. Venemaal tekkis mõistatav küsimus: kui Kosovo võib lüüa lahku Serbiast, siis miks ei või seda teha Lõuna-Osseetia ja Abhaasia, kes on olnud faktiliselt kauem eraldatud ja iseseisvad Georgiast? 2008. aasta märtsis otsustas Venemaa Kosovo iseseisvumise tõttu loobuda 1996. aastal vastu võetud SRÜ otsusest Abhaasia teemal ning muuta oma poliitikat Lõuna-Osseetia ja Abhaasia küsimuses.²¹ Järgmisel kuul andis Venemaa president käsu seada sisse ametlikud kontaktid Lõuna-Osseetia ja Abhaasia institutsioonidega, et “toetada Venemaa kodanikke ja kohalikku elanikkonda ning reageerida Georgia agressiivsetele kavatsustele”.²² Samal ajal suurendas Venemaa oma rahuvalvejõudusid Abhaasias 525 isiku võrra ja varustas rahuvalvejõud suurtükkidega, mis ei kuulu rahuvalve tavapärase varustuse hulka.²³

Olukord eskaleerus Lõuna-Osseetias 2008. aasta juulis ja veel enam augusti esimesel nädalal. Kõiki episoodide ei ole mõtet siinkohal välja tuua, kuid piisab, kui mainida, et georglaste ja lõunaosseetide vahel toimusid korduvad relvastatud kokkupõrked, rajati laskepositsioonid ja kaitserajatisi, toimusid pommilahvatused, Venemaa sõjalennukid rikkusid Georgia õhuruumi, rahvusvaheliste vaatlajate liikumist piirati, Venemaa korraldas suure sõjalise õppuse Georgia-Venemaa piiri ja Musta mere ranniku lähistel.²⁴ Samal ajal püüti leida ka diplomaatilisi lahendusi, kuid need kukkusid läbi Venemaa ja Lõuna-Osseetia passiivsuse tõttu (nüüd on teada, et neil puudus huvi teha kokkulepet, sest valmistuti sõjaks).

Georgia relvajõud alustasid pealetungi Tshinvalile 7. augustil 2008 kell 23.35. Tagliavini raporti koostajatele esitatud informatsiooni kohaselt oli

¹⁹ *Ibid.*, pp. 113–117.

²⁰ UN Doc. S/2006/771 (2006), UN Doc. S/2007/588 (2007), UN Doc. S/2008/38 (2008), UN Doc. S/2008/480 (2008).

²¹ UN Doc. S/2008/219 (2008), para. 16.

²² UN Doc. S/2008/480 (2008), para. 8.

²³ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, p. 201.

²⁴ *Ibid.*, pp. 206–209.

sõjalise operatsiooni eesmärk “kaitsta Georgia suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust ning Georgia kodanike turvalisust”.²⁵ Õises rünnakus sai surma tsiviilisikuid ja väidetavalt kaks Venemaa rahuvalvejõudude liiget (viis liiget olevat saanud haavata).²⁶ Georgia väitis, et Venemaa relvajõud olid tasapisi koondunud Lõuna-Osseetiasse alates juulist, kuid Venemaa sõnul olevat esimesed lisajõud sisenenud Lõuna-Osseetiasse ja alustanud rünnakuid Georgia positsioonide vastu 8. augustil kell 14.30.²⁷ Tagliavini raporti koostajad ei leidnud selget kinnitust Georgia väidetele arvukate Venemaa sõjaliste üksuste kohta enne sõjalise konflikti puhkemist, kuid mõõnsid, et Venemaa pakkus Lõuna-Osseetiale ja Abhaasiale väljaõpet ja varustust ning piirkondadesse sisenes hulganisti irregulaarjõudusid. Samuti leiti, et Venemaa õhujõud alustasid rünnakuid Georgia positsioonidele juba 8. augusti hommikul, mitte pärastlõunal.²⁸ Teised allikad näitavad, et Venemaa sõjalised üksused alustasid sisenemist Lõuna-Osseetiasse 7. augustil²⁹ ja Venemaa oli samaks ajaks toonud piirkonda hulganisti ajakirjanikke, kes saaksid kohe alguses kajastada “agressiivsete georglaste vägivallategusid”³⁰.

Julgeolekunõukogu kogunes tekkinud olukorda arutama Venemaa palvel 8. augusti öösel (kell 01.30 New Yorgi aja järgi, kell 09.30 Thbilisi aja järgi). Venemaa ja Georgia esindajad pidasid pika kõne, kus kritiseeriti vastaspoolt ja esitati argumendid oma käitumise kaitseks. Venemaa süüdistas Georgiat alusetus laiaulatuslikus agressioonis ning soovis, et Julgeolekunõukogu nõuaks vaenutegevuse peatamist ja mõistaks hukka relvastatud jõu kasutamise. Georgia väitis, et ta oli sunnitud reageerima korduvatele sõjalistele provokatsioonidele, sest Venemaalt sisenes Lõuna-Osseetiasse sõjalisi üksusi ja varustust ning Lõuna-Osseetia allus tegelikult Venemaa juhtimisele ja kontrollile. Seda arvestades oli Georgia sunnitud teostama enesekaitset. Teised riigid hoidsid tagasihoidlikku joont ja tundsid tekkinud olukorra pärast ainult muret. Erandiks olid Ameerika Ühendriigid, kes nõudsid, et Venemaa tõmbaks oma sõjalised üksused tagasi, lõpetaks uute sõjaliste üksuste saatmise läbi Roki tunneli ega õhutaks konflikti eskaleerumist. Hiinale tegi kõige rohkem muret asjaolu, et samal päeval algavad Pekingi

²⁵ *Ibid.*, p. 220.

²⁶ *Ibid.*, pp. 221–222.

²⁷ *Ibid.*, p. 220.

²⁸ *Ibid.*, p. 221.

²⁹ **Laaneots, A.** 2014. Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed. – ENDC Occasional Papers, nr 1, lk 49–50.

³⁰ *Ibid.*, lk 33.

olümpiamängud ja konfliktiosalised ei pea kinni Peaassamblee üleskutsest hoiduda vaenutegevusest olümpiamängude ajal. Julgeolekunõukogu ei võtnud resolutsiooni vastu.³¹

Veel samal päeval kogunes Julgeolekunõukogu teist korda (sel korral Georgia palvel), et arutada kiiresti arenevaid sündmusi. Nüüd süüdistas Georgia Venemaad, et see oli toime pannud ettekavatsetud sõjalise interventsiooni, mille eesmärk oli allutada Georgia oma taatele ning sundida teda loobuma oma püüdlustest saada NATO ja Euroopa Liidu liikmeks. Venemaa vastas, et Georgia on pannud toime agressiooni, mis rikub Georgia ja Lõuna-Osseetia vahel 1996. aastal sõlmitud memorandumit, milles osalised loobusid jõu kasutamisest ja sellega ähvardamisest.³² Lisaks viitas Venemaa vahepeal suurenenud ohvrite hulga oma rahuvalvejõudude liikmete ja kodanike hulgas ning kinnitas, et ta ei saa seda lihtsalt pealt vaadata. Teised riigid nõudsid vaenutegevuse kohest peatamist, kuid ei võtnud selget seisukohta, kes on süüdi konflikti puhkemises või kelle käitumine on õigusvastane. Ameerika Ühendriigid olid taas kord kõige kriitilisemad ja leidsid, et üha lisanduvad Venemaa sõjalised üksused eskaleerivad konflikti. Julgeolekunõukogu ei võtnud resolutsiooni vastu.³³

9. augustil algas vaenutegevus ka Abhaasias.³⁴ Julgeolekunõukogu kogunes laienenud konflikti arutama 10. augustil Ameerika Ühendriikide palvel, sest Venemaa oli alustanud strateegiliste ja sõjaliste objektide ründamist väljaspool Lõuna-Osseetiat. Georgia lisas, et Venemaa sõjategevus oli väljunud Lõuna-Osseetiast ja Abhaasiast ning toonud kaasa sõjalise okupatsiooni ka muudes Georgia piirkondades. Ameerika Ühendriigid leidsid, et väidetavalt rahuvalvejõudude ja tsiviilisikute kaitseks algatatud sõjaline operatsioon oli muutunud sõjaliseks rünnakuks Georgia vastu. Seega oli tegemist ÜRO hartast tuleneva relvastatud jõu kasutamise keelu rikkumisega, millele Julgeolekunõukogu peab reageerima. Venemaa pidas pika kõne, kus süüdistas Georgiat agressioonis ja luges üles kõik selle, mida Georgia on valesti teinud või mille vastu eksinud. Süüdistusele, et Venemaa ründab objekte ka väljaspool konfliktipiirkonda, vastas Venemaa, et nende ründamine on põhjendatud samavõrd, nagu 1999. aastal Kosovo kaitseks toimunud NATO sõjaline operatsioon, mille jooksul rünnati objekte

³¹ UN Doc. S/PV.5951 (2008).

³² **Memorandum on Measures to Provide Security and Strengthen Mutual Trust between the Parties to the Georgian-Ossetian Conflict**, Tskhinvali, 17 April 1996, Article 1.

³³ UN Doc. S/PV.5952 (2008).

³⁴ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 211–214.

üle Serbia. Teised riigid olid oma hinnangutes jätkuvalt pigem tagasihoidlikud. Mitmed riigid väljendasid küll tõsist muret konflikti laienemise pärast, kuid ei soovinud süüdistada ühtegi konfliktiosalist konkreetsetes rahvusvahelise õiguse rikkumistes. Lisaks Ameerika Ühendriikidele esines kriitiliste märkustega ka Ühendkuningriik, kes leidis, et Venemaa on tõsiselt rikkunud Georgia suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust ning ta ei tohiks kasutada humanitaarseid vajadusi, õigustamaks oma relvajõudude paiknemist Georgias. Julgeolekunõukogu ei võtnud resolutsiooni vastu.³⁵

Aktiivne vaenutegevus Georgias lõppes 12. augustil 2008, mil Venemaa president peatas nn rahujõustamisoperatsiooni, sest püstitatud eesmärgid olid saavutatud, ja nõustus Prantsuse presidendi pakutud kuuepunktilise relva-rahuplaaniga.³⁶ Järgnevatel päevadel allkirjastasid kõik konfliktiosalised selle plaani, millega nn viiepäevane sõda oli lõppenud. Kuigi aktiivne vaenutegevus lõppes, ei leitud lahendust Lõuna-Osseetia ja Abhaasia konfliktidele ning jätkusid vaidlused teemal, kes oli süüdi konflikti puhkemises ja kes käitus kooskõlas või vastuolus rahvusvahelise õigusega.

3. Relvastatud jõu kasutamise õiguslik raamistik

Relvastatud jõu kasutamist puudutavad reeglid jagunevad rahvusvahelises õiguses kaheks. Esiteks, *ius ad bellum*-reeglid (ehk nn õigus-sõjale-reeglid) sätestavad, millal võivad riigid kasutada omavahelistes suhetes relvastatud jõudu. Teiseks, *ius in bello*-reeglid (ehk nn õigus-sõjas-reeglid) panevad paika, kuidas tohib käituda vaenutegevuses: milliseid sõjapidamisviise ja -vahendeid tohib kasutada, milliseid isikuid ja objekte tohib rünnata, kuidas tuleb kohelda haavatuid, haigeid ja kinnipeetud isikuid jms. Teist gruppi reegleid tuntakse relvakonfliktiõiguse või rahvusvahelise humanitaarõigusena ning need kehtivad vaenutegevuses, olenemata sellest, kas riigid kasutavad relvastatud jõudu kooskõlas või vastuolus esimese grupi reeglitega. Siinses artiklis piirduakse küsimusega, kas Georgial ja Venemaal oli õigus kasutada relvastatud jõudu vastavalt esimese grupi reeglitele.

³⁵ UN Doc. S/PV.5953 (2008).

³⁶ **Six-Point Ceasefire Plan.** – Civil Georgia, 12 August 2004. <<https://civil.ge/archives/117441>> (30.09.2018).

Relvastatud jõu kasutamise õiguslik raamistik tuleneb Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni hartast (1945).³⁷ Lähtekohaks on reegel, mis nõuab, et kõik riigid “hoiduvad oma rahvusvahelistes suhetes jõuga ähvardamisest ja selle kasutamisest iga riigi territoriaalse terviklikkuse või poliitilise sõltumatuse vastu või mis tahes muul viisil, mis ei ole kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidega”.³⁸ See oli kahtlemata üks kõige ambitsioonikam muudatus rahvusvahelises õiguses XX sajandil, sest riigid ei olnud kunagi varem nii ulatuslikult piiranud enda õigust kasutada relvastatud jõudu. Siinkohal tasub toonitada, et keeld puudutab faktilist relvastatud jõu kasutamist, ja sellel, kas sõda on välja kuulutatud või mitte, ei ole tähtsus.³⁹ Samuti ei ole oluline, kas osalised nimetavad relvastatud jõu kasutamist sõjaks, konfliktiks, terrorismivastaseks operatsiooniks vms.

Lisaks relvastatud jõu kasutamisele on keelatud ka sellega ähvardamine, sest riik võib saavutada oma eesmärgi ainuüksi usutava ähvardusega kasutada relvastatud jõudu. Ekslik on arvata, et see keelab ka heidutuse. Viimane on pigem sõnum potentsiaalsele vastasele, et ei tohiks rünnata, sest muidu teostatakse enesekaitset ja vastane kannab tõsiseid kahjusid. Teisisõnu, heidutuse puhul n-ö ähvardatakse õiguspärase relvastatud jõu kasutamise ehk enesekaitsega.

Relvastatud jõu kasutamise ja sellega ähvardamise keeldu mõeldi võimalikult laialdasena, kuid mitte absoluutsena. ÜRO harta näeb ette kaks erandit, kuid tuleb mõõnda, et erinevad osapooled on aegade jooksul välja mõelnud ka muid väidetavaid erandeid, nt humanitaarne interventsioon ja prodemo-kraatlik interventsioon.

Esiteks, riigil on relvastatud rünnaku korral võõrandamatu õigus individuaalsele ja kollektiivsele enesekaitsele.⁴⁰ Seejuures tuleb arvestada, et enesekaitse teostamisel on rahvusvahelises õiguses kindel piiritletud tähendus. Sellel ei pruugi olla mingit seost emotsionaalsete või poliitiliste deklaratsioonidega, et riigil on õigus ennast kaitsta igasuguste ebameeldivuste eest. Enesekaitse tähendab üldistatult õigust astuda relvastatud jõuga vastu piisavalt vägivaldsele rünnakule. Relvastatud rünnak (*armed attack*) on

³⁷ Vt lähemalt nt Värk, R. 2001. Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikkusest terroristlike mitteriiklike rühmituste kontekstis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 58–75.

³⁸ **Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni harta**, San Francisco, 26. juuni 1945, jõustunud 24. oktoobril 1945, artikkel 2(4) [**ÜRO harta**].

³⁹ Sõja kuulutamise juriidilise tähtsuse kohta vt nt Värk, R. 2017. Declared and Undeclared Wars. – Journal on Baltic Security, Vol. 3, No. 1, pp. 25–31.

⁴⁰ **ÜRO harta**, artikkel 51.

enesekaitse teostamise eeldus. Seejärel peab enesekaitse teostamine vastama kolmele olulisele kriteeriumile, milleks on koheusus (*immediacy*), vajalikkus (*necessity*) ja proportsionaalsus (*proportionality*). Seega, nagu rõhutas ka Tagliavini raport, võib õigel põhjusel alustatud enesekaitse muutuda õigusvastaseks, kui enesekaitse ei vasta nimetatud kriteeriumitele.⁴¹ Viimaseid ei ole ÜRO hartasse kirja pandud, sest need tulenevad rahvusvahelisest tavaõigusest, nagu on korduvalt kinnitanud ka Rahvusvaheline Kohus (koheusust otseselt ei mainita).⁴² Kohesus nõuab, et enesekaitse järgneks põhjendamatu viivituseeta. Vajalikkus eeldab, et olukorra lahendamiseks ei ole muud võimalust, kui kasutada relvastatud jõudu. Proportsionaalsus sätestab, et enesekaitse teostamisel kasutatav relvastatud jõud peab olema proportsionaalne relvastatud rünnaku ja legitiimse eesmärgiga. Enesekaitse eesmärk on tõrjuda ja lõpetada relvastatud rünnak, mis ei tähenda tingimata relvajõudude peatumist riigipiiril. Samas ei anna relvastatud rünnak näiteks oportunistlikku alust riigi invasiooniks. Riikidel on kohustus teavitada Julgeolekunõukogu kohe enesekaitseks rakendatud meetmetest ning Julgeolekunõukogu võib vastutuse üle võtta ja asendada enesekaitse sobival hetkel kollektiivse julgeolekusüsteemi meetmetega.⁴³

Teiseks, Julgeolekunõukogu võib kollektiivse julgeolekusüsteemi raames anda loa kasutada sõjalisi meetmeid, kui on tuvastatud oht rahule, rahu rikkumine või agressiooniakt ning sõjalised meetmed on vajalikud rahvusvahelise rahu ja julgeoleku säilitamiseks või taastamiseks.⁴⁴ Riigid panid sellele 15-liikmelisele kollektiivsele organile esmase vastutuse rahvusvahelise rahu ja julgeoleku eest⁴⁵ ning nõustusid aktsepteerima ja täitma Julgeolekunõukogu otsuseid⁴⁶. Kuigi Julgeolekunõukogu otsustel on suur juriidiline kaal, on tegemist siiski poliitilise organiga ja mis tahes otsuseni jõudmiseks tuleb saavutada liikmete vahel piisav poliitiline konsensus. Julgeolekunõukogu luba on kõige kindlam, kuid raskesti saadav alus relvastatud

⁴¹ Tagliavini Report 2009, Vol. I, pp. 22–23.

⁴² **Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua** (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports (1986) 14, paras 194, 237 [**Nicaragua** 1986]; **Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons**, Advisory Opinion, ICJ Reports (1996) 226, para 41; **Oil Platforms** (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgment, ICJ Reports (2003) 161, paras 43, 76 [**Oil Platforms** 2003].

⁴³ Julgeolekunõukogu rolli kohta vt nt **Värk, R.** 2013. Julgeolekunõukogu roll enesekaitse teostamisel. – KVÜÖA toimetised, nr 17, lk 194–212.

⁴⁴ **ÜRO harta**, laiemalt peatükk VII, kitsamalt artikkel 42.

⁴⁵ **ÜRO harta**, artikkel 24(1).

⁴⁶ **ÜRO harta**, artikkel 25.

jõu kasutamiseks, sest sel organil on peaaegu täielik vabadus otsustada, millal esineb oht rahule, rahu rikkumine või agressiooniakt (see oli ÜRO harta koostajate teadlik valik).⁴⁷

Eelnevat arvestades oli ootuspärane, et nii Georgia kui ka Venemaa toetusid oma sõjalise tegevuse põhjendamisel enesekaitsele. Sellest hoolimata on õiguslike hinnangute andmine raskendatud, sest tegemist ei olnud lihtsa-koelise juhtumiga, kus konfliktiosalisteks on ainult riigid ja vaenutegevus toimub üksnes relvajõudude vahel. Mõlemad riigid (aga eriti Venemaa) toetusid vaieldavatele tõlgendustele, mida on varem kuritarvitanud teised riigid ja mida kuritarvitati ka kõnealuses konfliktis. Neid tõlgendusi käsitletakse järgnevatel punktides.

4. Georgia sõjalise tegevuse õiguspärasus

Georgia väitis esimesel Julgeolekunõukogu kohtumisel, et “sõjalist tegevust alustati enesekaitseks pärast korduvaid sõjalisi provokatsioone ning ainult eesmärgil kaitsta tsiviilelanikkonda ja vältida uusi inimelude kaotusi erinevate etniliste gruppide hulgas”.⁴⁸ Riigid edastavad Julgeolekunõukogule üldjuhul eraldi teate selle kohta, et nad on alustanud enesekaitse teostamist (teavitamiseks ei piisa ainult enesekaitse mainimisest Julgeolekunõukogu kohtumisel), kuid Georgia ei teinud seda. Teavitamata jätmine ei võta riigilt õigust enesekaitsele, kuid nagu on öelnud Rahvusvaheline Kohus, vähendab see enesekaitse argumendi usutavust.⁴⁹

Alustuseks tasub analüüsida, kuivõrd oluline on üldse hinnata Georgia tegevust lähtuvalt ÜRO hartas sisalduvast relvastatud jõu kasutamise regulatsioonist, mis käsitleb rahvusvahelisi suhteid. Nagu sissejuhatuses mainitud, toimus kogu vaenutegevus aladel (sh Lõuna-Osseetias ja Abhaasias), mida peaaegu kõik maailma riigid tunnustavad Georgia territooriumina. Kas Georgia pidi arvestama relvastatud jõu kasutamise keeluga riigisiselt ehk alustades sõjalist operatsiooni Lõuna-Osseetia suunal?

⁴⁷ **Nolte, G.** 2001. The Limits of the Security Council’s and Its Functions in the International Legal System: Some Reflections. – The Role of International Law in International Politics. Ed. by Byers, M. Oxford University Press, p. 172.

⁴⁸ UN Doc. S/PV.5951 (2008), p. 5.

⁴⁹ **Nicaragua** 1986, paras 235–237; **Armed Activities on the Territory of the Congo** (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, ICJ Reports (2005) 168, paras 145–147 [**Armed Activities** 2005].

ÜRO harta artikli 2(4) kohaselt on riikidel kohustus hoiduda relvastatud jõu kasutamisest „rahvusvahelistes suhetes“. Tagliavini raport möönab, et ÜRO harta artikkel 2(4) ei keela valitsusel kasutada relvastatud jõudu kodu-sõdades või olukordades, kus mõni territooriumi osa püüab lahku lüüa⁵⁰, aga väidab, et Georgia rikkus nimetatud sätet, sest riigid peavad hoiduma relvastatud jõu kasutamisest “mis tahes muul viisil, mis ei ole kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidega”⁵¹. Seega paistab Tagliavini raport väitvat, et rahvusvaheliste suhete tingimus kehtib ainult sellele osale keelust, mis puudutab relvastatud jõu kasutamist “iga riigi territoriaalse terviklikkuse või poliitilise sõltumatuse vastu”, kuid “mis tahes muul viisil, mis ei ole kooskõlas Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni eesmärkidega” on sõltumatu osa keelust. Selline tõlgendus on küsitav ning potentsiaalselt ohtlik ja destabiliseeriva mõjuga (see võib ärgitada separatismi, sest valitsusvastased loodavad rahvusvahelise õiguse kaitsele suhetes keskvõimuga).

Tagliavini raport põhjendab oma seisukohta asjaoluga, et Georgia oli sõlminud Lõuna-Osseetiaga mitu kokkulepet, kus on öeldud, et olukord lahendatakse rahumeelsete meetoditega, või kus viidatakse rahvusvahelistele lepingutele või dokumentidele, mis sisaldavad relvastatud jõu kasutamise keeldu või viidet sellele.⁵² Sotši kokkuleppes kinnitasid Georgia ja Venemaa (Lõuna-Osseetia ei olnud selles osaline) oma kohustust järgida ÜRO hartat ja Helsingi lõppakti⁵³, millest esimene sisaldabki relvastatud jõu kasutamise keeldu ning millest teine viitab esimesele ja sisaldab teisi teemakohaseid sätteid. Olukorra rahumeelset lahendamist ja relvastatud jõu kasutamise vältimist toonitasid ka Georgia, Venemaa, Lõuna-Osseetia ja Põhja-Osseetia kokkulepe (1994)⁵⁴ ning Georgia, Lõuna-Osseetia ja Põhja-Osseetia memorandum (1996)⁵⁵. Kui Sotši kokkulepe on rahvusvaheline leping, siis kaks viimast kokkulepet ei liigitu rahvusvahelisteks lepinguteks, sest Lõuna-Osseetia ja Põhja-Osseetia ei ole riigid ning neil puudub pädevus

⁵⁰ **Dörr, O.; Randelzhofer, A.** 2012. Article 2(4). – The Charter of the United Nations: A Commentary. Ed. by Simma, B.; Khan, D.-E.; Nolte, G.; Paulus, A. Oxford: Oxford University Press, Vol. I, p. 214 [Dörr, Randelzhofer 2012].

⁵¹ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, p. 239.

⁵² *Ibid.*, pp. 239–242.

⁵³ **Sochi Agreement 1992**, preamble.

⁵⁴ **Agreement on Further Development of the Process of Peaceful Settlement of the Georgian-Ossetian Conflict and the Joint Control Commission**, 31 October 1994, para. 1.

⁵⁵ **Memorandum on Necessary Measures to be Undertaken in order to Ensure Security and Strengthening of Mutual Trust between the Parties to the Georgian-Ossetian Conflict**, Tskhinvali, 16 May 1996, para. 1.

rahvusvahelisi lepinguid sõlmida⁵⁶. Samas ei saa eitada, et Georgia ja teised osalised on korduvalt näidanud üles tahet lahendada olukord rahumeelsete meetoditega ja vältida relvastatud jõu kasutamist ning see on oluline ka osaliste käitumise hindamisel.

Kas eelnevast piisab aga, saamaks üle asjaolust, et ÜRO harta artikli 2(4) kohaselt peavad riigid hoiduma relvastatud jõu kasutamisest ja sellega ähvardamisest “rahvusvahelistes suhetes”? Tagliavini raporti loogikat järgides võib jõuda järeldusele, et separatismiga silmitsi seisev riik ei tohiks kuidagi anda lubadust, et püüab olukorda lahendada rahumeelselt, sest vastasel juhul kaotab riik õiguse kasutada viimase võimalusena (rahumeelse protsessi läbikukkumisel või olukorra eskaleerumisel) relvastatud jõudu territoriaalse terviklikkuse säilitamiseks. Miks peaks vägivaldselt ja/või teise riigi toetusel lahku löönud piirkond saama riigiga samaväärse kaitse? Seda enam olukorras, kus rahvusvaheline kogukond tunnustab, et separatistlikud piirkonnad ei kujuta endast riike, vaid moodustavad lahutamatu osa asjasse puutuva riigi territooriumist. Loomulikult on rahumeelne protsess parem kui sõjaline lahendus, kuid riigil peab jääma õigus naasta relvastatud jõu kasutamise juurde. Siinkohal tuleb mõnda, et relvastatud jõu kasutamise keelust tulenev kaitse laieneb tunnustatud riigile ka olukorras, kus võimul on valitsus, mida rahvusvaheline kogukond ei tunnusta (Talibani võimu all olnud Afganistan aastatel 1996–2001).⁵⁷ Kõnealune konflikt on aga siiski teistsugune, sest Lõuna-Osseetia ei ole üldse riik, mistõttu ei ole põhjust rääkida tunnustamata valitsusest.

Eelnevast mõttearendusest lähtudes vihjas Tagliavini raport, et Lõuna-Osseetial võis olla õigus teostada individuaalset enesekaitset Georgia relvastatud rünnaku vastu.⁵⁸ Taas kord jääb arusaamatuks, kuidas riikidele kuuluvat õigust saaks teostada toimija, kes ei liigitu riigiks. Venemaa välisminister Lavrov väitis Peaassambleel 27. septembril 2008 peetud kõnes, et Venemaa aitab Lõuna-Osseetial tagasi lüüa Georgia agressiooni, mis tähendab, et Venemaa osales kollektiivses enesekaitstes Lõuna-Osseetia poolel.⁵⁹

⁵⁶ Näiteks rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni artiklid 2(1)(a) ja 6 näitavad, et rahvusvahelisi lepinguid sõlmitakse riikide vahel. **Vienna Convention on the Law of Treaties**, 23 May 1969, entry into force 27 January 1980, 1155 UNTS 331. Riikidele sarnane rahvusvaheliste lepingute sõlmimise pädevus võib olla ka rahvusvahelistel organisatsioonidel.

⁵⁷ **Dörr, Randelzhofer** 2012, p. 213.

⁵⁸ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 262–263.

⁵⁹ **Address by Sergey V. Lavrov, Foreign Minister of the Russian Federation at the 63rd Session of the UN General Assembly**, 27 September 2008.

<http://www.un.org/ga/63/generaldebate/pdf/russia_en.pdf> (30.09.2018), p. 3.

Järgmisena jõudis Tagliavini raport ka seesmiselt vastuolulise järelduseni, et kuigi Lõuna-Osseetial võis olla õigus individuaalsele enesekaitsele, ei saanud ta toetuda kollektiivsele enesekaitsele. Ühe põhjusena toodi välja, et toimija, kes ei liigitu riigiks, ei saa kutsuda teisi riike appi. Viimane väide on eraldivõetuna õige, sest appi saab kutsuda riigi valitsus, mitte riigi (separatistlikud) piirkonnad. Siiski jääb arusaamatuks, kuidas on samal ajal võimalik, et Lõuna-Osseetiale (kes ei ole riik) saab kuuluda riikidele omane õigus enesekaitsele, kuid ta ei saa kasutada enesekaitse ühte võimalust ega kutsuda riikidele omaselt teisi endale appi.⁶⁰ Siinkohal võib selgituseks lisada, et kollektiivsel enesekaitasel on kaks lisatingimust võrreldes individuaalse enesekaitsega.⁶¹ Esiteks, riik peab tõdema, et on relvastatud rünnaku ohver. Teiseks, riik peab mingil viisil esitama teistele riikidele kutse osaleda kollektiivses enesekaitstes. Viimase eesmärk on vältida, et konflikti sekkub riik, kes ei ole oodatud abi andma ja kes kasutab olukorda ära oma huvides.

Kui tulla tagasi Georgia seisukoha juurde, siis Julgeolekunõukogus peetud kõne kohaselt teostas Georgia enesekaitset nii Lõuna-Osseetia kui ka Venemaa vastu.⁶² Esiteks põhjusel, et Lõuna-Osseetia korraldas jätkuvaid ja laialdasi rünnakuid nii Georgia relvajõudude ja politsei kui ka tsiviilelanikkonna vastu. Teiseks põhjusel, et Venemaa oli toonud Lõuna-Osseetiasse õigusvastaselt relvajõudusid ja varustust, mis toetas või julgustas Lõuna-Osseetiat korraldama rünnakuid. Tagliavini raport andis Georgia tegevusele hinnangu lähtuvalt Peaassambleel vastu võetud agressiooni definitsioonist⁶³, mis tähendas, et Georgia ja Lõuna-Osseetia vahelisi suhteid käsitati riikidevaheliste suhetena.⁶⁴ Kokkuvõttes leidis Tagliavini raport, et Georgia sõjalistel üksustel oli õigus kasutada vajalikku ja proportsionaalset jõudu, et vastata Georgia külade, politsei ja rahuvalvejõudude vastu suunatud rünnakutele, aga 7. augustil alanud pealetung ei olnud kooskõlas rahvusvahelise õigusega.⁶⁵ Kuna tegemist ei olnud enam rünnaku tõrjumisega, vaid Lõuna-Osseetia tagasivõtmise operatsiooniga, siis ei saanud seda pidada enesekaitseks. Seega jõuab siinjuures tagasi eespool käsitletud

⁶⁰ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 280–283.

⁶¹ Vt lähemalt nt **Värk, R.** 2007. Kollektiivne enesekaitse: ajalugu, teooria ja praktika. – Acta Societatis Martensis, nr 3, lk 107–110.

⁶² UN Doc. S/PV.5951 (2008), p. 5.

⁶³ UN Doc. GA Res 3314 (XXIX) (1974), Article 3(a)–(c).

⁶⁴ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 242–243.

⁶⁵ *Ibid.*, pp. 243–251.

problemaatilise mõtteni, et riigil on keelatud või piiratud võimalus kasutada relvastatud jõudu territoriaalse terviklikkuse taastamiseks.

Siiski leidis Tagliavini raport, et Georgial oli õigus enesekaitsele Venemaa vastu pärast seda, kui Venemaa alustas otsest vaenutegevust Georgia suunal 8. augustil (nagu eespool mainitud, oli konkreetne algusaeg vaieldav).⁶⁶ Samas ei leidnud Tagliavini raporti kohaselt kinnitust see, et Georgiat ähvardas 7. augustil Venemaa ligiolev rünnak.⁶⁷ Samuti ei pidanud Tagliavini raport tõestatuks, et Lõuna-Osseetia rünnakud 7. augustil oleksid olnud omistatavad Venemaale tingimusel, et Venemaa juhtis või kontrollis Lõuna-Osseetiat kui oma faktilist organit.⁶⁸ Omistamine tähendanuks juriidilise konstruktsioonina, et Lõuna-Osseetia käitumine oleks nagu Venemaa käitumine ehk Lõuna-Osseetia rünnak oleks Venemaa rünnak ja Georgial oleks õigus enesekaitsele Venemaa vastu. Rahvusvahelise õiguse kohaselt on riik vastutav nii ametlike kui ka faktiliste organite eest⁶⁹, et vältida olukordi, kus riigil on kiusatus kasutada mitteriiklikke toimijaid oma õigusvastaste tegevuste elluviimiseks⁷⁰. Tagliavini raport võttis aluseks Rahvusvahelise Kohtu välja töötatud “efektiivse kontrolli testi”, mille kohaselt on riik vastutav mitteriikliku toimija käitumise eest, kui riik on andnud konkreetseid korraldusi vastavate tegude toimepanemiseks.⁷¹ Ehk teisisõnu: kui leiab tõestamist, et riik “osales operatsioonide planeerimises, juhtimises, toetamises ja toimepanemises”.⁷² Latt on seatud kõrgele ja teistel on väga raske tõestada, et riik on andnud konkreetseid korraldusi (üldjuhul teeb riik pingutusi, et varjata selliste korralduste andmist). Seetõttu ei ole üllatav, et Tagliavini raport ei pidanud tõestatuks Venemaa juhtimist ja kontrolli Lõuna-Osseetia üle lähtuvalt efektiivse kontrolli testist.

ÜRO harta artiklist 2(4) tulenev relvastatud jõu kasutamise keeld on kahtlemata kehtiv Georgia ja Venemaa suhetes. Samuti oli Georgial õigus teostada individuaalset ja kollektiivset enesekaitset, toetudes ÜRO harta

⁶⁶ *Ibid.*, pp. 252–262.

⁶⁷ *Ibid.*, pp. 254–256. Reaalsele rünnakule eelneva enesekaitse õiguspärasuse kohta vt nt **Nolte, G.; Randelzhofer, A.** 2012. Article 51. – The Charter of the United Nations: A Commentary. Ed. by Simma, B.; Khan, D.-E.; Nolte, G.; Paulus, A. Oxford: Oxford University Press, Vol. I, pp. 1421–1424.

⁶⁸ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 258–262.

⁶⁹ UN Doc. A/56/10 (2001), Article 8.

⁷⁰ Vt lähemalt nt **Värk, R.** 2012. Riigi vastutus mitteriiklike terroristlike rühmituste eest. – *Juridica*, nr 2, lk 101–107.

⁷¹ **Nicaragua** 1986, para. 115.

⁷² *Ibid.*, para. 86.

artiklile 51. Vastav õigus tulenes asjaolust, et Venemaa tegevus Georgia suunal kujutas endast relvastatud rünnakut, sest Venemaa relvastatud jõu kasutamine ei olnud kooskõlas rahvusvahelise õigusega, nagu on näidatud järgmises punktis.

5. Venemaa sõjalise tegevuse õiguspärasus

Kui Georgia nimetas Venemaa tegevust agressiooniks, siis Venemaa arvas toimus rahuoperatsioon (täpne terminoloogia on varieerunud erinevates allikates), mida õigustati nii rahvusvahelise õiguse kui ka moraalse vastutusega.⁷³ Georgia-Venemaa konflikti üheksandal aastapäeval kirjutas Dmitri Medvedev (konfliktiaegne Venemaa president) sotsiaalmeedias, et “barbaarsus tuli peatada” ja “Venemaa viis ellu rahujõustamise operatsiooni”, sest “meie kohustus oli kaitsta oma kodanikke, sh Lõuna-Ossetia elanikke, kellel oli Venemaa passid, ja meie rahuvalvajaid”.⁷⁴ See postitus võtab lühidalt ja adekvaatselt kokku Venemaa seisukoha kõnealusel konfliktist ja sellesse sekkumise juriidilistest alustest. Ka Julgeolekunõukogule saadetud teates toetus Venemaa enesekaitsele, mida teostati rahuvalvajate ja kodanike kaitseks.⁷⁵ Üldiselt ei leidnud Venemaa juriidilised argumendid mõistmist poliitilisel tasandil ega akadeemilistes ringkondades.⁷⁶

Enne nende aluste analüüsi juurde asumist on huvitav märkida, et Venemaa võttis 2008. aasta jaanuaris vastu uue välispoliitika kontseptsiooni, milles rõhutati korduvalt rahvusvahelise õiguse rolli rahumeelsete ja vastastikku kasulike suhete tagamisel ning Venemaa kavatsust austada rahvusvahelist õigust.⁷⁷ Jah, Venemaa kasutas juriidilisi argumente samamoodi nagu läänemaailmgi, kuid rahvusvahelist õigust tõlgendati omasoodu ja kasutusele võetud argumendid olid kahtlase väärtusega.

⁷³ Vt lähemalt nt **Allison, R.** 2008. Russia resurgent? Moscow’s Campaign to ‘Coerce Georgia to Peace’. – *International Affairs*, Vol. 84, No. 6, pp. 1145–1171.

⁷⁴ **Dmitry Medvedev.** 8 August 2017.

<<https://www.facebook.com/Dmitry.Medvedev/posts/10154601338546851>> (30.09.2018).

⁷⁵ UN Doc. S/2008/545 (2008).

⁷⁶ Venemaa juriidiliste argumentide soodsa kajastuse kohta vt nt **Petro, N. N.** 2009. The Legal Case for Russian Intervention in Georgia. – *Fordham International Law Journal*, Vol. 32, pp. 1524–1549.

⁷⁷ **Foreign Policy Concept of the Russian Federation**, 12 January 2008.

<<http://en.kremlin.ru/supplement/4116>> (30.09.2018).

5.1. Rahuvalvejõudude kaitse

Venemaa väide vajadusest teostada enesekaitset rahuvalvejõudude kaitstes on kõige realistlikum juriidiline argument oma sõjalise tegevuse põhjendamiseks. Riigil on õigus kasutada relvastatud jõudu, kui rünnatakse tema relvajõudusid, ja seda ka juhul, kui need viibivad väljaspool riigi territooriumi. Peaassamblee agressiooni definitsioon ütleb, et agressiooniks on muuhulgas “ühe riigi relvajõudude rünnak teise riigi maa-, mere- või õhujõudude /.../ vastu”.⁷⁸ Relvajõud on “riiklikud vahendid”⁷⁹, mis on alati kaitstud⁸⁰, ja Rahvusvaheline Kohus on öelnud, et isegi ühe sõjalaeva ründamine võib anda õiguse enesekaitse teostamiseks.⁸¹ Rahuvalvejõudude puhul võib tekkida küsimus, kas sõjalised üksused jäävad oma olemuselt riiklikeks või muutuvad rahvusvahelisteks. Kas rahuvalvejõudude ründamine oli mõeldud laiemas mõttes rahuoperatsiooni ründamisena või kitsamas mõttes neid saatva riigi ründamisena? Selline eristamine on keeruline ja mõneti ka kunstlik.⁸²

Kui Georgia alustas pealetungi 7. augustil, kandsid kahju ka Venemaa rahuvalvejõud, kuid ühese vastuseta jääb küsimus, kas need kaotused tekkisid (1) Georgia rünnaku tulemusena, (2) kaasneva kahjuna või (3) põhjusel, et Georgia oli sunnitud vastama Venemaa rahuvalvejõudude rünnakule. Georgia ja Venemaa tunnistasid Tagliavini raporti koostajatele, et Venemaa rahuvalvejõud osalesid tulevahetuses algusest peale, kuid jäid eriarvamusele põhjuste suhtes. Venemaa väitis, et Georgia oli rünnanud rahuvalvejõudusid, kes olid sunnitud kasutama jõudu enesekaitseks, aga Georgia väitis

⁷⁸ UN Doc. GA Res 3314 (XXIX) (1974), Article 3(d).

⁷⁹ Vt ka **Lott, A.** 2012. The Tagliavini Report Revisited: Jus ad Bellum and the Legality of the Russian Intervention in Georgia. – International and European Security Law, Vol. 28, No. 74, pp. 17–20.

⁸⁰ **Nolte, Randelzhofer** 2012, pp. 1411–1412.

⁸¹ **Oil Platforms** 2003, para. 72.

⁸² Samamoodi ei ole ühest vastust küsimusele, kuidas jaguneb rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel osalevate relvajõudude käitumise eest vastutus juhtriikide või rahvusvaheliste organisatsioonide ja relvajõudusid saatvate riikide vahel. Näiteks, kui ÜRO mandaadi alusel toimuva operatsiooni raames panevad mingi riigi relvajõud toime õigusrikkumise, siis kas selle eest vastutab ÜRO või vastav riik. Küsimust on lahendatud juhtumipõhiselt, uurides käsuõiguse delegeerimise ulatust relvajõudusid saatva riigi ja operatsiooni juhtiva organisatsiooni või juhtriigi vahel. Nt Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et KFOR-i koosseisus osalenud Briti relvajõudude käitumine oli omistatav pigem ÜRO-le (sellega kaasneb ka vastutus) kui Ühendkuningriigile. **Behrami and Behrami v. France**, Admissibility, Grand Chamber, 2 May 2007, App. No. 71412/01; **Saramati v. France, Germany and Norway**, Admissibility, Grand Chamber, 2 May 2007, App. No. 78166/01.

vastupidist. Kokkuvõttes möönis Tagliavini raport, et ei õnnestunud üheselt kindlaks teha, kelle versioon asjade käigust oli tõene.⁸³

Kui võtta aluseks stsenaarium, et Georgia relvajõud ründasid esimesena Venemaa rahuvalvejõudusid, mitte ei reageerinud nende rünnakule, siis tekkis Venemaa rahuvalvejõududel õigus teostada enesekaitset. Seejuures tuleb teha vahet, kas räägitakse relvajõudude õigusest kasutada relvastatud jõudu nende vastu suunatud rünnaku tagasilöömiseks ja lõpetamiseks (üksuse enesekaitse) või ühe riigi õigusest teostada enesekaitset teise riigi vastu (riigi enesekaitse).⁸⁴ Olenevalt olukorrast võivad üksuse ja riigi enesekaitse esineda samal ajal. Tagliavini raport kinnitas rahuvalvejõudude võimalikku õigust enesekaitsele⁸⁵, kuid jäi põhjendatult skeptiliseks, kuidas sai rahuvalvejõudude kaitsmise vajadus õigustada viiepäevast laiaulatuslikku Venemaa sõjalist operatsiooni Georgia vastu⁸⁶.

Enesekaitse peab olema vajalik ja proportsionaalne, kuid Venemaa sõjalist operatsiooni rahuvalvejõudude kaitseks on väga keeruline selliseks pidada. Muidugi on vajalikkus ja proportsionaalsus paindlikud kriteeriumid, kuid kusagil on piirid.⁸⁷ Enesekaitse ei pea olema suunatud ainult esmase rünnaku korraldanud üksustele, see võib ulatuda geograafiliselt kaugemale esmase rünnaku toimumise kohast (mõistlikkuse piires)⁸⁸, selles ei pea kasutama samu sõjapidamise viise ja vahendeid nagu vastane, selles põhjustatav kahju ei pea olema samaväärne esmase rünnakuga (enesekaitse põhjustab tihti rohkem kahju) jne. Venemaa relvajõud viisid ellu sõjalisi operatsioone Georgia vastu ka väljaspool Lõuna-Osseetiat (nt Abhaasias ja Mustal merel)⁸⁹, mis tekitab põhjendatud küsimuse nende vajalikkusest enesekaitseks. Venemaa väitis, et 7. augusti Georgia pealetungis sai surma kaks ja haavata seitse rahuvalvejõudude liiget⁹⁰, ning Georgia esitatud andmete kohaselt sai järgnenud viiepäevase sõjategevuse tulemusena surma 410 ja

⁸³ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 252, 265.

⁸⁴ Vt ka **Dinstein, Y.** 2011. *War, Aggression and Self-Defence*. 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 331–332.

⁸⁵ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, p. 270.

⁸⁶ *Ibid.*, pp. 271–275.

⁸⁷ Vt nt **Gray, C.** 2018. *International Law and the Use of Force*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, pp. 157–165.

⁸⁸ Rahvusvaheline Kohus on öelnud, et lennujaamade ja asulate hõivamine sadade kilomeetrite kaugusel riigipiirist ei tundu vajaliku ja proportsionaalse reaktsioonina relvastatud piiriintsidentidele. **Armed Activities** 2005, para. 147.

⁸⁹ Vt nt **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, p. 273.

⁹⁰ *Ibid.*, p. 221.

haavata 1747 inimest⁹¹. Need faktid seavad kahtluse alla Venemaa väidetava enesekaitse proportsionaalsuse. Julgeolekunõukogu kohtumisel püüdis Venemaa põhjendada oma laiaulatuslikke sõjalisi operatsioone. Näiteks väideti, et Mustal merel toimunud operatsioonid olevat olnud vajalikud rahuvalvejõudude ja kodanike kaitseks ja võimaliku humanitaarabi tagamiseks ning et Abhaasias oli vaja ennetada Georgia rünnakut.⁹² Venemaa väited ei leidnud positiivset vastukaja. Mitmed riigid väljendasid selgelt arvamust, et Venemaa tegevus on ebavajalik ja ebaproportsionaalne.⁹³

Kokkuvõttes on kaheldav, kas Venemaal oli õigust hakata teostama enesekaitset, ehk teisisõnu, kas oli toimunud relvastatud rünnak rahuvalvejõudude vastu. Isegi siis, kui selline õigus eksisteeris, ei vastanud järgnenud Venemaa sõjaline operatsioon rahvusvahelisest õigusest tulenevale vajalikkuse ja proportsionaalsuse nõudele.

5.2. Kodanike kaitse

Riigid on kodanike kaitseks välismaal kasutanud relvastatud jõudu ka varem.⁹⁴ Venemaa konstitutsioon ütleb, et riik garanteerib kodanike kaitse ka välismaal.⁹⁵ Sarnase sätte võib leida paljudest konstitutsioonidest⁹⁶ ja ennekõike peetakse selle all silmas, et riik tagab vajadusel oma kodanikele välismaal konsulaarabi või diplomaatilise kaitse. Venemaa välispoliitiline kontseptsioon täpsustab⁹⁷, et kodanike ja kaasmaalaste (etniliste venelaste) õigused ja huvid tagatakse ka välismaal, ning sõjalises doktriinis öeldakse konkreetselt⁹⁸, et kodanike kaitseks välismaal võidakse kasutada relvajõudusid (kuigi kooskõlas rahvusvahelise õiguse tunnustatud normide ja printsiipide ning rahvusvaheliste lepingutega). Venemaa president esines 8. augustil 2008 sõnavõtuga, milles selgitas olukorda ja Venemaa relvajõudude

⁹¹ *Ibid.*, p. 273.

⁹² UN Doc. S/PV.5953 (2018), p. 9.

⁹³ *Ibid.*, pp. 6, 11, 15; UN Doc. S/PV.5961 (2008), pp. 6, 9.

⁹⁴ Üks põhjalikumaid käsitlusi sel teema on olnud **Ronzitti, N.** 1985. *Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.

⁹⁵ **Конституция Российской Федерации**, 12 декабря 1993, статья 61(2),

⁹⁶ Eesti põhiseadus ütleb samuti, et "Eesti riik kaitseb oma kodanikke ka välisriikides". **Eesti Vabariigi põhiseadus**, 26. juuni 1992, jõustunud 3. juuli 1992, viimane redaktsioon 13. august 2015, § 13 lg 1.

⁹⁷ **Концепция внешней политики Российской Федерации**, 30 ноября 2016, абзац 3(з).

⁹⁸ **Военная доктрина Российской Федерации**, 25 декабря 2014, абзац 22.

osalust Lõuna-Osseetias ning ütles, et tal on põhiseaduslik kohustus kaitsta Venemaa kodanike elusid ja väärikust, olenemata nende asukohast.⁹⁹

Kui analüüsida juhtumeid, kus sekkumise põhjenduseks on toodud kodanike kaitse välismaal, siis ilmneb, et sellist vajadust on kasutatud lisa-argumendina ja tihti suitsukattena tõelistele, pigem egoistlikele põhjustele, miks kasutada relvastatud jõudu teises riigis. Vastuoluliste näidetena võib tuua Ameerika Ühendriikide sekkumised Grenadas (1983) ja Panamas (1989), kus sõjalise operatsiooni tulemusena kukutati võimul olnud valitsus.¹⁰⁰ Kuigi mõned riigid on sellise sekkumise vormi kirjutanud välispoliitilisse või sõjalisel doktriini, ei tunnusta praegune rahvusvaheline õigus üldist õigust kasutada relvastatud jõudu kodanike kaitseks välismaal.¹⁰¹ Põhjuseid võib välja tuua mitmeid: näiteks on relvastatud jõudu võimalik liiga kergesti kuritarvitada, seda saavad tegelikkuses kasutada vähesed riigid, vajalikud alused selle kasutamiseks on võimalik ise luua. Ka Tagliavini raportis leiti, et rahvusvahelises õiguses puudub eraldiseisev õigus kasutada relvastatud jõudu kodanike kaitseks välismaal.¹⁰²

Praktikas on aktsepteeritud kodanike evakueerimist ekstreemoludes (näiteks kodusõja keerisesse jäänud kodanike päästmiseks korraldatud ja relvajõudude elluviidud operatsioonid). Isegi sellistel juhtudel ei taha riigid otsesõnu öelda, et tegemist on õigusliku erandiga relvastatud jõu kasutamise keelu suhtes, vaid nad lihtsalt ei kritiseeri riike, kes on selliseid operatsioone korraldanud. Riikide praktika ja erialase kirjanduse põhjal võib välja tuua kolm tingimust, mis peaksid evakuaatsioonioperatsioonide puhul olema täidetud.¹⁰³ Esiteks, kodanikud peavad olema vahetus ohus. Teiseks, asukohariik ei suuda või ei taha tagada nende turvalisust. Kolmandaks, relvastatud jõu kasutamine piirdub üksnes meetmetega, mis on ohu eest kaitsmiseks otseselt vajalikud. Eeldatakse lühiajalisi ja piiratud ulatusega sisse-ja-väljaoperatsioone, kusjuures on lubamatu asukohariigi territooriumi okupeerimine, valitsuse kukutamine vms. Heaks näiteks on siin Iisraeli relvajõudude

⁹⁹ **Заявление в связи с ситуацией в Южной Осетии.** – Президент России, 8 августа 2008. <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1042>> (30.09.2018).

¹⁰⁰ **Gray** 2018, pp. 166–167.

¹⁰¹ **Nolte, Randelzhofer** 2012, p. 1413.

¹⁰² **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 286–287.

¹⁰³ Riigid leidsin need tingimused ühest varasemast kirjatükist ja hakkasid neid kasutama juhistena. **Waldock, C. H. M.** 1952. The Regulation of the Use of Force by Individual States in International Law. – *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International*, Vol. 81, No. 2, p. 467.

korraldatud Entebbe operatsioon (1976).¹⁰⁴ Palestiinlased kaaperdasid lennukompanii Air France lennuki, mille pardal oli 248 reisijat. Lennuk maandati Entebbe lennuväljal Ugandas ning peatselt vabastati reisijad, kes ei olnud juudid või Iisraeli kodanikud (v.a piloot). Lennukisse jäi veel aga üle saja juudi või Iisraeli kodaniku, kelle vabastamise eest nõudsid kaaperdajad oma kaaslaste vabastamist Iisraeli vanglatest. Uganda valitsus ei aidanud olukorda lahendada, vaid soosis selle jätkumist. Seetõttu otsustas Iisrael korraldada sõjalise operatsiooni pantvangide vabastamiseks. See oli eesmärgi arvestades edukas, kuigi ohvrite hulgas oli kolm pantvangi ja üks Iisraeli sõjaväelane (lisaks said surma kõik pantvangistajad ja 45 Uganda sõjaväelast). Operatsioon kestis 90 minutit.

Nõukogude Liit leidis, et relvastatud jõu kasutamine kodanike kaitseks välismaal ei ole lubatud rahvusvahelises õiguses. Peaassamblee agressiooni definitsiooni ettevalmistamisel leidis Nõukogude Liit, et kodanike elude ja vara kaitse ei õigustanud relvastatud jõu kasutamist.¹⁰⁵ Oma eitavat seisukohta esitas Nõukogude Liit korduvalt ka Julgeolekunõukogus.¹⁰⁶ Nõukogude Liidu lagunemine tähendas, et hulk venelasi leidis ennast väljaspool Venemaad. See asjaolu sundis Venemaad ümber hindama oma varasemat suhtumist ja nii on Venemaa vähemalt alates 1995. aastast väitnud erineval viisil, et ta on valmis kasutama relvastatud jõudu oma kodanike kaitseks välismaal (esmalt viidati endise Nõukogude Liidu territooriumile, kuid hiljem see piirang kadus). Kui Rahvusvahelise Õiguse Komisjon¹⁰⁷ kodifitseeris diplomaatilise kaitse põhimõtteid, toimus 2000. aastal diskussioon teemal, kas diplomaatiline kaitse hõlmab ka relvastatud jõu kasutamist kodanike kaitseks välismaal. Seda ideed toetas ainult kaks eksperti, sh Venemaalt valitud Igor Lukashuk, kes leidis, et vastav õigus on osa enesekaitsest, nagu see on sätestatud ÜRO harta artiklis 51, sest elanikkond (sh välismaal viibivad kodanikud) on teine oluline riigi element territooriumi kõrval.¹⁰⁸ Seega, jõu kasutamine kodanike kaitseks välismaal ei ole eraldiseisev õigus, vaid osa tavapärasest enesekaitsest. See ei ole üllatav, sest ka teised riigid on pidanud

¹⁰⁴ **Dinstein** 2011, pp. 257–259.

¹⁰⁵ **Ronzitti** 1985, p. 50.

¹⁰⁶ Nt UN Doc. S/PV.1942 (1976), para. 195 (eespool käsitletud Entebbe juhtumi kohta).

¹⁰⁷ Peaassamblee alluvuses tegutsev organ, mis koosneb 34 rahvusvahelise õiguse eksperdist, kes valitakse viieks aastaks, ning mille ülesanne on aidata kaasa rahvusvahelise õiguse arendamisele ja kodifitseerimisele.

¹⁰⁸ **Yearbook of the International Law Commission** 2000. Vol. I, pp. 52–53.

veenvamaks põhjendada sellist relvastatud jõu kasutamist laiendatud enesekaitsega.¹⁰⁹

Lisaks sellele, et relvastatud jõu kasutamine kodanike kaitseks välismaal on õiguslikus mõttes küsitav, on selle kontseptsiooni kasutamine Georgia-Venemaa konfliktis seotud lisaprobleemidega. Esiteks, Venemaa sõjaline operatsioon ei olnud kodanike päästmisele suunatud vajalik ja proportsionaalne meede. Teiseks, Venemaa oli suuresti ise loonud võimaluse ja n-ö vajaduse oma kodanikke välismaal kaitsta, sest ta jagas soovijatele alates 1990. aastate algusest Venemaa kodakondsust Lõuna-Osseetias ja Abhaasias (protsess intensiivistus 2008. aastal).¹¹⁰ Tõsi, nendes piirkondades oldi heameelega valmis saama Venemaa kodanikuks, sest see andis vabaduse reisida ja võimaluse Venemaal töötada (paljude perede mõni liige töötas Venemaal) jms.¹¹¹ Teadaolevalt on Venemaa kodakondsust enne ja eriti pärast konflikti ka peale sunnitud.¹¹² Samas tuleb tõdeda, et rahvusvaheline õigus jätab kodakondsuse andmise tingimused ja protsessi riigisisese õiguse reguleerida, mistõttu võib öelda, et Venemaal oli õigus anda oma kodakondsust kellele iganes (kui seda sooviti saada).¹¹³ Seda vabadust ei tohi siiski võtta absoluutsena, sest kodakondsuse jagamine võib rikkuda teiste riikide huve ja õigusi. Georgia president Saakašvili süüdistas Venemaad konkreetselt selles, et kodakondsuse jagamisega luuakse ettekääne invasiooniks.¹¹⁴ Erinevate allikate põhjal on pakutud, et enne konflikti algust olid 50–80% Abhaasia elanikke ja kuni 95% Lõuna-Osseetia elanikke Venemaa kodanikud.¹¹⁵ Ka president Medvedev ütles 8. augusti sõnavõtus, et enamik Lõuna-Osseetia elanikke on Venemaa kodanikud.¹¹⁶

¹⁰⁹ **Cassese, A.** 2005. Article 51. – La Charte des Nations Unies: Commentaire article par article. Ed. by Cot, J.-P.; Pellet, A.; Forteau, M. 3e édition. Paris: Economica, p. 1350.

¹¹⁰ Vt lähemalt **Nagashima, T.** 2017. Russia's Passportization Policy toward Unrecognized Republics: Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria. – Problems of Post-Communism.

¹¹¹ **Petro** 2009, p. 1534.

¹¹² **South Ossetian police tell Georgians to take a Russian passport, or leave their homes.** – The Telegraph, 30 August 2008.

<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2651836/South-Ossetian-police-tell-Georgians-to-take-a-Russian-passport-or-leave-their-homes.html>> (30.09.2018).

¹¹³ Vt ka **Cutts, N. M. S.** 2007. Enemies Through the Gates: Russian Violations of International Law in the Georgia/Abkhazia. – Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 40, pp. 299–302.

¹¹⁴ **Georgia Acted in Self-Defense** 2008. – The Wall Street Journal. 2 December.

<<https://www.wsj.com/articles/SB122817723737570713>> (30.09.2018).

¹¹⁵ **Petro** 2009, p. 1534.

¹¹⁶ **Заявление в связи с ситуацией в Южной Осетии.**

Tagliavini raportis leiti, et Venemaal puudus õigus kasutada relvastatud jõudu oma kodanike kaitseks Lõuna-Osseetias ja Abhaasias.¹¹⁷ Üheks argumendiks oli asjaolu, et tegemist oli uute kodanikega, kellel puudus tõeline suhe Venemaaga. Tagliavini raporti koostajad toetusid Rahvusvahelise Kohtu lahendile, kus hinnatati riigi õigust teostada diplomaatilist kaitset, ja leiti, et riik võib kaitsta kodanikke, kellel on tõeline suhe riigiga. Seega ei ole formaalne kodakondsus piisav argument.¹¹⁸ Samas tuleb arvestada, et kõnealune lahend on algusest peale tekitanud riikides ja autorites vastuolulisi tundeid ning sellele ei tasu seetõttu anda määravat tähendust. Väga raske on hinnata Lõuna-Osseetia elanike tõelist suhet Venemaaga (mis võib etnilistel ja faktilistel põhjustel olla kaalukam kui Georgial) või võtta arvesse kodanikuks olnud aega. Julgeolekunõukogu kohtumistel tõstatas kodakondsuse jagamise teema ainult Ühendkuningriik, kes piirdus tõdemusega, et paljud Lõuna-Osseetia ja Abhaasia elanikud olid alles hiljuti saanud Venemaa kodanikeks ega olnud kunagi elanud Venemaal.¹¹⁹ Ameerika Ühendriigid, kes olid üks suuremaid Venemaa kriitikuid, ei laskunud relvastatud jõu kasutamise aluste õiguspärasuse diskussiooni, vaid leidsid, et arvestades Venemaa sõjalise operatsiooni ulatust, ei saa seda põhjendada rahuvälisjõudude ja kodanike kaitsega (vajalikkuse ja proportsionaalsuse tingimused on täitmata).¹²⁰

Kokkuvõttes on keeruline nõustuda sellega, et Venemaal oli õigus kasutada relvastatud jõudu oma kodanike kaitseks Lõuna-Osseetias ja Abhaasias. Seda on lihtsam vaidlustada põhjusel, et riigil ei olegi kõnealust õigust (kasutada on konsulaarabi ja diplomaatiline kaitse) või et Venemaa sõjaline operatsioon ei olnud vajalik ja proportsionaalne meede sellise kaitse tagamiseks. Lõuna-Osseetia ja Abhaasia elanike Venemaa kodakondsuse vaidlustamine on vähem perspektiivikas viis Venemaa sõjalise operatsiooni õigusi vaidlustada.

6. Kokkuvõte

Georgia-Venemaa konflikt tõstatas tavapärase küsimuse relvastatud jõu kasutamise õiguspärasusest rahvusvahelistes suhetes. Georgiat nähti enamasti ohvrina ja tema eesmärgid olid teistele riikidele rohkem mõistetavad,

¹¹⁷ **Tagliavini Report** 2009, Vol. II, pp. 288–289.

¹¹⁸ **Nottebohm** (Lichtenstein v. Guatemala), Second Phase, ICJ Reports (1955) 4, p. 22.

¹¹⁹ UN Doc. S/PV.5961 (2008), p. 10.

¹²⁰ UN Doc. S/PV.5953 (2008), p. 6; UN Doc. S/PV.5961 (2008), p. 9.

mistõttu ei näinud Georgia eriti vaeva oma tegevuse õiguspärasuse tõestamisega. Georgia ütles, et relvastatud jõudu kasutati enesekaitseks, sest oli vaja tagasi lüüa Lõuna-Osseetia rünnakud, mida toetas Venemaa. Georgia otsus alustada 7. augustil pealetungi Lõuna-Osseetiale võib olla poliitiliselt ja sõjaliselt küsitav, kuid õiguslikult on seda võrdlemisi lihtsalt võimalik põhjendada. Venemaa tegevus oli märksa problemaatilisem ja ka rahvusvaheline kogukond suhtus sellesse valdavalt kriitiliselt. Seda arvestades ei ole üllatav, et Venemaa nägi rohkem vaeva oma sõjalise operatsiooni õigustamisega. Läänemaaailma eeskujul kasutas ka Venemaa rahvusvahelise õiguse argumenti, kuid tema argumendid jäid nõrgaks või olid liiga absurd-sed tegelikku olukorda arvestades. Venemaa tõi ametlikult välja kaks alust, miks tema sõjaline operatsioon oli õiguspärane: kaitsta rahuvalvejõudusid ja kaitsta kodanikke. Kõige rohkem õiguslikku ja faktilist potentsiaali oli rahuvalvejõudude enesekaitse väitel, sest rünnaku alla sattunud sõjalisel üksusel on õigus ennast kaitsta. Seevastu relvastatud jõu kasutamine kodanike kaitseks välismaal ei ole õiguspärane kehtivas rahvusvahelises õiguses (v.a evakuaatsioonioperatsioonid). Olenemata nimetatud aluste võimalikust õiguspärasusest, ei olnud Venemaa käitumine ikkagi kooskõlas rahvusvahelise õigusega, sest viiepäevane ulatuslik sõjaline operatsioon Georgia erinevates piirkondades ei vastanud nõudele, et enesekaitse peab olema vajalik ja proportsionaalne.

Kirjandus

- Address by Sergey V. Lavrov, Foreign Minister of the Russian Federation at the 63rd Session of the UN General Assembly**, 27 September 2008.
 <http://www.un.org/ga/63/generaldebate/pdf/russia_en.pdf> (30.09.2018).
- Agreement on a Ceasefire and Separation of Forces**, 14 May 1994, Moscow.
- Agreement on Further Development of the Process of Peaceful Settlement of the Georgian-Ossetian Conflict and the Joint Control Commission**, 31 October 1994.
- Agreement on Principles of Settlement of the Georgian-Ossetian Conflict**, Sochi, 24 June 1992.
- Allison, R.** 2008. Russia resurgent? Moscow's Campaign to 'Coerce Georgia to Peace'. – *International Affairs*, Vol. 84, No. 6.
- Annex 1 to Protocol 3 of the Joint Control Commission Session**, 12 July 1992.
- Armed Activities on the Territory of the Congo** (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, ICJ Reports (2005) 168.
- Behrami and Behrami v. France**, Admissibility, Grand Chamber, 2 May 2007, App. No. 71412/01.
- Cassese, A.** 2005. Article 51. – *La Charte des Nations Unies: Commentaire article par article*. Ed. by. Cot, J.-P.; Pellet, A.; Forteau, M. 3e édition. Paris: Economica.

- Countries that recognized South Ossetia's and Abkhazia's independence.** – TASS, 29 May 2018.
<<http://www.tass.com/world/1007058>> (30.09.2018).
- Cutts, N. M. S.** 2007. *Enemies Through the Gates: Russian Violations of International Law in the Georgia/Abkhazia.* – Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 40.
- Diasamidze, T.** 2011. *Regional Conflicts in Georgia (Autonomous Oblast of South Ossetia, Autonomous SSR of Abkhazia, 1989–2011): The Collection of Political-Legal Acts.* Tbilisi: Regionalism Research Centre.
- Dinstein, Y.** 2011. *War, Aggression and Self-Defence.* 5th edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dmitry Medvedev.** 8 August 2017.
<<https://www.facebook.com/Dmitry.Medvedev/posts/10154601338546851>> (30.09.2018).
- Dörr, O.; Randelzhofer, A.** 2012. Article 2(4). – *The Charter of the United Nations: A Commentary.* Vol. I. Ed. by Simma, B.; Khan, D.-E.; Nolte, G.; Paulus, A. Oxford: Oxford University Press.
- Eesti Vabariigi põhiseadus,** 26. juuni 1992, jõustunud 3. juuli 1992, viimane redaktsioon 13. august 2015.
- Facon, I.** 2006. *Integration or Retrenchment? Russian Approaches to Peacekeeping.* – *Major Powers and Peacekeeping: Perspectives, Priorities and the Challenges of Military Intervention.* Ed. by. Utley, R. E. London: Routledge.
- Foreign Policy Concept of the Russian Federation,** 12 January 2008.
<<http://en.kremlin.ru/supplement/4116>> (30.09.2018).
- Georgia Acted in Self-Defense.** – *The Wall Street Journal,* 2 December 2008.
<<https://www.wsj.com/articles/SB122817723737570713>> (30.09.2018).
- Gray, C.** 1992. *Self-determination and the Break-up of the Soviet Union.* – *Yearbook of European Law,* Vol. 12.
- Gray, C.** 2018. *International Law and the Use of Force.* 4th edition. Oxford: Oxford University Press.
- Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia.** 2009 Report. Volume I–III.
<http://www.mpil.de/en/pub/publications/archive/independent_international_fact.cfm> (30.09.2018).
- Laaneots, A.** 2014. *Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed.* – ENDC Occasional Papers, nr 1.
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons,** Advisory Opinion, ICJ Reports (1996) 226.
- Lott, A.** 2012. *The Tagliavini Report Revisited: Jus ad Bellum and the Legality of the Russian Intervention in Georgia.* – *International and European Security Law,* Vol. 28, No. 74.
- Memorandum on Measures to Provide Security and Strengthen Mutual Trust between the Parties to the Georgian-Ossetian Conflict,** Tskhinvali, 17 April 1996.
- Memorandum on Necessary Measures to be Undertaken in order to Ensure Security and Strengthening of Mutual Trust between the Parties to the Georgian-Ossetian Conflict,** Tskhinvali, 16 May 1996.

- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua** (Nicaragua v. United States of America), Merits, ICJ Reports (1986) 14.
- Nagashima, T.** 2017. Russia's Passportization Policy toward Unrecognized Republics: Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria. – Problems of Post-Communism.
- Nolte, G.** 2001. The Limits of the Security Council's and Its Functions in the International Legal System: Some Reflections. – The Role of International Law in International Politics. Ed. by Byers, M. Oxford University Press.
- Nolte, G.; Randelzhofer, A.** 2012. Article 51. – The Charter of the United Nations: A Commentary. Vol. I. Ed. by Simma, B.; Khan, D.-E.; Nolte, G.; Paulus, A. Oxford: Oxford University Press.
- Nottebohm** (Lichtenstein v. Guatemala), Second Phase, ICJ Reports (1955) 4.
- Oil Platforms** (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Judgment, ICJ Reports (2003) 161.
- Petro, N. N.** 2009. The Legal Case for Russian Intervention in Georgia. – Fordham International Law Journal, Vol. 32.
- Ronzitti, N.** 1985. Rescuing Nationals Abroad Through Military Coercion and Intervention on Grounds of Humanity. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Saakashvili Vows to Gain Control over South Ossetia "Soon".** – Civil Georgia, 10 July 2004.
<<https://civil.ge/archives/115625>> (30.09.2018).
- Saramati v. France, Germany and Norway**, Admissibility, Grand Chamber, 2 May 2007, App. No. 78166/01.
- Six-Point Ceasefire Plan.** – Civil Georgia, 12 August 2004.
<<https://civil.ge/archives/117441>> (30.09.2018).
- South Ossetian police tell Georgians to take a Russian passport, or leave their homes.** – The Telegraph, 30 August 2008.
<<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/georgia/2651836/South-Ossetian-police-tell-Georgians-to-take-a-Russian-passport-or-leave-their-homes.html>> (30.09.2018).
- UN Doc. GA Res 46/241 (1992).
- UN Doc. GA Res 3314 (XXIX) (1974).
- UN Doc. SC Res 934 (1994).
- UN Doc. SC Res 937 (1994).
- UN Doc. SC Res 1554 (2004)
- UN Doc. SC Res 1615 (2005).
- UN Doc. SC Res 1666 (2006).
- UN Doc. SC Res 1808 (2008).
- UN Doc. A/51/62 (1996).
- UN Doc. A/56/10 (2001).
- UN Doc. S/1996/74 (1996).
- UN Doc. S/2006/771 (2006).
- UN Doc. S/2007/588 (2007).
- UN Doc. S/2008/38 (2008).
- UN Doc. S/2008/480 (2008).
- UN Doc. S/2008/219 (2008).
- UN Doc. S/2008/480 (2008).

- UN Doc. S/2008/545 (2008).
 UN Doc. S/PV.1942 (1976).
 UN Doc. S/PV.5951 (2008).
 UN Doc. S/PV.5952 (2008).
 UN Doc. S/PV.5953 (2008).
 UN Doc. S/PV.5961 (2008).
- Värk, R.** 2001. Riikide enesekaitse ja kollektiivse julgeolekusüsteemi võimalikkusest terroristlike mitteriiklike rühmituste kontekstis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Värk, R.** 2007. Kollektiivne enesekaitse: ajalugu, teooria ja praktika. – Acta Societatis Martensis, nr 3.
- Värk, R.** 2012. Riigi vastutus mitteriiklike terroristlike rühmituste eest. – Juridica, nr 2.
- Värk, R.** 2013. Julgeolekunõukogu roll enesekaitse teostamisel. – KVÜÕA toimetised, nr 17.
- Värk, R.** 2017. Declared and Undeclared Wars. – Journal on Baltic Security, Vol. 3, No. 1.
- Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni harta**, San Francisco, 26. juuni 1945, jõustunud 24. oktoobril 1945.
- Vienna Convention on the Law of Treaties**, 23 May 1969, entry into force 27 January 1980, 1155 UNTS 331.
- Waldock, C. H. M.** 1952. The Regulation of the Use of Force by Individual States in International Law. – Recueil des Cours de l'Académie de Droit International, Vol. 81, No. 2.
- Yearbook of the International Law Commission** 2000. Vol. I.
- Военная доктрина Российской Федерации**, 25 декабря 2014.
- Заявление в связи с ситуацией в Южной Осетии**. – Президент России, 8 августа 2008.
 <<http://kremlin.ru/events/president/transcripts/1042>> (30.09.2018).
- Конституция Российской Федерации**, 12 декабря 1993.
- Концепция внешней политики Российской Федерации**, 30 ноября 2016.

Kapten **RENÉ VÄRK**, *doctor iuris*

Tartu Ülikooli rahvusvahelise õiguse dotsent, Kaitseväe Peastaabi üldosakonna juriidilise teenistuse nõunik

Artikli valmimist on toetanud Eesti Teadusagentuuri grant IUT20-50. Artiklis on esitatud autori isiklike seisukohti. Artiklis esinevad võõrkeelsete materjalide tõlked on autori tõlked.

MAINTAINING THE SECURITY DILEMMA IN THE SOUTH CAUCASUS: RUSSIA'S GEOSTRATEGIC INTERESTS IN GEORGIA

Lile Gvelesiani, Holger Mölder

Abstract. Following the collapse of the Soviet Union, Russia has been fuelling frozen conflicts in the South Caucasus region in order to promote instability and force security dilemmas as part of its geopolitical strategy in the former Soviet republics, geared towards maintaining its control over the post-Soviet space. Throughout the post-Cold War period, Russia has been actively involved in stirring up conflicts in the South Caucasus, sustaining interstate tensions and unsolvable security dilemmas by supporting Armenia against Azerbaijan, and the secessionist republics of Abkhazia and South Ossetia against Georgia, resulting in diminished regional cooperation and curtailing Euro-Atlantic integration. Russia's geopolitical strategy often follows the principles of the Eurasianist ideology that has identified Russia as an alternative power to the West. Owing to that, Russia's geostrategic ambitions in the South Caucasus regard the region as a critical battlefield in the status conflict between Russia and the West, with Russia actively pursuing these strategic ambitions by keeping the region in a constant state of destabilization through interstate security dilemmas and frozen conflicts.

Keywords: *South Caucasus, conflicts in post-Soviet space, Russo-Georgian war of 2008, security dilemma*

1. Introduction

After the dissolution of the Soviet Union, the security environment in the South Caucasus became highly unstable, with numerous security dilemmas emerging in the region. For decades, many of these did not experience any progress towards peace and reconciliation. These regional armed conflicts were often accompanied by interethnic violence and ethnic cleansing. In the post-Cold War period, Russia has been actively involved in fuelling conflicts in the South Caucasus and has brought about a situation of persistent instability in the region by supporting, for example, Armenia against Azerbaijan, and the secessionist republics of Abkhazia and South Ossetia against Georgia. Conflicts between the South Caucasus nations have evolved into a major issue thwarting regional cooperation and hindering the development

of cooperative security mechanisms that could bring peace and stability to the region. What is more, interethnic violence has exacerbated the refugee problem because, as a result of armed conflicts, Azerbaijanis have fled from Nagorno-Karabakh, and Georgians from South Ossetia and Abkhazia.

The Nagorno-Karabakh War that ruined the relationship between neighbouring Armenia and Azerbaijan broke out in the 1980s, during the final years of the Soviet Union, and quickly progressed into an interstate war in 1992. Although a ceasefire was established in 1994, there have been numerous instances of interstate tensions in subsequent years. In April of 2016, another military conflict, the Four-Day War, broke out between the Artsakh Defence Army, backed by Armenia, and the Azerbaijani Armed Forces. From 1991 onwards, there were several ethnic conflicts in Georgia that led to violent civil wars in the early 1990s. As a result of these civil wars, Abkhazia and South Ossetia proclaimed independent statehoods that were actively supported by Russia. After ceasefires were signed in 1992–1993, peacekeeping forces of the Commonwealth of Independent States (CIS), comprising Russian units, were deployed along the administrative borders between these secessionist republics and Georgia. However, interethnic tensions and ceasefire violations flared up again in 2004, following the Rose Revolution in Georgia. The August War of 2008 between Georgia and Russia is a direct consequence of the conflicts originating in the 1990s.

Russia has had a long history of leveraging its influence over the South Caucasus. For centuries, Russia has competed with Turkey and Iran over domination of the region. After the dissolution of the Soviet Union, the South Caucasus became part of an intensifying status conflict between Russia and the West. The geopolitical aspirations of modern Russia include the re-establishment of spheres of influence in its neighbourhood, reminiscent of the Westphalian international system prevailing in the 19th and 20th centuries, while also aiming to maintain and even enhance its influence over the post-Soviet space by encouraging security dilemmas based on misperceptions that the former nations of the Soviet Union might harbour about each other. Indeed, by employing various methods from economic and cultural influence to power demonstration, Russia has been attempting to suppress the development of the South Caucasus republics and curtail their aspirations regarding Euro-Atlantic integration.

This paper argues that due to Russia's effective strategic interference in its regional matters, the South Caucasus has not been able to establish cooperative forms of security following the end of the Cold War, remaining stranded in an anarchical security order with multiple security dilemmas.

Sustaining these security dilemmas has become the prevalent strategic tool for Russia, used for the purposes of maintaining its control over the post-Soviet space. The most prominent of these post-Cold War security dilemmas are strategic predicaments between Russia and Georgia, which emerged after the Abkhazian war in 1992, and between Azerbaijan and Armenia after the Nagorno-Karabakh War. The unstable environment resulting from these unresolved security dilemmas could be considered the decisive factor that instigated the armed conflict between Russia and Georgia in 2008.

2. Russia's Geostrategic Ambitions in the South Caucasus

The countries in the South Caucasus region are located in a geostrategically unique area, at the crossroads between Europe and Asia, serving as a strategic transit hub and offering excellent potential for their own economic development. This important gateway connects Europe with the economically prospective oil and gas rich areas of Central Asia and the Middle East through the Black Sea, the Azov Sea, and the Caspian Sea. Therefore, achieving control over the South Caucasus region has always been one of the priorities of Russian foreign and security policy.¹ Russia wields dominance in terms of its energy or military power and is intent on enhancing its influence in Armenia, Georgia, and Azerbaijan whenever possible by maintaining interstate relations in a state of constantly simmering tension in order to use this strategic corridor for controlling the Caspian hydrocarbon potential.² Despite the fact that Georgia is not rich in energy resources, it is endowed with a pivotal geostrategic location that can play a unique transit function and possesses great economic potential: 1.4% of the world's oil production flows through the Georgian territory via the Baku-Tbilisi-Ceyhan and Baku-Supsa pipelines, originating from Azerbaijan and Kazakhstan, respectively. In addition, the Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline is another important transnational infrastructure running across Georgian territory.

---

¹ **Nation, R. C.** 2015. Russia and the Caucasus. – *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 14; No. 2, pp. 1–11. <<http://connections-qj.org/article/russia-and-caucasus>> (accessed June 1, 2018).

² **Nuriyev, E.** 2015. Russia, the EU and the South Caucasus: Forging an Efficient Over-Arching Cooperative Regional Security Scheme. – *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 14, No. 2, pp. 51–63. <<http://connections-qj.org/article/russia-eu-and-south-caucasus-forging-efficient-over-arching-cooperative-regional-security>> (accessed June 1, 2018).

Owing to that, Russia considers the South Caucasus to be a strategically important transport corridor, offering significant economic benefits.³

Since the 1990s, Russia has been gradually establishing a new paradigm in its relationship with the former republics of the Soviet Union, often referring to the legacy of its imperial past.⁴ As the legitimate successor of the USSR, Russia considers the post-Soviet space as its legitimate sphere of influence and persistently lays claim to its special rights over the “near abroad”. Therefore, the colour revolutions in Georgia and in the Ukraine in the early 2000s were received painfully in Moscow because Russia viewed the consolidation of non-Russian national identities in the post-Soviet space as challenging the legitimacy of Russian influence in the former Soviet republics. Ultimately, these strategic developments led to the 2008 military intervention in Georgia because Russia’s political and security establishment was looking to “reverse the verdict on Russia’s imperial collapse”.⁵ The Kremlin perceives the dissolution of the Soviet Union as a devastating geopolitical catastrophe, upending the established world order from stable bipolarity and thrusting it into unstable multipolarity.

Consequently, Russia is striving to maintain the old balance of power system between the West and Russia’s sphere of influence, aspiring for similar hegemonic status as enjoyed by the United States, while unable to establish itself as the dominant super power.⁶ However, the ongoing status conflict between Russia and the West over the South Caucasus has led to practically unsolvable security dilemmas, which only serve to enhance instability in the region. Russia is inclined towards pursuing the status of a great power respected by other powers in a highly competitive security environment, and it does that by maintaining a sense of uncertainty that undermines regional development in the South Caucasus and the successful integration of the region into the Euro-Atlantic system.

During Putin’s presidency, significant changes were introduced in Russian foreign policy, with Russia becoming more belligerent and contemptuous toward the West.⁷ At the same time, Putin’s foreign policy doctrine became

---

³ *Ibid.*

⁴ **Mankoff** 2009,

⁵ *Ibid.*, p. 296.

⁶ **Makarychev** 2014.

⁷ **Novikova, G.** 2015. The South Caucasus between Russia and the West: How Pragmatic are the Stakeholders’ Approaches. – *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 14, No. 2, pp. 37–50.

increasingly influenced by the ideology of Eurasianism⁸, with its emphasis on re-establishing its right of control over the so-called “near abroad” as a legacy from the Soviet Union.⁹ For example, Vladislav Surkov, one of the Kremlin’s top strategists, talks about the objective of modernisation without Westernisation, which is closely linked to the concepts promoted by the Eurasianist movement.¹⁰ As a result, today’s Russia may be even more precarious and oriented towards offensive action in its neighbourhood.

Eurasianism, influenced by the Slavophile ideas of the 19th century, emerged in the 1920s among Russian emigrants and offers an alternative to Russia’s integration with the West. The ideology refers to Russia’s unique geostrategic position between Europe and Asia, pitting it against Western and Asian powers, including the United States, the European Union, China, and Japan. The key tenet of Eurasianism is that Russia does not belong to Western civilization as it is culturally closer to Asia than to Western Europe.¹¹ The resurgence of Eurasianism occurred after the collapse of the Soviet Union. This school of thought was actively promoted by Russian political philosopher Alexandre Dugin, who has served as an adviser to Sergey Naryshkin, former Chairman of the Russian State Duma. Dugin¹² rejects what he calls Western hegemony and North-American expansionism, defining Eurasianism not only as a counter-movement to the West and Western liberalism, but also as an alternative to Russian westerners and modernists. Dugin’s ideology is based on the concept of permanent war and rivalry between competing civilizations, which sees no place for the

---

<<http://www.pfp-consortium.org/index.php/publications/connections-journal/item/201-the-south-caucasus-between-russia-and-the-west-how-pragmatic-are-the-stakeholders-approaches>> (accessed June 1, 2018).

⁸ **Danks, C.** 2013. *Politics Russia*. London and New York: Routledge.

⁹ **Makarychev, A.** 2014. *Russia and the EU in a Multipolar World: Discourses, Identities, Norms*. Stuttgart: ibidem-Verlag. [Makarychev 2014]

¹⁰ **European Stability Initiative.** Alexander Dugin and Eurasianism.

<https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=281&story_ID=26&slide_ID=9#_ftn25> (accessed June 7, 2018). [European Stability Initiative]

¹¹ **Johnson, M. R.** 2014. *Russian Nationalism and Eurasianism: The Ideology of Russian Regional Power and the Rejection of Western Values*. – Center for Syncretic Studies, 2 August. <<http://syncreticstudies.com/2014/08/02/russian-nationalism-and-eurasianism-the-ideology-of-russian-regional-power-and-the-rejection-of-western-values/>> (accessed August 28, 2016).

¹² **Dugin, A.** 2014a. *Eurasia in the Netwar: Eurasian Networks in the Eve of 2015*. – Open Revolt, 17 December. <<http://openrevolt.info/2014/12/17/alexander-dugin-eurasia-in-the-netwar-eurasian-networks-in-the-eve-of-2015/>> (accessed February 15, 2015).

consolidation of the international community around the universal principles of human rights.

Nevertheless, although this ideology bears heavy influence on the conceptual foundation of Putin's regime, pursuing similar strategic goals, there are also obvious differences between Eurasianists and Russia's ruling political elite. Dugin has actually been critical of President Putin and his regime, describing Russia as a western liberal democracy. He writes:

*Russia is a liberal democracy. Take a look at the Russian constitution: we have a democratic electoral system, a functioning parliament, a free market system. The constitution is based on Western pattern. Our president Vladimir Putin rules the country in a democratic way. We are not a monarchy, we are not a dictatorship, we are not a Soviet communist regime.*¹³

In Dugin's view, the post-Soviet space and countries like Georgia or Ukraine serve as an arena of competition between the West and Russia.¹⁴ It also bears noting that Eduard Kokoity, an influential South Ossetian politician and the former President of South Ossetia, openly shares Eurasianist views, arguing that South Ossetia should be part of the Russian Empire; he also views the conflict over South Ossetia as part of the status conflict between Russia and the West.¹⁵ In 2006, Kokoity declared: "In fact, the conflict is clearly politico-legal – Georgia would like to impose the norms of Western democracy [on us], while these can never be [placed] above our Caucasian [traditional] laws".¹⁶

The Eurasianist ideology envisions that the Caucasus problem can be resolved by creating a multiethnic and multireligious federation.¹⁷ On 26 August 2008, Dugin visited South Ossetia, after the Russian Duma had recognized its independent statehood, and called that act a manifestation of the "long-awaited renaissance of the Russian Empire". Dugin views the developments in the Caucasus as part of U.S. strategies to destroy Russia,

¹³ **Dugin, A.** 2014b. United by Hatred. Manuel Ochsenreiter interviews Alexander Dugin on the Ukraine crisis. – Counter Currents Publishing. <<http://www.counter-currents.com/2014/01/manuel-ochsenreiter-interviews-alexander-dugin-on-the-ukraine-crisis/>> (accessed August 28, 2016).

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ **Mankoff, J.** 2009. Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics. Lanham: Rowman & Littlefield, p. 297. [Mankoff 2009]

¹⁶ **Kokoity: 'Caucasian Laws' Superior to Western Democracy** 2006. – Civil.ge. <<https://old.civil.ge/eng/article.php?id=13992&search=\>> (accessed June 7, 2018).

¹⁷ **European Stability Initiative.**

referring to the encirclement of Russia by states representing U.S. interests as one of the goals of this particular strategy.¹⁸ Already back in 2004, Dugin proposed that Russia should actively interfere in Georgia, and that it should convince the newly elected President Saakashvili to develop a special relationship with Russia on the basis of shared religion, type of civilization, and economic interests. He also indicated that if Russia should fail to increase its influence in Georgia, it would probably lead to a bloody armed conflict.¹⁹

Eurasianism is clearly based on the assumption that Russia is an alternative power to the West. This opposition is the focal point for upholding the status conflict between Russia and the West, with Russia having to defend itself against Western strategic ambitions to bring Russia down. Forsberg²⁰ has noted that Russia (as well as the Soviet Union) has often highlighted the importance of perceptions and emotions with regard to the status of the country. Stephen Cohen²¹ argues that the guiding tenets of Russia's foreign policy have always followed the narrative where the recognition of Russia's parity with the United States as a sovereign nation and legitimate super power should be indisputable. Such status conflicts can emerge quite easily as states have a natural tendency to pursue a higher status position, which leads to conflicts between status seekers and status granters; however, the interests of others may also impact the development of a status conflict.²²

After Putin's rise to the presidency, Russia has been prioritising the use of hard power policy in conjunction with increasing its influence through sustaining military threat in the South Caucasus. During this period, the status conflict between Russia and the West has intensified, with images referring to the West as an adversary gaining a strong presence in Russian public discourse. Status-seeking efforts differ in terms of performing status-seeking functions and, in the context of the ongoing status conflict with

---

¹⁸ **Ganapolskii, M.** 2008. Interview with Alexander Dugin. – Ekho Moskvyy, Talk show "Osoboje mnenije", 8 August 2008.

¹⁹ **Dugin, A.** 2004. The Georgian scenarios (Грузинские сценарии). – Rossiiskaya Gazeta, 6 February 2004. <<https://rg.ru/2004/02/06/stsenarij.html>> (accessed June 7, 2018).

²⁰ **Forsberg, T.** 2014. Status conflicts between Russia and the West: Perceptions and emotional biases. – Communist and Post-Communist Studies, Vol. 47, pp. 325. [**Forsberg** 2014]

²¹ **Cohen, S.** 2012. America's Failed (Bi-Partisan) Russia Policy. – World Post, 28 February. <http://www.huffingtonpost.com/stephen-f-cohen/us-russia-policy_b_1307727.html> (accessed June 7, 2018).

²² **Forsberg** 2014, p. 325.

the West, Russia is a status-inconsistent hard power seeker.²³ Turning to the theories of international relations, offensive realists insist that the best defensive tactic is a good strategy of offence.²⁴ In order to assert its status as a great power, Russia often turns to offensive practices and acts as the offensive player in the post-Soviet space by defending its own interests in its proclaimed sphere of influence. Destabilization and fuelling internal conflicts in its so-called “near abroad area” is an integral part of Russia’s regional strategy, which allows Russia to reap strategic benefits from the existing frozen conflicts. Pursuant to the destabilization strategy, protracted conflicts around its neighbourhood allow Russia to maintain its political and military domination over the countries in its surrounding areas, to control their developing internal processes, and to thwart their progress towards Euro-Atlantic integration. In fact, territorial proximity and historical legacy, together with military, economic or political strength, provide Russia with the leverage needed to preserve its interests in the post-Soviet space. Various regional organizations spearheaded by Russia (i.e. the Commonwealth of Independent States system together with the Collective Security Treaty Organization and the Eurasian Economic Union) serve the same purpose.²⁵

Russia’s efforts to maintain its influence over the post-Soviet space are supported by various approaches and political orientations that increase interstate misperceptions among the South Caucasus countries with regard to each other’s intentions. For example, Georgia, Armenia, and Azerbaijan have contradictory regional prospects in the South Caucasus. Armenia is economically dependent on Russia and has joined the newly established Eurasian Economic Union, under Russian leadership. As a result, Armenia is motivated to appease Moscow and to contain Russian aggression.²⁶ On the other hand, Georgia has managed to maintain its pro-Western orientation and is focusing on strengthening its ties with Western institutions, such as the European Union and NATO, by working towards joining these organisations

---

²³ **Nitoiu, C.** 2016. Russia and the EU’s quest for status: the path to conflict in the post-Soviet space. – *Global Affairs*, Vol. 2, Issue 2, pp. 143–153.

²⁴ **Mearsheimer, J. J.** 2014. *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton & Company. [Mearsheimer 2014]

²⁵ **Dias, V. A.** 2013. The EU and Russia: Competing Discourses, Practices and Interests in the Shared Neighborhood. – *Perspectives on European Politics & Society*, Vol. 14, Issue 2, pp. 256–271.

²⁶ **Bishku, M.** 2011. The South Caucasus and the Growing Influence of Russia: Balancing on a Tightrope. <<http://www.rubincenter.org/2011/08/the-south-caucasus-republics-and-russia%E2%80%99s-growing-influence-balancing-on-a-tightrope/>> (accessed June 1, 2018).

in the future. Lastly, Azerbaijan has chosen to balance Russian influence through active cooperation with Turkey and the West. These differences among the foreign policy orientations of these South Caucasus countries are due to several factors, the majority of which are related to the frozen conflicts stifling the region as each of these states has a different perception with regard to whom they can rely on in the process of conflict resolution. As a result, unresolved regional conflicts have impeded regional development and undermined the socio-economic situation.

These frozen conflicts and regional instability serve as a guarantee for Russia that the Western institutions, NATO and the European Union, will never grant membership to the countries of the South Caucasus. It is inherently a preventive strategy that does not endanger Russia's control over the post-Soviet space and maintains its extensive influence over the region. Nevertheless, the presence of Russian troops in conflict zones, the establishment of military bases, and the practice of kindling separatism by promoting misperceptions between ethnic groups offers another possibility to destabilize a latent peace equilibrium. However, all frozen conflicts in the region directly imply Russia's involvement in the process of conflict resolution because it is directly linked with Russia's strategic interests and helps persuade the domestic audience that Russia's national security is being threatened.

It can be argued that the unresolved frozen conflicts in the area are induced by Russia's commitment to maintaining the role of the dominant regional power through destabilising and weakening the countries in the region. Consequently, Russia has set itself a strategic goal of keeping Georgia, Armenia, and Azerbaijan under its patronage. In the framework of the South Caucasus conflicts, Russia has demonstrated its willingness to take advantage of cultural differences and regional multiethnicity in order to support its policy agenda, because without Russia's support these ethnic conflicts would have hardly reached their current levels. Kornely Kakachia²⁷ argues that Russia has always pursued the policy of "Divide and Rule" in order to weaken the South Caucasus states and to achieve its strategic objectives. On the other

---

²⁷ **Kakachia, K.** 2010. Challenges to the South Caucasus regional security aftermath of Russian-Georgian conflict: Hegemony stability or new partnership? – *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 2, Issue 1, pp. 15–20. <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879366510000382/>> (accessed June 1, 2018).

hand, Alexander Orlov²⁸ claims that the outbreak of the conflicts in Abkhazia and South Ossetia was the result of Georgia's inability to perform its function as a stakeholder. The secessionist Georgian republics of Abkhazia and South Ossetia, neither of which are recognised by the majority of the international community, have been able to maintain their current *status quo* only due to active support from Russia. Russia has always demonstrated mistrust towards international peace mediation in the post-Soviet space and has often laid claim to its particular responsibility over the area. Consequently, Russia cannot be considered a neutral arbiter in these negotiation processes, which is one of the reasons why Georgia aims to keep Russia away from the negotiation table and wants to increase the number of western mediators.²⁹ This might help generate a shift in mindset, and have the South Caucasus conflicts recognized as part of the joint responsibility of the international community and not just a matter of Russia's sphere of influence.

3. Security Dilemma as the Underlying Factor behind the Conflicts

According to Ken Booth and Nicholas J. Wheeler³⁰, the security dilemma is a two-level strategic predicament that consists of two related dilemmas – a dilemma of interpretation and a dilemma of response. The first refers to perceptions and misperceptions related to the security-motivated actions of international actors, and the latter refers to the reactions of others arising from their perceptions and misperceptions with regard to the action.

*A dilemma of interpretation is the predicament facing decision-makers when they are confronted on matters affecting security, with a choice between two significant and usually but not always undesirable alternates about the military policies and political postures of other entities /.../ A dilemma of response logically begins when the dilemma of interpretation has been settled. Decision-makers then need to determine how to react.*³¹

²⁸ **Orlov, A.** 2011. Global and Regional Problems of Southern Caucasus. – Open Dialogue Research Journal. <<http://orientalreview.org/2011/07/11/global-and-regional-problems-of-southerncaucasus/>> (accessed June 1, 2018).

²⁹ **Shakov, A. Y.** 2005. Russia's role in the South Caucasus. – Helsinki Monitor, Vol. 16, Issue 2, pp. 120–126.

³⁰ **Booth, K.; Wheeler, N. J.** 2008. The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics. Houndmills: Palgrave Macmillan, p. 4. [**Booth, Wheeler** 2008]

³¹ **Booth, Wheeler** 2008.

The unsolvable security dilemmas that emerged in Abkhazia and South Ossetia were a prelude to the August War between Georgia and Russia in 2008, arising from the strategic predicament that developed there in the 1990s, and stemmed from Russia's geostrategic ambitions to maintain its control over the post-Soviet space through the strategy of frozen conflicts, which is aimed at destabilising the political, military, and economic situation in its neighbourhood and establishing long-standing security dilemmas that can be easily provoked to escalate into armed conflicts.

Frozen conflicts can produce a lot of mistrust and misperceptions between nations because they are aimed at maintaining permanent instability in interstate relations, and they hinder effective international security governance. Kenneth Waltz³² posits that the existence of anarchy in the underlying structure of international relations and the absence of a central governing mechanism are the decisive factors causing security dilemmas between states. Due to uncertainty, states must always stand ready to use violence, while the use of force is reserved for defending their sovereign interests. Hence, all states must be prepared for war and should be especially wary of powerful neighbours. However, ultimately, the decisions regarding when and where to use force will rest with each state.³³

Thus, maintaining security dilemmas in interstate relations has been the key element of Russia's strategic ambitions in the post-Soviet space. Encouraging misperceptions and distrust enables Russia to maintain control over its proclaimed sphere of influence and effectively interfere in the political power games of the concerned countries. Russia has successfully implemented this strategy in several states designated as its near abroad area, e.g. Moldova (Transnistria), Ukraine (Novorossiia, particularly Donetsk and Luhansk), Georgia (Abkhazia and South Ossetia), Armenia, and Azerbaijan (Nagorno Karabakh). Furthermore, Russia often uses Russian minorities in the Baltic States, especially in Estonia and in Latvia, to generate misperceptions towards their host countries. In addition, during the 2014 Ukrainian crisis, Russia annexed Crimea, a strategically critical area for maintaining control over the Black Sea. However, in most cases, Russia is primarily interested in destabilising the political, military, and economic situation and maintaining security dilemmas in targeted areas, which serves Russia's ambitions to solidify its dominating status in the most effective way, without taking any responsibility to ensure peace and prosperity in its sphere of influence.

---

³² **Waltz, K.** 1986a. *Anarchic Orders and Balances of Power. – Neorealism and Its Critics.* Ed. by Keohane, R. New York: Columbia University Press, pp. 98–99. [Waltz 1986a]

³³ *Ibid.*, p. 98.

Russia's destructive involvement in resolving frozen conflicts in the post-Soviet space, which in the case of South Ossetia led to the Russian-Georgian War of 2008, serves as the best example of Russia's power demonstrations and its inclination toward the pursuit of cementing its regional supremacy. Mamuka Tsereteli³⁴ has analysed the various consequences brought on by the armed conflict between Russia and Georgia. Firstly, the war seriously damaged the region's transit function and had a negative effect on the socio-economic and political situation in Georgia. More importantly, it revealed Russia's underlying intention toward achieving regional dominance and its objective of hindering Georgia's Euro-Atlantic integration.³⁵

Russia's strategy of using security dilemmas for achieving its strategic ambitions worked effectively in Georgia, and the August War of 2008 serves as a perfect example for describing the long-term effects of unsolved security dilemmas in the post-Soviet space that have devolved into frozen conflicts on the border between Russia and Georgia, particularly in Abkhazia and South Ossetia. Russia's military presence in the region was the catalyst for the war in 2008, as their intervention in the conflict focused more on maintaining the security dilemma in the region, rather than mitigating its effects.³⁶ In 2008, Russia effectively provoked an armed conflict, which arose from a power demonstration in conjunction with the elements of regional crisis management. First, Russia sent in its peacekeepers and subsequently deployed its conventional military forces to interfere in the ethnic conflict between Georgia and the pro-Russian independence movement in South Ossetia. Essentially, Russian involvement in South Ossetia amounted to a hybrid warfare operation where the overt use of military force was followed by a range of covert operations, including cyber-attacks against Georgia. Consequently, Russia was able to assert its control over South Ossetia, and as a result, Russia's strategic position in the area was strengthened, as compared to the period before the events of 2008.³⁷

³⁴ **Tsereteli, M.** 2009. The Impact of the Russia-Georgia War on the South Caucasus Transportation Corridor. – The Jamestown Foundation. <http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Impact_of_the_Russia-Georgia_War.pdf> (accessed June 1, 2018).

³⁵ *Ibid.*

³⁶ **Ellison, B. J.** 2011. Russian Grand Strategy in the South Ossetia War. – *Demokratizatsiya*, Fall 2011, Vol. 19, Issue 4, p. 343.

³⁷ **Connable, B.; Campbell, J. H.; Madden, D.** 2016. Stretching and Exploiting Thresholds for High-Order War. How Russia, China, and Iran Are Eroding American Influence Using Time-Tested Measures Short of War. Santa Monica: RAND Corporation, pp. 17–18. <https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1003.html> (accessed June 20, 2018).

The August War of 2008 was triggered by a number of Russian provocations that were aimed at increasing instability and insecurity in the area of frozen conflict, and followed Georgia's responsive action to restore its constitutional order. An already unstable situation escalated into a full-scale war after Russia's decision to step up its military response by deploying army troops to South Ossetia in order to defend the rights of Russian citizens in the area. As a result of this war, Georgia suffered considerable civilian casualties, together with infrastructural and military devastation. This transformation of the security situation had a negative effect on the inflow of foreign investment and led to an import-export gap, resulting in significant economic setbacks for Georgia.³⁸

According to Dmitri Trenin³⁹, the war was not only a power demonstration against Georgia but it was also meant to serve as a reminder to its Western allies. Through this demonstration of power in the South Caucasus, Russia asserted its control over its near abroad and deterred Western organisations (NATO and the European Union) from the region. On the one hand, Russia was not happy with the post-Cold War developments in the world order, especially NATO's enlargement across the post-Soviet space, motivating Russia to use every last measure to maintain its regional dominance. On the other hand, Russia was irritated by the fact that the U.S. had been training and equipping Georgian military throughout the years, and Russia could never allow the U.S. to have an advantage in Russia's "sphere of privileged interests".⁴⁰

However, within the security dilemma framework, states need to anticipate their opponent's potential response and estimate actual gains *vis-a-vis* the cost of the risk of aggression, because the benefits obtained through the escalation of power should be higher than the resulting costs. According to Mearsheimer⁴¹, great powers often tend to miscalculate the actual outcome, and that is the tragedy of power politics. Nevertheless, in this particular case (i.e. the Russo-Georgian War of 2008), Russia managed to gain more than it lost. Its offensive action enhanced its influence over its neighbour-

---

³⁸ **Sarikaya, Y.** 2011. Georgian Foreign Policy After The August 2008 War. – Journal of Black Sea Studies, Vol. 8. Issue 31, pp. 1–16.
<<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/105882>>.

³⁹ **Trenin, D.** 2009. Russia in the Caucasus: Reversing the Tide. – Brown Journal of World Affairs, Spring 2009, Vol. 15. Issue 2, pp. 143–155.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ **Mearsheimer** 2014, pp. 30–52.

hood in Abkhazia and South Ossetia, and it diverted the South Caucasus countries from their aspirational Euro-Atlantic trajectory. At the same time, by pursuing an aggressive policy in the South Caucasus, Russia managed to reinforce its negative image as a troublemaker in the international arena.

In addition to the security dilemma, the lack of regional cooperation has been another problematic issue in the South Caucasus. Kenneth Waltz⁴² maintains that cooperation is within reach but difficult to sustain. The international structure and uncertainty, fuelled by numerous misperceptions among the concerned countries themselves, hinder the prospects for cooperation. Self-sufficiency is extremely rare in a globalised world that is strongly influenced by the free market economy. As a result, given the active promotion of free market ideology in recent years, states have become economically more interdependent, which should contribute to the reduction of their security concerns. If states are motivated to improve and foster the welfare of their citizens, they can opt to pursue non-security goals instead of engaging in an arms race. However, if their security concerns outweigh non-security objectives, then that could easily serve as a reason for confrontation.⁴³

4. Current Developments in the Russia-Georgia Relationship

Today, the situation regarding these frozen conflicts remains unresolved, and the relationship between Russia and Georgia is still entrapped in the age-old predicament. From the Russian standpoint, Georgia has already learned its lesson from the August War and understood the meaning of the red line set by Russia. Despite recognizing the independent statehoods of Abkhazia and South Ossetia, Russia will never support their actual independence. Both breakaway territories are economically and politically under Russia's patronage, not to mention their dependence in terms of security. In recent years, Russia has signed a friendship and cooperation agreement with both Abkhazia and South Ossetia and deployed 7600 soldiers along their borders. In Abkhazia, Russia has managed to establish control over critical infrastructure, including airports and railways. In addition, Russia has set up military bases in Gudauta (former base of the Soviet Air Defence Forces, located on the Black Sea in Abkhazia) and has also revealed plans to erect military

---

⁴² **Waltz, K.** 1986b. *Political Structures. – Neorealism and Its Critics*. Ed by Keohane, R. New York: Columbia University Press, pp. 73–74.

⁴³ **Mearsheimer** 204, pp. 30–52.

infrastructure in Ochamchire (another Abkhazian city on the Black Sea). The main aim of these Russian military bases is to diminish the influence of the EU and the U.S. in the region. Thus, the constant fuelling of the security dilemmas in Abkhazia and South Ossetia has enabled Russia to maintain the strategic predicament in the South Caucasus.

Ten years have passed since the end of the August War and only a minimal amount of positive signs can be seen regarding the relationship between the two countries – Russia and Georgia. Following Russia's recognition of the independent statehoods of both Abkhazia and South Ossetia, Tbilisi suspended diplomatic relations with Moscow. However, in 2009 the two countries restored consular relations through Swiss embassies in Moscow and also in Tbilisi. In 2012, Georgian parliamentary elections were won by a coalition led by Georgian Dream – Democratic Georgia. After assuming power, the new political leadership attempted to change Georgia's political course. In November 2012, Georgia's newly elected Prime Minister Bidzina Ivanishvili established an office of the prime minister's special envoy on relations with Russia, headed by Zurab Abashidze, former Georgian ambassador to Russia (2000–2004). On 14 December 2012, Abashidze met Russia's Deputy Foreign Minister, Grigory Karasin, in Geneva to discuss restoring bilateral relations with the Russian Federation, with subsequent meetings held in Prague.⁴⁴ At that time, Russia was particularly concerned about the fact that Georgia continued to pursue close military cooperation with the U.S. and NATO. Georgia's cooperation with NATO includes regular military exercises in the Georgian territory, training of Georgian officers and equipping the Georgian army with NATO weapons, including the latest supply of Javelin portable fire-and-forget anti-tank missile systems, perceived by Russia as an anti-Russian move undermining the normalization of bilateral relations.⁴⁵

The most recent meeting between the representatives of the Russian and Georgian governments took place on 31 January 2018 and focused on the issues of trade, economy, transport, and culture. According to the latest statistics, Russia has become Georgia's biggest export partner (\$28,665 million), while in the overall trade balance (\$94 million) it is second only to

---

⁴⁴ **Moscow hails Georgian PM's intention to normalize relations with Russia** 2018. – TASS, March 12, 2018. <<http://tass.com/politics/993616>> (accessed June 24, 2018).

⁴⁵ **Kupatadze, D.** 2018. Georgian-Russian relations: *per aspera ad astra*. – EurAsia Daily. February 20, 2018. <<https://easaily.com/en/news/2018/02/20/georgian-russian-relations-per-aspera-ad-astra>> (accessed June 24, 2018).

Turkey (\$112 million) and only slightly ahead of Azerbaijan (\$91 million). These statistics prove that the two countries have developed rather close economic ties, indicating some interesting developments, especially considering that tensions between them remain high and the 10th anniversary of the August War of 2008 is approaching. Thus, although the prevailing fundamental security dilemma prevents any significant improvement of the official relations between the two countries, at least it seems that they are able to communicate in some areas in order to decrease tensions.⁴⁶

Despite the fact that Georgian Prime Minister Giorgi Kvirikashvili declared his country's readiness to normalise bilateral relations with Russia, several warning signs indicate that the security dilemma persists, and that the bilateral relationship is still under the risk of potential confrontation. Russia persists in pursuing the strategy of provocations that exacerbate tensions in interstate relations and continues the gradual annexation of Georgian territory in Abkhazia and South Ossetia. For example, on 22 February 2018, Georgian citizen Archil Tatumashvili was apprehended by Russian police in the South Ossetian city of Tskhinvali. He was accused of committing war crimes against the civilian population during the 2008 war and plotting "acts of sabotage" in South Ossetia to thwart preparations for Russian presidential elections in March 2008. Tatumashvili was brutally tortured and ultimately killed. Later it was uncovered that Tatumashvili had served in the Georgian peacekeeping contingent in Iraq in 2008 and therefore could not have taken part in the fighting in South Ossetia.⁴⁷ Another controversial situation arose in May 2018, when the government of Syria recognized the independence of Abkhazia and South Ossetia. What is more, they decided to open embassies and deepen relations between Syria and the disputed Georgian territories that, in addition to the Russian Federation and Syria, have also been recognized only by Nicaragua, Venezuela, and Nauru.⁴⁸

Furthermore, Russia has implemented punitive measures against Georgia by imposing a trade embargo and doubling the gas price, enabling it to attain

⁴⁶ **Avdaliani, E.** 2018. Media source: Georgia Today. Can Georgian-Russian Relations Improve? – GT. Georgia Today, March 12, 2018. <<http://georgiatoday.ge/news/9439/Can-Georgian-Russian-Relations-Improve%3F>> (accessed June 24, 2018).

⁴⁷ **Fuller, L.** 2018. Has Russia Called Georgia's Bluff Over Stated Desire to Improve Relations? – Radio Free Europe/Radio Liberty, March 16, 2018. <<https://www.rferl.org/a/has-russia-called-georgia-bluff-over-better-relationships/29104767.html>> (accessed 24.06.2018).

⁴⁸ **Syria recognizes independence of Abkhazia, South Ossetia** 2018. – Nationalia, May, 30, 2018. <<https://www.nationalia.info/brief/11109/syria-recognizes-independence-of-abkhazia-south-ossetia>> (accessed June 24, 2018).

its strategic objectives through economic measures. Achieving control over Georgia's main economic and energy sectors is an effective strategy for establishing political dominance.⁴⁹ Because of its geopolitical aspirations, Russia views Georgia as its backyard, with a significant role in the re-establishment of the sphere of influence over the post-Soviet space. Russia's focus is on preventing Georgia's aspirations towards Euro-Atlantic integration by maintaining frozen conflicts in the region and ensuring permanent regional instability in the larger South Caucasus. This strategy is seen as a guarantee for Russia that NATO will never grant membership to Georgia, which, in turn, serves Russia's overarching interest of maintaining its status as a regional power. The presence of Russian troops in the conflict zones, the establishment of military bases, and the kindling of separatism in Georgian territories contributes towards the destabilisation of the latent peace situation. As long as Russia maintains security dilemmas in the South Caucasus, there is always a possibility for the eruption of an armed conflict.

5. Conclusion

Historically, Russia has tried to leverage its influence over the South Caucasus for several hundreds of years, which has not had any positive impacts on the region's development. The phase of direct domination over the South Caucasus countries came to an end with the collapse of the Soviet Union, but that did not mean the waning of Russia's interests in the post-Soviet space. The potent Soviet legacy and the geostrategic significance of the region do not allow Russia to cede its regional dominance in the so-called near abroad. As a result, Russia uses all possible tools and measures, including the maintenance of frozen conflicts, to prevent Euro-Atlantic integration in the post-Soviet space. Moreover, hard power policy is a supportive mechanism for maintaining its status-seeking ambitions in the status conflict with the West, a strategy actively pursued by Russia during the past decades.

Russia uses hard power in order to defend its historical legacy in the South Caucasus and to reaffirm its own status as a regional super power. The opposition to the United States and NATO has been Russia's guiding narrative throughout the whole post-Cold War period. In view of its legacy

---

⁴⁹ **Balakishi, S.** 2016. Eurasian Economic Union: Russia's New Foreign Policy in The South Caucasus. – Working Paper, No. 1, August 2016. Maastricht School of Management. <<https://ideas.repec.org/p/msm/wpaper/2016-1.html>> (accessed June, 24, 2018).

in the post-Soviet space, Russia will never allow NATO's troops near its border. In recent years, Russia has made significant progress in building up opposition to other Western institutions and individual countries, most remarkably to the European Union. However, due to the prevailing security dilemma, any Western engagement in the region is viewed as a threat to the Russian Federation that would cause its loss of influence over the post-Soviet space and its status as the dominant regional power. To counter these developments, Russia established the Eurasian Economic Union in order to balance the EU's interests in the post-Soviet space and to have a mechanism of regional control. However, if Russia should lose control over the South Caucasus energy infrastructure, it would result in significant economic and political losses for Russia. Furthermore, losing its status as the dominant regional power and the main energy provider to Europe would render another serious blow to Russia, already struggling with other political and economic setbacks.

Therefore, frozen conflicts serve as the best means to thwart the realisation of energy projects and curtail Georgia's integration into Western institutions. Recognition of the *de facto* republics of Abkhazia and South Ossetia and the installation of Russian troops near the border demonstrates Russia's ambition to assert its power in the region. Russia continues to kindle separatism in Abkhazia and South Ossetia through various agreements that underscore Russia's patronage. Thus, all Russian attempts are aimed at weakening the region, rather than strengthening it. Ten years have passed since the Russo-Georgian August War of 2008, but Russia still continues the creeping occupation of Georgian territories. Despite the fact that former Georgian President Saakashvili, at the helm during the 2008 conflict and often accused of escalating the conflict, lost the elections in 2012 and left the country in 2013, to date, there have been no significant improvements in crisis management or with regard to the bilateral relationship between the two countries, confirming that Russia's geostrategic ambitions in the South Caucasus have not changed.

Bibliography

- Avdaliani, E.** 2018. Media source: Georgia Today. Can Georgian-Russian Relations Improve? – GT. Georgia Today, March 12, 2018.
<<http://georgiatoday.ge/news/9439/Can-Georgian-Russian-Relations-Improve%3F>> (accessed June 24, 2018).

- Balakishi, S.** 2016. Eurasian Economic Union: Russia's New Foreign Policy in The South Caucasus. – Working Paper, No. 1, August 2016. Maastricht School of Management.
<<https://ideas.repec.org/p/msm/wpaper/2016-1.html>> (accessed June, 24, 2018).
- Bishku, M.** 2011. The South Caucasus and the Growing Influence of Russia: Balancing on a Tightrope.
<<http://www.rubincenter.org/2011/08/the-south-caucasus-republics-and-russia%E2%80%99s-growing-influence-balancing-on-a-tightrope/>> (accessed June 1, 2018).
- Booth, K.; Wheeler, N. J.** 2008. The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Cohen, S.** 2012. America's Failed (Bi-Partisan) Russia Policy. – World Post, 28 February.
<http://www.huffingtonpost.com/stephen-f-cohen/us-russia-policy_b_1307727.html> (accessed June 7, 2018).
- Connable, B.; Campbell, J. H.; Madden, D.** 2016. Stretching and Exploiting Thresholds for High-Order War. How Russia, China, and Iran Are Eroding American Influence Using Time-Tested Measures Short of War. Santa Monica: RAND Corporation.
<https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1003.html> (accessed June 20, 2018).
- Danks, C.** 2013. Politics Russia. London and New York: Routledge.
- Dias, V. A.** 2013. The EU and Russia: Competing Discourses, Practices and Interests in the Shared Neighborhood. – Perspectives on European Politics & Society, Vol. 14, Issue 2, pp. 256–271.
- Dugin, A.** 2004. The Georgian scenarios (Грузинские сценарии). – Rossiiskaya Gazeta, 6 February 2004.
<<https://rg.ru/2004/02/06/stsenarij.html>> (accessed June 7, 2018).
- Dugin, A.** 2014a. Eurasia in the Netwar: Eurasian Networks in the Eve of 2015. – Open Revolt, 17 December.
<<http://openrevolt.info/2014/12/17/alexander-dugin-eurasia-in-the-netwar- Eurasian-networks-in-the-eve-of-2015/>> (accessed February 15, 2015).
- Dugin, A.** 2014b. United by Hatred. Manuel Ochsenreiter interviews Alexander Dugin on the Ukraine crisis. – Counter Currents Publishing.
<<http://www.counter-currents.com/2014/01/manuel-ochsenreiter-interviews-alexander-dugin-on-the-ukraine-crisis/>> (accessed August 28, 2016).
- Ellison, B. J.** 2011. Russian Grand Strategy in the South Ossetia War. – Demokratizatsiya, Fall 2011, Vol. 19, Issue 4, p. 343.
- European Stability Initiative.** Alexander Dugin and Eurasianism.
<https://www.esiweb.org/index.php?lang=en&id=281&story_ID=26&slide_ID=9#_ftn25> (accessed June 7, 2018).
- Forsberg, T.** 2014. Status conflicts between Russia and the West: Perceptions and emotional biases. – Communist and Post-Communist Studies, Vol. 47.

- Fuller, L.** 2018. Has Russia Called Georgia's Bluff Over Stated Desire to Improve Relations? – Radio Free Europe/Radio Liberty, March 16, 2018.
<<https://www.rferl.org/a/has-russia-called-georgia-bluff-over-better-relations/29104767.html>> (accessed 24.06.2018).
- Ganapolskii, M.** 2008. Interview with Alexander Dugin. – Ekho Moskvy, Talk show “Osoboje mnenije”, 8 August 2008.
- Johnson, M. R.** 2014. Russian Nationalism and Eurasianism: The Ideology of Russian Regional Power and the Rejection of Western Values'. – Center for Syncretic Studies, 2 August.
<<http://syncreticstudies.com/2014/08/02/russian-nationalism-and-eurasianism-the-ideology-of-russian-regional-power-and-the-rejection-of-western-values/>> (accessed August 28, 2016).
- Kakachia, K.** 2010. Challenges to the South Caucasus regional security aftermath of Russian-Georgian conflict: Hegemony stability or new partnership? – Journal of Eurasian Studies, Vol. 2, Issue 1, pp. 15–20.
<<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879366510000382/>> (accessed June 1, 2018).
- Kokoity: 'Caucasian Laws' Superior to Western Democracy** 2006. – Civil.ge.
<<https://old.civil.ge/eng/article.php?id=13992&search=\>> (accessed June 7, 2018).
- Kupatadze, D.** 2018. Georgian-Russian relations: *per aspera ad astra*. – EurAsia Daily. February 20, 2018.
<<https://eadaily.com/en/news/2018/02/20/georgian-russian-relations-per-aspera-ad-astra>> (accessed June 24, 2018).
- Makarychev, A.** 2014. Russia and the EU in a Multipolar World: Discourses, Identities, Norms. Stuttgart: ibidem-Verlag.
- Mankoff, J.** 2009. Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Mearsheimer, J. J.** 2014. The Tragedy of Great Power Politics, New York: Norton & Company.
- Moscow hails Georgian PM's intention to normalize relations with Russia** 2018. – TASS, March 12, 2018.
<<http://tass.com/politics/993616>> (accessed June 24, 2018).
- Nation, R. C.** 2015. Russia and the Caucasus. – Connections: The Quarterly Journal, Vol. 14; No. 2, pp. 1–11.
<<http://connections-qj.org/article/russia-and-caucasus>> (accessed June 1, 2018).
- Nitoiu, C.** 2016. Russia and the EU's quest for status: the path to conflict in the post-Soviet space. – Global Affairs, Vol. 2, Issue 2, pp. 143–153.
- Novikova, G.** 2015. The South Caucasus between Russia and the West: How Pragmatic are the Stakeholders' Approaches. – Connections: The Quarterly Journal, Vol. 14, No. 2, pp. 37–50.
<<http://www.pfp-consortium.org/index.php/publications/connections-journal/item/201-the-south-caucasus-between-russia-and-the-west-how-pragmatic-are-the-stakeholdersapproaches>> (accessed June 1, 2018).

- Nuriyev, E.** 2015. Russia, the EU and the South Caucasus: Forging an Efficient Over-Arching Cooperative Regional Security Scheme. – *Connections: The Quarterly Journal*, Vol. 14, No. 2, pp. 51–63.
<<http://connections-qj.org/article/russia-eu-and-south-caucasus-forging-efficient-over-arching-cooperative-regional-security>> (accessed June 1, 2018).
- Orlov, A.** 2011. Global and Regional Problems of Southern Caucasus. – *Open Dialogue Research Journal*.
<<http://orientalreview.org/2011/07/11/global-and-regional-problems-of-southern-caucasus/>> (accessed June 1, 2018).
- Sarikaya, Y.** 2011. Georgian Foreign Policy After The August 2008 War. – *Journal of Black Sea Studies*, Vol. 8. Issue 31, pp. 1–16.
<<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/105882>>.
- Shakov, A. Y.** 2005. Russia's role in the South Caucasus. – *Helsinki Monitor*, Vol. 16, Issue 2, pp. 120–126.
- Syria recognizes independence of Abkhazia, South Ossetia** 2018. – *Nationalia*, May, 30, 2018.
<<https://www.nationalia.info/brief/11109/syria-recognizes-independence-of-abkhazia-south-ossetia>> (accessed June 24, 2018).
- Trenin, D.** 2009. Russia in the Caucasus: Reversing the Tide. – *Brown Journal of World Affairs*, Spring 2009, Vol. 15. Issue 2, pp. 143–155.
- Tsereteli, M.** 2009. The Impact of the Russia-Georgia War on the South Caucasus Transportation Corridor. – *The Jamestown Foundation*.
<http://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Impact_of_the_Russia-Georgia_War.pdf> (accessed June 1, 2018).
- Waltz, K.** 1986a. Anarchic Orders and Balances of Power. – *Neorealism and Its Critics*. Ed. by Keohane, R. New York: Columbia University Press, pp. 98–130.
- Waltz, K.** 1986b. Political Structures. – *Neorealism and Its Critics*. Ed. by Keohane, R. New York: Columbia University Press, pp. 70–97.

LILE GVELESIANI, M.A.

Ph.D. student (Politics, Policies and International Relations) at the Autonomous University of Barcelona (Spain)

HOLGER MÖLDER, Dr. phil.

Associate Professor in International Relations at the Tallinn University of Technology, School of Business and Governance

PUTINI AJASTU – VENEMAA GLOBAALSED AMBITSIOONID

Ants Laaneots

Sissejuhatus: Euroopa pärast külma sõda

Külma sõja lõpp, mida dateeritakse mitteametlikult 1990. aastaga, ja Nõukogude Liidu lagunemine 1991. aasta detsembris tekitasid Euroopas ning ka Venemaal tõelise joovastuse. Arvati, et suurte sõdade ajastu paljukannatanud kontinendil on nüüd igaveseks läbi. Just Euroopas said alguse inimkonnale tohutuid inim- ja materiaalseid kaotusi tekitanud kaks maailmasõda ning nende mõlema algatamisel oli üheks tähtsamaks osapooliks Venemaa: 1914. aastal Vene impeerium ning 1939. aastal NSV Liit tihedas koostöös Kolmanda Reichiga. Nüüd tekkis Läänes jälle lootus, et kõik Euroopa riigid, kaasa arvatud Venemaa, hakkavad elama üksteisemõistmises, koostöös ja sõpruses. Äsja iseseisvunud endised NSV Liidu vabariigid, k.a Venemaa Föderatsioon, alustasid oma riikide ülesehitamist. Suurimaks probleemiks kujunes postnõukogude rahvaste üleminek sotsialistlikult riigikorralduselt turumajanduslikule. Kui 1940. aasta juunis iseseisvuse kaotanud Eestis, Lätis ja Leedus oli veel elus põlvkond, kes mäletas iseolemist ja oma riigi majandamist ning võis jagada oma kogemusi noorematele, siis 1922. aastal loodud NSV Liitu vabatahtlikult või jõuga inkorporeeritud, Stalini kommunistliku terrori ning vangilaagrid läbi elanud ja suuri inimkaotusi kandnud teiste Nõukogude vabariikide elanikkonnale oli nüüd rajatav kapitalistlik süsteem täiesti uudne. Lääneriigid, k.a Põhja-Ameerika, olid metsiku kapitalismi ja anarhia ajastu läbi elanud juba 19. sajandil. Venemaal selline aeg alles algas ning viis olukorrani, kus endine, suurriigi kriisi viinud sotsialistlik riigikorraldus lammutati, kuid uut toimivat majandussüsteemi kiiresti üles ehitada ei suudetud.¹ President Boriss Jeltsin tegi katseid pöörata Venemaa areng pärast Nõukogude Liidu lagunemist aastatel 1992–1999 turumajanduse ja demokraatia suunas, kuid need ei kandnud oodatud vilju, vaid tekitasid

¹ **Иванов, Игорь** 2002. Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. Москва: «Олма-Пресс», ст. 66–76.

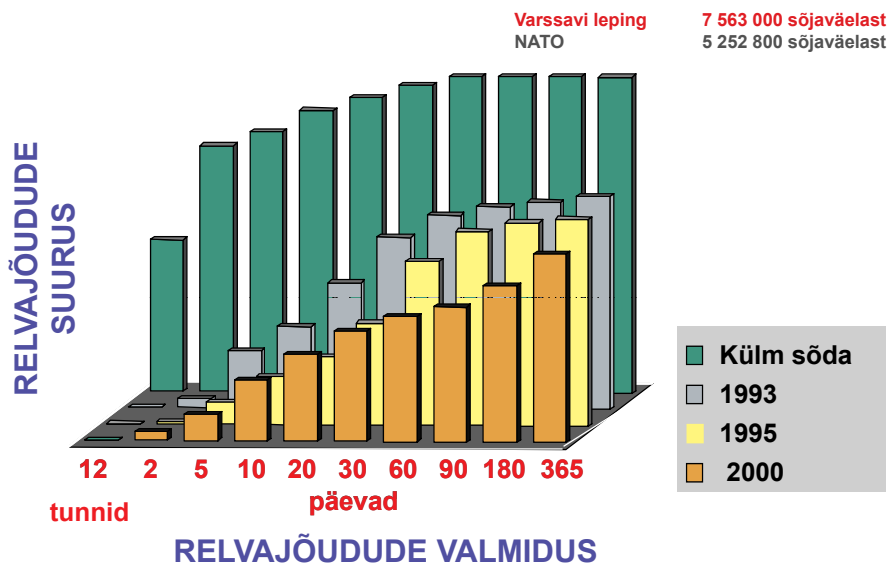
riigis majandusliku ja sisepoliitilise kaose, viisid organiseeritud kuritegevuse ja korrupsiooni vohamisele, rahva elatusaseme järsule langusele, teravale poliitilisele võimuvõitlusele ja relvastatud sisekonfliktideni. See põhjustas Venemaal 1998. aastal sügavaima majanduskriisi ja seisukorra, kus Moskva keskvalitsus ei olnud enam suuteline kontrollima regioone, sisse nõudma makse riigikassa täitmiseks, tagama rahvale hädavajalikke teenuseid ja sissetulekut ning pidama üleval NSV Liidult päranduseks saadud ligi kolmemiljonilist sõjaväge. Venemaa majandusnäitajad langesid NSV Liidu aegsest tasemeni, kus selle hiigelriigi 2000. aasta eelarve oli võrreldav Soome Vabariigi eelarvega ja sisemajanduse kogutoodang (SKT) moodustas vaid kümnendiku USA kogutoodangust.²

Lääneriigid püüdsid Venemaad abistada nõu, raha ja jõuga. Saksamaa ehtas Leningradi oblastis elamuid nõukogude perioodil Ida-Saksamaal ja Poolas asunud Vene väegruppidest tagasipöörduvatele sõjaväelastele. USA rahastas ja abistas Moskvat suurt keskkonnareostusohu kujutavate NSV Liidu mahakantud allveelaevade tuumareaktorite desaktiveerimisel. Eriti palju oli selliseid ohtlikke aluseid Põhjalaevastiku baasides. Ameeriklased osutasid Venemaale ka igakülgset abi Nõukogude Liidult päranduseks saadud hiiglaslike keemiarelvavarude hävitamisel. Abi, kuid seda mitte eriti edukalt, püüti osutada ka Vene riigi majanduse reformimisel.

Julgeolekuolukorra positiivsed muutused Euroopas ja maailmas tervikuna tekitasid 1992. aastal NATO-s, võimsaimas rahvusvahelises kaitseorganisatsioonis, elava diskussiooni selle tuleviku üle. Mitmetes Euroopa liikmesriikides oldi seisukohal, et on aeg lõpetada alliansi tegevus, kuna selleks puudub vajadus. Enamik riike aga oli sellele plaanile vastu, õnneks jäi peale ettevaatlikkus kontinendi julgeoleku pärast tulevikus. Lõplik otsus oli NATO säilitada, kuid anda talle piiratud volitused ja ülesanded rahvusvaheliste rahutagamis- ja -valveoperatsioonide läbiviimiseks. Põhja-Atlandi leppe 5. artikkel lükkus tagaplaanile, külma sõja ajal koostatud alliansi kaitseplaani aga leidsid koha seifides. Kuna arvati, et suure sõja ohtu Euroopas enam ei ole, algas lääneriikide relvajõudude üleminek massiarmeedelt ja üldiselt sõjaväeteenistuse kohustuselt väikesearvulistele, piiratud võimetega kutselistele sõjavägedele, mis ei olnud ette nähtud mitte niivõrd riikide ja NATO enesekaitseks, vaid peamiselt osalemiseks rahutagamis- ja -valveoperatsioonides koalitsioonijõudude koosseisus. Seda üleminekut iseloomustab graafiliselt joonis 1. Relvajõudude desarmeerimisprotsess

² Пихоя, Рудольф 2007. Москва Кремль власть. Две истории одной страны. Россия на изломе тысячелетий 1985–2005. Москва: Русь-Олимп АСТ-Астрель, ст. 484–510

ja kaitse-eelarve vähendamine Euroopa liikmesriikides kulges nii kiiresti, et 2011. aasta juunis toimunud NATO sõjalise komitee istungil oli partnerriikide sõjalise abituse suhtes endast välja viidud NATO Euroopa vägede ülemjuhataja, USA admiral James Stavridis sunnitud teatama, et NATO Lääne-Euroopa liikmesmaad on minetanud oskuse ja võime planeerida, valmistada ette ja viia ellu konventsionaalset, Põhja-Atlandi leppe 5. artikli kohast sõjategevust strateegilisel ja operatiivtasandil. Eurooplased mängisid riigikaitstes reheappi. Näiteks moodustas USA ja Kanada 2014. aasta panus NATO kaitse-eelarvesse 672,414 miljardit dollarit ja Euroopa liikmesriikide panus 270,500 miljardit dollarit ehk ~30% sellest.³ Washington oli nii rahulolematu ja pettunud Euroopa partnerites, et otsustas suurema osa oma vägedest kodumaale tagasi viia, jättes kontinendile vaid kaks brigadi.

Joonis 1. NATO vägede ja valmisoleku võrdlus

³ NATO publishes defence expenditures data for 2014 and estimates for 2015, p. 4. <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_06/20150622_PR_CP_2015_093-v2.pdf>.

Viimase kümne aasta sündmused Euroopas muutsid põhjalikult kontinendi julgeolekuolukorda. Venemaa järsk agressiivsuse kasv, katsed taastada Vene impeerium, kallaletung Georgiale 2008. aastal ning Ukrainale 2014. aastal sundisid ka lääneriikide juhtkonda ümber hindama järjest halvenevat julgeolekuolukorda ja oma kaitsevõimet. Kõige suuremat muret Venemaa sõjakuuse järsu kasvu pärast väljendavad Ameerika Ühendriigid ja Ida-Euroopa riigid, kuid NATO liikmed Lääne-Euroopas ei ole vist siiani lõpuni aru saanud kontinenti varitsevast järjest suurenevast agressioonihust. Ei ole ime, et USA president Donald Trump (ja mitmed USA varasemad kaitseministrid) oli sunnitud Euroopa kolleegidele esitama ultimatiivsed nõuded iga-aastase kaitse-eelarve suurendamise kohta külma sõja ajal normiks olnud kahele protsendile SKT-st ning kulutama vähemalt 20% sellest uue relvasuse ja tehnika hangeteks.⁴ Teatud positiivne nihe on hakanud NATO-s nüüdseks toimuma. Kaheksa liikmesriiki on käesoleval aastal deklareerinud 2% kriteeriumi täitmist, 16 riiki on teatanud, et nad on nõus suurendama oma kaitse-eelarvet nõutavale tasemele. Euroopa liikmesriikide panus on käesoleval aastal tõusnud veidi üle kolmekümne protsendi alliansi kogueelarvest. Seda on aga vähe ja NATO sõjaline võime suureneb väga aeglaselt. Loode-tavasti sunnib Lääne-Euroopa riikide kaitsevõime abitusest tulenev hirm agressiivse Putini Venemaa võimaliku agressioonihoo tõttu lõpuks kiirendama lääneriikide sõjalise kaitsevõime kasvu.

1. Muutused Venemaa sise- ja välispoliitikas 1990. aastatel

Möödunud sajandi viimasel päeval, 31. detsembril 1999, teatas Vene televisioon, et president Boriss Jeltsin esineb riigi ees erakorralise avaldusega. Silmanähtavalt haige Jeltsin tänas vene rahvast demokraatlike reformide toetamise eest ja teatas, et ta on sunnitud tervislikel põhjustel presidendiametist tagasi astuma ning kuni uue presidendi valimisteni määrab ta kohusetäitjaks pool aastat tagasi Venemaa Föderatsiooni peaministriks saanud, Vene avalikkusele üsna tundmatu endise KGB alampolkovniku Vladimir Putini.⁵ Ametlikult kinnitati Putin presidendi ametikohale 26. märtsil 2000 toimunud presidendivalimistel. Keegi maailmas ei osanud aimata, et selle mehe

⁴ **NATO Summit Live Updates: Trump Pushes Allies to Increase Spending.** – New York Times, 11.07.2018.

<<https://www.nytimes.com/2018/07/11/world/europe/trump-nato-live-updates.html>>.

⁵ **От первого лица. Разговоры с Владимиром Путиным 2000.** Москва: ВАГРИУС, ст. 60–69.

võimuletulekuga muutub Venemaa ja ka maailma julgeolekukeskkond. Putini saamine Venemaa presidendiks oli suureks üllatuseks Vene eliidile ja ebameeldivaks pettumuseks samale ametikohale pretendeerinud, äsja ilmalvalgust näinud Venemaa-Valgevene liitriigi loomise eestvedajale, Valgevene presidendile Alaksandr Lukašenkale.

Nimelt hakkasid pärast Nõukogude Liidu lagunemist 1991. aasta detsembris ja Sõltumatute Riikide Ühenduse (SRÜ) loomist 1992. aastal Venemaa ja Valgevene koostöösides kiiresti tugevnema. Erilise hoo sai see koostöö sisse siis, kui 1994. aastal valiti Valgevene presidendiks endine sovhoosidirektor, noor ja energiline Alaksandr Lukašenka. Kõvakäeline president lõi riigis lühikese ajaga korra majja, taastati rahulik ja stabiilne olukord, kuid seda kõike endise ehk sotsialistliku riigisüsteemi säilitamise hinnaga. Jälgides Venemaa 1990. aastate juhtimisprobleeme ja majanduslikku kaost, püüdis Lukašenka igati vältida naaberriigis tehtavaid vigu ja tagada oma riigis rahu. Valgevene muutus peagi suurele naaberrahvale positiivseks eeskujuks ja lähimaks liitlaseks. Lisaks kahe slaavi rahva sarnasele mentaliteedile ja keelele on Minskil ka pikad ajaloolised ja väga tihedad majandussidemed Venemaaga. Riik oli ja on täielikult sõltuv Venemaa energiakandjatest: odavast naftast ja naftasaadustest, gaasist ning kaubavahetusest naaberriigi hiiglaslikul turul. President Lukašenkal olid Venemaaga ka suured isiklikud ambitsioonid. Pidades silmas president Boriss Jeltsini suutmatust tagada suurriigis kord, mis halvenes eriti pärast 1998. aasta finantskriisi, tekkis Lukašenkal idee liita kaks vennasrahvast üheks riigiks ja saada ise selle presidendiks. Ta asuski 1996. aastal oma plaani ellu viima, esitades Kremlile ettepaneku luua Venemaa ja Valgevene Liitriik, mis tema arvates võis olla isegi n-ö pehme föderatsiooni kujuline.⁶ Peaaegu samal ajal käis sarnase idee välja ka Kasahstani president Nursultan Nazarbajev, kes aga ei näinud tulevast liitriiki mitte föderatsioonina, vaid parimal juhul konföderatsioonina. Nazarbajevi ettepanek ei meeldinud Venemaa juhtkonnale, Moskvas jäädigi Lukašenka projekti juurde. 2. aprillil 1997 kirjutasid presidendid Lukašenka ja Jeltsin alla Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene Liidu moodustamise kokkuleppele. Kohe algas ka Liidu täitevorganite loomine. Järgmisel aastal kinnitasid presidendid deklaratsiooni Venemaa ja Valgevene edasise ühendamise kohta.

⁶ **Союзное государство.**

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>.

Integratsiooniprotsess jätkus suure hooga. 8. detsembril 1999 allkirjastasid kaks presidenti Venemaa ja Valgevene Liitriigi loomise lepingu, mis *de iure* kehtib tänaseni. Samas kinnitati ka selle elluviimise tegevusprogramm. Leping määras liitriigi juhtimisorganiks kõrgeima riikliku nõukogu, mille koosseisu kuulusid (ja kuuluvad siiani) liikmesriikide presidendid, valitsuste juhid ning riikide parlamentide komisjonide juhid. Liitriigi seadusandlikuks ja esindusorganiks on parlament, mis koosneb võrdsel arvul mõlema liikmesriigi ehk iga parlamendi delegeeritud kolmekümne kuuest esindajast. Liitriigi täitevorganiks on ministrite nõukogu. Selle koosseisu moodustavad ministrite nõukogu esimees, Venemaa ja Valgevene peaministrid, välisministrid, majandus- ja rahandusministrid, liitriigi riigisekretär (ministrite nõukogu aseesimehe õigustes) ja liitriigi tähtsamate juhtimisorganite ning tegevusvaldkondade juhid. Lepingu järgi kuuluvad liitriigi pädevusse ühine välispoliitika, julgeolek ja riigikaitse, ühine eelarve, finants- ja maksusüsteemid, tollimajandus, energeetika, side ja transport. Selles on ka märgitud, et iga liikmesriik säilitab oma suveräänsuse, iseseisvuse, territoriaalse terviklikkuse ja relvajõud. Leping pidi jõustuma 26. jaanuaril 2000⁷, kuid siis astus vana president Jeltsin ootamatult tagasi, määrares ametisse hoopis teise, samuti väga ambitsioonika vene mehe. Valgevenelast Lukašenkat tabas suur pettumus ja teda ootas ees vasalli staatus hiiglasliku naaberriigi uue auahe juhi õukonnas.

1.1. Putini ajastu

Vladimir Putin alustas tööd presidendina energiliselt. Oma meeskonna moodustas ta peamiselt usaldusväärsetest eriteenistuste inimestest, vahetades välja Jeltsini-aegse nomenklatuuri. Vene allikate kohaselt määrati Putini valitsemise esimese nelja aasta jooksul riigi võtmepositsioonidele ligi 1800 KGB ja teiste eriteenistuste töötajat⁸, mis tekitas välismaal ja ka Vene opositsioonis arusaama, et riiki juhib KGB. Üsna pea hakkasid Venemaa nii sise- kui ka välispoliitilises käitumises toimuma järsud muutused. N-ö metsiku kapitalismi perioodi ja majanduslikke raskusi üleelava riigi sisepoliitikas väljendus see eelkõige karmikäelises sisepoliitilise olukorra stabiliseerimises ja riigi kaosesse viinud kohaliku nomenklatuuri ning oligarhide

⁷ **Фаргышев, В. И.** 2004. Последний шанс Путина. Судьба России в XXI веке. Москва: «ВЕЧЕ», ст. 62–79.

⁸ **Зенькович, Николай** 2006. Путинская энциклопедия. Семья. Команда. Оппоненты. Преемники. Москва: «Олма-Пресс».

taltsutamises. Putini sõnum viimastele oli üsna konkreetne: te kas allute mulle ja keskvalitsusele ning hakkate maksma riigimakse või kui ei allu, siis arvestage sellega, et riigilt varastatud või röövitud varad sundvõõrandatakse riigi kasuks, vastutegevuse korral satute kas vangimajja või hoopis teise ilma. Teiseks Putini otsustavaks prioriteediks sai Venemaa Föderatsiooni kuuluvate väikerahvaste iseseisvusliikumise mahasurumine. Vabadustahe oli eriti suur Põhja-Kaukaasias, nt Tšetšeenias ja Dagestanis, iseseisvumisest rääkisid ka Tatarstan ja Baškortostan. Föderaalvägede esimene sõjakäik Tšetšeeniasse 1994. aasta detsembris algas Vene vägede rünnakuga pealinnale Groznõile, mis ebaõnnestus ja maksis neile suuri inimkaotusi. Venemaa oli sunnitud pärast kaheaastast verist sõda 1996. aasta augustis alla kirjutama nn Hasavjurti rahuleppele ning föderaalväed lahkusid Tšetšeenia territooriumilt. Väike rahvas sai küll iseseisvuse, kuid ei osanud oma äsja loodud riigiga midagi peale hakata, selle edukaks juhtimiseks puudus vajalik kogemus.

Saades 1999. aastal peaministriks, otsustas Putin teha lõpu igasugusele Venemaa Föderatsiooni lagunemist ohustavale separatismile. Tal oli hästi meeles vene rahva ülimalt negatiivne suhtumine föderaalvägede vägivalda esimeses Tšetšeenia sõjas. Oluline oli muuta rahvas tšetšeenide suhtes vaenulikuks. See ülesanne anti Vene Föderaalsetele Julgeolekuteenistusele (FSB), kes alustas pommisõda oma rahva vastu. 31. augustil 1999 plahvatas Moskva metroo kaubakeskuses esimene pomm. Plahvatuses sai surma üks inimene ja vigastada nelikümmend. Palju suurem vastukaja tekkis 4. septembril, kui sõjaväe korterelamu kõrval Dagestanis Buinakskis plahvatanud autopomm tappis kuuskümmend neli inimest ja vigastas kümneid inimesi. Venemaa hakkas süüdistama Tšetšeenia separatiste. Seda, et venelased on langenud terroristide sihikindla rünnaku alla, hakkasid nad aga arvama alles neli päeva hiljem, kui Moskva kaguosa üheksakorruselise maja keldris plahvatas võimas pomm, mis tappis üheksakümmend neli ja vigastas enam kui sada viitekümmend inimest. Seda muljet süvendasid veel kaks Moskvast toimunud pommiplahvatust. Üks neist rebestas mõrvatute leinapäeval, 13. septembril puruks veel ühe kaheksakorruselise maja. Hukkus sada kaheksateist ja vigastada sai ligi kakssada inimest. Kolme päeva pärast tappis autopomm Lõuna-Venemaal Volgodonskis veel seitseteist inimest. Sellised pidevad rünnakud tekitasid rahva tõelise pahameeletormi tšetšeenide vastu. Putin andis otsekohe käsu alustada sõjalist operatsiooni nn terroristliku Tšetšeeni Vabariigi vastu, kinnitades, et ta paneb kõik süüdlased „kämblasse likku“. Tšetšeenid polnud kunagi varem rünnanud selliseid sihtmärke ega kasutanud selliseid meetodeid. Pommid olid oskuslikult asetatud hoonetesse. Sedalaadi kogemused ja ligipääs võimsale lõhkeainele on omased erivägedele. Tõde

selgus 22. septembri 1999 hilisõhtul Rjazanis, kui kaheteistkümnekorruselise maja tähelepanelik elanik märkas maja juures valget autot, millest kolm meest kandsid mingeid kotte keldrisse. Ta helistas miilitsasse. Eksperdid asusid uurima ja avastasid võimsa lõhkeaine heksogeeni olemasolu ning sütikud. Miilits leidis üles ka lõhkeaine paigaldajad, kes esitasid FSB töötõendid. Seejärel saabus FSB Moskva peakorterist kõrge ametnik, kes võttis vahelejäädud ametivennad kaasa. Kogu asi mätsiti kinni. Seda FSB korraldatud kuritegu on oma raamatus kirjeldanud üksikasjalikult Edward Lucas.⁹

Putini initsiatiivil algas 1999. aasta sügisel teine Vene föderaalvägede sõjakäik Tšetšeeniasse, millest võttis osa 93 000 sõjaväelast.¹⁰ Lennuväe vaippommitamise ja raketitega tehti maatasu pealinn Groznõi, maalt pühiti peaaegu kõik linnad ja asulad. Föderaalvägede üksused korraldasid jõhkrad ja valimatud tšetšeeni meeste, naiste ning laste tapatalgud. Rahvusvahelise inimõiguste organisatsiooni Human Right Watch andmetel tapsid Vene föderaalväed Põhja-Kaukaasia kahes sõjas kokku ligi 230 000 inimest.¹¹ Välismaal asuva tšetšeeni opositsiooni andmetel hukkus Venemaa teises sõjakäigus 42 000 tšetšeeni last. Vaatamata ränkadele kaotustele suutis väike rahvas, kasutades sissisõja taktikat, panna ka teises kaitsesõjas ülekaalukale vaenlasele vastu ligi kolm aastat ja taastada suhtelise iseseisvuse.

Ambitsioonika Vene presidendi üheks prioriteediks oli korrastada kaoses olnud riigi majandust ja tema edasise karjääri kindlustamiseks oli ülivajalik tõsta kiiresti SKT-d ning selle kaudu elanikkonna elatustaset. Kremli juurde loodi andekatest, tänapäevase mõtteviisiga majandusekspertidest koosnev mõttekoda, mis pidi töötama välja Venemaa majanduse reformiprogrammi. Sellesse kuulusid Venemaal hästi tuntud inimesed nagu Aleksei Kudrin, German Gref, Andrei Illarionov, Arkadi Dvorkovitš, Irina Nabiulina jt.¹² Kasutades ära energiakandjate ehk nafta ja gaasi kõrget hinda maailmaturul, keskendus Venemaa nende ekspordile. Raha voolas jõgedena ning võimaldas riigil 2000.–2008. aastal suurendada SKT-d tempoga 6–7% aastas ja selle peaaegu kahekordistada. Majandusliku olukorra kiire paranemine ja rahva elatus- taseme oluline tõus tegid energilise presidendi riigis ülimalt populaarseks,

⁹ Lucas, Edward 2008. Uus külm sõda. Kremli sünge vari Venemaa ja Lääne kohal. Tallinn: Varrak 2008, lk 34–38.

¹⁰ Хасбулатов, Руслан 2003. Большая стратегическая игра, Кремль и Российско-Чеченская война. Том 4. Пушкино: «Грааль», ст. 119–120.

¹¹ Потери гражданского населения в чеченских войнах. <<http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/65898/>>.

¹² Roxburgh, Angus 2012. Raudne rusikas. Vladimir Putin ja võitlus Venemaa eest. Tallinn: Ersen, lk 61–71. [Roxburgh 2012]

mis suurendas oluliselt ka tema ambitsioone. Juhist vaimustatud Vene eliit soovis 2004. aasta lõpus, enne presidendi ümbervalimisi anda Putinile teiseks ametiajaks isegi eristaatuse „rahvuse liider“. Selline pooljumala staatus on ainult ajatolla Homeinil Iraanis. Juristiharidusega Putin keeldus sellest, arvestades ilmselt pragmaatiliselt, et president on *de iure* Venemaa põhiseaduslik institutsioon, rahvuse liidril ei ole aga mingit õiguslikku staatust.

Koos Venemaa jõukuse kasvuga algas ka tema suuruse ja erandlikkuse propaganda. Vene pressis hakkas levima populaarne väide, et Venemaa Föderatsioonil on maailmas eriline ajalooline missioon, vene rahvas on eriline ja kujutab endast iseseisvat tsivilisatsiooni. Kohe pärast presidendi ametisse asumist taastas Putin riigihümnina endise stalinliku NSV Liidu hümn, muutes selles ainult mõned laused. Algas neostalinismi taassünni kampaania, mille käigus toimus laialdane NSV Liidu ajaloolise tähtsuse ja suuruse propageerimine, Stalini rolli ülistamine riigi muutmisel maailma suurvõimuks, NSV Liidu ja Teise maailmasõja ajaloo moonutatud kajastamine. Suurt rõhku pandi rahva mentaliteedi kujundamisele Vene natsionalismi, suurriikliku šovinismi ja läänevaenulikkuse kasvatamise vaimus. Juba Putini esimese valitsemisaja lõpus 2004. aastal oli täheldatav presidendi autoritaarsuse tugevnemine ja Venemaa üldine eemaldumine demokraatlikust arengust. Moskva võttis uuesti üles XIX sajandil tsaari õukonnas populaarse vene ajaloolase Nikolai Karamzini idee, et Venemaa on Rooma impeeriumi järglane ehk Kolmas Rooma, koos sellest tuleneva vastutusega Euroopa ja Aasia eest. Üsna pea läks käibele ka NSV Liidu aegne hüüdlause „Venemaa on ümbritsetud vaenlastest“. Elanikkonnale sisendati ja sisendatakse praegugi järjekindlalt, et läänemaailm ainult sellest mõtlebki, kuidas Vene riik hävitada ja saada enda kätte tema hiiglaslikud varad. Põhivaenlasteks kuulutati Lääs tervikuna, sh USA ja NATO, kaitseks nende eest algas riigi palavikuline militariseerimine.

Majandusedu jättis aga Kremli tähelepanuta asjaolu, et rõhu panemine ainult energiakandjate (gaas, nafta) ja toormaterjalide ekspordile ning riigi majanduse reformimise pidev edasilükkamine tekitasid Venemaast mitte arengu-, vaid ekspordimajanduse riigi ning tema suure sõltuvuse väliskaubandusest. Ülemaailmne majanduskriis 2008.–2009. aastal tabas Venemaad valusalt. Naftahind langes 140 dollarilt 40 dollarile barrelist. Välispankade laenuid Vene pankadele kuivasid kokku. Venemaa SKT langes 7,9% võrra.¹³ Majanduse taastumine algas 2009. aasta teisel poolel, kuid

¹³ Дефолт 1998 года в России: причины, хронология, последствия. – Справка, 24.08.2011. <https://ria.ru/history_spravki/20110824/422807796.html>.

Venemaa juhtkond jätkas ekspordimajandusega endiselt. Näiteks 2013. aastal moodustasid Venemaa energiakandjate ekspordist saadud sissetulekud ligi 50% aasta eelarve tuludest. See suurendas oluliselt riigikassa ja rahva heaolu sõltuvust energiakandjate müügist ning tekitas seisaku riigi majanduses, mis vajus edaspidi aeglaselt stagnatsiooni.

Putini tegevus Vene impeeriumi taastamisel ja Euroopa jagamisel mõjusfäärideks algas 2003. aastal, kui Moskva andis esimese ohusignaali maailma üldsusele, teatades, et postnõukogude ruum kuulub Venemaa Föderatsiooni eriliste rahvuslike huvide sfääri ning Euroopa Liidu (EL) ja NATO laienemine sinna on Moskvale vastuvõetamatu.¹⁴ 2005. aasta kevadel kuulutas teiseks ametiajaks tagasi valitud Putin NSV Liidu lagunemise maailma 20. sajandi suurimaks geopoliitiliseks katastroofiks. 2007. aasta veebruaris Münchenis toimunud julgeolekupoliitika konverentsil langes lääneriikide esindajatele külma dušina kaela kurikuulus Putini kõne. Venemaa president ründas raevukalt USA-d, kes tema sõnul tahtis saada maailma ainuvalitsejaks. Ta süüdistas ameeriklasi, kes püüavad venelastele pidevalt demokraatiat õpetada, kuid tungivad ise teistesse riikidesse. Viidates USA raketikilbi programmile, mõistis Putin hukka n-ö kosmose militariseerimise ja nõudis taoliste relvaliikide keelustamist. Ta oli seisukohal, et NATO idasuunaline laienemine on provokatsioon, ning hoiatas selle eest, et Euroopale on laskumas uus raudne eesriie.¹⁵ Muutused Venemaa välispoliitilises käitumises väljendusid suurenevas välispoliitilises ja sõjalises agressiivsuses, globaalse läänevastase infosõja ja psühholoogiliste operatsioonide alustamises. Selleks loodi hiiglaslik, peaaegu kogu maailma hõlmav propagandakontsern Russia Today. Vene propaganda edastamiseks teistele rahvastele asutati välismaal mitmeid telekanaleid, nagu RT, Rossija 24, NTV Mir, Euronews jt. Venemaa huvides hakati laialt ära kasutama äraostetud või venemeelseid ajakirjanikke, poliitikuid ja teadlasi. Selleks, et suurendada välismaal elavate venelaste patriotismi ja et Kremlil oleks võimalus neid paremini ära kasutada, käivitati programmid „Vene maailm“ ja „Vene maade kogumine“. Venemaa naaberrahvaste psühholoogiliseks mõjutamiseks loodi hiljem nn trollivabrikud, mis edastavad neile järjekindlalt moonutatud või valeinformatsiooni. Üks selline Balti riikide suunal tegutsev trollivabrik asub Sankt-Peterburgis.

¹⁴ **Владыцкий, А.** 2015. Национальные интересы Российской Федерации на постсоветском пространстве. – CyberLeninka.ru. <<https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnyie-interesy-rossiyskoy-federatsii-na-postsovetskom-prostranstve>>.

¹⁵ **Roxburgh** 2012, lk 217–220.

Deklaratsioonile endise NSV Liidu ruumi kuulumise kohta Venemaa erilisse huvifääri järgnesid territoriaalsed pretensioonid nii endistele liiduvabariikidele kui ka välisriikidele. Vene meedias algas aktiivne kampaania, mille eesmärk oli tõestada, et Krimmi poolsaare on 1954. aastal ebaseaduslikult Ukrainale üle andnud pärast Stalini surma NSV Liidu uueks juhiks saanud Nikita Hruštšov. Tegelikult anti Krimm Ukrainale toona üle eelkõige majanduslikel põhjustel, kuna Krimmil ei olnud Venemaaga mingit maismaaühendust. Poolsaarel puudus täielikult vesi, see tuli kanalite kaudu peaaegu 100% ulatuses Ukrainast. Teine põhjus, mis ajendas Hruštšovi poolsaart üle andma, oli poliitiline. Nimelt möödus 1954. aastal 300 aastat Ukraina ühinemisest Venemaaga. Üleandmisest pidi saama omamoodi palsam nende ukrainlaste haavadele, kes olid kogenud nii Vene 1918.–1920. aasta kodusõja kui ka Teise maailmasõja käigus suure venna ränka ülekohut, repressioone, suuri inimohvreid ning deporteerimist Siberisse.

Moskva avastas ka järsku, et Ukraina idapoolsed oblastid (Luganski ja Donetsk oblasti) on endine tsaariaegne Novorossija, mis on asustatud venelastega, ja kuuluvad seega ajalooliselt Venemaa koosseisu ning on kunagi samuti ebaseaduslikult Ukrainale üle antud. Kreml unustas küüniliselt, et diktaator Stalin korraldas Ida-Ukrainas 1932.–1933. aastal nn *golodomor*¹⁶, näljutades toiduainete sundvõõrandamise teel surnuks ligi seitse miljonit seal elanud ukrainlast. Pärast Krimmi annekteerimist ja kahe Ukrainale kuuluva idapoolse oblasti osalist okupeerimist 2014. aastal oli Moskvas edueuforia nii suur, et territoriaalsete pretensioonidega mindi kallale ka oma kõige ustavamale liitlasele Kasahstanile ja isegi USA-le. Vene võimuorganites ja meedias hakkas levima kampaania, et möödunud sajandi viiekümnendatel aastatel Kasahstani uudismaad harima saadetud venelastega asustatud piirkonnad kuuluvad õigusega Venemaale ning nad tuleks ühendada emamaaga. See ärritas ülimalt Venemaa lähimat liitlast president Nazarbajevit, kes saatis oma Vene kolleegile vihase protestikirja. Putin ei soovinud tekitada liitlasega tüli ning aktsioon jäi ära. Veelgi üllatavamad olid Venemaa pretensioonid USA-le kuuluvale, enam kui 1,5 miljoni ruutkilomeetri suurusele Alaskale. Moskvas avastati 2014. aasta suvel järsku, et selle hiiglasliku, XIX sajandil justkui Vene impeeriumile kuulunud, aga tegelikult eikellegimaa, kus erineval ajal elas vaid 600–800 venelast (ülejäanud olid kohalikud elanikud),

¹⁶ Голод на Украине (1932–1933).

<[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_\(1932%E2%80%941933\)>](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_(1932%E2%80%941933)>).

olid müünud 1867. aastal tsaar Aleksander II lähikondlased kui tühja ja mittevajaliku piirkonna 7,2 miljoni dollari eest „ebaseaduslikult“ Ameerika Ühendriikidele. Pealinnas moodustati isegi juristide grupp, kes pidi leidma õiguslikud alused Alaska tagastamiseks Venemaale. Ameeriklased ainult naersid selle üle. Nii see asi jäigi.

1.2. Venemaa uus doktriin

Venemaa energiakandjate kõrge müügihinna tõttu majandusele edukatel aastatel 2000–2008 tekkis suurriiki valitseval nomenklatuuril omamoodi suurusehullus. Riiki hakati võrdlema ja asetama samale tasemele vaid USA, Hiina ja EL-iga, kasvama hakkasid ka Kremli poliitilised ambitsioonid.¹⁷ Jälgides Venemaa uudset käitumist, tekkisid rahvusvahelisel üldsusel küsimused: kas Putini võimuletulekuga on järsud muutused tema sise- poliitikas ja rahvusvahelises tegevuses juhuslikud, tekkinud nii-öelda *ad hoc*-korras soodsate tingimuste ärakasutamisest, või on tegevuse aluseks mingi kontseptuaalne programmdokument? Selgus, et Kremli ülesandel koostati aastatel 2005–2010 Venemaa Teaduste Akadeemia, eriteenistuste ja õigeusu kiriku esindajate ühistööna viiest raamatust koosnev kogumik ehk nn (Putini) **Venemaa uus doktriin** (vt joonist 2). Kogumikku kuulusid neli üldpealkirjaga „Projekt Venemaa“ („Проект Россия“) ja erinevate alapealkirjadega raamatut¹⁸, mis kirjeldasid ja analüüsisid (Moskva vaatevinklist lähtuvalt) olukorda ja arengut maailma pea kõikides valdkondades. Viies (ilmumisjärjekorras neljas) raamat „Uus Vene doktriin“ kandis alapealkirja „Aeg sirutada tiivad“ („Новая русская ДОКТРИНА. Пора расправить крылья“) ja kujutas endast laiahaardelist programmi, millises suunas jätkata riigi sise- ja välispoliitikat. Doktriiniga püstitati Venemaale ülesanne taastada maailma suurvõimu staatus, mille saavutamiseks määrati kaks **strateegilist eesmärki**:

- 1) **lähim** – taastada kontroll postnõukogude ruumi üle (ehk Venemaa impeerium vähemalt NSV Liidu piirides – A. L.);
- 2) **lõplik** – saada globaalseks administraatoriks ehk teisisõnu maailma valitsejaks.

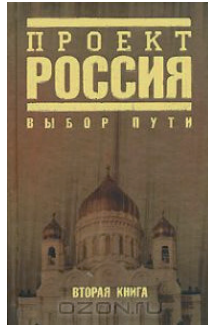
¹⁷ Дугин, Александр 2012. Грязное белье Кремля. ПУТИН против ПУТИНА. Бывший будущий президент. Москва: «Яуза-Пресс», ст. 148–156. [Дугин 2012]

¹⁸ 1) Проект Россия, 2) Проект Россия. Выбор пути. Вторая книга, 3) Проект Россия. Третье тысячелетие. Третья книга, 4) Проект Россия. Большая идея. Четвертая книга.

Järgnevalt on viimase eesmärgi kohta toodud tsitaat raamatust “Uus Vene doktriin”¹⁹: „Kui USA ainult imiteerib ja sisuliselt labastab globaalse administraatori rolli, siis Venemaale kuulub see roll õigusega. Nüüd peab ta seda praktiliselt kinnitama, asudes selle täitmisele.“²⁰

I 2005

II 2007

III 2009

IV 2009

V 2010

Joonis 2. Raamatusarja „Projekt Россия“ köited (I 2005 tähistab raamatu numbrit ja ilmumisaastat)

Heades köidetes ja kullatud pealkirjadega raamatud on nii olulised, et esimese, 2005. aastal ilmunud raamatu esilehe tagaküljel oli kirjutatud: „Projekti Venemaa eriväljaanne on 2005. aasta sügisel levitatud loetud päevade jooksul Kremliis, FSB-s, riigiprokuratuuris, kindralstaabis ja riigiduumas ning saanud kõige enam diskuteeritud raamatuks Venemaa poliitilistes ringkondades. [...] See unikaalne raamat on pandud registrisse, mida on

¹⁹ Siin ja allpool on esitatud artikli autori tõlge.

²⁰ **Новая русская доктрина. Пора расправить крылья** 2009. Москва: «Яуза», «ЭКСМО», ст. 275. [Новая русская доктрина 2009]

soovitatud lugemiseks riigiteenistujatele ja Venemaa presidendi ühiskondlik-poliitiliste küsimustega tegelevatele isikutele.²¹

Et lugeja mõistaks ja võiks hinnata, millest kogumikus on juttu, on järgnevalt toodud otsetõlkes ära raamatutes olevad värvikamad seisukohad, millest osa on käesoleva artikli autor eraldi rõhutanud.

Me oleme tunnustajateks kapitalismi agooniale. Jõudnud oma loogilisse tippu 1980.–2000. aastal, hakkas ta surema. /.../ Venemaa on eriline riik. Sellepärast heidab ta kõrvale materiaalse lääne mudeli nagu ka valitsuse, mis positioneerib end eranditult kui „majandusjuht“ ja bravuuritseb oma ideetusega.²²

Lääs on tänaseks ammendanud tarbimisarengu võimalused ning jõudnud tupikusse. Lääne peamine probleem on selles, et ta on muutnud oma eliidi põhimõttelagedateks monstrumiteks-kosmopoliitideks, kes ei tee vahet, kelle arvel rikastuda: omade või võõraste.²³

Tarbimistsivilisatsioon on planeedi vähkkasvaja. Vähkkasvajal ei saa olla tulevikku. /.../ Maailm on sisenenud uude, postdemokraatlikku ajastusse.²⁴

Demokraatia sarnaneb vähkkasvajaga. Oma elementaarseks eksisteerimiseks on ta sunnitud hävitama ühiskonna elutegevust tagavad traditsioonilised väärtused.²⁵

Demokraatia on ohtlikum kui ususektid. Ta formeerib võltseliidi, kes annab võltskäitumise eeskju ühiskonnale.²⁶

Maksimaalselt tugevaks konstruksiooniks on monarhia. Tema peamine eelis seisneb võimu legitiimsuses. /.../ Monarh esindab maksimaalselt iseisvat võimu. /.../ Selline hüglaslik riik nagu Venemaa ei vaja ajutist juhti, vaid peremeest, mitte diktaatorit, vaid isa.²⁷ Meie eesmärk on õigeusklik tsaaririik.²⁸

²¹ Проект Россия I 2005. Москва: «Эксмо», ст. 4. [Проект Россия I 2005]

²² Ibid., ст. 7, 203–204.

²³ Проект Россия I 2005, ст. 254.

²⁴ Ibid., ст. 261, 300.

²⁵ Ibid., ст. 284.

²⁶ Проект Россия II. Выбор пути 2007. Москва: «Эксмо», ст. 20 [Проект Россия II 2007]

²⁷ Проект Россия I 2005, ст. 328, 329, 331.

²⁸ Проект Россия 2007, ст. 227.

Venemaale toetub kogu maailm. Enam kui kahesajast riigist planeedil on Venemaa ainuke inimkonna kaitsja. /.../ Venemaa ei saa maailma impeeriumiks mitte majandusliku võimsuse pärast, vaid tänu õigeusule.²⁹ Me oleme ainus, unikaalne ja kordumatu impeerium, perekonna tüüpi impeerium.³⁰

Toimivate sündmuste analüüs näitab, et nüüdisaegne maailm liigub olematusesse. /.../ Tulemas on sündmused, mis on võrreldavad ülemaailmse veeuputuse ja jääajaga. /.../ Maailm on tarbimistsivilisatsiooni sõlmpunktide purunemise lävel.³¹

Inimkond veereb kuristikku. /.../ Praegu elab planeedil ligi seitse miljardit inimest. Selleks, et Maa ressursid taastuks, on erinevatel hinnangutel vaja, et elanikkond oleks kahe kuni nelja miljardi inimese piirides. Tänapäeva teaduse arengu juures garanteerib see elatise inimkonnale.³² Sellepärast on vaja päästa inimkond raudse käega, amputeerides tema n-õ liigsed miljardid.³³

Maailma vallutamise uue tehnoloogia võtmeosaks on informatsiooni-kanalid.³⁴ On aeg sirutada tiivad ja minna üle ajaloolisele vastupealetungile. /.../ Venemaa ei vaja programmi mitte endale, vaid uue maailma loomiseks.³⁵

Välismaailm on teinud kõikvõimaliku, et ümbritseda Venemaa vaenulike riikide ja elujõuetute „oranžide“ riikide rõngaga.³⁶

Endiste NSV Liidu vabariikide Venemaale lähenemise stimuleerimine ei saa toimuda ainult majanduslike vahenditega /.../ Venemaa ei pea pidevalt, aktiivselt ja leidlikult veenma mitte ainult poliitilist establishment'i, vaid ka postnõukogude riikide rahvaid liitumise eelistes.³⁷ Venemaa mõju taastamine naaberriikides eeldab läbimõeldud, laiaulatuslikku ja mitmekesiset infopoliitikat. Väikest osa ühiskonnast kaasavatest sporaadilistest, vene keele kaitseks tehtavatest kampaaniatest tuleb minna üle pidevale, läbimõeldud ja sihipärasele vene kultuuri ekspansioonile naaberriikidesse.³⁸

²⁹ *Ibid.*, ст. 67–68.

³⁰ Проект Россия I 2005, ст. 273.

³¹ Проект Россия III. Третье тысячелетие 2009. Москва: «ЭКСМО», ст. 2, 14. [Проект Россия III 2009]

³² *Ibid.*, ст. 18, 36.

³³ *Ibid.*, ст. 43.

³⁴ *Ibid.*, ст. 57.

³⁵ Новая русская ДОКТРИНА 2009, ст. 7.

³⁶ *Ibid.*, ст. 11.

³⁷ Проект Россия II 2007, ст. 252.

³⁸ Новая русская доктрина 2009, ст. 253.

Vabatahtlikult endale venevastase mõjuagentuuri rolli võtnud eliiti ehk kolmandasse kategooriasse kuuluvate Gruusia ja Eesti valitsevat poliitilist establishment'i võib õigusega nimetada okupatsioonivalitsusteks; vastavalt sellele on kohane nende riikide opositsioonilise avalikkuse ülesannet väljendada sõnaga dekoloniseerimine.³⁹

Uue Venemaa doktriini sisu võib kokkuvõtlikult väljendada nelja lausega: maailm on katastroofi äärel, kõiges on süüdi Lääs, Lääs on ohuallikas kogu inimkonnale, Venemaa on tsivilisatsiooni päästja.⁴⁰

Kogumik on läbinud mitu kordustrükki. Moskvast saadud andmetel ulatub selle kogutiraaž enam kui nelja miljoni eksemplarini.

Arusaama, et Venemaa president on selle uue Venemaa doktriini ideeline ja poliitiline isa, süvendavad ning tema hinnanguid ja kavatsusi annavad edasi Putini sõnad 21. septembril 2013 nn Valdai klubi iga-aastaselt istungil⁴¹:

- **endise NSV Liidu integreerimine ühtseks geopoliitiliseks üksuseks kujutab endast võtmeprioriteeti;**
- Venemaa lükkab eemale Lääne euroatlantilise tsivilisatsiooni traditsioonilised väärtused, Venemaa tuleb taastada oma traditsiooniliste väärtuste baasil;
- Venemaa kujutab endast iseseisvat tsivilisatsiooni [populaarse vene politoloogi Aleksandr Dugini arvamuse järgi on venelased euroasiaadid – A. L.];
- venelased ja ukrainlased on üks rahvas, kes elab kahes riigis, kuid on määratud elama koos.

2. Putin asub taasvallutama postnõukogude ruumi

Alates NSV Liidu lagunemisest toetas uus Venemaa võim igati separatismi endistes liiduvabariikides. Nii tekitati vägivaldselt Moldova territooriumil venelastega asustatud Transnistria Vabariik. Moskva soodustas Georgiale *de iure* kuuluvate Abhaasia, Adžaaria ja Lõuna-Osseetia eraldumist sellest. Käitudes jaga-ja-valitse-põhimõttel, soosis Venemaa Armeenia ja

³⁹ *Ibid.*, st. 255.

⁴⁰ **Кашанский, А. В.** 2006. Россия 2015–2044. Путь к Белому царству. Москва: Восток-Запад, «Издательство АСТ», ст. 144, 145–148.

⁴¹ Autori märkmed Vladimir Putini sõnavõtust Vene telekanali RT saates, milles käsitleti järjekordset Valdai diskussiooniklubi, 2004. aastal Putini initsiatiivil algatatud mõttekoja, kokkusaamist.

Aserbaidžaaani konflikt Mägi-Karabahhis. Putini võimuletulekuga algasid Kremli järjekindlad jõulised katsed saada oma kontrolli alla endised NSV Liitu kuulunud riigid. Seda tehti kas pehmelt, kutsudes neid ühinema selliste Moskva loodud rahvusvaheliste organisatsioonidega nagu Sõltumatute Riikide Ühendus (SRÜ), Tolliliit, Euraasia Majandusliit, Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsioon (KJLO), või jõuga. Sõnakuulmatute endiste liiduvabariikide vastu läksid käiku psühholoogilised operatsioonid, sanktsioonid, poliitiline ja majanduslik surveamine ning kui see ei aidanud, siis ka vägivald ja sõjaline jõud (kallaletung Georgiale 2008. aastal ja Ukrainale 2014. aastal). Välispoliitilise mõjutusrelvana kasutas Kreml üsna efektiivselt ära energiakandjad gaasi ja nafta, müües neid lähivälismaale mitte maailmaturu hinnaga, vaid hinnaga, mis sõltus sellest, millised olid Venemaa ja ostjariigi suhted. Moskva üheks jätkuvaks prioriteediks oli ja on lammutada lääneriikide ühtsus, seepärast on ta teinud kogu aeg suuri jõupingutusi, et nõrgendada ja lõhkuda EL-i ja NATO solidaarsust.

2.1. Vene relvajõud enne Georgia 2008. aasta sõda

Venemaa Föderatsiooni uus juhtkond oli seisukohal, et ainus tõhus argument kehtestada end maailmas suurriigina on võimsad relvajõud. Kaitseministeeriumi 2003. aastal avalikustatud valge raamat nägi ette relvajõudude põhjaliku reformimise, ajateenistuse vähendamise kahelt aastalt ühele ja ülemineku kutselisele sõjaväele.⁴² Moskva tegi suuri pingutusi oma relvajõudude võime kiireks tõhustamiseks. Majandusedu tõttu kasvas sõjaline eelarve 2000.–2006. aasta jooksul 4,5 korda. Võimaluse selleks andis gaasi- ja naftamüügist saadav sissetulek. Tänu sellele oli 2006. aasta erakordne Vene sõjaväes toimunud suure hulga taktikalise ja operatiivtasandi õppuste poolest. Sõjaliste kulutuste kiire tõusutrend jätkus ka edaspidi. Nii suurenes 2007. aasta 821,17 miljardi rubla suurune sõjaline eelarve 24,6% võrreldes eelmise aasta eelarvega. Sellest 302,7 miljardit rubla kulutati uue relvastuse ja varustuse ostmiseks. Reklaamides militaarvaldkonna edukust, teatas kaitseminister Sergei Ivanov 2006. aasta suvel, et kui suhe sõjaväe ülalpidamiseks ja arendamiseks kuluvatele eelarvevahenditele oli 2001. aastal 70:30,

⁴² **Военная реформа в РФ (2001–2004).**

<[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%A4_\(2001%E2%80%942004\)>](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%A4_(2001%E2%80%942004)>)>.

siis 2006. aastal on see juba 60:40 ning 2010. aastaks peab jõudma 50:50 protsendini.

Tähtsaimaks 2003. aastal alanud sõjaväereformi osaks ümberrelvastamise kõrval oli relvajõudude üleminek professionaalsele sõjaväele. See protsess algas 2004. aastal Pihkvas asuva 76. õhudessantdiviisi (nüüd 76. ründedessantdiviis) eksperimendiga. Kõigepealt mehitati see diviis kutseliste sõduritega. Esialgselt kogu sõjaväe kiire reorganiseerimise plaani siiski kärbiti rahapuudusel ning see hakkas toimuma mitmetes üksustes föderaalse sihtprogrammi alusel, mille kohaselt pidi lepingulisele tegevteenistusele mindama üle aastatel 2004–2007. See programm nägi ette eelkõige valmidusjõudude koosseisu kuuluvate õhudessantvägede ja spetsnazi üksuste, aga ka teiste riiklike institutsioonide valitsemisalas kuuluvate piirivalveüksuste ning sisevägede ülemineku sõdurite ja seersantide ametikohtade täitmisele kutseliste sõjaväelastega. Kaitseministeerium lootis sel teel oluliselt tõhustada relvajõudude ja teiste jõustruktuuride parima osa lahinguvalmidust ja võitlusvõimet. Valmidusjõududesse määrati neli olemasolevat õhudessantvägede diviisi ja üks ründedessantbrigaad ning Tšetšeenia sõja kogemuste põhjal veel igas kuues olemasolevas sõjaväeringkonnas üks või kaks valmidusüksuse staatuses olevat diviisi või üksikbrigaadi. Mainitud sihtprogramm nägi ette kutseliste sõdurite ja seersantide arvu suurendamise relvajõududes 22,1 tuhandelt 2004. aastal kuni 147,6 tuhandeni 2007. aastal. Rahva seas eelkõige dedovštšina tõttu ebapopulaarset ajateenistust lühendati 2008. aastal kahelt aastalt ühe aastani.

Maavägedes oli 2006. aasta lõpuks kutselisele komplekteerimisele üle läinud juba kaks motolaskurdiviisi ning enam kui 30 muud väeosa ja allüksust. Õhudessantvägedes olid kutseliste sõjaväelastega täielikult komplekteeritud Pihkva 76. ründedessantdiviis (DRD), Ivanovos paiknev 98. õhudessantdiviis (ÕDD) ning Uljanovski 31. üksik-õhudessantbrigaad. Reformimisjärgus oli Kaukaasiale spetsialiseeruv, Novorossiiskis asuv 7. õhudessantdiviis, mis pidi täielikult kutseliseks saama ja reorganiseeritama 2007. aasta lõpuks mägi-ründedessantdiviisiks. Tuulas paiknev 106. ÕDD jäeti 2010. aastani segakomplekteerituks, kuna selles valmistati ajateenijatest ette reservväelasi õhudessantvägede jaoks. Vene kaitseministeeriumi 2005. aasta andmetel olid valitsemisalas teenistuslepingud sõlmitud kokku juba ligi 60 000 kutselise sõduriga. Järgmise aasta plaan nägi ette veel 24 000 sõduri värbamise, kellega taheti mehitada 18 üksust.

Pikaajalise reformiplaani kohaselt pidid 2010. aastaks kutselisele komplekteerimisele üle minema õhudessantväed tervikuna ning 60 väekoondist ja muud maavägede üksust.

Vaatamata näilisele progressile oli paljude Vene sõjateadlaste ja kaitseministeeriumi spetsialistide arvates kutselise sõjaväe loomise plaani 2006.–2007. aastal raske täita. Kindralstaabi andmetel oli relvajõudude viimase aja valupunktiks muutumas see, et kaadrisõdurid ja -seersandid katkestasid massiliselt teenistuslepinguid. Probleemiks kujunesid sõdurite väikesed palgad ja ebarahuldavad elamistingimused. Nõukogude ajast pärit sõjaväelinnakud olid ehitatud eelkõige ajateenijate majutamiseks. Kasarmu igas ruumis elas tavaliselt mitukümmend inimest, hügieeni- ja puhkamisvõimalused olid ebarahuldavad. Kindralstaabi organisatsioonilis-mobilisatsiooni peavalitsuse (GOMU) teatel katkestasid 2005. aastal relvajõududes enne tähtaega teenistuslepingu 12,9% kõikidest kutselistest sõjaväelastest. Seejuures Tšetšeenias paiknevast 42. motolaskurdiviisist lahkus enne tähtaega iga kolmas kutseline sõdur. 2006. aastal see protsess palkade olulise suurendamise tõttu küll veidi vähenes, kuid ilmnes teine tendents. Elukutselised sõdurid ei soovinud oma tavaliselt kolmeks aastaks sõlmitavat teenistuslepingut pikendada. Vene kaitseministeeriumi sotsioloogilise kes- kuse tehtud küsitlus näitas, et vaid 15–19% neist olid valmis jätkama teenis- tust. Seega tekkis reaalne oht, et Vene sõjavägi jääb ilma enamikust aastatel 2004–2005 tegevteenistusse tulnud, valmidusjõudude raudvara moodus- tavatest professionaalidest. Kuna GOMU ülema kindralpolkovnik Vassili Smirnovi sõnul plaaniti 2008. aasta lõpuks relvajõududes täita kutseliste sõjaväelastega 40–45% sõdurite ja enam kui 50% seersantide ametikohti, mõjutas tekkinud olukord väga negatiivselt selle plaani elluviimist.

Kaitseministeeriumi 2006. aasta uuringud näitasid, et kutseliste sõdu- rite motivatsioon sõltub eelkõige teenistustasust ja sotsiaalsetest garan- tiidest. Küsitluste järgi ilmnes, et 27% neist ei soovi pikendada teenistust just madalate palkade pärast. Vene kaadrisõduri palk oli olenevalt ameti- kohast 7000–9000 rubla kuus, seega isegi Venemaa keskmiste palganäita- jate kohaselt väga väike. Nii tulidki sõjaväkke peamiselt mehed, kes isegi tolleaegse Vene majandusbuumi tingimustes polnud suutelised tsiviilelus läbi lööma. Suur osa ehk 29% kutselistest sõjaväelastest loobusid teenistusest halbade elu- ja vabaaja veetmise tingimuste tõttu. Paljudes sõjaväelinnakutes puudus perede jaoks vajalik infrastruktuur: normaalsed elamistingimused, lasteaiad, -sõimed, klubid, spordisaalid, kauplused. Iga viies kutseline sõdur keeldus aga teenistuse jätkamisest subjektiivsetel põhjustel, seejuures 20% neist olid pettunud sõjaväeteenistuses, 15% aga ei suutnud harjuda ülemate nõudlikkusega. Üheks madala teenimismotivatsiooni põhjuseks võis olla ka Vene sõjaväe relvade, tehnika ja varustuse halb seisukord. Maavägede ülemjuhataja sõnul moodustas 2006. aastal uute relvade osakaal tema juhitud väeliigis vaid 20%.

Valitsus ja kaitseministeerium alustasid olukorra parandamist radikaalsete meetmetega. Nii suurendati 2007. aastal sõjaväelaste teenistustasu 25%, kuid arvestades 9–11% inflatsiooni aastas, ei olnud usutav, et see samm annab piisava efekti. Suure sõjaväelaste rahulolematuse kutsus esile ka toiduraha arvestamise süsteem. Nimelt oli sõjalises eelarves sõjaväelase päevaseks toidurahaks ette nähtud 67,42 rubla. Nendele aga, kes ei soovinud ühiskatla toidul olla, maksti selle eest rahalist kompensatsiooni, milleks arvestati 20 rubla päevas. Selline ebaõiglus kestis Venemaa Föderatsiooni relvajõududes juba alates 2000. aastast.

Raskeks kujunes 2007. aastal ka sõjaväe varustamine riietusega. Selleks oli eraldatud küll 8,2 miljardit rubla, kuid võrreldes eelmise aastaga ja arvestades reaalselt inflatsiooni, vähenes riietusvahendite hulk 20,7% võrra. Kõik sõjaväelased said küll välivormi, kuid varustatus igapäevamundritega jäi 60% tasemele. Kõige suurem puudujääk oli aga elamuehituses. Kutseliste sõdurite elamispinna vajadus 2007. aastal oli 28 000 korterit, planeeritud summa eest oli aga võimalik ehitada vaid 15 000 korterit. Ainuüksi elamis-pinnata ohvitseride ja kaadriallohviteride arv relvajõududes ületas 160 000 inimest, kuid kutseliste sõdurite korteritega varustamisest oli üldse raske rääkida.

Ohvitseri ei motiveerinud teenima ja kutselisi sõdureid sõjaväkke tulema ka see, et väljaõppeks eraldati liiga vähe vahendeid. Eelkõige tekitas muret olukord, et relvajõududel polnud väljaõppeks piisavalt kütust. See tähendas, et intensiivse väljaõppeprotsessiga polnud võimalik jätkata.

Eriliseks Venemaa poliitilise ja sõjaväe juhtkonna murelapseks aastatel 2005–2008 kujunes relvajõududes distsipliini tagamine ja suur kuritegevus. Riigiduuma saadiku Andrei Golovatjuki sõnul oli 2005. aasta kuritegevuse poolest relvajõududes absoluutse rekordi aastaks kogu Vene riigi eksisteerimise ajaloos. Ainuüksi ametliku statistika kohaselt toimus sel aastal 20 390 nn määrustikevastast (eelkõige dedovštšinaga seotud) kuritegu.⁴³ Sellist kuritegevust pole olnud ei Tsaari-Venemaa, Nõukogude Liidu, ega varem ka Venemaa Föderatsiooni sõjavägedes. Kusjuures kuritegevus ei suurenenud mitte ainult sõdurite seas, vaid ka ohvitserikorpusel. Selle kõrval oli jätkuvalt suur tegevteenistuses elu kaotanud sõjaväelaste hulk. Vene peaprokuratuuri andmetel hukkus relvajõududes 2005. aastal erinevatel põhjustel 1300 ohvitseri ja sõdurit.

⁴³ Военная прокуратура перечислила “уродливые факты дедовщины” в армии России: более 2000 осужденных за год. – Newsru.com.
<<https://www.newsru.com/russia/28feb2008/dedovwina.html>>.

Vaatamata suhteliselt heldele rahastamisele, ei laabunud kõik ka sõjaväe ümberrelvastamisega. Riiklik 2007.–2015. aasta relvastusprogramm läks Vene maksumaksjale maksma 4,939 triljonit rubla. Ministristaatuses olev Vene sõjatööstuskomisjoni aseesimees Vladislav Putin avaldas kartust, kas sõjatööstuskompleks (STK) on ikka võimeline arukalt ära seedima selle rahamassi. Tema kartused polnud alusetud. Vene STK põhifondide amortisatsioon moodustas 80%, moodsad seadmed puudusid pea täielikult. Paljud kõrge kvalifikatsiooniga insenerid ja töölised olid STK-st lahkunud. Tulemuseks oli sõjatoodangu kvaliteedi langus ja hindade kiire kasv. Nii oli näiteks uue strateegilise raketi Topol-M hind tõusnud viimase kahe aasta jooksul kolmekordseks. Teiseks probleemkohaks STK-le eraldatud raha puhul oli korruptsioon ja laiaulatuslik vargus. Karistamatut vargust soodustas ka asjaolu, et suur osa sõjalisest eelarvest oli salastatud ning ei kuulunud nn tsiviilkontrolli alla. Nii oli 2006. aasta sõjalises eelarves salastatud 44% kulutustest. Raha kõrvaldamise mastaape Venemaa STK-s ilmestab hästi järgnev näide. Kontrolli olulisel tugevdamisel STK-s selgus, et India ostis samalaadse summa eest Venemaalt neidsamu relvi kümme korda rohkem.

Loetletud probleemide tõsidust sõjaväe nn konventsionaalse osa reformimisel mõistis ka Venemaa kõrgem sõjalis-poliitiline juhtkond. Ilmselt just see oli ja on põhjuseks, miks jätkuvalt nii pingsalt tegeletakse strateegiliste tuumajõudude kui universaalse heidutusvahendi võime tõhustamisega nende relvastamise teel kõige moodsamate kontinentidevaheliste raketisüsteemidega. Nii pandi 2005. aastal lahingupositsioonile neljakümne teine Topol-M tüüpi strateegiline raketikompleks. 2008. aastal oli neid juba kuuskümmend viis. Ballistilise raketi Jars nime all on relvastusse tulemas selle uus, moderniseeritud variant. Järsult on elavnenuid uusimate Borei-tüüpi strateegiliste allveelaevade ehitamine. Nende relvastusse planeeritav kontinentidevaheline raketisüsteem Bulava läbis intensiivse katsetusperioodi ja on nüüd võetud relvastusse.

2.2. Vene-Georgia sõda 2008. aastal⁴⁴

Üldmõiste *georglased* (varem eesti keeles ka *grusiinlased*) alla mahuvad ligi kaksikümmend ühiste juurtega Lõuna-Kaukaasia väikerahvast: georglased, imertiinid, mingreelid, adžaarid, gurialased, lazid, svaanid jt, kes

⁴⁴ Põhjalikuma ülevaate Vene-Georgia 2008. aasta sõjast leiab raamatust: **Laaneots, Ants** 2014. Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed. – Occasional Papers, Vol. 1. Tartu: EÜK kirjastus. [**Laaneots** 2014]

oma ajaloos ei ole olnud mitte just kõige sõbralikumates suhetes. Veel sada aastat tagasi mõisteti Vene impeeriumis *Gruusia* all vaid Tiflisi kubermangu, milles georglased moodustasid enamuse. Sellesse ei kuulunud Abhaasia, Adžaria, Mingreelia ja paljud teised tänapäevase Georgia alad. Teadlased kinnitavad, et osseedid ja abhaasid ei mahu georglaste toponüümi alla. Abhaasid ja nende lähisugulasrahvas tšerkessid on mägihõimude järeltulijad, kes veel muistsel ajal paistsid silma oma vabaduseiha ja võitlusega Bütsantsi ning hiljem kõikide teiste vallutajate (türklaste, venelaste ning uuemal ajal ka georglaste) vastu. Kui Vene keiser Aleksander II püüdis XIX sajandil kehtestada Abhaasias oma võimu, tõusis selle vastu üles kogu kohalik rahvas. Tsaari väed surusid ülestõusu 1866. aastal veriselt maha, enamik abhaase ja tšerkesse tapeti või deporteeriti Türgi.

Osseedid omakorda peavad end muinasajal praeguse Lõuna-Venemaa steppides peremehetsenud rändrahva polovetside järeltulijateks. Vene impeeriumiga ühinesid nad 1770. aastal, kui 24 osseedi hõimu vanemad tulid Kizljaris asuva Vene sõjaväekomandandi juurde ja teatasid, et nad tahavad saada Venemaa alamateks. Tsaar nõustus sellega ja lubas osseete kaitsta sõjakate naaberrahvaste kallaletungi eest. Osseedid kohustusid omakorda hoidma korras nn Gruusia sõjatee ning abistama nende asualal liikuvaid Vene üksusi ja kullereid.

Kuni 1917. aasta Vene revolutsiooni ja kodusõjani oli Abhaasia autonoomne vürstiriik Vene impeeriumi koosseisus, samal ajal kui Lõuna-Osseetia oli juba tsaariajal allutatud Thbilisile. Vene impeeriumi lagunemine 1917. aastal võimaldas Georgial kuulutada välja iseseisvuse, kuid oma riiki soovisid ka Abhaasia ja Lõuna-Osseetia. Thbilisi seda ei lubanud ja suunas 1918. aasta juulis oma väed Abhaasiasse, kus toimus verine konflikt ja vallutati mitmeid Abhaasia linnu. Konflikti sekkus abhaaside poolel Vene valgekaardi vabatahtlik armee kindral Denikini juhtimisel ning valgekaartlased ajasid georglased Abhaasiast välja. Georgia esimene sõjaline aktsioon iseseisvust taotleva Lõuna-Osseetia vastu toimus 1920. aastal, kui Thbilisi saatis sinna oma sõjaväe. Konflikt oli samuti üsna verine. Väidetavalt hukkus selles enam kui 5000 osseeti, sajad põgenesid üle Kaukaasia mägede Põhja-Osseetiasse. Nendest sündmustest sai alguse avalik vaen kolme rahva vahel, mis tegi nende kooselu ühes riigis üsna keeruliseks.

Aluse tänapäeva Georgiale pärast 1917. aasta bolševistliku oktoobri-revolutsiooni võitu pani üks selle juhtidest, Gori linnas sündinud Jossif Stalin (Džugašvili). Tema pealekäimisel lülitati kogu Osseetia – nii selle põhja- kui ka lõunaosa – Georgia koosseisu autonoomse oblasti õigustes. Detsembris 1921 otsustas Nõukogude Venemaa valitsus luua Abhaasiast ja Georgiast

föderatsiooni. Kümme aastat hiljem alandati NSV Liidu diktaatoriks tõusnud Stalini otsusega Abhaasia staatust, mille järel jäi ta Georgia koosseisu mitte iseseisva, vaid autonoomse vabariigina. Algas georglaste intensiivne ümberasustamine Abhaasiasse.

Väike, 3900 km² pindalaga Lõuna-Osseetia on Põhja-Osseetiast ehk Venemaast eraldatud 3000–3600 m kõrguse Suur-Kaukasuse Dvaleti mäeahelikuga. Ainukeseks aasta läbi töötavaks ühendusteeks kahe osseetide riigi vahel on piki lõunasse voolava Suure Liahve nimelise jõe orgu kulgev Taga-Kaukaasia maantee, mis läbib 3700 meetri pikkuse Roki tunneli. Separatistliku piirkonna territooriumil oli kuni 2008. aasta augustini neliteist suuremat georglaste küla. Strateegiline tähtsus oli neist kaheksal Džava suunas asuval külal, mis kulgesid põhja pool Tshinvalit ja piki Taga-Kaukaasia maanteed. Need moodustasid omamoodi enklaavi, mida neist läbivoolava jõe nime järgi hakati kutsuma Liahve koridoriks. Külad lõikasid lõuna pool asuva lõuna-osseetide pealinna Tshinvali ära Põhja-Džavasse ja edasi Roki tunnelisse viivast teest.

Selleks, et vältida läbisõitu vaenulikest georgia küladest, ehtasid osseedid georglaste küladest lääne poolt mööduva, nn Zarskaja ümbersõidutee. Oma korda juurdepääsu kergendamiseks georgia küladele oli Thbilisi ehitanud Tshinvalist ida poolt kaarega mööduva tee. Osseetide pealinn ise asub tasandikul. Temast ida ja kirde pool kõrguvad Prisi kõrgendikud, kust on sõjaolukorras kerge kontrollida linna ja selle lähiümbrust. Tshinvali lõunapoolsest linnapiirist algas kohe Georgia kontrollitav territoorium. Enne 2008. aasta sõda elas Lõuna-Osseetias 45 000–50 000 inimest, neist 18 000 olid georglased. Korruptiivse ja kuritegeliku Lõuna-Osseetia valitsuse mahitusel õitsesid separatistlikus piirkonnas kuritegevus ja salakaubandus, tööstus puudus peaaegu täielikult. Nüüd on Thbilisi teatel sinna jäänud vaid 25 000–26 000 elanikku.

Varsti pärast NSV Liidu lagunemist, 23. juulil 1992. aastal kuulutas Abhaasia ülemnõukogu välja iseseisva, 8660 km² suuruse territooriumiga Abhaasia vabariigi. Thbilisi vastas sellele augustis 1992 oma vägede saatmisega mässulisele territooriumile. Puhkes pikk ja verine Georgia-Abhaasia sõda, milles abhaasid venelaste ja Šamil Basajevi juhitud tšetšeeni vabatahtlike toel saavutasid septembris 1993 võidu, kihutades Georgia väed ja koos nendega ka Abhaasias elavad ligi 250 000 georglastest elanikku selle territooriumilt välja. Erinevatel andmetel mõrvasid abhaasid ja nende abilised sõja käigus 13 000–20 000 georgia rahvusest tsiviilelanikku. Georgia valitsus oli sunnitud nõustuma Abhaasia *de facto* iseseisvumisega.

Konfliktipoolte vahel sõlmiti 17. mail 1994 relvarahu kokkulepe (nn Moskva leping). Venemaa ei olnud nimetatud lepingu osaliseks, kuid ta tegutses aktiivselt lepingu sõlmimise vahendajana. Lepinguga määratleti piki Georgia-Abhaasia piiri kulgev demilitariseeritud julgeolekutsoon, millesse pidi paigutatama SRÜ rahuvalvejõud ja ÜRO sõjalised vaatlejad. Selle lahenduse kinnitas veidi hiljem ka ÜRO Julgeolekunõukogu. Kokkulepe nägi ette kuni 3000-meheliste SRÜ rahuvalvejõudude paigutamise Abhaasiasse. Faktiliselt panustas neisse ainult Venemaa. Augustis 1993 alustas Abhaasias tööd ÜRO vaatlusmissioon UNOMIG, kelle ülesandeks oli kontrollida relvarahuleppe nõuete täitmist. Selleks, et edendada rahuprotsessi Abhaasia ja Georgia suhetes, saabus Georgiasse ÜRO peasekretäri eriesindaja.

President Eduard Ševardnadze juhitud Georgia oli 2003. aastal haletsusväärses seisukorras. Riigikassa oli tühi, kommunaalmajandus ja majandus tervikuna olid kokkuvarisemise äärel, ettevõtted ei töötanud. Õitses korruptsioon. Möödunud sajandi 1990. aastatel Abhaasias ja Lõuna-Osseetias korduvalt lüüa saanud Georgia sõjavägi oli hinge vaakumas, relvajõude kui toimivat süsteemi ei eksisteerinud.

2004. aasta jaanuaris toimunud Georgia parlamendivalimised võitis ülekaalukalt noortest, peamiselt Läänes hariduse saanud inimestest koosnev opositsioon. Georgia presidendiks sai andekas ja energiline Mihheil Saakašvili. Tema meeskond koosnes noortest teotahelistest inimestest. See meeskond suutis nelja aastaga kujundada laguneva, läbikukkunud riigi, milleks Georgiat peeti, nüüdisaegseks demokraatlikuks arengumaaks. Taasloodi ka uued, väikeriigi jaoks üsna tugevad relvajõud.⁴⁵ Noor ja kärsitu Georgia president ja tema meeskond tegi siiski ka palju vigu. Seda nii riigi rahvuspoliitikas, relvajõudude ülesehituses ja ettevalmistuses riigikaitseks, välispoliitikas kui ka oma jõudude ülehindamises. Suurimaks Venemaa juhtkonna ärritajaks ja 2008. aasta kallaletungi ajendiks kujunes uue Georgia presidendi 2004. aastal väljakuulutatud soov saada NATO liikmeks. Kreml, vaatamata Georgia liikmelisusele SRÜ-s, püüdis noort Georgia võimu esialgu mõjutada majandussanktsioonidega, hiljem blokaadi, sabotaaži ja terroriaktidega, kuid viljatult. Georgia liikus jätkuvalt oma teed. Mõistes, et väike Kaukaasia riik on Venemaa mõjusfäärist välja libisemas, alustas Moskva juba 2006. aastal sõja ettevalmistamist, mängides oskuslikult abhaaside ja lõunaosseetide tunnetel ning iseseisvuspüüdel. Separatistlikel aladel korraldati Vene passide massiline jagamine ja mainitud väikerahvaste enamuse

⁴⁵ Барабанов, Михаил; Лавров, Антон; Целуйко, Вячеслав 2009. Танки августа. Сборник статей. Центр анализа стратегий и технологий. Москва, ст. 11–34.

Venemaa kodanikuks pööramine. See võimaldas Moskval tuua hiljem agressiooni ettekäändeks Vene kodanike kaitse. Vene sõjamasina ettevalmistus agressiooniks oli läbimõeldud ja põhjalik. Operatsiooni kaasatavate Vene vägedega hakati alates 2006. aastast korraldama mägedes igal aastal suurõppusi „Kavkaz“, valmistades neid ette võitlema tulevase sõjategevuse piirkondades. Sellesse kaasati ka separatistlike enklaavide (Abhaasia ja Lõuna-Osseetia) relvaformeringud. 2008. aasta kevadel viidi Georgia vastu ellu petteoperatsioon, sisendades riigi juhtkonnale, et Venemaa ei sekku, juhul kui Georgia püüab taastada kontrolli separatistliku Lõuna-Osseetia üle.

Pärast NSV Liidu lagunemist oli Venemaa strateegia Lõuna-Kaukaasias üldjoontes järgmine.

1. Vältida Georgia, Aserbaidžaaani ja Armeenia lahkumist Venemaa Föderatsiooni mõjusfäärist ning takistada nende ühinemist NATO ja EL-iga. Hoida ära mainitud rahvusvaheliste organisatsioonide laienemine Lõuna-Kaukaasiasse ja kaugemas perspektiivis selle kaudu ka postnõukogude vabariikidesse Kesk-Aasias. Selle vältimiseks oli vaja aidata Lõuna-Kaukaasia riikides võimule Kremlile lojaalsed jõud.
2. Taastada kontroll Venemaale alternatiivse, Aasiast Euroopasse mineva Lõuna-Kaukaasia transiidikoridori üle, mis võimaldab tarnida Kaspia mere basseinist, Aserbaidžaanist ja Kesk-Aasiast (Türkmenistanist ja Kasahstanist) naftat ja gaasi Lääne-Euroopasse (sh ka ehitada uued nafta- ja gaasitorud). Blokeerida Aasiast tulevate energiakandjate transportimist läbi Kaspia mere Venemaast mööda. Nafta ja gaasi monopoolse tarnijana saavutada Lääne-Euroopa, sh EL-i ja NATO riikide majanduslik sõltuvus Venemaast ning sellest tulenev poliitiline mõjutatavus.
3. Tugevdada Lõuna-Kaukaasias oma sõjalist kohalolekut. Hoides Lõuna-Kaukaasia riike oma kontrolli all, suurendada Türkmenistani, Kasahstani ja teiste Kesk-Aasia riikide ning ka Hiina majanduslikku ning poliitilist sõltuvust Venemaast.
4. Haarata enda kätte võimalikult suur osa vaidluse all olevatest Kaspia mere basseinis asuvatest nafta- ja gaasimaardlatest.
5. Lähiülesandena kukutada võimult läänemeele Georgia valitsus.

Joonis 3. Vene vägede sissetung Georgiasse 2008. aasta augustis⁴⁶

Vene föderaalvägede ootamatu kallaletung augustis 2008 (vt joonist 3) kujutas endast riigisiseseid separatismiprobleeme lahendavale Georgiale Putini uue doktriini järgi sõjalise plaani esimest etappi, mille eesmärk oli taastada kontroll postnõukogude ruumi üle. Ettekäändeks oli see, et Moskva süüdistas Georgia juhtkonda Vene kodanike (silmas peeti eelkõige Vene kodakondsuse võtnud lõunaossete ja abhaase – A. L.) ahistamises. Operatsioon järgis kaht eesmärki.

1. Lõuna-Kaukaasiat läbiv ida-lääne-suunaline transiidikoridor oli Moskvale strateegiliselt tähtis. Energiakandjaid poliitilise relvana lääneriikide vastu kasutava Venemaa juhid alustasid järjekindlat tegevust selleks, et saada enda kätte kogu Sõltumatute Riikide Ühenduse (sh Aserbaidžaanis ning ida pool Kaspia merd paiknevates Türkmenistanis ja Kasahstanis) toodetav gaas, nafta ja võimalusel ka nende maardlad, ning välistada igasugune Venemaast mööduv energiakandjate transportimine Aasiast Lõuna-Kaukaasia ajaloolise transiidikoridori kaudu Euroopasse.

⁴⁶ Allikas: <https://en.wikipedia.org/wiki/Russo-Georgian_War#/media/File:2008_South_Ossetia_war_en.svg>.

2. Vältida Georgia lahkumist Venemaa Föderatsiooni mõjusfäärist ning takistada selle ühinemist NATO ja EL-iga. Kremli tegevust soosisid oluliselt Georgia koosseisu kuuluvate rahvaste omavahelised ajaloolised vastuolud ja iseseisvumispuüded, millega oli tihti kaasnenud ka ohvrite-rohke sõjategevus.

Georgia vägede 2008. aasta augustis Lõuna-Osseetias ebaõnnestunud, kontrolli taastamise operatsiooni suurim viga oli see, et Thbilisi, pimesi uskudes Moskva kinnitust mitte sekkuda, välistas täielikult relvastatud kokkupõrke tõenäosuse Vene vägedega. Selleks ei valmistatud ei psühholoogiliselt ega ka sõjaliselt. Georgia sõdurid polnud sellest ohust informeeritud ning ootamatu kohtumine Vene üksustega lahinguväljal kujunes neile šokiks. Kuna Venemaal polnud ohtu osatud näha, ei olnud läbi mõeldud ega loodud ka sõjalist kaitset Abhaasia suunal, õigel ajal ei mobiliseeritud reservüksusi, ei tehtud ettevalmistusi pikemaajaliseks sõjategevuseks, ei korraldatud maaväe üksuste õhukaitset Vene lennukite ja lahingukopterite rünnakute vastu ega loodud sõjakäiguks vajalikku logistikasüsteemi. Hinnati üle oma vaid nelja-aastase kogemusega relvajõudude võimet ellu viia laiaulatuslikke sõjalisi operatsioone ja hõivata kiiresti Lõuna-Osseetia territoorium. Nõrgaks kohaks kujunes üksuste juhtimine. Kuna uus võim oli erru saatnud peaaegu kõik, sh iseseisvusele lojaalsed nõukogude sõjakooli ja suurte üksuste juhtimiskogemusega vanemohvitserid ning kõrgemad ohvitserid, asusid relvajõudude ühendstaapi, brigaade ja pataljone juhtima teadmiste, kogemuste ja juhtimiskogemusteta noored ohvitserid. Ebaprofessionaalne oli ka Georgia poliitiline juhtkond, kes sekkus konflikti jooksul pidevalt vägede juhtimisse, mis tekitas kaose lahinguväljal. Sõjategevus kestis ainult viis päeva, mille järel ei olnud demoraliseeritud ja juhtimise kaotanud Georgia väed enam võimelised mitte ainult tagasi vallutama Lõuna-Osseetiat, vaid ka kaitsma oma territooriumi ja pealinna. Thbilisi vallutamise hoidis ära Kremli iseendale seatud piirang, mille järgi oli sõjategevuse eesmärgiks kuulutatud ametlikult rahu jõustamise (*peace enforcement*) operatsioon Georgias. Moskva tagasihoidlikkus oma eesmärkides oli ilmselt tingitud ettevaatlikkusest lääneriikide ees, kelle reaktsiooni agressioonile ei osatud hinnata, ning 2008. aastal üha enam suurenevast maailma majanduskriisist, mis võis Venemaad kui ekspordimaad puudutada väga valusalt.⁴⁷

---

⁴⁷ Roxburgh 2012, lk 275–293.

Kremli endale seatud sõjategevuse ala piirang ei võimaldanud okupeerida kogu Georgia territooriumi, ehkki Vene väed rikkusid konflikti käigus jämedalt nii rahvusvahelisi kui ka oma riigi õigusnorme, muutes nn rahuvalveoperatsiooni otseseks sekkumiseks suveräänse riigi siseasjadesse ja tema kahe osa okupeerimiseks. Augustisõda näitas kujukalt, et Georgia armee ülesehitus, juhtimisstruktuur, otsuste langetamise viis ja taktika sobivad tegutsemiseks koalitsioonijõudude koosseisus rahuvalve ülesannete täitmisel mõnes teises riigis, mitte aga konventsionaalses sõjas oma riigi kaitseks ülekaaluka agressori vastu.

Tungides kallale suveräänsele riigile, rikkus Venemaa nii rahvusvahelist õigust kui ka oma riigi sisesid seadusi muuhulgas järgmiselt.⁴⁸

1. Rahvusvahelise õiguse suhtes

- a. Venemaa Föderatsioonil puudus nii ÜRO Julgeolekunõukogu kui ka SRÜ või muu pädeva rahvusvahelise organisatsiooni mandaat viia ellu nn rahu jõustamise (*peace enforcement*) operatsiooni Georgias.
- b. Vene rahuvalvajate tegevus ei vastanud ÜRO kinnitatud rahuvalvaja statuudile. Seda väljendasid järgmised asjaolud:
  - raskerelvastuse olemasolu rahuvalvajatel, mis on ÜRO statuudiga keelatud;
  - ühepoolne Lõuna-Osseetia separatistide toetamine, relvastamine ja nende provokatsioonide mahitamine;
  - Vene n-ö vabatahtlike formeeringute lubamine Lõuna-Osseetiasse ja kasutamine separatistide poolel nn rahu jõustamise operatsiooni käigus;
  - nn rahuvalvajate ettekavatsetud muutumine sõja käigus üheks konflikti osapooleks jne.
- c. Rikuti Sotši (Dagomõssi) 1992. aasta rahuvalvelepet (Lõuna-Osseetias). Lepe välistab Venemaa Föderatsiooni kui ühe osapoole rahuvalvevägede sekkumise konflikti ja reglementeerib rahuvalvajate tegevust.
- d. Kallaletung SRÜ partnerriigile, teavitamata teisi SRÜ riike.

2. Venemaa Föderatsiooni seadusandluse suhtes

- a. Rikuti Venemaa Föderatsiooni 23. juuni 1995 seadust nr 93-FZ “Rahu ja julgeoleku tagamises osaleva sõjalise ja tsiviilpersonali eraldamise korrast Venemaa Föderatsiooni poolt”. Seadus näeb ette, et otsuse selle kohta teeb president Vene parlamendi teise koja – föderatsiooni-

⁴⁸ Vt ka Laaneots 2014, lk 84–85.

nõukogu määruse alusel, kuid nõukogu polnud küsimust isegi arutanud. Oli suvine aeg ja kõik föderatsiooninõukogu liikmed puhkasid sel ajal. Neid isegi ei teavitatud.

- b. Rikuti ka 28. märtsil 1998 vastu võetud Venemaa Föderatsiooni seadust nr 53-FZ „Sõjaväeteenistuse kohustusest ja sõjaväeteenistusest“. See keelab ajateenijate kasutamise nn rahuoperatsioonides välismaal. Georgiat põhjast rünnanud, Lõuna-Osseetiasse sisenenud 58. armee üksuste koosseisus olid ajateenijad.

Venemaa kallaletung Georgiale 2008. aasta augustis tuli lääneriikidele täieliku üllatusena ning näitas nende abitust ja valmisoleku puudumist ohjeldada kõiki rahvusvahelisi õigusnorme rikkuva suurriigi vägivalda oma väikese naaberriigi suhtes. Demokraatliku maailma hambutus ja passiivsus viisid olukorrani, kus viis ja pool aastat pärast 2008. aasta sündmusi Georgias järgnes Moskva valitsejate postnõukogude ruumi üle kontrolli taastamise sõjalise plaani teine etapp Ukrainas. Ettekäändeks oli jällegi Vene kodanike kaitse, tulemuseks suveräänse riigi lõhkumine ning selle osade annekteerimine ja jätkuv sõda Ida-Ukrainas.

3. Venemaa ettevalmistused järgmisteks sõdadeks

3.1. Venemaa relvajõudude reform aastatel 2008–2020 (2025)⁴⁹

Georgia sõjakäik 2008. aasta augustis näitas Venemaa poliitilisele ja sõjalisele juhtkonnale, et nende relvajõud on lääneriikide sõjavägedest nii organisatsiooniliselt kui ka relvastuse ja varustuse poolest oluliselt maha jäänud. Eriti madala lahinguvõime ja -oskusega paistsid silma vana relvastuse ja vana sõjatehnikaga varustatud Vene maavägede üksused. Georgia operatsiooni õnnestumiseks oli Vene kindralstaap sunnitud kasutama isegi oma kutselisi eliitüksusi: viit õhudessantvägede pataljoni taktikalist gruppi ning peaaegu tervikuna õhudessantvägede 7. ründedessantdiviisi. Kohe pärast 2008. aasta võiduka suvesõja lõppu tehtud kindralstaabi uuringust selgus, et ainult 10% kogu Vene sõjaväe relvastusest, tehnikast ja varustusest on

⁴⁹ **Реформа Вооружённых сил России (2008–2020).**

<

ajakohane ning vastab uue ajastu sõdade nõuetele. Kõik muu oli vananenud ja amortiseerunud. Leiti, et puudusteks olid ka relvajõudude vananenud organisatsioon, strateegilise ja operatsioonitasandi juhtimissüsteemi kohmakus ning mittevastavus nüüdisaja manööversõja nõuetele. Sama aasta sügisel kinnitas Vene kaitseministeerium relvajõudude pikaajalise ja laiaulatusliku, aastatele 2008–2020 planeeritud reformi. Eesmärgiks oli nõue, et reformi lõpuks 2020. aastal peab olema saavutatud olukord, kus nüüdisaegse relvastuse, tehnika ja varustuse osakaal Venemaa relvajõududes on vähemalt 70%.

Relvajõudude 2008.–2020. aasta reformiplaani esmane variant nägi ette kolme etappi.

I etapp (2008–2011): relvajõudude organisatsiooni ja juhtimissüsteemi reorganiseerimine, koosseisude optimeerimine (vähendamine – A. L.);

II etapp (2012–2015): üleminek kutselisele sõjaväele, selle organisatsiooni, infrastruktuuri, sõjaväelaste, eriti kutseliste sõdurite elutingimuste parandamine, palkade tõstmine, relvajõudude väljaõppesüsteemi muutmine;

III etapp (2016–2020): relvajõudude ümberrelvastamine ja -varustamine. 2020. aastal peab vähemalt 70% relvastusest, varustusest ja tehnikast olema ajakohane.⁵⁰

Kallaletungi tõttu Ukrainale 2014. aastal kehtestasid lääneriigid Venemaale sanktsioonid, mistõttu oli Vene kaitseministeerium rahapuudusel sunnitud reformi pikendama kuni 2025. aastani.

Plaanis ettenähtud relvajõudude organisatsiooni reorganiseerimine algas üsna ladusalt. Eeskujuks võeti end praktikas õigustanud USA strateegiliste väejuhatuste süsteem. Alates 2015. aastast toimus üleminek neljaastmeliselt juhtimissüsteemilt (sõjaväeringkond (SVR) – armee – diviis – polk) kolmeastmelisele (sõjaväeringkond ehk strateegiline ühendväejuhatatus (SÜVJ) – armee (operatiivväejuhatatus) – diviis, brigaad). Riigi 17,2 miljoni km² suurune territoorium jagati endise kuue sõjaväeringkonna asemel viieks sõjaväeringkonnaks ehk SÜVJ-ks (vt selle kohta joonist 4):

⁵⁰ **Boltenev, Dmitry; Gayday, Aleksey; Karnaukhov, Anton; Lavrov, Anton; Tseluiko, Vyacheslav** 2011. *Russia's New Army*. Edited by Mikhail Barabanov. Foreword by David Glantz. Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies.

<http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf>.

- 1) Lääne SÜVJ (staap Sankt-Peterburgis), millesse kuuluvad endised Lenigradi ja Moskva sõjaväeringkonnad ja Balti laevastik;
- 2) Lõuna SÜVJ (staap Rostovis Doni ääres): endine Põhja-Kaukaasia sõjaväeringkond, 4. õhu-kosmose ja õhukaitse väejuhatatus, Musta mere laevastik ja Kaspia flotill;
- 3) Kesk SÜVJ (staap Jekaterinburgis): endine Volga-Uurali sõjaväeringkond ja Siberi sõjaväeringkonna läänepoolne osa;
- 4) Ida SÜVJ (staap Habarovskis): endine Kaug-Ida sõjaväeringkond ja Siberi sõjaväeringkonna Baikali järve tagune osa, Vaikse ookeani laevastik;
- 5) Arktika SÜVJ (staap Murmanskis): Põhjalaevastik ja Venemaa põhjarannik ning sellega külgnevad mered Norra piirist kuni Tšukotkani Kaug-Idas ja neis asuvad saared.

Joonis 4. Vene strateegiliste ühendväejuhatuste geograafiline jaotus 2015. aastal

Küsimusele, miks sõjaväeringkonnal on kaks nime, vastasid Vene kaitseministeeriumi esindajad, et mõiste SÜVJ hõlmab eelkõige väekoondisi ja üksusi, mitte territooriumi, sõjaväeringkond aga on traditsiooniline ja hõlmab eelkõige territooriumi, millel SÜVJ asub.

Erinevalt ajaloolistest sõjaväeringkondadest, kus nende ülematele allus täielikult vaid vastutusosalal paiknev maavägi ning samas asuvad teised väeliigid (õhuväe, mereväe, õhudessantvägede, spetsnaži üksused jt) olid allutatud oma Moskva ülemjuhatajatele, sai strateegilise ühendväejuhatuse ülem

nüüd oma täielikku alluvusse kõik tema vastutusallas asuvad maa-, õhu- ja mereväe üksused ning väekoondised.⁵¹ Reform nägi ette ka uute relvasüsteemide ja tehnika väljatöötamise ja katsetamise ning kasutusele võtmise. Kõik reformi tundemärgid näitasid, et järgides oma strateegilisi eesmärke, ei valmistu Venemaa mitte niivõrd kaitsetegevuseks kui agressiivseteks lokaalseteks või isegi regionaalseteks sõdadeks. Seda kinnitas veebruaris 2016 veenvalt asjaolu, et Eestiga külgnevas Lääne sõjaväeringkonnas taasloodi ainus maailma operatiivtasandi pealetungivahend, 1. kaardiväe tankiarmee, ja veel kolm motolaskurdiviisi.

Märtsis 2013 loodi kindralstaabi ülemale vahetult alluvad eriooperatsioonide jõud (CCO)⁵² järgmises koosseisus: õhudessantväed (ВДВ, ee ÕDV)⁵³, spetsnazi⁵⁴, dessantründe- ja merejalaväe üksused. Luure peavalitsuse (ГРУ, ee GRU)⁵⁵ vahetus alluvuses on veel kaheksa spetsnazi brigaadi: 2. spetsnazi üksikbrigaad (Lääne SVR – Pihkva), 3. spetsnazi üksikbrigaad (Kesk SVR), 10. spetsnazi üksik-mägibrigaad (Lõuna SVR), 14. spetsnazi üksikbrigaad (Ida SVR), 16. spetsnazi üksikbrigaad (Lääne SVR), 22. spetsnazi kaardiväe üksikbrigaad (Lõuna SVR), 24. spetsnazi GRU üksikbrigaad (Kesk SVR) ja 25. spetsnazi üksikbrigaad (Lõuna SVR).⁵⁶

Plaani järgi suurendatakse kõigis neljas ÕDV diviisis polkude arvu kahelt olemasolevalt kolmele, samuti suurenevad nende diviiside lahingu- ja tagalatoetuse allüksused. Luureroodu asemel on neis nüüd luurepataljon. Diviiside koosseisu on lülitatud tankipataljonid, elektroonilise võitluse (*electronic warfare*) ja mehitamata lennuvahendite (UAV) üksused. ÕDV diviiside suurtükivägi relvastatakse 152 mm iseliikuvate haubitsatega. Kõik diviisidesse kuuluvad üksused varustatakse automaatsete juhtimissüsteemidega. ÕDV koosseisus on nüüd peale diviiside ka veel kaks spetsnazi ja neli ründedessantbrigaadi. 2016. aasta oktoobris määrati ÕDV uueks juhatajaks kindralpolkovnik Andrei Serdjukov.

⁵¹ Романова, Ася 2015. Военная реформа 2008–2020: промежуточные итоги. – Санкт-Петербург.ру, 25 Ноября.

<https://saint-petersburg.ru/m/kak_eto_sdelano/romanova/343254/>.

⁵² Силы Специальных Операций.

⁵³ Воздушно-десантные войска.

⁵⁴ Подразделения специального назначения ehk eriotstarbelised üksused.

⁵⁵ Главное разведывательное управление on Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi välissõjaväeluu agentuur.

⁵⁶ Спецназ ГРУ: история, структура, основные задачи. – MilitaryArms.ru, 30.05.2018. <<https://militaryarms.ru/armii-mira/specnaz-gru>>.

Juulis 2016, kohe pärast NATO tippkohtumist Varssavis, kus otsustati paigutada Balti riikidesse ja Poola NATO pataljonide lahingugrupid, andis Vene president välja järjekordse dekreeidi suurendada Vene relvajõudude koosseisu ühelt miljonilt 1,85 miljonini. See tähendas Hiina kahemiljonilise sõjaväe kõrval maailma suuruselt teise sõjaväe loomist. Riigisisese stabiilsuse tagamiseks andis Putin 2016. aasta aprillis välja dekreeidi uue föderaalse täidesaatva organi, 430 000-mehelise rahvuskaardi loomise kohta.⁵⁷

Koos sõjaväereformiga hakati Vene kindralstaabis töötama välja ka uut, nn *uue generatsiooni sõjastrateegiat*, mida Lääne terminoloogias tuntakse hübriidsõja nime all. Seda strateegiat tutvustas üldsusele esimest korda Vene sõjatööstuskompleksi häälekandjas „Военно-промышленный курьер“ Venemaa relvajõudude kindralstaabi ülem armeekindral Valeri Gerassimov veebruaris 2013.⁵⁸ Kindralstaabi esialgsel teatel kavatseti hübriidsõja strateegia võtta kasutusele 2020. aastal, pärast sõjaväereformi lõppu. Uus strateegia erineb oluliselt siiani Venemaal kasutusel olnud nn traditsioonilise sõja strateegiast, mille puhul algab lahingutegevus pärast mobilisatsiooni, vägede strateegilist hargnemist ja paigutamist sõjatandriks. Selle kohaselt kuulutatakse välja sõda, mille järel toimuvad suurte üksuste, peamiselt maa- ja merevägede väekoondiste ja neid toetavate õhu- ja merejõudude laiaulatuslikud kokkupõrked, mille eesmärk on tekitada maksimaalseid kaotusi vastase elavjõule ja võitlusvahenditele ning vallutada võimalikult suur maa-ala kontrolli saavutamiseks territooriumi üle. Tihti on eesmärgiks ka vastase majanduse ja infrastruktuuri hävitamine ning tema territooriumi okupeerimine. Sõjalised operatsioonid toimuvad kolmes dimensioonis: maal, õhus ja merel.

Uut hübriidsõja strateegiat katsetas Vene kindralstaap enneaegselt ja üsna edukalt 2014. aasta veebruaris-märtsis Ukrainas Krimmi poolsaare annekteerimisel. See näeb etapiliselt välja järgmine.

- **Väljavalitud ohverriigi vastu toimub massiivne infosõda, suunatud psühholoogilised operatsioonid. Nende eesmärk on diskrediteerida riiki rahvusvahelise üldsuse ees, lammutada riigi ja rahva kaitsetahe.** Enne Krimmi operatsiooni alustas Venemaa näiteks meedia kõrvulukustavat globaalset propagandakampaaniat Ukraina vastu, süüdistades teda

⁵⁷ **Putin andis käsu luua Venemaa rahvuskaart.** – Delfi.ee, 05.04.2016.

<<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/putin-andis-kasu-luua-venemaa-rahvuskaart?id=74150241>>.

⁵⁸ **Герасимов, Валерий** 2013. Необходимо переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. – Военно-промышленный курьер, № 8 (476), 27.02. [Герасимов 2013]

venelaste ahistamises Krimmis ja Ukrainas tervikuna. Ukraina rahvale kleebiti külge erinevaid halvustavaid silte: fašistid, banderalased jms. Moskva propagandamasin püüdis maailma veenda, et selle riigi uus valitsus on ebalegitiimne ning Venemaal olevat ajalooline õigus Krimmile, Ida- ja Kagu-Ukrainale ehk Moskva mõistes Novorossijale. Samal ajal lubati Krimmi elanikele igasuguseid hüvesid. Toimus Krimmi elanikkonna ja seal asuvate Ukraina sõdurite võimaliku vastupanutahte edukas mahasurumine.

- **Sõjategevuse alustamine rahuaja vägedega, kuulutamata sõda.** Krimmis algas sõjategevus venemeelse viienda kolonni aktiveerimise ning parlamendi ja valitsuse ülevõtmise teel. Eelnevalt oli poolsaarele salaja toodud Vene erinevate eriüksuste, sh GRU 10. üksiku spetsnazi brigaadi võitlejad.
- **Mittekontaktne manöövriline lahingutegevus erinevatest väeliikide üksustest koosnevate väegruppidega.** Krimmis väljendus see tänavatele ilmunud uusimates eraldusmärkideta välivormides, moodsate relvade ja autodega varustatud nn roheliste mehikeste (Vene eriüksuste) näol. Need alustasid kohe Ukraina relvajõudude linnakute ja baaside blokeerimist ning ülevõtmist. Seejuures nõuti, et ukrainlased annaksid oma relvad ära. Eriüksuslased võtsid ka aega kaotamata käsile Vene kohalike separatistide omakaitseformeringute loomise. Need kaasati aktiivselt Krimmi valitsusasutuste ja muude tähtsate objektide ülevõtmisesse.
- **Relvastatud tsiviiliskute laiaulatuslik kaasamine operatsiooni.** Krimmi annekteerimisel olid nendeks tsiviiliskuteks Venemaalt sisse toodud vabatahtlikud palgasõdurid, Vene natsid, kasakad, venemeelsetest poolsaare elanikest nn omakaitsevälased.
- **Vaenlase sõjalise ja majandusliku potentsiaali halvamine täppisrelvade ja/või eriüksuste kiirete löökidega väljavalitud strateegilistele tsiviil- ja sõjalise infrastruktuuri võtmeobjektidele.** Krimmi annekteerimisel vallutati eelkõige strateegilise tähtsusega tsiviil- ja sõjalised objektid.
- **Täppisrelvade, sõjarobotite ja uutel füüsikalistel põhimõtetel toimivate relvade (küber-, laser-, elektromagnetilised jms) massiline kasutamine.** Krimmis neid venelastel vaja ei läinud, kuna lahingutegevust ei toimunud.
- **Üheaegsed kombineeritud löögid vastase üksustele ja objektidele kogu tema territooriumi ulatuses.** Seda ei saanud venelased Krimmis ja hiljem ka Ida-Ukrainas täiel määral katsetada, kuna ametlikult ei olnud Venemaa Ukrainaga sõjaseisukorras ega ole Putini väitel siiani.

- **Üheaegne võitlus maal, õhus, merel, küber- ja inforuumis.** Ukrainas jäi sellest nimistust välja vaid kübersõda, mis, tõsi küll, algatati hiljem Ida-Ukraina kampaania käigus.

Detsembris 2014 kinnitas Venemaa president Venemaa Föderatsiooni uue sõjalise doktriini, mis kujutab endast 2010. aasta doktriini uuendatud versiooni.⁵⁹ Kui 2010. aasta doktriin süüdistas diplomaatiliselt NATO-t, et too pretendeerib kõrgema vahekohtuniku kohale rahvusvaheliste probleemide lahendamisel, siis 2014. aasta doktriin nimetab NATO-t ning USA-d otse ja avalikult Venemaa peamisteks vaenlasteks. Moskva tunnistab doktriinis esimest korda ametlikult, et informatsioon kujutab endast relva, millega saavutatakse võit. Info- ja psühholoogilisi operatsioone mainitakse peaaegu igas 2014. aasta doktriini peatükis. Uus doktriin näeb infotehnoloogia kasutamise ette kõigis nüüdisaegsetes sõjalistes konfliktides. Infosõda kavatakse ellu viia, „kasutades elanikkonna protestipotentsiaali komplekselt sõjalise jõu ja mittesõjaliste poliitiliste ning majanduslike meetmetega“⁶⁰.

Venemaa juhid mõistavad, et konventsionaalses sõjas ta NATO-le vastu ei saaks, ülekaal on Lääne kasuks. Seepärast on Venemaal toimivas palavikulises ümberrelvastumises prioriteediks tuumajõudude arendamine nii strateegilisel kui ka taktikalisel tasandil. Eesti-Vene piiri läheduses Luugal asuv Lääne sõjaväeringkonna 26. raketibrigaad on relvastatud ümber uute raketisüsteemidega Iskander, mis võivad kanda nii tavalist kui ka tuumalõhkepead kuni 500 km kaugusele. Venemaa juhtkonna agressiivsust ja kasvavat ohtu Läänemere regiooni naabritele kinnitab ka 11. armeekorpuse loomine Kaliningradi oblastis ja seal asuva 150. raketibrigaadi ümberrelvastamine raketisüsteemiga Iskander.

Eestiga külgnevas Lääne sõjaväeringkonnas on viimase kolme aasta jooksul toimunud vägede järsk suurendamine terve tankiarmee ja kolme uue diviisi võrra. 2016. aastal taasloodi olemasolevatele 6. armeele ja 20. armeele lisaks veel 1. kaardiväe tankiarmee, mille koosseisu liideti maavägede eliitdiviisid (2. kaardiväe Tamani motolaskurdiviis ja 4. kaardiväe Kantemirovi tankidiviis) ning kolm brigaadi. Alates Teisest maailmasõjast on tankiarmeed olnud alati operatiivtasandi pealetungi-, mitte kaitsevahendiks. Tankiarmee loomine viitab Putini agressiivsetele kavatsustele nii oma lääne-naabrite kui ka NATO suhtes. Majanduskriis Venemaal ajendas Putinit

⁵⁹ **Военная доктрина Российской Федерации 2014 г.**

<<https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>>

⁶⁰ *Ibid.*

tekitama sõjahüsteeriat, mis tõmbaks paljukannatanud vene rahva tähelepanu ära riigi sisemuredelt ning suunaks selle välisvaenlasele. Pole kahtlust, et olukorra halvenemine nõuab Lääne-Euroopalt ja eriti Venemaaga külgnematelt lääneorientatsiooniga riikidelt erakordseid meetmeid oma julgeoleku ja kaitsevõime tugevdamiseks.

3.2. Ukraina olukord ja relvajõud enne 2014. aastat

Väsinud ära lõpututest sõdadest Poolaga, millega olid alati kaasnenud suured inimohvrid, kannatused ja rahva vaesumine, otsustas Ukraina Zaporizžja kasakate riigi kõrgem valitsemisorgan raada 18. jaanuaril 1654 Perejaslavlis toimunud koosolekul riigipea hetman Bogdan Hmelnitski ettepanekul minna Venemaa alamaks. Vastavasisuline taotlus saadeti Vene tsaarile, kes selle ka rahuldaski.⁶¹ Ukraina jäi Vene tsaaririigi ning pärast 1917. aasta oktoobrirevolutsiooni ja kodusõda 1922. aastal loodud Nõukogude Liidu koosseisu kuni selle lagunemiseni 1991. aasta detsembris. Slaavlaste riigid, 147-miljonilise elanikuga Venemaa, 56-miljoniline Ukraina ja 10-miljoniline Valgevene, moodustasid Nõukogude Liidu tuumiku, millele toetus kogu selle hiigelriigi võimsus.

Koos iseseisvumisega detsembris 1991 algas Ukrainas nagu Venemaalgi n-õ metsiku kapitalismi ajastu, üleminek turumajanduslikule riigikorrale. Nõukogudeaegsetel hiiglaslikel riiklikel tööstuskompleksidel ei olnud enam turgu ega tellijaid, nad hakkasid aeglaselt hääbuma. Riiki kattis laiaulatuslik privatiseerimise⁶² laine, õitsele lõi korruptsioon. Alates 1992. aastast on Ukraina vahelduva eduga püüdnud ehitada oma iseseisvat riiki ja ajada mitmesuunalist välispoliitikat, mille järgi üritati teha koostööd nii Venemaa kui ka lääneriikidega. Lõviosa sellest koostööst toimus Venemaaga, kes ise vaevles poliitilistes ja majanduslikes raskustes. Koostöö Venemaaga näitas, et Ukraina vajub üha suuremasse vaesusesse ning majanduslikku sõltuvusse ambitsioonikast suurest vennast. Enamiku Ukraina poliitikute, ettevõtjate ja elanike huvid pöördusid üha rohkem lääneriikide poole. See aga oli ja on pärast Vene presidendi Boriss Jeltsini ametist lahkumist ülimalt vastumeelne Venemaa impeeriumi taastamisest unistavale Kremli uuele peremehele. Moskva plaanide järgi on Ukraina uue Vene doktriini kohaselt võtmeriik impeeriumi taastamise protsessis, mis Putini plaanide järgi peab algama

⁶¹ Кучма, Леонид 2014. Две Украины – две России. Лев Вершинин. Москва: Алгоритм, стр. 325–326.

⁶² Ukrainas nimetatakse seda ironiseerivalt ka „privatiseerimiseks“ ehk ärastamiseks. – A. L.

slaavlaste liitriigi (Venemaa Föderatsioon, Valgevene, Ukraina) taasloomisest ja alluma Moskva juhtimisele. Venemaa uuele juhtkonnale oli teada, et see on keeruline. Putin mäletas hästi, et NSV Liitu ei lammutanud 8. detsembril 1991 keegi muu kui kolme slaavi liiduvabariigi (Venemaa Föderatsiooni, Ukraina ja Valgevene) juhid oma ajaloolisel kohtumisel Belovežje Puššas Valgevenes. Samas kirjutati alla ka uuele leppele Sõltumatute Riikide Ühenduse (SRÜ) loomise kohta, mis andis kõikidele, nüüd juba endistele liiduvabariikidele NSV Liiduga võrreldes ennenägematu iseseisvuse. Moskvale oli ka pärast 2004.–2005. aasta sügistalvist rahumeelset venevastast oranži revolutsiooni ja Maidanit Kiievis teada, et Ukraina ei ole Venemaa seisukohalt usaldusväärne. Selle elanikud on võrreldes venelastega palju demokraatlikumad ja läänemeelsemad, riigis on suur venevastane opositsioon, kes soovib integreeruda Läänega.

Venemaa käitumist pärast 2000. aastat jälgides võib väita, et Moskva strateegia Ukrainas oli järgmine.

- Hoida Ukrainat poliitiliselt ja sõjaliselt nõrgana ning teha ta Venemaast majanduslikult täiesti sõltuvaks. Kasutades ära majanduslikku survet, rakendada vajadusel sanktsioone energiakandjate tarnimisel ja riikide kaubavahetuses.
- Kaasata Ukraina kõikidesse Moskva koostatud ja juhitud postnõukogude riikide integratsiooniprojektidesse, nagu SRÜ, Tolliliit, Euraasia Liit, Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsioon.
- Saavutada Vene eriteenistuste kontroll ja mõjutusvõime Ukraina võimude ja jõustruktuuride üle, valitsuse manipuleeritavus.
- Infosõja ja suunatud psühholoogiliste operatsioonidega (PSYOPS) suurendada venemeelsust, murda vaimselt Ukraina rahvas, nõrgendada tema iseseisvus- ja kaitsetahet.
- Võtta samm-sammult üle Ukraina majandus- ja infrastruktuuri strateegiliselt tähtsad osad (gaasitorustik, metallurgia-, raketi- ja lennukitööstus, tähtsamad sadamad ning laevaehitusettevõtted, kivisöe-, gaasi- ja naftaleiukohad jms).
- Säilitada oma relvajõudude kohalolek sõjalis-strateegiliselt tähtsal Krimmi poolsaarel.
- Vajadusel esitada Ukrainat maailmale kui n-ö läbikukkunud riiki eesmärgiga taastada tema üle kontroll kaugemas tulevikus.

Külma sõja perioodil oli Ukraina üle ujutatud Nõukogude armee vägedega. Riigis asusid kolm sõjaväeringkonda, strateegilised tuumajõud, üks NSV

Liidu suurimaid ja tähtsamaid mereväebaase Krimmis Sevastopolis. Pärast NSV Liidu lagunemist andis Venemaa president Boriss Jeltsin 1992. aastal Ukrainale lahkelt üle kõik Ukraina territooriumil asuvad väeüksused, relvastuse ja tehnika, sh ka 2500 tuumalõhkepead. Ligi 300 kontinentidevahelistele rakettidele ja kaugpommitajatele ette nähtud tuumalõhkepead andis Ukraina valitsus Kremli taotlusel Venemaale kohe tagasi, sest nende järele puudus vajadus. Ukraina kindralstaabi teatel sai noor riik päranduseks kolme Ukraina territooriumil asuva sõjaväeringkonna (Kiievi, Odessa, Karpaatia) väed, relvastuse ja tehnika, sealhulgas:

- isikkoosseisu (kokku 780 000 inimest);
- 14 motolaskur- ja 4 tankidiviisi, kolm suurtükiväediviisi, neli spetsnazi brigaadi, kolm õhudeessantbrigaadi (neis kokku 6500 tanki, 7000 soomukit, 7200 erinevat suurtükki, 900 helikopterit);
- kolm õhuarmeed (120 000 inimest ja 1100 lahingulennukit);
- 8. õhukaitsearmee.

Strateegilised tuumajõud, sealhulgas:

- 43. strateegilise raketiarmee (176 ballistilist raketti šahtides, 1240 tuumalõhkepead);
- strateegiliste kaugpommitajate diviisi (44 kaugpommitajat, 1068 tuumalõhkepeadega tiibraketti);
- Ukrainas olevad tuumalõhkepead (sh ladudes olevad, kokku u 2200 tükki).⁶³

Ukraina relvajõud olid 1992. aastal oma suuruselt ja relvastuselt neljandal kohal maailmas. Lääneriikide ekspertide arvates ületasid nad oma võimsuselt isegi USA 1991. aasta Lähis-Idas Iraagi-operatsiooniks „Kõrbetorm“ koondatud rahvusvaheliste koalitsioonijõudude väegrupi, milles oli 600 000 inimest, enam kui 4000 tanki, 3700 suurtükki ja 2000 lennukit.

Nõukogude Liidust ja Venemaast nii elanikkonna kui ka majanduse poolest oluliselt väiksem Ukraina ei olnud aga võimeline selliseid relvajõude üleval pidama, sest riigi eelarve seda lihtsalt ei võimaldanud. Seda, et Ukraina tundis end julgeolekuvaldkonnas üsna muretult, näitab fakt, et oma iseseisvusperioodil 1992–2014 ei ületanud riigi kaitse-eelarve kordagi kaht miljardit dollarit. Praegu, 2018. aastal on kaitse-eelarve Londoni Rahvusvahelise Strateegiliste Uuringute Instituudi andmetel isegi sõjaolukorras

⁶³ Храмчихин, Александр 2013. Что осталось от былой военной мощи Украины. – Военное обозрение 23.11.2013.

<<https://topwar.ru/36348-что-осталось-от-былой-военной-мощи-украины.html>>.

kõigest 2,73 miljardit dollarit. Kiiev hakkas järk-järgult vähendama riigile üle jõu käivaid relvajõude. Järgnevalt on toodud mõned näited Ukraina relvajõudude personali ja kaitse-eelarve muutumise kohta Venemaa kallaletungile eelnenud aastatel:

2001. aasta	405 000 inimest	640 mln dollarit (3,4 mlrd grivnat)
2005. aasta	245 000 inimest	1,21 mld dollarit
2009. aasta	200 000 inimest	1,1 mld dollarit
2012. aasta	168 000 inimest	1,85 mld dollarit
2013. aasta	129 950 inimest	1,91 mld dollarit

2004. aastal kinnitas Ukraina president relvajõudude uue pikaajalise (10 aasta) arengukava aastateks 2005–2014, mis nägi ette relvajõudude vähendamise 245 000 inimeselt 2005. aastal ligi poole võrra. 2015. aastaks pidi relvajõududes olema kokku 90 000–100 000 inimest, sealhulgas 70 000–75 000 sõjaväelast ja 20 000–25 000 tsiviilteenistajat. Arengukavas väideti, et selline hulk inimesi on võimeline efektiivselt täitma neile määratud riigikaitseülesanded. Relvajõudude personali jaotus oli arengukavas järgmine: maavägedes 44%; õhujõududes ja mereväes mõlemas 22%; juhtivkoosseisus, staapides, väljaõppe infrastruktuuris, keskasutustes ja logistika valdkonnas umbes 12%.

2013. aasta detsembris kaotati ajateenistus, algas üleminek kutselisele sõjaväele.⁶⁴ Seda arengukava täideti kuni 2014. aastani üsna hoolikalt. Põhjus oli lihtne: sõjavägi oli alafinantseeritud. Olukord jõudis nii kaugele, et väeliikide üksused ei korraldanud aastate kaupa ühtki õppust, laskeharjutused toimusid üliharva. NSV Liidult päranduseks saadud sõjatehnika ja raske-relvad roostetasid hooldamata väljas ja muutusid varsti kasutuskõlbmatuks. Kaitseministeeriumi tellimuste ja raha puudumise tõttu langes kunagine riigi üsnagi võimas sõjatööstus varjusurma. Sõjatehaste hinnalised seadmed tassiti laiali, kvalifitseeritud kaader lahkus. Rahapuudus oli ka põhjuseks, miks peaaegu kogu sõjaväe tehnikapark jäi moderniseerimata, rääkimata uute relvade ja sõjatehnika väljatöötamisest. Sõjaväelased olid otse õeldes näljapajukil, toimus kaadriohvitseride ja allohvitseride suur äravool tsiviilellu.

⁶⁴ **Ukraine's Strategic Defence Bulletin until 2015.** White Paper. Kyiv: Ukrainian Ministry of Defence 2004.

Maavägi 64 750 inimest
 Õhujõud 45 250 inimest
 Merevägi 11 950 inimest

Õhudeessantväed 6000 inimest
 Ukraina RJ kokku 129 950 inimest

(The Military Balance 2014)

Joonis 5. Ukraina relvajõudude koosseis ja paiknemine 2013 enne Venemaa agressiooni

4. Venemaa agressioon Ukrainas 2014. aastal

Ukraina riiki aastatel 2010–2013 juhtinud venemeelse presidendi Viktor Janukovitši ja tema meeskonna valitsemise ajal veelgi kasvanud korrupsioon, kuritegevus ning seadusetus suurendasid rahva rahulolematust. Ukrainas tugevnes ja aktiveerus kiiresti läänemeelne opositsioon. Demokraatlikult meelestatud poliitikute ja rahva seas suurenes üha enam toetus riigi integreerumisele Läände, EL-i. Eesti, Läti ja Leedu positiivsed kogemused näitasid ukrainlastele liitumise kasulikkust. Sellele olid aga vastu eelkõige Vene kolleegidega tihedates sidemetes olev Ukraina Kommunistlik Partei, kohalikud venelased ja paljud võimuorganites kõrgetel kohtadel ning ettevõtluses töötavad, Venemaaga seotud seltsimehed. Opositsioon ja suur osa rahvast nõudsid presidendilt ja valitsuselt riigi pöördumist Läände ning nägid selles esimese sammuna Ukraina assotsiatsioonileppe sõlmimist EL-iga. Üldsuse surve oli nii tugev, et Janukovitš ja tema kaaskond olid sunnitud rahvaga vähemalt formaalselt nõustuma ning teatasid soovist Brüsselisse. Algas kahepoolne Ukraina ja EL-i töö assotsiatsioonilepingu ettevalmistamisega. Lepingule planeeriti alla kirjutada 2013. aasta sügisel Vilniuses toimuval EL-i idapartnerluse tippkohtumisel, kuhu oli kutsutud ka president Janukovitš.

2013. aasta teisel poolel avastas aga Ukraina valitsus ootamatult, et ettevalmistatavas niigi hädises seisus olevas (tühjaks varastatud – A. L.) järgmise aasta riigieelarves on puudu veel vähemalt 15 miljardit dollarit. Riigisiselt polnud seda raha kusagilt võtta. Opositsioonipoliitikud ja rahvas nõudsid, et Janukovitš taotleks raha EL-ilt. Ettevaatlik EL-i juhtkond, teades hästi Janukovitši režiimi korruptiivsust, ei olnud nõus nii suurt summat korraga laenama, vaid oli valmis seda andma osade kaupa, pidevalt kontrollides, kuhu see raha läheb. Ukraina president oli sunnitud rahva nõudel selle piiranguga nõustuma, kuid ta hakkas mängima kahepalgelist mängu. Ta pöördus salaja Venemaa presidendi Vladimir Putini poole palvega laenata Ukrainale need 15 miljardit dollarit. Kohtumise kõik üksikasjad pole teada, kuid Putin nõustus, seda aga teatud tingimustel. Avalikuks said tema järgmised nõuded: ei mingit assotsiatsioonilepingut EL-iga, partnerlust ja liitumist NATO-ga, sõjalist koostööd lääneriikidega. Janukovitš pidi tagama ka Vene kapitali vaba juurdepääsu Ukraina ettevõtetele. Ukraina president nõustus, kuid palus raha kohe selleks, et ta ei peaks pöörduma tühjade kätega tagasi üsna sõjakalt meelestatud rahva ette. Ukrainlaste tegemiste suhtes umbusklik Putin teatas ilmselt ettevaatusest, et kohe ta kogusummat ei anna, kuid on nõus andma kolme miljardi dollari suurust avanssi ja seda karmidel finantstingimustel. Ülejäänud summa lubas ta anda pärast sügisest EL-i tippkohtumist.

Kahe presidendi tehingu üksikasjad lekkisid Ukraina pressis. Pealinna kolme miljardi dollariga tagasipöördunud Janukovitši võttis vastu suur hulk pettunud inimesi, kes väljendas oma rahuolematust presidendi käitumise üle. Rahutused kasvasid nii suureks, et Kiievi ringkonnakohus keelas 21. novembrist 2013 kuni 7. jaanuarini 2014 igasugused miitingud ja demonstratsioonid Kiievi kesklinnas. Ärritatud protestijad ei võtnud seda keeldu kuulda. Juba sama päeva õhtul oli pealinna kesktänaval Maidan Nezaležnostil ligi poolteist tuhat protestijat. Vaatamata keelule jätkus miiting ka järgmistel päevadel. 23. novembril püüdis miilits miitingulised laiali ajada, kuid edutult. Pühapäeval, 24. novembril oli Maidanil juba ligi sada tuhat inimest. Suured rahumeelsed demonstratsioonid toimusid ka teistes linnades: Luganskis, Dnepropetrovskis, Harkivis, Donetskis, Odessas, Lvivis, Tšerkassõs ja mujal.

Vilniuses 28.–29. novembril 2013 toimunud EL-i idapartnerluse tippkohtumisel keeldus Janukovitš assotsiatsioonileppe allakirjutamisest, teades, et see on võimalik ainult pärast normaalsetes tingimustes tehtud leppeid. Ta lisas, et „ootab EL-ilt otsustavaid samme Ukraina finants-

majandusliku abi suhtes“.⁶⁵ Presidendi keeldumisest teada saanud rahvas tuli 30. novembril uuesti Maidanile. Janukovitš, keda oli ergutanud Kreml, oli valmis saatma Kiievisse ka oma eriüksuslased ning andis käsu miitingulised jõuga laiali ajada. Tunnistajate sõnul kaasati selleks ligi 2000 võitlejat miilitsa eriüksusest Berkut ja riigi teistest linnadest toodud miilitsaüksused. Paljud miitingulised peksti läbi, nende püstitatud telgid lõhuti. See vaid suurendas demonstrantide viha ja nende arv kasvas järsult. Ukraina meedia hakkas president Janukovitšit kujutama kui rahva vaenlast, bandiiti ja reeturit, mitte iseseisvat, vaid Venemaa liidri sõltuvuses olevat poliitikut. Õigusorganite ülemäärane jõu kasutamine tekitas ka lääneriikides ülimalt kriitilise reaktsiooni Janukovitši suhtes ja pani ta süüdlase olukorda. Nn Euromaidani kaitseks hakati looma enesekaitsealke. Kahe nädala pärast oli nende ridades enam kui viis tuhat inimest. 1. detsembril 2013 protestid jätkusid, Kiievi tänavatel ja väljakutel oli juba 500 000 kuni miljon inimest. Algasid suured iseseisvusmeelse opositsiooni väljakutsutud demonstratsioonid, millest võtsid osa nii pealinlased kui ka teistest Ukraina linnadest saabunud ning protestijatega ühinenud inimhulgad. Protestijad ehitasid 2004.–2005. aasta oranži revolutsiooni eeskujul Kiievi peatänavale Kreštšatikule nn Maidani telklinnaku. Kremliga pidevalt suhtlev Ukraina juhtkond otsustas selle ergutusel demonstratsioonid karmide meetmetega (vajadusel ka relvade kasutamine) laiali ajada. Kaasati siseministeeriumi OMON ja valitsusele lojaalsed oma eriüksuslased ning Venemaalt saadetud eriüksuslased ja snaibrid. Ukraina pressi teatel koordineeris neid üksusi Putini usaldusisik, tšetšeen Vladislav Surkov.⁶⁶ President Janukovitši korraldusel toodi tema kodulinnast Donetskist pealinna ka venemeelsetest noortest meestest koosnevad rünnakurühmad, kes pandi esialgu kaitsma presidendipaleed. Kogunud piisavalt jõude, ründasid OMON, eriüksuslased ja neid toetavad löömamehed Maidanit. Sealolevad inimesed peksti läbi, telgid tõmmati maha ja purustati, demonstrantide isiklikud asjad lõhuti ära. Sellest momendist muutus olukord Maidanil vägivaldseks. Järgnes peaaegu kolmekuuline rahva ja miilitsa ning eriüksuste vastasseis, enam kui saja inimese tapmine, sh verine 20. veebruar, kui Venemaalt saadetud snaibrid mõrvasid Kiievi kesklinnas 39 demonstranti. Kesklinn muutus tõeliseks lahinguväljaks,

⁶⁵ Янукович назвал условия Евросоюза унизительными 2013. – BBC News, 26 ноября. <https://www.bbc.com/russian/international/2013/11/131126_ukraine_pm_russia>.

⁶⁶ Дугин 2012, ст. 290–293.

pealinnas hukkus kokku 106 protesteerijat.⁶⁷ Tsiviilinimeste arutu tapmine konsolideeris rahvast veelgi rohkem riigivõimu vastu. Veresaun, mille riigi jõustruktuurid olid rahvale 20. veebruaril korraldanud, ei jätnud president Janukovitšile enam ühtki võimalust jääda võimule. 21. veebruari hilisõhtul põgenes ta venelaste toetusel Kiievist, unustamata kaasa võtta peaaegu kogu riigikassas olevat raha. Järgmisel päeval, 22. veebruaril 2014 läks võim Ukrainas opositsiooni kätte. Parlamendi ehk ülemraada spiikri kohusetäitjaks määrati käigult Aleksandr Turtšinov, siseministriks Arsen Avakov ja valitsusjuhiks 27. veebruaril Arseni Jatsenjuk.

4.1. Putini sõjaplaan Ukrainas

Kreml jälgis Ukrainas toimuvat pingsalt ja üha suureneva rahutusega. Oli tõenäoline, et venemeelsed jõud on kaotamas võimu ja kontrolli riigi üle. Enamiku ukrainlaste läänemeelsus ja tugev soov liituda EL-iga tuli venelastele üllatusena. Kreml'i kartus, et kui Ukraina lahkub Venemaa mõjusfäärist, siis ta ühineb varem või hiljem EL-i ja NATO-ga, oli täitumas. See tähendas aga, et Vene impeeriumi taastamine ja Putini maailmavalitsemise ehk globaalse administraatori unistuse täitumine kukkus lõplikult läbi.

Venemaa majanduse seis ei olnud samuti kaugeltki hea. Riigi peamiseks tulullikaks oleva nafta ja gaasi hind langes 2013. aastal, kasumi vähenemine halvendas omakorda riigi sissetulekut ja elanikkonna elatustaset. Ka Moskvas tehtud 2014. aasta prognoos oli pessimistlik. Valitseval grupeeringul oli hirm, et sellised Ukraina-taolised sündmused nagu Maidan 1 ja Maidan 2 võivad võivad rahva elatustaseme jätkuva languse tõttu kutsuda ka Venemaal esile rahutusi. Riigi majanduse stagneerumise ja rahva rahulolematuse kasvu tingimustes oli vaja saavutada järjekordne võit mujal. Seda kasvõi riigi territooriumi suurendamise teel Ukraina arvel ja Kiievi opositsioonivalitsuse kukutamise teel lähitulevikus. Putin arvestas, et sõjaline edu Ukrainas parandab tema ja valitsuse reitingut, tugevdab vene rahva ühtsust ja patriotismi. Sõjaplaani koostamisel peatus Vene president kahel Venemaale strateegiliselt tähtsal Ukraina territooriumi osal. Nendeks olid Krimmi poolsaar, kus asus Vene Musta mere laevastik, ja venestunud, suhteliselt võimsa

⁶⁷ **Хронология Евромайдана.**

<

tööstusega Ida-Ukraina ehk Novorossija. Asjaga oli kiire, Putini pressisekretär Dmitri Peskov tunnistas hiljem ajakirjanikele, et president võttis sõjalise operatsiooni otsuse vastu pooleteise päeva jooksul.

Kremli ettekäanded kallaletungiks olid järgmised:

- ukrainlaste poolt ahistatavate venelaste kaitse Krimmis ja Ukraina idapoolsetes oblastites;
- Krimm kuulub ajalooliselt Venemaale, selle olevat 1954. aastal NSV Liidu tolleaegne juht Nikita Hruštšov andnud ebaseaduslikult Venemaa koosseisust üle Ukrainale;
- Ida-Ukraina oblastid ehk Novorossija kuuluvad ajalooliselt Venemaale.

Vene kindralstaabi koostatud operatsiooniplaani eesmärgiks oli Ukraina kaheksa ida- ja lõunapoolse oblasti ning Krimmi poolsaare okupeerimine (vt joonist 6), riigi äralõikamine Mustast merest, tagades nii Venemaa maismaajuurdepääsu Krimmile ja Moldova Transnistriale ning Ukraina võtmise piiramisrõngasse. Krimm pidi saama Venemaa osaks kohe. Okupeeritud Ida-Ukraina aladel kavatseti, silmas pidades võimalikku lääneriikide negatiivset reaktsiooni, luua marionetlik venemeelne riik, mis oli edaspidi plaanis liita Lõuna-Ossetia ja Abhaasia eeskujul Venemaaga.

Operatsiooni kaasati peaaegu kõik Venemaa Euroopa osas asuvate, umbes 92 000 inimesest koosnevate lahinguvõimeliste vägede üksused, sh 4–5 spetsnazi brigaadi, ning Ida-Ukrainas ja Krimmis elava venemeelse elanikkonna viies kolonn. Määratud väegrupp jagati kaheks osaks: selle esimese operatsiooniešeloni moodustas 45-tuhandeline, kõige võitlusvõimelisematest üksustest koosnev väegrupp. Üks osa sellest osales vahetult Krimmi ja Ida-Ukraina vallutusoperatsioonides, teine osa heidutas Ukrainat, asudes laial rindel piki Vene-Ukraina põhjapiiri ja selle lähistel. Reservi jäetud teise operatsiooniešeloni kõrgendatud valmisolekusse viidud üksused asusid esialgu oma linnakutes või õppeväljadel, olles valmis kohe liikuma sõjategevuspiirkonda.

- Ettekääne agressiooniks – „vene kodanike kaitse“
- Agressiooni vorm – «hübriidsõda»

Punase värviga - okupeeritavad alad

Joonis 6. Venemaa plaan Ukraina ründamiseks⁶⁸

Sõjas Ukraina vastu otsustas Vene president katsetada ilmselt oma kindralstaabi ülema kindral Valeri Gerassimovi ettepanekul ka uut hübriidsõja strateegiat.⁶⁹

⁶⁸ Informatsioon pärineb anonüümseks jääda soovinud Ukraina julgeolekuallikalt.

⁶⁹ Герасимов 2013.

Joonis 7. Vene vägede hargnemine Ukraina suunal 2014. aasta kevadel ja suvel⁷⁰

4.2. Venelased annekteerivad Krimmi

Saades teada president Janukovitši Ukrainast põgenemisest 22. veebruaril 2014, hakkas Putin aega kaotamata tegutsema ning võttis esimesena käsile Venemaale sõjalis-strateegiliselt ülitähtsa Krimmi poolsaare. Sevastopolis asus suur Musta mere laevastik, kes oli võimeline kontrollima kogu mere akvatooriumi ja heidutama sellega külgnevaid riike. Krimmi ülevõtmist soodustas ka enam kui kahest miljonist kohalikust elanikkonnast 62% moodustav venekeelne ja -meelne elanikkond. Kohe pärast võimuvahetust Kiievis hakati Sevastopoli mereväebaasi tooma laevadega salaja spetsnaži üksusi, Musta mere laevastik viidi kõrgendatud lahinguvaheldusse. Järsult aktiveerus Vene eriteenistuste sisseimbumine Ukraina valitsusse

⁷⁰ Allikas: <<http://elre-montenegro.blogspot.com/2014/08/composition-of-russian-troops-invading.html>>.

ja jõu- ning julgeolekustruktuuridesse. Moskva alustas ka laiaulatuslikku infooperatsiooni Ukraina uue võimu diskrimineerimiseks. Eesmärgiks oli eelkõige Krimmi elanikkonna ning seal asuvate Ukraina sõdurite vastupanutahte nullimine. Peamised sõnumid olid järgmised: Ukrainas ja Krimmis ahistatakse venelasi; Kiievis Maidanil tegutsevad fašistid, banderalased; uus Ukraina valitsus on ebalegitiimne; Venemaa Föderatsioonil on ajalooline õigus Krimmile ja Novorossijale.

Juba 27. veebruaril 2014 aktiveerisid Krimmi salaja toodud Vene GRU 10. spetsnazi brigaadi võitlejad venemeelsetest kohalikest elanikest koosneva viienda kolonni. See üksus võttis üle poolsaare parlamendi- ja valitsushooned.

Järgmisel päeval, 28. veebruaril ilmusid tänavatele uusimates eraldusmärkideta välivormides, moodsate relvade ja autodega varustatud n-ö rohelised mehikesed (tegelikkuses Vene spetsnazi üksused). Osa eriüksuslastest tegeles Vene separatistide omakaitseformeringute kiire loomise ja nende tegevuse juhtimisega. Võeti üle kõik Krimmi valitsusasutused. Teine osa Vene spetsnazi üksusi jõudis üsna pea Ukraina sõjaväeobjektideni. Sõjaväelinnakud ja baasid blokeeriti, ukrainlastele esitati nõue relvad ja sõjatehnika ära anda, algas nende ülevõtmine.

Krimmis asuv Ukraina 18 600-meheline väekontingent oli nõutu. Kiievis asuvast kaitseministeeriumist ja kaitseminister Lebedevilt ei saadud kahe nädala jooksul mingit teadet või korraldust selle kohta, mida teha, kuidas käituda. Kas hakata vastu, millele tingimata järgneb verevalamine, või kapituleeruda, anda relvad ja tehnika ning linnakud vastupanuta üle? Hiljem selgus, et ministri näol oli tegemist Venemaale lojaalse poliitikuga, kes ilmselt toetas Krimmi vastupanuta annekteerimist. Olukorra tegi keeruliseks ka asjaolu, et ligi pooled Ukraina sõjaväelastest olid kohalikud Krimmi venelased, kes ei soovinud osaleda koos ukrainlastega vastupanus ning lahkusid Vene eriüksuste nõudmisel kohe väeosadest. Patriootlikult meelestatud Ukraina sõjaväelaste vastupanu takistas veel asjaolu, et Krimmis olid ka nende perekonnad. Vene eriüksused kasutasid selle ära ja hirmutasid ukrainlasi sihilikult, teatades, et kui konfliktiks läheb, siis nemad naiste ja laste julgeoleku eest ei vastuta.

Venelaste Krimmi ülevõtmise operatsioon kulges edukalt: kolme nädalaga murti ilma ühegi lasuta 18 600 seal asuva Ukraina sõjaväelase moraal, kõik 190 sõjaväelinnakut ja objekti anti Vene eriüksustele vastupanuta üle. Ukraina sõjaväelaste olematuks muudetud kaitsetahte tingimustes tegid kogu ülevõtmise töö ära Vene äsja loodud erioperatsioonide väejuhatuse võitlejad ehk ligi kümme tuhat ohvitseri ja sõdurit järgmistest üksustest: 3., 10., 16.

ning 22. spetsnazi brigaad, 25. ja 45. spetsnazi polk (hiljem reorganiseeritud brigaadideks – A. L.) ning Sevastopolis asuv 810. merejalaväe brigaad.

Venelased kiirustasid väga Krimmi enda valdusesse saamisega. Juba 16. märtsil 2014 toimus Vene sõdurite automaatide kaitse all nn Krimmi Ukrainast eraldumise referendum, milles osales peamiselt Vene elanikkond. Kaks päeva hiljem, 18. märtsil 2014 ühendati Krimmi poolsaar ja Sevastopol ametlikult Venemaa Föderatsiooniga.⁷¹

Venemaa relvajõudude Krimmi-kampaania on hea näide infosõjast kui edukast psühholoogilise mõjutamise vahendist. Selles rakendati esimest korda Vene uut sõjalist hübriidsõja strateegiat, mis näitas end kõige paremast küljest.

4.3. Lahingutegevus Ida-Ukrainas

Sõjategevus Ida-Ukrainas asuvates Donetskis ja Luganski oblastites algas Ukraina keskvalitsusele ootamatult 2014. aasta aprilli esimestel päevadel. Vene FSB ning GRU ohvitseride juhtimisel ja kaasabil aktiveeriti Donbassis kiiresti varem illegaalselt pöranda all ettevalmistatud venemeelne viies kolonn. Selle liikmetest, kohalikest venemeelsetest ja Venemaalt saabuvatest nn vabatahtlikest formeeriti väesalgad, kes vastupanu kohtamata hakkasid mõlema oblasti territooriumil võimu üle võtma. Endised kohalikud võimuorganid ja miilits aeti laiali ning paljud sealsed töötajad, kes ei soovinud teha koostööd mässajatega või ei jõudnud lahkuda, pandi vangi või likvideeriti. Separatistid vahetasid kiiresti välja endised kohalikud omavalitsused ja teatasid rahvale kahe uue venemeelse Donetskis ja Luganski rahvavabariigi loomisest, kellele rahvas pidi nüüd alluma. Ukrainal polnud selles regioonis mingeid sõjaväeüksusi, kes oleks saanud mässajad peatada. Mässajad jätkasid pealetungi, jõudes peaaegu takistamatult ka Harkivini, kus separatistid hakkasid Vene ohvitseride juhtimisel samuti üle võtma administratiivhooneid.

See, et Vene eriüksused Krimmi annekteerisid ja Ukraina idaosas alustati okupatsioonisõda, kutsus maailmas esile protestitormi. Ukraina uus valitsus, USA, enamik Euroopa riike, NATO, Euroopa Nõukogu ja NATO Parlamentaarne Assamblee süüdistasid Venemaad sekkumises Ukraina sisekonfliktis, edaspidi ka regulaarvägede kasutamises Ida-Ukraina lahingutegevuses mässajate poolel, nende varustamises relvade ja lahingutehnikaga ning rahalises

⁷¹ **Kunnas, Leo** 2014. Ukraina häirekell. Takerdunud rünnak II. Artiklid ja nõuanded. Tallinna Raamatutrükikoda, lk 3–9.

toetamises. Venemaa juhtkond eesotsas president Putiniga hakkas juba konflikti esimestest päevadest alates valetama, eitades Vene sõjaväelaste osalemist sõjategevuses ja mässajate relvastamist Ukraina territooriumil. Moskva väitis järjekindlalt, et konflikt Donbassis on Ukraina siseprobleem, Venemaa selles ei osale ega toeta ühtki osapoolt.

Administratiivhoonete vallutamine Harkivis, Donetskis ja Luganskis põhjustas selle, et Ukraina presidendi kohusetäitja Aleksandr Turtšinov kuulutas 7. aprillil 2014 välja riigi kriisistaabi loomise ja teatas: „Nende vastu, kes võtsid kätte relvad, rakendatakse terrorismivastaseid meetmeid“. 10. aprillil kuulutas nn Donetskis Rahvavabariigi ajutise valitsuse esimehe kt Denis Pušilin välja rahvaarmee loomise. Kõikidele mõlemas oblastis elavatele reserv- ja eruohvitseridele ning kutselistele allohvitseridele tehti ettepanek astuda tegevteenistusse. Mõni päev hiljem, 14. aprillil ilmus Ukraina presidendi ukaas nr 405/2014 „Rakendada Ukraina rahvusliku julgeoleku ja kaitsenõukogu 13. aprilli 2014 otsus“, mis nägi ette sõjalise operatsiooni alustamist Ukraina idaosas ja jõustas eespool nimetatud otsuse „Edasilükkamatutest meetmetest täideviimisest terroriohu ületamisel ja Ukraina territooriumi terviklikkuse säilitamisel terrorismivastase operatsiooni⁷² alustamise teel Ida-Ukrainas“. ⁷³ Presidendi ukaas jõustus kohe avaldamise päeval.

Tegelikult algas Ukraina üksuste terrorismivastane operatsioon juba 8. aprillil Harkivis. Kuni 2014. aasta aprilli lõpuni laiaulatuslikku lahingutegevust ei toimunud. Ukraina valitsusvägede ja mässajate vastasseis piirdus juhuslike kokkupõrgetega, reidide ja kallaletungidega vaatluspunktidele, kus kasutati käsirelvi. Ukraina poolel käis samal ajal aktiivne terroristidevastase väegrupi loomine ja varustamine kerge soomustehnika, miinipildujate ja helikopteritega. Vene agressioon kutsus Ukraina rahvas esile üleüldise patriotismilaine ja soovi osaleda kodumaa vabastamisel okupantidest. Vabatahtlikest formeeriti üha uusi üksusi. Järk-järgult hakkas ka suurenema tulevahetuse intensiivsus poolte vahel. Mässajate vastu läksid käiku lahingulennukid ja helikopterid. Venelased tõid omakorda üsna kiiresti kohale õhutorjehendid, mis tegid Ukraina lennuväe tegevuse lahinguväljal peagi võimatuks. Lõpetanud separatistide vastu loodava väegrupi formeerimise, alustasid Ukraina valitsusväed 2014. aasta juunis laiaulatuslikku ning edukat pealetungi mässajate käes olevatele Donetskis ja Luganski oblastitele. Augusti alguseks vähenes separatistide ja venelaste kontrollitav ala neljakordselt,

⁷² АТО – анти-террористическая операция.

⁷³ **Завтра была война.** 14. апреля 2014. <<https://glavnovosti.com/zavtra-byla-vojna-14-aprelya-2014-goda-v-ukraine-nachalas-ato/>>.

Donetski ja Luganski linnad olid ukrainlaste piiramisrõngas.⁷⁴ Kohati jõudsid Ukraina võitlejad isegi Venemaa idapoolse riigipiirini Venemaaga. Augustikuu keskel oli mässajate kätte jäänud vaid ligi 15 000 km² Ukraina territooriumi (vt joonist 8).

Punasega - VF poolt okupeeritud ala

Joonis 8. Operatiivlukord Ida-Ukrainas seisuga 14.08.2014

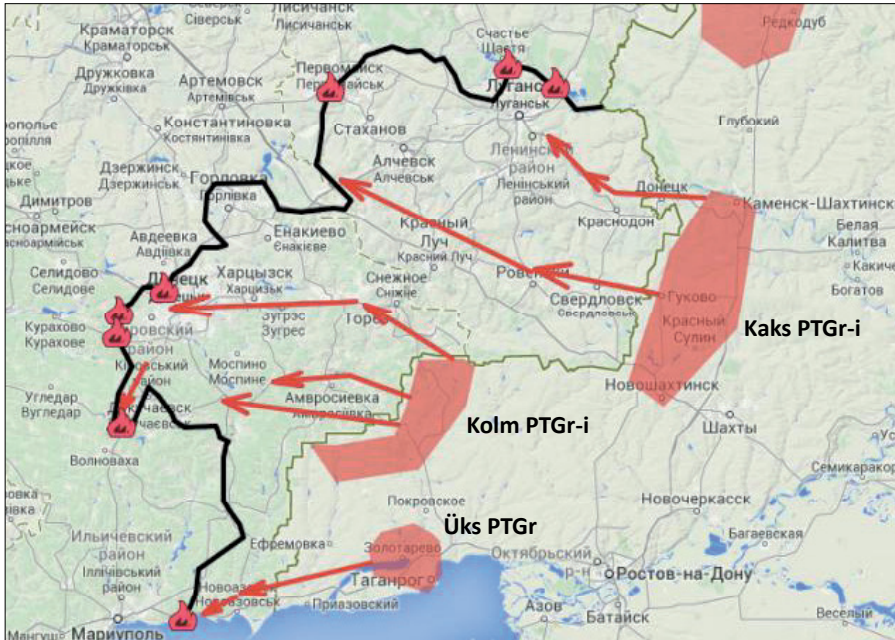
Kremlis mõisteti hästi, et separatistide väljatõrjumine Ukraina territooriumilt on vaid aja küsimus. See pani löögi alla kogu Putini kavandatud Ukraina tükeldamise plaani. Vene kindralstaap koondas Donetski ja Luganski suunal riigipiirile ligi üheksatuhandalise, raske lahingutehnikaga (tankide, jalaväe lahingumasinate, suurtükkide, õhutõrjevahendite ja pioneeritehnikaga) tugevdatud ning ründelennukite ja lahingukopterite toetatud, kuuest pataljoni taktikalisest grupist koosneva löögigrupi, kes ületas 24. augustil 2014 riigipiiri ning asus koos kohalike separatistide ja Vene vabatahtlike formeringutega vastupealetungile (vt joonist 9). Kallaletungi päevaks oli Putinil valitud meelega 24. august, mis on ukrainlaste iseseisvuspäev ja mille Putin tahtis tingimata ära rikkuda. Kergerelevastuse ja soomustamata tehnikaga

⁷⁴ СНБО. Силы АТО полностью окружили Луганск. 14.08.2014.

<<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/08/14/7034850/>>.

varustatud ukrainlaste üksustele tuli rünnak ootamatult. Nad võitlesid visalt, kandsid raskeid kaotusi, sattusid mitmel korral piiramiskotti ning olid sunnitud taanduma, kuid mitte kaugele riigipiirist.

PTGr – pataljoni taktikaline grupp (tugevdatud pataljon)

Joonis 9. Venemaa ja tema toetatud jõudude vastupealetung Ida-Ukrainas alates 24.08.2014

Vene kirves leidis Ukraina kivi üsna pea. Raskeid kaotusi kandsid ka Vene regulaarvägede ja separatistide üksused. Rinne peatus, ehkki Vene vägedel õnnestus veidi laiendada okupeeritud ala. Ukraina võitlejate mehisuse ja ennastsalgavuse sümboliks sai venelaste jaoks strateegilise tähtsusega võtmeobjekti – Donetsk lennuvälja kaitsmine. Selle legendaarseid kaitsjaid kutsutakse Ukrainas küborgiteks. Alles pärast ligi kuut kuud pidevaid ägedaid ja veriseid kaitselahinguid jätsid Ukraina sõjamehed 22. jaanuaril 2015 Donetsk lennuvälja maha ning lahkusid. Lennuväljal polnud enam midagi kaitsta, kõik oli purustatud. Vene üksuste, separatistide ja Venemaalt saabunud vabatahtlike palgasõdurite suured kaotused ning ukrainlaste visa vastupanu mõjutasid oluliselt venelaste moraali ja võitlustahet. Vene väejuhatas oli sunnitud sõjategevusse kaasama ka oma eliitväed: õhudesantvägede üksused Pihkva 76. ründedessantdiviisist ja Ivanovos asuvast 98. õhudesantdiviisist. Iga kord ei vedanud ka neil. Nii sattusid 27. augustil

2014 ukrainlaste kätte vangi kümme 98. õhudessantdiviisi Kostromas asuva 331. dessantpolgu kutselist sõdurit. Mehed väitsid, et olevat Ukraina territooriumile sattunud eksituse tõttu.

Venemaal aktiveerus üsna pea vennatapusõjavastane naisliikumine. Esimese Tšetšeenia sõja ajal, detsembris 1994 loiid naised Venemaa sõduriemade komitee, mis oli vastu ajateenijate kasutamisele Tšetšeenia sõjas ja pidas arvet hukkunud ning haavatud noormeeste üle. Emad käisid oma ajateenijatest poegi isegi sõjapiirkonnast ära toomas. Jeltsini valitsemisajal oli see võimalik. Nüüd äratati Venemaa sõduriemade komitee uuesti ellu. Temaga ühines teine Vene naisühendus „Last 200“ (Грыз 200)⁷⁵. Mõlemad organisatsioonid püüdsid selgitada välja, kui palju Vene sõdureid on Ukrainas hukkunud või haavata saanud. Neid toetasid eraviisiliselt ka mitmed Vene opositsionäärid, kes olid vastu sõjale vennasrahvaste vahel. Mainitud organisatsioonid said töötada lühikest aega. Nii selgitas sõduriemade komitee välja, et Donbassis on 14. septembriks 2014 hukkunud 4672 ja teadmata kadunud 2560 Vene sõdurit ja ohvitseri, ning pani need andmed ka internetti. Sõduriemade järgmise info kohaselt oli 24. jaanuari 2015 seisuga hukkunud 5789, haavatud 3058 ja teadmata kadunud 2838 ehk kokku 11 685 Vene sõjaväelast ja vabatahtlikku. Ühendusel „Last 200“ õnnestus avalikkuseni jõuda vaid ühel korral 14. septembril 2014 teatega, et Ida-Ukrainas on hukkunud 3526 Vene sõjaväelast ja vabatahtlikku.⁷⁶ Üsna pea keelasid Vene võimud sõjaga seotud andmete avaldamise. Andmekogujate vastu algatati kohtuasjad, mitmed aktivistid olid sunnitud kodumaalt põgenema.

Suurearvulist Vene vägede sisenemist Ukraina territooriumile koos raske lahingutehnikaga ja osavõttu lahingutegevuses ei saanud varjata, ehkki president Putin eitas seda kangekaelselt. Nüüd oli maailmale selge, et see on sõda Ukraina ja Venemaa vahel, mitte sõda Ukraina valitsusvägede ja separatistide vahel, nagu seda oli esitanud Moskva. 13. septembril 2014 teatas Ukraina järjekordne kaitseminister (need vahetusid kiiresti) Valeri Geletei oma Facebooki lehel, et Venemaa on kaotanud hübriidsõja ja alustanud täiemõdulist sissetungi Ukrainasse.⁷⁷ Arvamust, et tegemist pole

⁷⁵ Nii nimetati NSV Liidu ajal hukkunud sõjaväelasi avalikes sõjaväe dokumentides.

⁷⁶ **Потери русских в войне против Украины - от 7 до 12 тысяч человек, без учета убитых местных сепаратистов.** – iPress.ua. <http://ipress.ua/ru/ljlive/potery_russkyh_v_voynе_protyv_ukrayni_ot_7_do_12_tisyach_chelovek_bez_ucheta_ubytih_mestnih_separatystov_ekspert_81603.html>.

⁷⁷ **Россия проиграла “гибридную войну” и Путин это понимает, - глава Минобороны.** – Цензор.НЕТ, 13.09.2014. <https://censor.net.ua/news/302549/rossiya_proigrala_gibridnyu_voyinu_i_putin_eto_ponimaet_glava_minoborony>.

Ukraina sisekriisiga, nagu Putin väitis, vaid Ukraina ja Venemaa vahelise relvakonfliktiga, väljendas ka Saksamaa liidukantsler Angela Merkel. Veelgi enam, Venemaa president Putin olevat telefonivestluses Euroopa Komisjoni presidendi José Barrosoga isegi väitnud, et võib soovi korral vallutada Kiievi kahe nädalaga.⁷⁸ Rinde peatumine ja venelaste ebaedu sundisid Vene väejuhatust tegutsema. 28. augustil 2014 tungisid Venemaa regulaarväed uuesti üle riigipiiri selle lõunaosas ja vallutasid Novoazovski ning mitmed sellele lähedalasuvad asulad, kus nad peatati. Eesmärgiks oli ilmselt maismaaühenduse loomine Krimmi poolsaarega, kuid see ei õnnestunud. NATO andmetel osales neil päevil lahingutegevuses Ukrainas kokku enam kui 10 000 Vene sõjaväelast. Venemaa sõdurimade komiteede liidu esinaine Valentina Melnikova teatel oli aga juba esialgsetel andmetel Ukrainas umbes 15 000 Vene sõjaväelast.

Venemaa rahvusvahelist mainet kahjustas veelgi juhtum, kui 17. juulil 2014 tulistati Ukrainas Donetskis oblastis separatistide kontrollitaval alal raketikompleksiga Buk alla Malaysia Airlinesi reisilennuk Boeing 777–200ER. Hukkus 298 inimest, neist 15 meeskonnaliiget.⁷⁹ Vene mässulised teatasid algul, et tulistasid alla kõrgemal kui 6 km lennanud Ukraina transpordilennuki An-26. See osutus valeks. Moskva on siiani eitanud allatulistamist, püüdes süü panna ukrainlastele, kuid faktid kõnelevad muust. 28. septembril 2016 tegi rahvusvaheline kriminaaluurimise komisjon pressikonverentsil ülevaate Malaisia lennuki allatulistamise uurimisest. Hollandi juhitas uurimiskomisjonis osalesid Austraalia, Belgia, Malaisia ja Ukraina. Uurimiskomisjon kuulas ära 200 tunnistajat, kogus pool miljonit fotot ja videot, analüüsis 150 000 pealt kuulatud telefonikõnet. Lennuk tulistati alla Vene terroristide kontrolli all olevalt territooriumilt Pervomaiski asula lähedal Venemaalt toodud keskmaa-õhutorjeraketikompleksi Buk raketiga 9M38. Pressikonverentsil tutvustati Vene sõjaväe 53. õhutorjeraketibrigaadi Buki teekonda Venemaalt Severnõi asula juurest üle piiri Donetskisse, sealt läbi Snižne Pervomaiski selle lähedal olevale põllule, kust toimus lask. Raketikompleks Buk toodi Venemaalt 17. juuli 2014 hommikul ja viidi järgmisel päeval Snižne, Debaltsevo ja Luganski kaudu tagasi Venemaale. Uurimis-

⁷⁸ Баррозу: слова Путина “о взятии Киева за две недели” вырваны из контекста. – Vedomosti.ru. <<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/09/05/evrokomissiya-podtverdila-chto-slova-putina-o-vzyatii-kieva>>.

⁷⁹ Malaysia Airlinesi lennu MH17 kukutas Ida-Ukrainas alla Vene armee 53. brigaadi raket. – The World News. <<https://theworldnews.net/ee-news/malaysia-airlinesi-lennu-mh17-kukutas-ida-ukrainas-alla-vene-armee-53-brigaadi-rakett>>.

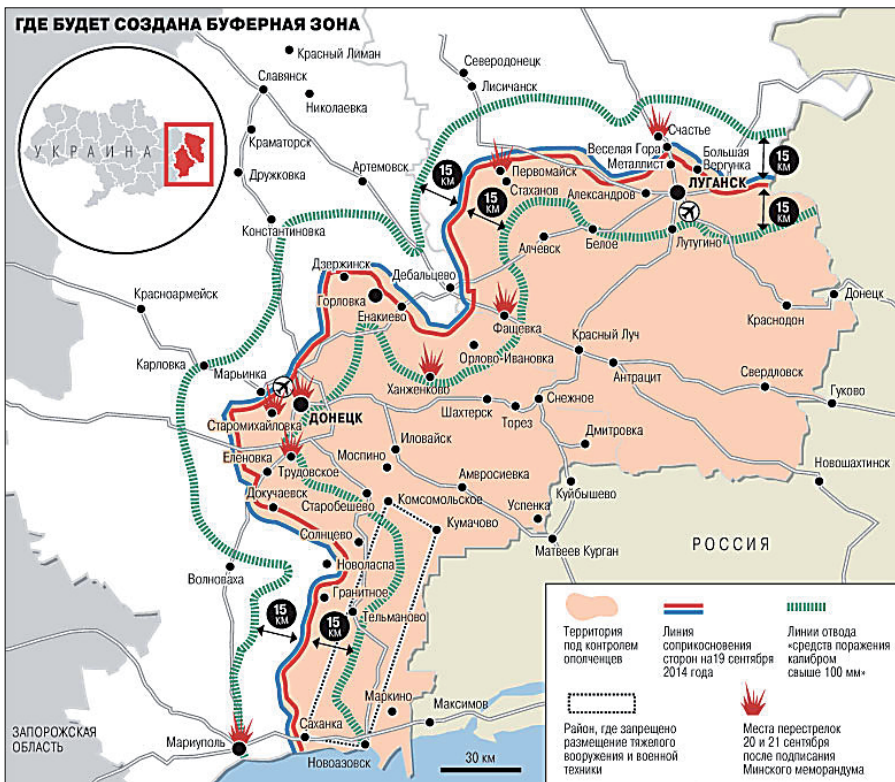
komisjonile on teada ligi saja kuritööga seotud inimese nimed, aga pole teada, kes andis käsu tulistada.⁸⁰

Rahvusvaheline Punase Risti komitee liigitas 2014. aastal Ida-Ukrainas toimunud lahingutegevuse rahvusvaheliseks relvastatud konfliktiks. Teine rahvusvaheline organisatsioon Amnesty International pidas toimuvat samuti rahvusvaheliseks relvastatud konfliktiks, milles osaleb ka Venemaa – nii oma toetusega separatistidele kui ka otsese sõjalise sekkumisega. Lääs kuulutas Venemaale poliitilised ja majanduslikud sanktsioonid. Venemaa president leidis üsna pea nii enda kui ka Venemaa olevat maailmast isoleeritud. Kuna ukrainlased defineerisid sõda Ida-Ukrainas antiterroristliku operatsioonina, mitte sõjana Ukraina ja Venemaa vahel, siis ei saanud Kreml avalikult kasutada teisi oma relvajõudude üksusi, nagu lennuväge, raketi- ja raskesuurtükiväe üksusi, mereväge ja täiel määral õhudedantsvägesid. Agressiooni rahvusvaheline hukkamõist ja ka suured inimkaotused sundisid Putinit nõustuma läbi rääkima Ukrainaga.

Läbirääkimised toimusid Minskis 5. septembril 2014 Venemaa esindaja Mihhail Zurabovi, endise Ukraina presidendi Leonid Kutšma ja OSCE esindaja Heidi Tagliavini osalusel. Kutsutud olid ka separatistide pealikud Igor Plotnitski ning Aleksandr Zahhartsenko. Läbirääkimiste tulemuseks oli nn Minski protokoll, millega pooled sõlmisid vaherahu. Selle järel lahingutegevuse intensiivsus Ida-Ukrainas langes, kuid mitte igal pool. Mõnel suunal kokkupõrked ja tulistamised jätkusid. ÜRO põgenike ülemkomissari 15. detsembri 2014 raportis märgiti, et olukorda Ukraina idaosas iseloomustab seaduslikkuse ja korra täielik puudumine, vägivalda ja lahingutegevuse jätkumine, mida soodustab elavjõu, raskerelvastuse ja tehnika sissevedu üle Venemaa piiri. Sõda polnud veel kaugeltki lõppenud. Suhteliselt vaikne periood rindel kulus mõlemale poolele ära oma vägede korrastamiseks ja suurendamiseks. Ukrainlased valmistusid kaitselahinguteks, venelased tegelesid suurpealetungi ettevalmistamisega. Kremlit ei rahuldanud jätkuvalt asjaolu, et venelaste käes oli vaid ligi 20 000 km² Ukraina maad. Oma järjekordset marionettriiki Ida-Ukrainas kavandav Putin mõistis, et sellisel väikesel territooriumil ei saa luua mingit uut tõsiselt võetavat marionettriiki. Samal ajal moodustas Donetsk ja Luganski oblastite kogusuurus ~54 000 km². Sellele sai Kreml mõistes luua juba soliidse riigitaolise moodustise. Mõlemad oblastid oli vaja Ukraina käest tervikuna ära võtta.

⁸⁰ **Malaysia Airlinesi lend 17.** <https://et.wikipedia.org/wiki/Malaysia_Airlinesi_lend_17>.

2015. aasta jaanuari keskel läksid oluliselt tugevdatud Vene väed koos n-ö kohaliku rahvaväega üle pealetungile laial rindel. Eesmärk oli vallutada kogu Donetsk'i ja Luganski oblastite territoorium. Ukrainlaste andmetel tegutsesid nüüd Vene vägede koosseisus Vene kindralite juhtimisel äsja loodud kaks (1. Donetsk'i ja 2. Luganski) 44 000 võitlejaga (neist 8500 Vene kaadrisõjaväelased) hästi relvastatud armeekorpus. Nende relvastuses oli ligi 600 tanki, 1430–1450 soomukit, 770 suurtükki. Venelaste ja separatistide ühendatud jõude Ida-Ukrainas juhtis Venemaa Lõuna sõjaväeringkonna staabiülem kindralpolkovnik Andrei Serdjukov. Omakorda Venemaal, Ukraina piiri lähistel asus reservis teine väegrupp 42 900 sõduri, 260 tanki, 1260 soomuki, 422 suurtüki, 150 lahingulennuki ja 78 helikopteriga.

Joonis 10. Olukord ja vägede paiknemine Ida-Ukrainas pärast Minski vaherahu 19.09.2014⁸¹

⁸¹ Allikas: <<https://news.pn.ru/RussiaInvadedUkraine/114854>>.

Mõlemad regioonis asuvad väegrupid olid allutatud Vene maavägede ülemjuhataja asetäitjale kindralpolkovnik Aleksander Lentsovile. Ka ukrainlased olid aga oluliselt kasvatanud oma kaitsevõimet ja osutasid südilt vastupanu. Puhkesid ägedad lahingud, mis pärast venelaste esialgset edu muutusid 2015 aasta suvel jälle positsiooniliseks raskerelvade duelliks. Moskva jaoks oli olukord jõudmas tupikusse.

Valgevene presidendi Aleksandr Lukašenka initsiatiivil toimusid Minskis 11.–12. veebruaril 2015 osapoolte vahel uuesti läbirääkimised. Nendes osalesid Venemaa, Saksamaa, Prantsusmaa, Ukraina riigijuhid ja OSCE esindaja. Kutsutud olid ka isehakanud separatistlike riigikeste juhid. Läbirääkimised lõppesid 12. veebruaril kolmeteistkümnest punktist koosneva nn Minski kokkuleppe allakirjutamisega, mis pidi täpsustama 5. septembril 2014 allakirjutatud vaherahuleppe. Osavõtjad lootsid Ida-Ukrainas saavutada lahingutegevuse piiramise ja teatud rahu.

Minski kokkulepe 12.02.2015⁸² näeb ette järgmist.

1. Viivitamatu ja kõikehõlmava relvarahu kehtestamise Ukraina Donetsk ja Luganski oblastite teatud rajoonides ning selle range täitmise alates kella 00.00-st 15. veebruaril 2015.
2. Mõlema poole kogu raskerelvastuse tagasitõmbamist võrdsele kaugusele teineteisest:
  - vähemalt 50 kilomeetri laiuse julgeolekutsooni loomist, mis puudutab alates 100 mm kaliibriga suurtükiväesüsteeme ja suuremaid;
  - raketisüsteemidele 140 kilomeetri laiuse keelutsooni loomist, mis puudutab raketiheitjaid Tornado-S, Uragan, Smertš ja taktikalisi raketisüsteeme Totška;
  - leppe järgi peavad Ukraina väed eemalduma tegelikust eraldusjoonest ning separatistid vastavalt mullu [2014. aasta] 19. septembri Minski memorandumis sätestatule;
  - eelnimetatud raskerelvastuse äraviimine peab algama hiljemalt teisel päeval pärast relvarahu kehtima hakkamist ja lõppema hiljemalt kahe nädalaga.
3. Relvarahu ja raskerelvastuse tagasitõmbamist hakkab jälgima OSCE kõigi selleks vajalike vahenditega.

⁸² **Полный текст Минских соглашений. Переговоры о мире на Украине в 2015 году.** 12.02.2015. <<https://ria.ru/world/20150212/1047311428.html>>.

4. Lepe näeb ette kohalike valimiste korraldamise Donetski ja Luganski oblastites vastavalt Ukraina seadusandlusele ja vastavale seadusele Donetski ja Luganski oblastite mõnede rajoonide ajutise korra kohta.
5. Ukraina ülemraada peab hiljemalt 30 päeva pärast otsustama, millistes Donetski ja Luganski oblastite osades kehtib kohalike omavalitsuste ajutine kord, samuti jõustama armuandmise ja amnestia ning seaduse, mis keelab nendes rajoonides sõjategevuses osalenud inimeste suhtes kriminaaluurimise ja karistamise.
6. Lepe järgi tuleb tagada kõigi vangide ja ebaseaduslikult kinnipeetute vahetamine või vabastamine põhimõttel „kõik kõigi vastu“ ning see peab olema tehtud hiljemalt viiendal päeval pärast vägede tagasitõmbumist.
7. Lepe puudutab ka humanitaarabi ohutut toimetamist, säilitamist ja jagamist vastavalt rahvusvahelistele reeglitele.
8. Samuti näeb lepe ette sotsiaalsete tagatiste, nagu pensionid ja muud toetused, väljamaksmise taaskäivitamise.
9. Ukraina taastab lepe kohaselt täieliku kontrolli oma riigipiiri üle kogu konfliktipiirkonnas ning see peab algama esimesel päeval pärast kohalike valimisi ja lõppema aasta lõpuks.
10. Ukraina territooriumilt tuleb välja viia kõik võõrriikide relvaüksused, sõjatehnika ja ka palgasõdurid ning see peab toimuma OSCE järelevalve all. Ühtlasi peavad olema laiali saadetud kõik ebaseaduslikud rühmitused.
11. Lepe järgi peab Ukraina ellu viima konstitutsioonilise reformi koos uue põhiseaduse jõustamisega käesoleva aasta [2015. aasta] lõpuks. Uus põhiseadus peab olema keskendunud võimu detsentraliseerimisele, võttes arvesse Donetski ja Luganski oblastite teatud rajoonide eristaatust.
12. Samuti näeb lepe ette, et Donetski ja Luganski oblastite mõnede rajoonide kohalike valimiste küsimusi arutatakse koos kolmepoolse kontaktgrupiga ning valimisi vaatleb OSCE.
13. Kolmepoolse kontaktgrupi tegevust peab intensiivistama ning looma töögrupid, mis tagavad Minski kokkuleppe täitmise.

Eelnev leping on tänapäeval ainus Venemaa-Ukraina konflikti reguleeriv dokument. Kahjuks täidetakse selle nõudeid üsna tinglikult. Alates 2015. aastast, pärast nn Minsk-2 rahuleppe sõlmimist on vaenupoolte vaheline kontrollijoon jäänud peaaegu paigale, jätkub positsioonisõda (vt joonist 11), mida iseloomustavad perioodilised tulevahetused ja iganädalased inimkaotused. Vene pool jätkab pea iga päev tulistamist käsi- ja raskerelvadega, maastiku mineerimist, snaiprite kasutamist, luure- ja diversioonigruppide

reide, kuid rinne püsib enam-vähem paigal. Nüüd juba neli aastat kestnud sõjalise konfliktitulevik on ebamäärane. Venemaa president peab, vaatamata maailma üldsuse hukkamõistule, rahvusvahelistele sanktsioonidele ja riigi isoleeritusele, kangekaelselt kinni oma põhimõttest „ei sammugi tagasi vallutatud maal“ ning ei ole loobunud eesmärgist pöörata olukord Ukrainas tagasi Venemaale soodsatele rööbastele.

Joonis 11. Positsioonisõda Ida-Ukrainas 2015–2018

Tungides kallale Ukrainale, rikkus Venemaa jämedalt nii rahvusvahelisi kui ka tema enda teiste riikidega sõlmitud õigusakte. Esiteks rikuti Helsingi 1975. aasta deklaratsiooni Euroopa riikide piiride muutmise kohta. Teiseks eirati Budapesti 05.12.1994 memorandumit. USA, Inglismaa ja Venemaa Föderatsioon andsid selle järgi garantii Ukrainale suveräänsuse ja julgeoleku tagamise kohta. Ukraina loobus tuumarelvast, andes Venemaale tasuta üle temale NSV Liidust päranduseks jäänud ca 2200 tuumalõhkepead. Kolmandaks rikuti Venemaa Föderatsiooni ja Ukraina vahel 31. mail 1997 sõlmitud sõpruse, koostöö ja partnerluse lepingut, mille paragrahv 3 ütleb, et „... koostöös lähtutakse poolte territoriaalse terviklikkuse põhimõttest...“

5. Lõpetuseks

Hea ülevaate sellest, kes on Vladimir Putin, annab Rahvusliku Strateegia Instituudi direktor, vene politoloog Stanislav Belkovski oma raamatus „Putini režiimi olemus“.⁸³ 1. jaanuaril 2000 Venemaa presidendi ametikohale asunud riigi ainuvalitseja Vladimir Putin on oma enam kui seitsmeteistkümne valitsemisaasta jooksul valla päästnud neli sõda. Kolm olulisemat neist leidsid aset endise NSV Liidu geograafilises ruumis:

- 1) teine Vene-Tšetšeenia sõda aastatel 1999–2002, mille käigus Venemaa uputas väikese tšetšeeni rahva verre ja taastas oma augustis 1996. aastal kaotatud võimu;
- 2) kallaletung suveräänsele Georgiale 2008. aasta augustis, mis tipnes sellega, et Vene väed okupeerisid Georgia osad Lõuna-Osseetia ja Abhaasia;
- 3) kallaletung Ukrainale 2014. aastal, millele järgnes Krimmi annekteerimine ja lülitamine Venemaa koosseisu ning riigi idapoolsete oblastite (Luganski ja Donetsk) osaline okupeerimine.

Neljandaks sõjaks, kuhu Venemaa 2015. aasta septembris sekkus, on 2011. aastal alanud Süüria kodusõda alaviitide ja šiitide vähemuse ning sunniitide enamuse vahel. Osutades n-ö vennalikku abi selle riigi alaviidist diktaatorile Bashar al-Assadile, kelle kätel on ligi poole miljoni tapetud süürlase veri, ning tembeldades kõiki Assadi vastaspoolel võitlejaid terroristideks, on Venemaa end ise nurka ajanud. Sõjad Ukrainas ja Süürias pole Venemaa jaoks kaugeltki lõppenud.

17. novembril 2017 avalikustatud ÜRO andmete kohaselt on Ukrainas sõjalise konfliktiga ohvriks langenud 35 081 inimest, sh hukkunud 10 303 inimest (Ukraina sõdurid, tsiviilelanikud, mässajad, reisilennuki MH17 298 reisijat), 24 778 haavatut ja vigastatut.⁸⁴ 2016. aasta novembriks oli Ukrainast teistesse riikidesse põgenenud 1,5 miljonit inimest. Venemaa tegelikud kaotused pole teada, sest Moskva varjab neid hoolikalt.

⁸³ **Бельковский, Станислав** 2012. СУЩНОСТЬ РЕЖИМА ПУТИНА. Москва: АЛГОРИТМ, ст. 103–109.

⁸⁴ **Вооружённый конфликт на востоке Украины**. Материал из Википедии — свободной энциклопедии. <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D1%91%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B>.

Ukraina analüütik Sergei Datsjuk on kirjutanud oma artiklis „2014.–2015. aasta sõda Ukrainas“: „Sõda Donbassis jätkub. See on mässusõda, mis on planeeritud ja organiseeritud Venemaal, rahastatud Venemaal, tagatud Venemaa sõjaväelaste, palgasõdurite, relvastuse ja tehnikaga, toetatud Moskva poolt maailmamastaabis vallapäastetud infosõjaga. Tegelikult on sõda Ida-Ukrainas seal säilinud nõukogude elustiili võitlus kapitalistliku elustiili vastu, mis tekkis pärast NSV Liidu lagunemist ja mis on paljudele Venemaal arusaamatu või vastumeelt. Ei ole ju ka suur Venemaa ise kuigi-võrd edasi jõudnud vaba ja turumajandusliku ühiskonna ülesehitamisel.“⁸⁵

Järgnevad märksõnad iseloomustavad olukorda, kuhu Venemaal on praeguseks välja jõutud:

- ainuisikuline autoritaarne riigi juhtimine;
- sõnavabaduse ja inimõiguste piiramine;
- tasalülitatud opositsioon;
- manipuleeritavad õigusorganid ja kohus;
- globaalne infosõda kogu maailmaga;
- Kremlile ebasoovitavate inimeste tapmine või stalinlikul viisil mürgitamine,
- psühholoogilised operatsioonid, räige valetamisega pikitud propaganda, zombistatud Venemaa elanikkond;
- riigi palavikuline militariseerimine;
- stagneerunud majandus.

Näib, et valitseva olukorra tõttu Putin kardab oma rahvast. 2016. aasta aprillis ilmus presidendi dekreet tema otsealluvusse mineva 430 000-mehelise rahvuskaardi loomise kohta, mis asutati siseministeeriumi sisevägede baasil ja varustati raskerelvastusega ning mille peamiseks ülesandeks sai terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemine.⁸⁶ NATO Varssavi tippkohtumisele 2016. aasta juulis järgnesid sõjahüsteeria Venemaal ja Putini dekreet, mis nägi ette Vene relvajõudude suurendamise ühelt miljonilt 1,85 miljonini. Kui president kinnitas 1. märtsil 2018 oma programmkõnes rahvale enesekindlalt, et Venemaa kuulub majanduslikult maailma esiviisiku hulka, siis reaalsus on teine. Tegelikkus on rahvusvahelised sanktsioonid, Venemaa Föderatsiooni rahvusvaheline isolatsioon, 15,9% elatustaseme langus viimase

⁸⁵ **Данюк, Сергей** 2015. Будущее войны 2014-2015 годов в Украине. – ХВИЛЯ, 27.03. <<http://hvylyya.net/analytics/politics/budushhee-voynyi-2014-2015-godov-v-ukraine.html>>.

⁸⁶ **Putin loob hambuni relvastatud Rahvuskaarti.** – Äripäev, 6. aprill 2016. <<https://www.aripaev.ee/uudised/2016/04/06/putin-loob-hambuni-relvastatud-rahvuskaarti>>.

kolme aasta jooksul, kapitali ja inimeste põgenemine riigist, krooniline stagnatsioon majanduses. Kui Venemaa SKT oli 2014. aastal 2,07 triljonit dollarit ja 2015. aastal 1,6 triljonit dollarit, siis 2017. aastal on see 1,47 triljonit dollarit. Olgu siinkohal võrdluseks toodud mõnede teiste suurriikide 2017. aasta SKT: USA-s 19,4; Hiinas 11,9; Jaapanis 4,88; Saksamaal 3,65; Prantsusmaal 2,57 triljonit dollarit.⁸⁷ Vene väljaanne Novaja Gazeta teatas hiljuti, et praegu elab riigis vaesuse piiril või sellest allpool ligi 63 miljonit inimest.

Venemaa aktiivne mõjutustegevus USA-s ja teistes Aasia ning Ameerika riikides, toetus Euroopa natsionalistlikele, äärmuslikele ning separatistlikele jõududele Lähis-Idas viitavad uue Venemaa doktriini kohaselt tema pretensioonidele saada maailma valitsejaks ehk globaalseks administraatoriks, nagu seda on väljendatud doktriinis. Sõjad Georgia ja Ukrainaga on vaid kaks episoodi Venemaa territooriumi laiendamises ja sõnakuulmatute postnõukogude riikide korralekutsumises. Venemaa riigisisene areng relvajõudude ja sisejulgeoleku valdkonnas viitab ettevalmistusele suureks sõjaks just Lääne suunal. Niikaua kui võimul on Putin, jätkuvad vägivald ja agressioonid teiste riikide vastu. Kui me tahame seda vältida, on vaja aega kaotamata taastada NATO võitlusvõime ja reageerimiskiirus isegi paremana, kui see oli külma sõja päevil.

Kirjandus

- Boltenkov, Dmitry; Gayday, Aleksey; Karnaukhov, Anton; Lavrov, Anton; Tseluiko, Vyacheslav** 2011. *Russia's new army*. Edited by Mikhail Barabanov. Foreword by David Glantz. Moscow: Centre for Analysis of Strategies and Technologies.
<http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf>.
- Кашанский, А. В.** 2006. *Россия 2015–2044. Путь к Белому царству*. Москва. Восток-Запад 2006. «Издательство АСТ».
- Kunnas, Leo** 2014. *Ukraina häirekell. Takerdunud rünnak II*. Artiklid ja nõuanded. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Laaneots, Ants** 2014. *Vene-Gruusia 2008. aasta sõda – põhjused ja tagajärjed*. – Occasional Papers, Vol. 1. Tartu: EÜK kirjastus.
- Lucas, Edward** 2008. *Uus külm sõda. Kremli sünge vari Venemaa ja Lääne kohal*. Tallinn: Varrak.
- Malaysia Airlinesi lend 17**.
<https://et.wikipedia.org/wiki/Malaysia_Airlinesi_lend_17>.

⁸⁷ **The MILITARY BALANCE 2018**. London: The International Institute for Strategic Studies.

Malaysia Airlinesi lennu MH17 kukutas Ida-Ukrainas alla Vene armee 53. brigadi rakett. – The World News, 24.05.2018.

<<https://theworldnews.net/ee-news/malaysia-airlinesi-lennu-mh17-kukutas-ida-ukrainas-alla-vene-armee-53-brigaadi-rakett>>.

NATO PUBLISHES DEFENCE EXPENDITURES DATA FOR 2014 AND ESTIMATES FOR 2015.

<https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_06/20150622_PR_CP_2015_093-v2.pdf>.

NATO Summit Live Updates: Trump Pushes Allies to Increase Spending. – New York Times, 11.07.2018.

<<https://www.nytimes.com/2018/07/11/world/europe/trump-nato-live-updates.html>>.

Putin andis käsu luua Venemaa rahvuskaart. – Delfi.ee, 05.04.2016.

<<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaaputin-andis-kasu-luua-venemaa-rahvuskaart?id=74150241>>.

Putin loob hambuni relvastatud Rahvuskaarti. – Äripäev, 6. aprill 2016.

<<https://www.aripaev.ee/uudised/2016/04/06/putin-loob-hambuni-relvastatud-rahvuskaarti>>.

Roxburgh, Angus 2012. Raudne rusikas. Vladimir Putin ja võitlus Venemaa eest. Tallinn: ERSEN.

The Military Balance 2018. London: The International Institute for Strategic Studies.

Ukraine's Strategic Defence Bulletin until 2015. White Paper. Kyiv: Ukrainian Ministry of Defence 2004.

Барабанов, Михаил; Лавров, Антон; Целуйко, Вячеслав 2009. Танки августа. Сборник статей. Центр анализа стратегий и технологий. Москва.

Баррозу: слова Путина “о взятии Киева за две недели” вырваны из контекста. – Vedomosti.ru.

<<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2014/09/05/evrokomissiya-podtverdila-chto-slova-putina-o-vzyatii-kieva>>.

Бельковский, Станислав 2012. Сущность режима Путина. Москва: Алгоритм.

Владыцкий, А. 2015. Национальные интересы Российской Федерации на постсоветском пространстве. – CyberLeninka.ru.

<<https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnye-interesy-rossiyskoy-federatsii-na-postsovetskom-prostranstve>>.

Военная доктрина Российской Федерации 2014 г.

<<https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>>

Военная прокуратура перечислила “уродливые факты дедовщины” в армии России: более 2000 осужденных за год. – Newsru.com.

<<https://www.newsru.com/russia/28feb2008/dedovwina.html>>.

Военная реформа в РФ (2001–2004).

<[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%A4_\(2001%E2%80%942004\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%A4_(2001%E2%80%942004))>.

Вооружённый конфликт на востоке Украины. Материал из Википедии — свободной энциклопедии.

<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D1%91%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%82_%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%B5_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B>.

Герасимов, Валерий 2013. Необходимо переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. – Военно-промышленный курьер, № 8 (476), 27.02.

Голод на Украине (1932–1933).

<[https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_\(1932%E2%80%941933\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B5_(1932%E2%80%941933))>.

Дацик, Сергей 2015. Будущее войны 2014-2015 годов в Украине. – ХВИЛЯ, 27.03.

<<http://hvylya.net/analytics/politics/budushhee-voynyi-2014-2015-godov-v-ukraine.html>>.

Дефолт 1998 года в России: причины, хронология, последствия. – Справка, 24.08.2011.

<https://ria.ru/history_spravki/20110824/422807796.html>.

Дугин, Александр 2012. Грязное белье Кремля. Путин против Путина. Бывший будущий президент. Москва: «Яуза-Пресс».

Завтра была война. 14. апреля 2014.

<<https://glavnovosti.com/zavtra-byla-vojna-14-aprelya-2014-goda-v-ukraine-nachalas-ato/>>.

Зенькович, Николай 2006. Путинская энциклопедия. Семья. Команда. Оппоненты. Преемники. Москва: «Олма-Пресс».

Иванов, Игорь 2002. Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. Москва: «Олма-Пресс».

Кучма, Леонид 2014. Две Украины – две России. Лев Вершинин. Москва: Алгоритм.

Новая русская доктрина. Пора расправить крылья 2009. Москва: «Яуза», «Эксмо».

ОТ ПЕРВОГО ЛИЦА. Разговоры с Владимиром Путиным 2000. Москва: Вагриус.

Пихоя, Рудольф 2007. Москва Кремль власть. Две истории одной страны. Россия на изломе тысячелетий 1985–2005. Москва: Русь-Олимп АСТ-Астрель.

Полный текст Минских соглашений. Переговоры о мире на Украине в 2015 году. 12.02.2015.

<<https://ria.ru/world/20150212/1047311428.html>>.

Потери гражданского населения в чеченских войнах.

<<http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/65898/>>.

Потери русских в войне против Украины - от 7 до 12 тысяч человек, без учета убитых местных сепаратистов. – iPress.ua.

<http://ipress.ua/ru/ljlive/potery_russkyh_v_voynе_protyv_ukrayni__ot_7_do_12_tisyach_chelovek_bez_ucheta_ubytih_mestnih_separatystov__ekspert_81603.html>.

Проект Россия 2005. Москва: «Эксмо».

Проект Россия 2007. Выбор пути. Вторая книга. Москва: «Эксмо».

Проект Россия 2009. Третье Тысячелетие. Третья книга. Москва: «Эксмо».

Проект Россия 2010. Большая идея. Четвертая книга. Москва: «Эксмо»

Реформа Вооружённых сил России (2008–2020).

<[**Романова, Ася** 2015. Военная реформа 2008–2020: промежуточные итоги. – Санкт-Петербург, 25 ноября.](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0_%D0%92%D0%BE%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B6%D1%91%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D1%81%D0%B8%D0%BB_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8_(2008%E2%80%942020)>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[**Россия проиграла “гибридную войну” и Путин это понимает, - глава Минобороны. – Цензор.НЕТ, 13.09.2014.**](https://saint-petersburg.ru/m/kak_eto_sdelano/romanova/343254/>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[**СНБО. Силы АТО полностью окружили Луганск. 14.08.2014.**](https://censor.net.ua/news/302549/rossiya_proigrala_gibridnuyu_voyinu_i_putin_eto_ponimaet_glava_minoborony>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[**Союзное государство.**](https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/08/14/7034850/>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[**Спецназ ГРУ: история, структура, основные задачи. – MilitaryArms.ru, 30.05.2018.**](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[**Фаргышев, В. И.** 2004. Последний шанс Путина. Судьба России в XXI веке. Москва: «ВЕЧЕ».](https://militaryarms.ru/armii-mira/specnaz-gru/>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

Хасбулатов, Руслан 2003. Большая стратегическая игра, Кремль и Российско-Чеченская война. Том 4. Пушкино: «Грааль».

Храмчихин, Александр 2013. Что осталось от бывшей военной мощи Украины. – Военное обозрение 23.11.2013.

<[**Хронология Евромайдана.**](https://topwar.ru/36348-chto-ostalos-ot-byloy-voennoy-moschi-ukrainy.html>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

[**Янукович назвал условия Евросоюза унижительными** 2013. – BBC News, 26 ноября.](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F_%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B0#В_преддверии_Вильнюсского_саммита_(25—29_ноября)>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

<[Erukindral ANTS LAANEOTS](https://www.bbc.com/russian/international/2013/11/131126_ukraine_pm_russia>.></p>
</div>
<div data-bbox=)

Eesti Vabariigi Riigikogu XIII koosseisu liige

SUMMARIES

Vene-Georgia 2008. aasta sõda: ideoloogiate ja omariikluse projektide kokkupõrge hübriidsõdade ajastul

David Dartšiašvili

2008. aasta augustis Venemaa Föderatsiooni ja Georgia vahel puhkenud sõja taustal avaldas rahvusvaheline üldsus (sh Euroopa Liidu, NATO ja Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee juhtkonnad) muret ja hukkamõistu Venemaa sõjalise sissetungi suhtes suveräänse naaberriigi territooriumile. Kaasnevad asjaolud (nt Georgia riigisisised pikaleveninud etnoliitilised konfliktid ning Venemaa Föderatsiooni staatus nende konfliktide rahu-tagajana) võimaldasid Moskvale oskuslikult manipuleerida sõjalise kokkupõrkeni viinud tegelike asjaoludega, eriti sellega, mis puudutab konflikti ajalist mõõdet ja poolte süülist tegevust.

Georgia eesmärk oli vabaneda Venemaa kohalolust Abhaasia ja Lõuna-Osseetia separatistlike enklavides ning taastada riigi territoriaalne ühtsus. 2004. aastal Georgia presidendiks valitud Mihheil Saakašvili käivitas suuremahulise programmi riigi tänapäevastamiseks, kuid riigi kontrolli alt väljunud territooriumid löid soodsa pinnase salakaubanduseks ja muuks kriminaalseks tegevuseks, mis ei olnud mingil määral kooskõlas Georgia murrangulise valitsuse moderniseerimiskavaga. Lisaks olid Georgia territoriaalse ühtsuse probleemid sisuliseks takistuseks Saakašvili välispoliitilise prioriteedi – NATOga liitumise – saavutamisel. Abhaasia ja Osseetia separatistide juhid seisis aga vastu keskvalitsuse plaanidele, edendades oma natsionalistlikke ja venemeelseid sihte.

Arvestades Georgia selget läänemeelsust, oleks taoline etnonatsionalistlike projektide kokkupõrge Georgia territooriumil võinud rahvusvahelise üldsuse toel laheneda rahumeelselt. Probleemiks osutus aga Venemaa, kes ei kavatsenud lasta kellelgi piirata oma monopoli Georgia riigisiseste konfliktide lahendamisel. Seejuures rõhus Venemaa oma rahatagaja staatusele, mis saadi 1990. aastatel Georgia toona meeletult valitsuselt. Vene-Georgia sõja eksperdi Ronald Asmuse hinnangul oli Georgia sooviks integreeruda Läände ning Venemaa tahtis seda peatada, kasutades oma erilist positsiooni Georgia

kavatsuste õõnestamiseks. Asmuse hinnangul oli just see sõja peamiseks ajendiks ning ta esitas selle kohta veenva argumentatsiooni oma 2010. aastal avaldatud raamatus “A Little War that Shook the World” (“Väike sõda, mis raputas maailma”). Samas ei andnud see aga vastust küsimusele, mida on rahvusvahelisel tasandil korduvalt tõstatatud: millal see sõda täpselt algas ja kes vajutas esimesena päästikule?

Siinne artikkel naasebki Vene-Georgia sõja ühe konkreetse etapi juurde 2008. aasta 7. augusti keskööl. Just siis andis Saakašvili Georgia vägedele korralduse alustada sõjalist rünnakut Osseetia separatistide keskusele, Tshinvali linnale. See Saakašvili korraldus kutsus rahvusvahelisel tasandil esile kõige tõsisema kriitika Georgia aadressil. Sõjalise tegevusega kaasnenud ja veel tükk aega väldanud infosõjas üritasid Georgia võimud veenda rahvusvahelist üldsust kõigest väest selles, et see käik oli vastuseks Georgia territooriumile illegaalselt sisenenud Venemaa sõjaväekolonnile, mis liikus Venemaa piiri ja Osseetia pealinna vahelisel alal asuvate Georgia külade ja sõjaväepositsioonide suunas. Georgia esitatud selgituste kohaselt oli rünnak ajendatud kaitse-eesmärgist. Georgia ametliku seisukoha põhjal ei olnud Vene vägede liikumine seotud tavapärase rahutagamisülesannetega, vaid tegemist oli agressiooniga, mis vajas vastureaktsiooni. Lääne diplomaatilistes ja välispoliitika ekspertide ringkondades arvestati selle argumendiga osaliselt, kuid valdavalt peeti Georgia käitumist hooletuks ja/või ebaproportsionaalseks.

Selleks, et neid sündmusi uuesti analüüsida ja selgitada Georgia valitsuse käitumise tagamaid, keskendub artikkel kahele vaatepunktile: nii Georgia kui ka Venemaa ja separatistide vastandlikele natsionalistlikele visioonidele ja Venemaa nüüdisaegsele sõjapidamisstiilile. Kuigi paljudes varasemates kirjutistes on neid vaatepunkte suuremal või vähemal määral käsitletud, eksisteerib siiski veel üks, mida siiani ei ole kuigi põhjalikult uuritud. Selleks, et põhjalikumalt analüüsida, millest oli ajendatud Georgia meeleheitlik sõjaline reaktsioon 2008. aasta 7. augusti keskööl, pakuvad lisamaterjali niinimetatud Gerassimovi doktriin (Venemaa nüüdisaegset sõjapidamist iseloomustav ideestik, mida kirjeldati 2013. aastal ilmunud artiklis ja mille autoriks peetakse Venemaa Föderatsiooni Relvajõudude Kindralstaabi ülemat Valeri Gerassimovi) ning ka Venemaa tegevuse analüüs Krimmis ja Ida-Ukrainas 2014. aastal. Alates 2014. aastast on rahvusvahelise julgeoleku eksperdid hakanud kasutama terminit *hübriidsõda* (*hybrid warfare*), millega tähistatakse Venemaa lähivälismaa suhtes avalduvaid poliitilis-militaarseid hoiakuid ja tegevusi. Hübriidsõda on nähtusena kirjeldatud kui kombinatsiooni irregulaarjõudude, regulaarvägede ja eriüksuste tegevustest, mis

hõlmab ka kohalike rahutuste toetamist, vaenulikku propagandat ning diplomaatilisi ja majanduslikke meetmeid (vt nt Müncheni julgeolekuraport 2015), millele lisanduvad Venemaa teadmised piiride hägustamisest sõja ja rahu vahel. Need elemendid on täheldatavad nii eespool mainitud Gerassimovi kirjutistes kui ka Ukraina sündmuste puhul. 2008. aastal Georgias aset leidnud dramaatiliste sündmuste järel hakkasid eksperdid peaaegu kohe tagasiulatuvalt Venemaa hübriidsõjategevuse jälgi ajama. Samas ei ole sellest kuni seniajani Vene-Georgia sõja kontekstis eriti kirjutatud ning sinne artikkel üritabki seda lünka täita.

Toetudes hübriidsõja mõistele, väidab artikli autor, et Venemaa algatas uut tüüpi sõja Georgia vastu ilma seda välja kuulutamata juba 2006. aastal kui mitte varem. Venemaa tegevus intensiivistus 2008. aasta alguses ja seisnes madala intensiivsusega sõjalistes rünnakutes Georgia sõjaväe positsioonidele riigisisestest konfliktitsoonides, otseses sõjalises toetuses separatistidele ja Vene sõjaväelaste sisseimbumises nendesse üksustesse (sh juhtkonda), sõjalise raskerelvastuse siirmises konfliktitsoonidesse (hoolimata rahutagamislepetes sisalduvast keelust), Georgia õhuruumi korduvates rikkumistes, Georgia suhtes majanduslike ja energiatarnete sanktsioonide kehtestamises ning rahalises ja intellektuaalses toetuses Georgia pealinnas Tbilisis tegutsevale radikaalsele opositsioonile.

Väärrib märkimist, et hübriidsõjapidamise loogika kohaselt oli tarvis, et Georgia valitsuse suhtes vaenulikult meelestatud sotsiaalsed jõud samastuksid Venemaa ambitsioonidega ja teeksid koostööd. Erinevalt Ukrainast puudus Georgias arvestatav Vene vähemus, kellele oleks saanud toetuda, mistõttu kasutasid Vene võimud sel eesmärgil põliselanikest rahvusvähemusi. Lisaks otsiti välja ja rakendati enda teenistusse veel kolm sotsiaalset jõudu, kes esitasid väljakutse Saakašvili valitsusele. Esiteks, endised privileeeritud klassid, kes olid ulatuslike riigireformide tagajärjel kaotanud oma mõjuvõimu ja vihkasid uut valitsevat eliiti; teiseks, õigeusu kirik, mis suhtus kahtlusega Saakašvili läänemeelsusesse; ning kolmandaks, organiseeritud kuritegevuse võrgustikud, millel on traditsiooniliselt olnud sidemed Venemaaga, eriti selle eriteenistustega. Hoolimata Saakašvili varasemast heitlikust demokraatlikust resümeest, õnnestus tal siiski murda Georgia kuritegeliku allilma traditsiooniline mõjuvõim, millega kaasnes tolle ringkonna pahameel.

Enne 2008. aasta 7. augusti sõjalisi sündmusi oli kõiki eespool kirjeldatud hübriidsõjapidamise meetodeid ja üksuste tegevusi täiel määral rakendatud. Enamgi veel, tulenevalt oma karmikäelisest reaktsioonist pealinnas toimunud tänavarahutustele oli Saakašvili 2007. aasta lõpus sunnitud tagasi astuma

ja välja kuulutama erakorralised presidendivalimised. Kuigi üleriigilisel tasandil oli Saakašvili võidukas, kaotas ta pealinnas. Arvestades ka seda, et olukord konfliktipiirkondades ja nende ümbruses püsis ebakindlana, ei ole üllatav, et valitsusringkondades hakkas süvenema piiramisrõngasse sattumise mentaliteet ning üritati leida märke Venemaa viienda kolonni olemasolust. Saakašvili teadis, et kui pideva separatistide surve all olevad (ent siiski veel Georgia kontrollitavad) külad Abhaasias ja Lõuna-Osseetias langevad separatistlike jõudude kätte (samas kui Venemaa osalus jääb kulisside taha), oleks Tbilisis pesitsev opositsioon saanud lihtsa vaevaga taas elustada protestiaktsioonid pealinnas, süüdistades valitsust suutmatuses kaitsta oma kodanikke. Seetõttu otsustas Georgia president haarata initsiatiivi ja astuda sõjalise sammu Osseetia separatistide vastu. Suurbritannia tuntud Kaukaasia eksperdi Thomas de Waali hinnangul võttis ta sellega tohutu riski.

Eelneva põhjal võib väita, et Saakašvili oli Venemaa hübriidsõjapidaamise ja üldise õnnestustegevuse tagajärjel nurka surutud. Teised valdkonna spetsialistid rõhutavad ja ka Gerassimovi mõttearendusest ilmneb, et ametlikult väljakuulutamata sõda võib lõpuks ikkagi viia tavapärase sõjalise kokkupõrkeni. Siinse artikli autor on seisukohal, et Georgial oleks olnud võimalik seda sõjalist kokkupõrget vältida kahel juhul. Esiteks, kui Georgia oleks alistunud, muutudes seega Venemaa satelliidiks, millega oleks tõenäoliselt kaasnenud ka valitsuse vahetus, sest Saakašvili oli ajapikku muutunud Vladimir Putini silmis äärmiselt ebasümpaatseks. Teiseks, kui rahvusvaheline üldsus oleks otsustavalt sekkunud. Kumbki nendest alternatiividest ei olnud 2008. aasta augustis siiski päevakorral.

Eine neue Front zwischen Rußland und dem Westen im Südkaukasus

Egbert K. Jahn

Der kurze Krieg um Südossetien und Abchasien zwischen Georgien und Rußland Anfang August 2008 hat erneut die Kriegsträchtigkeit und die internationale Brisanz lokaler „eingefrorener Konflikte“ demonstriert. Er hat die politische Lage im Kaukasus drastisch verändert, erneut ethnische Vertreibungen ausgelöst und zeitweilig die Beziehungen zwischen Rußland und dem Westen erheblich getrübt, so daß von einem neuen „kalten Krieg“ geredet wurde. Nach der russischen Annexion der Krim und der Einrichtung eines

Separatistenregimes im Donbass im Frühjahr 2014 hat sich diese Sorge nochmals verschärft. Nachdem Rußland im Verlaufe des Krieges in Georgien die territoriale Einheit der beiden De-facto-Staaten in den Grenzen, die von der frühen Sowjetmacht in den 1920er Jahren festgelegt worden waren, wieder hergestellt und die Unabhängigkeit der beiden Staaten anerkannt hatte, entstand eine neue Frontlinie zwischen dem Westen und Rußland. Allerdings wurden dann doch die Pläne, Georgien in die NATO aufzunehmen, vertagt. Sonst wären Truppen des Westens und Rußlands auch in dieser Region in unmittelbarer Nachbarschaft stationiert gewesen. Die neue Grenzlinie ist besonders prekär, da der Westen auf der territorialen Integrität Georgiens beharrt, die Unabhängigkeit Südossetiens und Abchasiens nicht anerkennt und somit von einer rechtswidrigen Präsenz rußländischer Truppen auf NATO-Gebiet hätte sprechen müssen, hätte er Georgien in die NATO aufgenommen.

Rußland hatte schon lange vor der absehbaren Anerkennung der Unabhängigkeit Kosovos durch die meisten westlichen Staaten, die sogleich nach der förmlichen Unabhängigkeitserklärung des kosovarischen Parlaments am 17. Februar 2008 erfolgte, gewarnt, daß es seinerseits mit einer Anerkennung Südossetiens und Abchasiens reagieren könne. Während die westliche Anerkennung der Separation Kosovos völkerrechtswidrig sei, sei hingegen eine Anerkennung Südossetiens und Abchasiens mit dem Völkerrecht vereinbar. Dennoch zögerte Rußland in den folgenden Monaten, diesen Schritt zu gehen.

Erst nach dem Angriff Georgiens auf Südossetien am 7. August ging Rußland zum militärischen Gegenangriff über, erkannte die Unabhängigkeit Südossetiens und Abchasiens an und ließ sich von beiden zu einer stärkeren Truppenpräsenz in beiden Gebieten einladen, nachdem die EU einen Waffenstillstand zwischen Rußland und Georgien vermittelt hatte. Nunmehr stellten sich folgende Fragen. Werden der Westen und Rußland längerfristig bereit sein, wechselseitig die Unabhängigkeit „ihrer“ De-facto-Staaten Kosovo, Südossetien und Abchasien anzuerkennen? Werden beide Seiten willens sein zu verhindern, daß diese drei Anerkennungsakte zu Präzedenzfällen für die anderen De-facto-Staaten in Europa und in der Welt werden? Sind beide Seiten fähig, Kompromisse für diese anderen Fälle zu entwickeln? Und welche Folgen hat die neue Lage für das nunmehr endgültig geopolitisch isolierte Armenien?

Russia's Hybrid War Against Georgia in 2008

Riho Ühtegi

The term “hybrid war” is not particularly novel – it was first used by Frank Hoffman in 2007 in his presentation “Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars” at the Potomac Institute for Policy Studies. Hybrid war is often considered as a precursor to large-scale military operations and irregular war. However, that is not an entirely accurate description because hybrid war entails the use of military resources in combination with other means of influence, such as clandestine operations, political activities, cyber operations, information operations, economic activities, and diplomacy.

Russia has been using hybrid warfare for a long time, but in 2013 it was finally introduced as an official doctrine by Valery Gerasimov, Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces. The focal point of the doctrine was the concept of influence, which is based on the idea that the main battlefield resides in the minds of the people, and consequently, in the future, information and psychological operations will take precedence in waging war and will be aimed at undermining the morale of the adversary's military and its civilian population. Russia usually engages in this kind of behaviour in order to win time before the international community comes to the realisation that it is Russian aggression they are dealing with. The Russian minorities in its near abroad play an important role in hybrid warfare because Russia can always appeal to be “acting in defence” of their interests. In the Georgian case, those minorities were in Abkhazia and South Ossetia. After President Saakashvili assumed power in Georgia and began steering the country towards joining NATO, Russia felt the urge to interfere in order to keep Georgia within its sphere of influence, especially considering its importance as a transit route for Azerbaijan's oil and gas.

Therefore, the outbreak of war in August 2008 was not decided by the presidents of Russia or Georgia, the decision was made much earlier. During NATO's 2008 Bucharest summit, Georgia was given hope with regard to becoming a full member of NATO, and that served as the main catalyst behind the hybrid war launched against it by Russia. Thus, the so-called August War of 2008 constitutes just one small battle in the ongoing long-term conflict between the two countries, while secessionist Abkhazia and South Ossetia are just pawns used by Russia to influence Georgia.

Until 2008, Russia had led Georgia to believe that the separatist areas (mainly South Ossetia) would eventually be returned to Georgia. What is

more, Russia's constructive assistance back in 2004 in solving the problem with the Autonomous Republic of Adjara gave Georgia hope that Russia would not take any radical steps to defend the separatist territories. However, the situation changed radically after NATO's Bucharest summit, when Russia established semi-official relations with the separatist areas of Abkhazia and South Ossetia, referring to the fact that Western countries had also recognized Kosovo's independence earlier that year. Subsequently, Russia began to undermine the policies of the Georgian government and started producing special media coverage about the separatist territories, depicting Georgia as a country that does not care about its minorities. In the beginning of August, when it became clear that an armed conflict was unavoidable, both parties allegedly made efforts to find a peaceful solution; unfortunately, they did not succeed.

Russia took advantage of the separatist armed forces in Abkhazia and South Ossetia because it had limited capacity to intervene directly in the region. According to the existing peacekeeping agreements, Russia could only deploy peacekeeping units in the area, and that was simply not sufficient to conduct a large-scale military operation against Georgia. Therefore, Abkhazian, and South Ossetian irregular troops (with 3,500 and 3,000 fighters respectively) had to provoke the Georgian army to take more radical steps. Although it would have been more convenient for Russia to conduct war in Abkhazia, it was actually South Ossetia that became the main conflict zone. Constant attacks against Georgian units on the control line, and violent behaviour towards Georgian citizens in South Ossetia led to Georgia's decision to fight back.

During the 2008 August War, Russia used military force against Georgia in three phases. First, Russia put pressure on Georgia through its peacekeeping units and troops in military bases across the region, demonstrating its continuing presence and forcing Georgia to remain in a constant state of higher military readiness. During the second phase, Georgia was intimidated by Russia's military exercises conducted in the region, with "Kavkaz 2008" as the most ominous example. After the military exercise was completed, the majority of the units did not return to their permanent locations but remained in position in anticipation of a military confrontation. The third phase was the military conflict during which Russian forces did not cease their advance after "liberating" South Ossetia but proceeded to enter deeper into Georgian territory. However, capturing Tbilisi did not seem to be the aim of Russia's military campaign. Despite the open road to Georgia's capital, Russian forces stopped 55 km from Tbilisi. It seems they were aiming to force the Georgian

government into negotiations which took the conflict back to the level of diplomatic war.

Ultimately, the 2008 military conflict between Russia and Georgia left several questions unanswered, such as who started the conflict, why it was necessary, why the military operation was not completed, why South Ossetia became the main war zone, why there was a second front in the direction of Abkhazia, etc. These questions can be explained in the framework of hybrid warfare and numerous signs indicate that the 2008 war was indeed Russia's hybrid war against Georgia.

Of course there were also several other events during the spring and summer of 2008 that indicate that a more large-scale military campaign was planned against Georgia because the military operation took only five days during August of 2008. This article does not address the cyber domain and intelligence operations nor the direct psychological influencing operations against civilians and the higher political and military command that had an effect on subsequent events and consequences. What is more, all the outcomes have not manifested themselves even to this day, because Russia's hybrid war against Georgia is still ongoing. Georgia has not managed to become a member of NATO, the Russian-minded opposition in Georgia is growing, and several territorial disputes remain unresolved. Georgia is in a situation where it is difficult to gain NATO membership without solving existing territorial disputes but, at the same time, solving those disputes depends on Russia who is not interested in Georgia gaining NATO membership.

The main difference between Russia's military campaigns against Georgia and the Ukraine is that in Georgia Russia had no choice but to admit direct military intervention, whereas in the case of Ukraine, Russia continues to deny it. And yet, Russia used regular troops in Ukraine to support the separatists. In situations where hybrid warfare does not deliver the anticipated results and regular troops are deployed, Russia might revert back to earlier doctrines where the role of hybrid war was primarily seen as supportive, and the main focal point was on conventional military force and modern weaponry.

The main problem with hybrid warfare is that it can be used effectively in frozen conflicts in the former republics of the Soviet Union where living standards are low and the potential irregular contingent exists. However, that model does not work in situations where Russia's economy is weaker than that of its neighbours, and if the living standards in its near abroad are higher than in Russia because the potential irregular contingent would

have no interest in supporting Russia in those circumstances. In conclusion, although hybrid warfare will remain an integral part of Russia's military doctrine, the Gerasimov dream of waging war in cyber space and in people's minds does not seem to be gaining much momentum as the primary tactical measure in the near future. Rather, the use of armed forces in decisive phases of a conflict will remain the focal point of Russia's military doctrine.

Venemaa hübriidkonflikti vahendid ja ambitsioonid nende kasutamisel

Zdzisław Śliwa, Viljar Veebel, Maxime Lebrun

Viimasel aastakümnel on Venemaa Föderatsioon arendanud järjekindlalt madala intensiivsusega hübriidsõja võimet, et kasutada seda naaberriikide konfliktidesse kaasamisel ja seal hoidmiseks. Venemaa-Georgia sõda ja Krimmi annekteerimine annavad selge signaali Venemaa hübriidvõime tasemest ja kasutamise eesmärkidest. Hübriidsõja meetmed on valitud eeskätt selleks, et vältida rahvusvahelise üldsuse negatiivset reageeringut ja sanktsioone, vähendades samal ajal sellesama rahvusvahelise julgeolekuvõrgustiku usaldusväarsust.

NATO ja Euroopa Liidu liikmesriigid ei ole seni Venemaa rünnakute otseseks sihtmärgiks olnud. Hinnates aga Venemaa poliitilisi avaldusi ja aktiivset mõjutustegevust, vajavad Eesti, Läti ja Leedu kogu alliansi suuremat tähelepanu, asjatundlikkust ja tuge, et hoida ära Venemaa hübriidrünnete aktiivsuse kasvu neis riikides.

Ohud ja eesootavad ülesanded ei puuduta siiski vaid Balti riike: oskusliku ja planeeritud kasutuse korral võimaldavad Venemaal juba olemasolevad hübriidsõja vahendid olla tulemuslikud ka teiste alliansi liikmete vastu, ilma et seejuures kasutataks Põhja-Atlandi lepingu 5. artiklis pakutavaid kollektiivkaitse meetmeid.

Uuringus kasutatakse narratiivsel analüüsil põhinevat kvalitatiivset uurimismeetodit Venemaa ja NATO hübriidsõja kontseptsioonide mõtestamisel, kombineerituna juhtumianalüüsiga. Eesmärk on hinnata Venemaa olemasolevaid hübriidvahendeid ja NATO võimet neile vastata.

The Legality of the Use of Armed Force in the Georgian-Russian Conflict

René Värk

The Georgian-Russian conflict of August 2008 constitutes just one phase in the protracted conflict between Georgia and its break-away regions Abkhazia and South Ossetia. For the first time since the dissolution of the Soviet Union, Russia employed direct armed force against another sovereign state (as opposed to its indirect interference in the affairs of other states). In the case of Georgia, Russia had played different roles over the years, from facilitating peaceful dispute resolution between the conflicting parties to supporting the separatist regimes in Abkhazia and South Ossetia. In the summer of 2008, the situation between Georgia and South Ossetia was deteriorating, e.g. armed clashes along the separation line had become more frequent and serious, with political meetings often called off and failing to reduce tensions.

On 7 August 2008 at 23:35, Georgia launched its military operation against South Ossetia, claiming self-defence before the United Nations Security Council, in order “to protect the sovereignty and territorial integrity of Georgia as well as the security of Georgia’s citizens”. Since South Ossetia had previously been recognised by the international community as an integral part of Georgia, its action to regain control over the separatist region did not lead to any serious legal debates regarding its right to use armed force. On the whole, Georgia was regarded as the victim, and it seemed that the international community was not expecting Georgia to offer more elaborate legal explanations.

Russia, on the other hand, claimed that it was also exercising self-defence. Namely, it was compelled to defend its peacekeepers and nationals in South Ossetia. The right to use armed force to protect peacekeepers from attacks was the most feasible legal argument put forward by Russia. Indeed, peacekeepers have the right of unit self-defence, and their sending state may also have the right of state self-defence, provided that the necessary conditions are met. However, the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia was not able to determine whether there had been an (intentional) attack by Georgia against Russian peacekeepers. Russia’s second argument, the right to use armed force to protect nationals abroad, is controversial. Although there have been incidents where states have claimed such a right, and have actually employed armed forces to protect nationals

abroad, it has almost always resulted in criticism from the international community. There are also cases of states acquiescing to non-combatant evacuation operations where armed forces rescue civilians from conflict areas. However, even in those cases, most states have not conceded that such operations are permissible under international law, opting to refrain from condemning such operations. Moreover, Russia's arguments are weakened by the fact that it had laid the groundwork for the conducive circumstances granting it the right to protect nationals abroad, having readily "handed out" Russian nationality to the residents of South Ossetia and Abkhazia since the 1990s and especially in 2008. Although the residents of these regions welcomed Russian nationality, Georgia regarded Russia's actions as the gradual establishment of a foothold to be used as a pretext for future invasion. Ultimately, although Russia may have had legal grounds to protect its peacekeepers and nationals, the extensive five-day military operation that followed in South Ossetia, Abkhazia and in other parts of Georgia was nevertheless not permissible under international law because self-defence must be necessary and proportionate.

Julgeolekudilemma säilitamine Lõuna-Kaukaasias: Venemaa geostrateegilised huvid Georgias

Lile Gvelesiani, Holger Mölder

Artiklis väidetakse, et Venemaa aktiivne sekkumine on saanud peamiseks takistuseks nii regionaalse koostöö arendamisele kui ka stabiilse julgeolekukeskkonna tekkimisele Lõuna-Kaukaasias. Venemaa strateegilistes huvides on seal Nõukogude Liidu lagunemisega arenenud julgeolekudilemma säilitamine, mille tulemusena on Lõuna-Kaukaasias tekkinud mitmed strateegilised vastasseisud. Armeenia ja Aserbaidžaan on sattunud omavahelelise konflikti Mägi-Karabahhias ning Georgiat on mõjutanud kodusõjad Abhaasias ja Lõuna-Osseetias. Pingete alalhoidmine ja strateegilise vastasseisuga manipuleerimine võimaldab Venemaal säilitada mõjuvõimu endise Nõukogude Liidu territooriumil, mida ta peab oma huvifääri kuuluvaks.

Lõuna-Kaukaasia piirkonna riigid asuvad geostrateegiliselt ainulaadses piirkonnas Euroopa ja Aasia ristteel, Musta mere, Aasovi mere ja Kaspia mere vahel, millel on märkimisväärne potentsiaal majanduslikuks õitsenguks. Piirkond ühendab Euroopat Kesk-Aasia ja Lähis-Ida nafta- ja gaasirikaste piirkondadega, mis võimaldaks Georgiat kasutada strateegilise

koridorina transiidi korraldamiseks Aserbaidžaaani ja Kasahstani nafta- ja gaasimaardlatest Euroopasse läbi Bakuu-Thbilisi-Ceyhani, Bakuu-Supsa ja Bakuu-Thbilisi-Erzurumi nafta- ja gaasijuhtmete. Ühtlasi vähendab see aga Euroopa strateegilist sõltuvust Venemaa ressursidest, millele Venemaa on vastu töötanud. Seetõttu on ta konfliktide lahendamise asemel üritanud rahvastevahelise vastasseisu abil näidata piirkonda ebastabiilsena, mis peaks vähendama Lääne demokraatlike institutsioonide huve piirkonna arengusse panustada. Destabiliseerimisstrateegia aitab Venemaal säilitada oma poliitilist ja sõjalist ülemvõimu, kontrollida sealsete riikide sisemisi protsesse ja takistada nende edasist lõimumist Euro-Atlandi demokraatlike institutsioonidega, eeskätt Euroopa Liidu ja NATOga. Julgeolekudilemma alalhoidmine Lõuna-Kaukaasias on muutunud laiema destabiliseerimisstrateegia lahutamatuks osaks, mida Venemaa on kasutanud mõjuvõimu säilitamiseks nõukogudejärgses ruumis.

Vladimir Putini tõusmisega Venemaa Föderatsiooni presidendiks on süvenenud staatuslik konflikt Venemaa ja Lääne vahel. Venemaa praeguse eliidi poliitiline kultuur on saanud mõjutusi sellisest slavofiilsest ideoloogilisest voolust nagu eurasianism, mis kujutab Venemaad alternatiivse, Läänele vastanduva suurjõuna. Eurasianistlik ideoloogia, mis seisab vastu läänelikule liberalismile ja modernismile, on mõjutanud Venemaa poliitilise eliidi suhtumist nii Lõuna-Kaukaasiasse kui ka nüüdseks iseseisvunud endistesse Nõukogude Liidu liiduvabariikidesse tervikuna, mida Venemaa näeb potentsiaalse lahinguväljana strateegilises võitluses Läänega (eeskätt Ameerika Ühendriikide, aga ka Euroopa Liiduga). Territoriaalne ja kultuuriline lähedus ning ajalooline pärand koos sõjalise, majandusliku ja poliitilise jõuga annavad Venemaale sissetöötatud vahendid oma huvide säilitamiseks nõukogudejärgses ruumis ja seda toetavad Venemaa initsiatiivil tekkinud erinevad piirkondlikud organisatsioonid (Sõltumatute Riikide Ühendus, Kollektiivse Julgeolekulepingu Organisatsiooni, Euraasia Majandusliit).

Sõjaline jõud mängib Venemaa geopoliitilises strateegias ja tema ambitsioonides tugevdada oma suurriiklikku seisundit väga olulist kui mitte peamist rolli. Augustisõda 2008. aastal oli Venemaa strateegiliste ambitsioonide loogiline jätk, mida ta kasutas tõhusalt kohalolu tagamiseks piirkonnas. Georgiast eralduda soovivad Abhaasia ja Lõuna-Osseetia on Venemaa relvajõudude kontrolli all, mistõttu on neist raske rääkida kui iseseisvatest riikidest ja konflikti taaseskaleerumise oht püsib endiselt päevakorral. Hoolimata sellest, et president Saakašvili ja tema erakond kaotasid valimistel ja on võimult taandunud, ei ole ka kümme aastat pärast 2008. aasta sõjalist konflikti näha märke Venemaa ja Georgia suhete normaliseerumise kohta.

Russia's Global Ambitions in the Putin Era

Ants Laaneots

This article provides a detailed overview of the political and military developments in Russia since the dissolution of the Soviet Union. The main focus is on examining how and why Russia entered into conflict with Georgia, what were the lessons learned, and how they were implemented. Subsequently, the article provides a similar overview of the political and military developments in Ukraine and offers an explanation as to why Russia decided to and was able to invade Eastern Ukraine and annex Crimea. The author analyses in great detail the Russian mindset under President Putin's rule, giving the West food for thought about responding to this type of Russian aggression and the potential consequences of inaction.

After the collapse of the Soviet Union, Russia went through a turbulent period, experiencing difficulties in the political, military, economic, social, and other domains. Compared to the Cold War era, the Russian Armed Forces were significantly scaled down, resulting in massive degradation of combat capabilities and considerable damage to the overall morale of the force. In combination with the cutbacks in funding, this contributed to the disgraceful losses sustained during the First Chechen War (1994–1996).

The situation in Russia, and within its armed forces, began to improve with the arrival of Vladimir Putin. After being appointed as Prime Minister in 1999, he was soon acting in the capacity of and later elected as President in 2000. Putin quickly established firm control over all the aforementioned domains and, among other stabilization efforts, restored the funding, prestige and status of the Russian Armed Forces. However, this proved to be insufficient when Russia provoked an armed conflict in the Georgian region of South Ossetia and subsequently invaded Georgian territory. Although the Russian military was able to achieve its operational goals, it also experienced significant challenges in terms of force readiness and combat capability. With support from Putin, then Defence Minister Anatoliy Serdyukov launched a comprehensive reform of the Russian Armed Forces. The reform aimed to make the armed forces more agile, combat ready and well-equipped. Serdyukov's efforts paid off years later when the Russian Spetsnaz, under the guise of unidentified troops, was able to seize the Ukrainian territory of Crimea in an expedited manner and practically without any casualties. However, this would not have been possible without the conceptual transformation of the contemporary Russian understanding of modern warfare

as described in the infamous 2013 article by General Valery Gerasimov, the Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces. Although he did not intend to outline a new strategic doctrine for Russia, many themes reflected upon in Gerasimov's article were manifested in striking resemblance during the occupation of Crimea and also during the subsequent invasion of Eastern Ukraine in 2014. Today, the Russian military is gaining valuable conventional experience from the Syrian campaign and valuable unconventional experience from Eastern Ukraine. In both campaigns, the Russian military worked hand in hand with other instruments of state power, conducting a holistic offensive and learning to tailor their responses to the changing circumstances.

Since the collapse of the Soviet Union, Russia, acting as its heir, has demonstrated on numerous occasions its intent to restore the Soviet-era sphere of influence and establish firm control over it. Among other hostile activities towards neighbouring sovereign countries, Russia has used military force to achieve its goals in clear violation of international laws. The 2008 aggression against Georgia was an unpleasant surprise for the West. However, for various reasons, its sobering effect on Russian-Western relations was only temporary. This, in turn, emboldened the Russian regime, enabling them to undertake even more egregious violations of international law and challenging the post-Cold War security order in Europe. The annexation of Crimea and the continuing conflict in Eastern Ukraine serve as *prima facie* examples of Russian disregard of the current security order in Europe and also in the rest of the world. The five-volume collection of contemporary philosophical thought and theses titled *Project Russia*, published between 2005 and 2010, presents the modern Russian world view, including the ultimate goals and plans for establishing Russia as the dominant power. The collection was authored by members of the Russian Academy of Sciences, special services and the Russian Orthodox Church. It appears that Russia's ruling regime has taken these musings to heart and is actively trying to implement its main tenets by conducting a hybrid campaign against the Western world on multiple fronts.

CONTRIBUTORS

DAVID DARCHIASHVILI, PhD, has served a Professor of Political Science and International Relations at the Ilia State University (Georgia) since 2005. He holds a BA and a candidate's degree in History from the Tbilisi State University, where his academic interests focused on modern Russian history. In 2002, he received a PhD in Political Science from Tbilisi State University, and visited the Central Asia-Caucasus Institute, SAIS, and Johns Hopkins University (Washington, D.C.) as a Fulbright scholar (2002/2003). His professional experience includes research at the Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development (1993–2004), heading the Research Department at the Georgian Parliament (2000–2003), and the Open Society Georgia Foundation (2004–2008), as well as serving two terms in the Georgian Parliament (2008–2016). Currently, his research interests focus on international relations theory and civil-military relations.

LILE GVELESIANI, MA, holds a BA degree in International Relations from the International Black Sea University (Georgia), and a MA degree in International Relations and European-Asian Studies from the Tallinn University of Technology (Estonia) where her research focused on the clash between Russia's and the EU's strategic interests in the South Caucasus. Currently, she is pursuing a PhD in the Political Science, Public Policies and International Relations programme at the Autonomous University of Barcelona (Spain) where her research focuses on EU counter-terrorism policies.

EGBERT KURT JAHN, *Dr. phil.*, is a German political scientist, contemporary historian and peace researcher, and Professor Emeritus at the University of Mannheim, Germany. In the 1960s, he studied history (focusing on Eastern Europe), political science, geography and education theory in Marburg, Berlin and Bratislava. From the 1970s to the 1990s he served as the Research Director of the Peace Research Institute Frankfurt, and also as the Professor of Political Science and Sociology at the Goethe University Frankfurt. Throughout these years his research has focused on the socio-economic structures, institutions and foreign policy of socialist countries, culminating in the establishment of a research group on Conflict and Cooperation Structures in Eastern Europe, Southeast Europe and Eurasia (FKKS) in 1992. From 1993 to 2005 he served as the Chair of Political Sci-

ence and Contemporary History at the University of Mannheim, while also working at the Mannheim Centre for European Social Research (MZES), overseeing the research on new democracies and conflict resolution. He has also been a visiting professor at the universities of Copenhagen, California (Irvine), and Vilnius; returning, in 2009, to the Faculty of Social Sciences at the Goethe University Frankfurt. Professor Jahn's academic and research interests include nationalism, nation states, peace studies, conflict resolution and democratisation processes.

ANTS LAANEOTS, General (Ret) is an Estonian politician and former Commander-in-Chief of the Estonian Defence Forces (2006–2011). After graduating from the Higher Military School in Kharkov (Ukraine), and the Malinovsky Military Academy of Armoured Forces (Moscow, Russia), Laaneots served in the Soviet army, eventually attaining the rank of polkovnik (colonel). When Estonia regained its independence in 1991, Laaneots was one of the founding officers of the restored Estonian Defence Forces, serving as the Chief of the General Staff until 1999. After graduating from the NATO Defence College (Rome, Italy) in 1998, and completing the Higher Command Course at the Finnish National Defence College (2000), he assumed the position of head of the Baltic Defence Research Centre. Before becoming the Commander-in-Chief of the Estonian Defence Forces in 2006, Laaneots served as the Commandant of the National Defence College (2001–2006). After retirement in 2011, he was the National Defence Advisor to the Prime Minister from 2011 to 2014. In 2015, he was elected to the Parliament (Estonian Reform Party), and currently serves on the National Defence Committee, having also headed the Estonian Delegation to the NATO Parliamentary Assembly (2015–2017). His main research interests include modern conflicts, conflicts involving small states/nations, and development of national defence.

MAXIME LEBRUN, MA, has served as a lecturer of war and conflict studies at the Baltic Defence College since 2017. He holds a MA degree in International Relations from Sciences Po (Lyon, France), and specialises in defence and security issues. Mr Lebrun has also studied at the Finnish Peace Research Institute (TAPRI). His professional experience includes internships at the EU Delegation to the Council of Europe, and the Legislative Coordination Unit of the EPP Group of the European Parliament. Before joining the BDC, Lebrun worked at the ICDS (2017), first as a research intern, and later

as a non-resident research fellow, focusing on European geopolitics, security and resilience, as well as contributing to ICDS project “Resilient Ukraine”.

HOLGER MÖLDER, PhD, has served as an Associate Professor of International Relations at the Tallinn University of Technology (Estonia) since 2015. Dr Mölder received his MA degree in international security and civil-military relations from the Naval Postgraduate School (USA) in 1998, and his PhD in Political Sciences from the University of Tartu (Estonia) in 2010. His professional experience includes a lengthy period in the public sector (Estonian Ministry of Defence, 1995–2009), as well as an academic role as an Associate Professor in Security Policy and Strategic Studies at the Estonian National Defence College (2010–2015). Dr Mölder’s primary research focus is on international security issues, in particular international conflict, security cultures, Middle Eastern conflict, conflict in Ukraine, Baltic security.

ZDZISŁAW ŚLIWA, Dr. habil., Col (Ret), holds a PhD in Military Science from the National Defence University in Warsaw, and a post-doctoral degree (*Dr. habil.*) from the Polish Naval Academy. Currently, Dr Sliwa serves as the Dean of the Baltic Defence College (Tartu, Estonia), and also as a Professor at the University of Lower Silesia (Wrocław, Poland). In addition to extensive experience in the Polish military education system, Colonel (Ret) Sliwa has also pursued academics abroad, including at the U.S. Army Command and General Staff College (Fort Leavenworth), and the Centre of Strategic Studies at the People’s Liberation Army National Defence University (Beijing). Colonel (Ret) Sliwa’s areas of expertise include contemporary military operations, international relations, Central Asian security, and Indo-Pacific affairs.

KARL SALUM, MA, Maj, joined the Estonian Defence Forces in 1998, serving in different staff positions at unit and HQ level. Major Salum holds an MA degree (2009) from the Security Studies Program of Georgetown University (USA), and is a graduate of the U.S. Marine Corps Command and Staff College Blended Seminar Program (2017). His career at the Estonian National Defence College began as the OIC of Junior Officer Course, continuing as a researcher and the Chair of Strategy and Military History.

ANDRES SAUMETS, MTh, holds a *Magister theologiae* degree from the University of Tartu (Estonia), and has spent extensive periods at the Universities of Hamburg and Würzburg in Germany. His professional experience

includes lecturing on historical theology at various educational institutions (incl. University of Tartu, 1997–2001). Andres Saumets joined the Estonian National Defence College in 2002, first as an Associate Professor and Head of Humanities and Social Sciences, and later moving on to the ENDC's Centre for Applied Research. Currently he heads its editorial group, and serves as the Editor-in-Chief of the Estonian Journal of Military Studies (Sõjateadlane).

VILJAR VEEBEL, PhD, is a researcher at the Department of Political and Strategic Studies at the Baltic Defence College (Estonia). He holds a MA degree in International Relations (2001), and a PhD in Political Science (2012) from the University of Tartu (Estonia). His professional experience includes working as an academic advisor to the Estonian government during the Convention on the Future of Europe, and also as a researcher for various institutions (incl. OSCE, SIDA, European Council on Foreign Relations, Estonian Foreign Policy Institute, Latvian Institute of International Affairs, and the Eurasia Group). Additionally, he has extensive experience as a lecturer (e.g. University of Tartu, Estonian National Defence College, Ukrainian Diplomatic Academy, OSCE Border Management Staff College, Estonian Diplomatic Academy). His primary research interests include Russian military doctrine and strategic ambitions; non-cooperative game theory models in security studies and deterrence; positive conditionality concept in initiating reforms and policy change; concepts and models of deterrence for small nation states; hybrid warfare and the concept of deterrence.

RENÉ VÄRK, Dr. iur., Capt, is an Associate Professor of International Law at the School of Law, University of Tartu (Estonia), and an Adviser at the Legal Division, Administrative Department, Headquarters of the Estonian Defence Forces. Dr Värk holds BA degrees in Law, and History; LLM from the Stockholm University (2001), and a *doctor iuris* from the University of Tartu (2011). Throughout the years, he has served as a visiting professor and researcher at various civil and military institutions, including as an Associate Professor of Humanitarian Law at the Estonian National Defence College (2011–2018), and as a Fulbright scholar at the U.S. Naval War College. Dr Värk's academic and research fields cover the use of armed force, the law of armed conflict (international humanitarian law), and international criminal law.

RIHO ÜHTEGI, MA, Col, holds an MA in Law (2007) from Tartu University, Estonia, and is a graduate of the Netherlands Defence College International Staff Officers Orientation Course (1996), the George C. Marshall European Centre for Security Studies Defence and Security Study Course (1998), and the Baltic Defence College Colonels Course (2003). Colonel Ühtegi joined the Estonian Defence Forces in 1993, and has served in different positions in Military Intelligence, Military Academy and Land Forces Staff. From 2011 to 2012 he was the Estonian Defence attaché in Georgia, and is currently serving as Estonian Special Forces Commander. He is a member of the Estonian Defence League since 1990.

